

urednica: Maja BEDNAŠ

SLOVENIJA: ANALIZA GOSPODARSKIH GIBANJ V LETU 1999 IN
NAPOVEDI ZA LETI 2000 IN 2001
POMLADANSKO POROČILO 2000
Urad za makroekonomske analize in razvoj

ISBN volume 961-6031-31-7

SLOVENIJA

**ANALIZA GOSPODARSKIH GIBANJ V LETU
1999 IN NAPOVEDI ZA LETI 2000 IN 2001**

(POMLADANSKO POROČILO 2000)

Analize, raziskave in razvoj

SLOVENIJA: Analiza gospodarskih gibanj v letu 1999 in
napovedi za leto 2000 in 2001
POMLADANSKO POROČILO 2000

Urad za makroekonomske analize in razvoj
dr. Janez Potočnik, direktor

<http://www.gov.si/zmar/>

urednica: Maja BEDNAŠ
sourednica: dr. Alenka KAJZER
prelom strani: Boštjan PLEŠEC
tisk: JA Grafika

Ljubljana, Julij 2000

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

338.1(497.4)"1999"
338.27(497.4)"2000/2001"

ANALIZA gospodarskih gibanj v letu 1999 in napovedi za leti 2000 in 2001 : pomladansko poročilo 2000 /
[urednici Maja Bednaš in Alenka Kajzer]. - Ljubljana : Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize
in razvoj, 2000. - (Pomladansko poročilo / Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj,
ISSN 1318-3850)

ISBN 961-6031-31-7
1. Bednaš, Maja
107906816

Kazalo

Kazalo tabel	8
Kazalo slik	10
PREDGOVOR	11
1. UVOD	13
2. POVZETEK	17
2.1 SLOVENIJA V LETU 1999 - Ugodni makroekonomski dosežki ob porušenem zunanjem ravnotežju	17
2.2 OBETI IN PRIČAKOVANJA V LETIH 2000 in 2001 - Nadaljevanje razmeroma dinamične gospodarske rasti in izrazitejši vpliv dejavnikov mednarodnega okolja	23
3. MEDNARODNO OKOLJE – Ugodnejša svetovna konjunktura in rast izvoznih trgov	28
4. INSTITUCIONALNI OKVIR – Približevanje EU spodbuja dograjevanje institucionalnega okvira	36
4.1 MEDNARODNA KONKURENČNOST DRŽAV - Slaba ocena učinkovitosti države zahteva “drugačno” državo	37
4.2 PRESTRUKTURIRANJE PODJETNIŠKEGA SEKTORJA – Nujen hitrejši prehod privatiziranih podjetij v ofenzivno fazo prestrukturiranja ob krepitvi razvojne funkcije države	40
4.3 TEHNOLOŠKO PRESTRUKTURIRANJE – Nujno načrtno spodbujanje tehnološkega razvoja za izboljšanje konkurenčnosti	49
5. ANALIZA TEKOČIH GOSPODARSKIH GIBANJ IN KRATKOROČNA PROJEKCIJA	52
5.1. BRUTO DOMAČI PROIZVOD - Rast v letu 1999 višja od pričakovane	52

5.1.1	PROIZVODNA STRUKTURA BRUTO DOMAČEGA PROIZVODA – Dinamična rast predelovalnih dejavnosti in nadaljevanje ugodnih gibanj v gradbeništvu v letu 2000 in 2001 _____	52
5.1.2	IZDATKOVNA STRUKTURA BRUTO DOMAČEGA PROIZVODA – Tuje povpraševanje ponovno glavni dejavnik gospodarske rasti, nadaljuje se dinamična rast investicij _____	68
5.1.3	STROŠKOVNA STRUKTURA BRUTO DOMAČEGA PROIZVODA - Zmanjševanje stroškov dela v bruto domaćem proizvodu se nadaljuje _____	72
5.2	EKONOMSKI ODNOSI S TUJINO _____	73
5.2.1	MEDNARODNA KONKURENČNOST – Izboljševanje stroškovne in cenovne konkurenčnosti se bo proti koncu leta 2000 začelo umirjati _____	73
5.2.2	PLAČILNA BILANCA IN ZUNANJI DOLG _____	77
	<i>5.2.2.1 IZVOZNO-UVOZNI TOKOVI IN PLAČILNA BILANCA – Kljub dinamični rasti izvoza v letih 2000 in 2001 majhne možnosti za zmanjšanje primanjkljaja tekočega računa plačilne bilance _____</i>	<i>77</i>
	<i>5.2.2.2 ZUNANJI DOLG – Glavni vir zadolževanja v tujini so državne obveznice in dolgoročna posojila zasebnega sektorja, najeta pri komercialnih bankah _____</i>	<i>81</i>
5.2.3	TUJE NEPOSREDNE INVESTICIJE - Sprememba v odnosu do tujih investicij ne daje takojšnjih rezultatov _____	84
5.3	INVESTICIJE – Nadaljevanje živahne investicijske aktivnosti tudi v bodoče _____	89
5.4	INFLACIJA – Inflacijska gibanja v letu 2000 spodbujena predvsem z dejavniki eksternega značaja _____	92
5.5	ZAPOSLENOST IN BREZPOSELNOST - Strukturni problemi brezposelnosti veliki kljub rasti zaposlenosti in aktivni politiki zaposlovanja _____	97
5.6.	ZADOLŽEVANJE IN VARČEVANJE PREBIVALSTVA IN PODJETIJ – Kreditna aktivnost bank se letos umirja, varčevanje prebivalstva se krepi _____	102
5.7	FINANČNI POLOŽAJ NEFINANČNIH DRUŽB, BANK, HRANILNIC IN ZAVAROVALNIC _____	105

5.7.1	FINANČNI POLOŽAJ GOSPODARSKIH DRUŽB, ZAVODOV IN DRUGIH PRAVNIH OSEB – V letu 1999 najboljši poslovni rezultat gospodarskih družb v zadnjih šestih letih _____	105
5.7.2	POSLOVNI IZID BANK IN HRANILNIC – V letu 1999 v povprečju nekoliko slabši poslovni rezultati kot v letu 1998 _____	112
5.7.3.	ZAVAROVALNICE - Povečevanje deleža življenjskih zavarovanj _____	114
5.8	DOGAJANJA NA TRGU VREDNOSTNIH PAPIRJEV – Upadanje dinamike slovenskega trga kapitala _____	115
6.	DEJAVNIKI KAKOVOSTI RAZVOJA _____	121
6.1	ČLOVEKOV RAZVOJ IN VREDNOTNE ORIENTACIJE - Indeks človekovega razvoja se izboljšuje _____	121
6.2	OKOLJE in gospodarski napredek – Slovenija s predtrajnostno podobo _____	124
6.3	POSAMEZNIK- NOSILEC RAZVOJA IN SOCIALNA INTEGRACIJA - V letu 1998 finančni položaj gospodinjstev boljši kot v letu 1992 _____	128
6.4.	REGIONALNE RAZSEŽNOSTI RAZVOJA - Nov pristop k regionalnemu razvoju _____	132
7.	GLAVNE USMERITVE EKONOMSKE POLITIKE _____	138
7.1.	POLITIKA JAVNIH FINANC _____	139
7.1.1	JAVNE FINANCE V LETU 1999 - Reforma posrednih davkov izpeljana _____	140
7.1.2.	JAVNE FINANCE V LETU 2000 - Pritiski na odhodke za plače in pokojnine zaradi hitrejše rasti cen ____	142
7.1.3	JAVNE FINANCE V LETU 2001 - Potrebno prestrukturiranje izdatkov v skladu z razvojnimi prioritetami _____	144
7.1.4	JAVNOFINANČNI PRIMANJKLJAJ -Potrebno ohranjanje v zmernih mejah _____	145
7.1.5.	PROGRAMSKA STRUKTURA JAVNIH IZDATKOV - Brez večjih sprememb v zadnjih petih letih _____	146
7.1.6	DOLG OŽJE OPREDELJENE DRŽAVE – V letu 1999 je v primerjavi z bruto domačim proizvodom znašal 24.6% _____	148

7.2 DENARNA POLITIKA – Bližnji cilj denarne politike v letu 2000: gibanje denarnega agregata M3 v razponu med 12% in 18% _____	151
7.3. DOHODKOVNA POLITIKA - Zaostajanje rasti plač za rastjo produktivnosti _____	154
7.4. POLITIKA ZAPOSLOVANJA - Upoštevanje EU smernice politike zaposlovanja, uresničevanje programa velik izziv _____	159
PRILOGA _____	163
UPORABLJENI VIRI IN LITERATURA _____	211

Kazalo tabel

Tabela 1: Nekateri makroekonomski kazalci v obdobju 1996-2001 _____	27
Tabela 2: Gospodarska rast, obseg svetovne trgovine ter gibanja cen nafte in surovin (realna rast v %) _____	28
Tabela 3: Gospodarska rast, inflacija in rast uvoza pri najpomembnejših slovenskih trgovinskih partnericah (v%) _____	31
Tabela 4: Gospodarska rast, inflacija in zunanje neravnovesje v državah CEFTA (v %) _____	34
Tabela 5: Rangi konkurenčnosti držav po IMD med 46-imi oziroma 47-imi državami v letih 1997 – 1999 _____	38
Tabela 6: Kazalci učinkovitosti države v letu 1999 _____	39
Tabela 7: Rangi Sloveniji referenčnih držav v skupini “Znanost in tehnologija” po metodologiji IMD, 19991 _____	50
Tabela 8: Rast in struktura dodane vrednosti po dejavnostih _____	54
Tabela 9: Rast komponent povpraševanja _____	69
Tabela 10: Izdatkovna struktura bruto domačega proizvoda _____	71
Tabela 11: Stroškovna struktura bruto domačega proizvoda _____	72
Tabela 12: Stanje zunanjega dolga Slovenije v obdobju 1991 - 1999 (v milijonih USD) _____	82
Tabela 13: Tokovi, stanje in spremembe stanja vhodnih TNII v Sloveniji v 1993-1998 _____	85
Tabela 14: Struktura in gibanje zaposlenih po mesečnih poročilih po dejavnostih _____	99

Tabela 15: Razmerje med krediti in evidentiranimi mesečnimi prejemki prebivalstva v obdobju 1995 do 1999 _____	103
Tabela 16: Neto dobiček oziroma neto izguba gospodarskih družb _____	107
Tabela 17: Čisti dobiček /izguba poslovnega leta gospodarskih družb po dejavnostih _____	108
Tabela 18: Število pravnih oseb, število zaposlenih, akumulacija in izguba v zavodih in drugih pravnih osebah _____	111
Tabela 19: Tržna kapitalizacija dolgoročnih vrednostnih papirjev na Ljubljanski borzi (v mio SIT) _____	116
Tabela 20: Promet po posameznih skupinah VP na Ljubljanski borzi (v mio. SIT) _____	117
Tabela 21: Število sklenjenih poslov po posameznih skupinah VP na Ljubljanski borzi (v mio. SIT) _____	118
Tabela 22: Vrednosti indeksov človekovega razvoja za Slovenijo _____	122
Tabela 23: Dosežena stopnja trajnostnega razvoja – ocena z GSI _____	125
Tabela 24: Nekateri podatki po standardni klasifikaciji teritorialnih enot na ravni SKTE 2 in SKTE 3 _____	135
Tabela 25: Konsolidirana bilanca javnega financiranja po metodologiji GFS-IMF (v primerjavi z bruto domačim proizvodom v %) _____	146
Tabela 26: Stanja in spremembe dolga RS v letu 1999 _____	149
Tabela 27: Predvideno gibanje dolga ožje opredeljene države _____	150
Tabela 28: Število vključenih v aktivne programe zaposlovanja in število prejemnikov nadomestila in pomoči _____	161

Kazalo slik

Slika 1: Spreminjanje lastniške strukture slovenskega podjetniškega sektorja v obdobju 1994 - 1998	40
Slika 2: Spremembe po lastniških kategorijah podjetij (primerjava leta 1998 z letom 1994)	41
Slika 3: Neto dobiček iz poslovanja na kapital po lastniških kategorijah podjetij	43
Slika 4: Tržni deleži v državah EU	75
Slika 5: Komponente konkurenčnosti	76
Slika 6: Primerjava stanja deviznih rezerv in zunanjega dolga v obdobju 1991 - 1999	83
Slika 7: Mesečne rasti cen	93
Slika 8: Slovenski borzni indeks (SBI) in srednjeevropski indeks CESI (relativne vrednosti v EUR)	119
Slika 9: Nacionalni izdatki za varstvo okolja (zadnji razpoložljivi podatek, v % od BDP)	127
Slika 9: Izdatki javnega financiranja po glavnih namenih oziroma programskih področjih	148
Slika 11: Gibanje denarnih agregatov (mesec na mesec preteklega leta)	152
Slika 12: Realne bruto plače na zaposlenega	158

PREDGOVOR

Pomladansko poročilo 2000 prinaša oceno in prikaz gospodarskih gibanj in dejavnikov rasti slovenskega gospodarstva v letu 1999 in nove napovedi osnovnih makroekonomskih agregatov za leti 2000 in 2001. Poročilo je vsebinsko sestavljeno iz petih sklopov. Uvodu in povzetku poročila, ki skušata bralcu podati osrednje sporočilo ter opozoriti na napredek in pasti razvoja (poglavji 1 in 2), sledita opis dogajanj in obetov za gospodarska gibanja v mednarodnem okolju (poglavje 3), ki zaradi odprtosti slovenskega gospodarstva pomembno določa gospodarska gibanja v Sloveniji, in pregled institucionalnih sprememb v preteklem letu (poglavje 4). Podrobnejši prikaz in analiza dogajanj v letu 1999 in v prvih mesecih letos na posameznih področjih sta združena s kratkoročno projekcijo makroekonomskih agregatov v letih 2000 in 2001 (poglavje 5), ki mu sledi nekaj razmišljanj o dejavnikih kakovosti razvoja in pogled na razvoj skozi še druga merila razvitosti in blaginje (poglavje 6). V nadaljevanju sledi predstavitev temeljnih usmeritev in dilem ekonomske politike v naslednjih dveh letih (poglavje 7).

Poročilo že vrsto let pripravlja in izdaja Urad RS za makroekonomske analize in razvoj (v nadaljevanju ZMAR) kot samostojno publikacijo v slovenskem in angleškem jeziku (Spring Report). Vlada R Slovenije poročilo obravnava in sprejema kot eno od strokovnih podlag za pripravo ukrepov ekonomske politike in predloga državnega proračuna.

Poročilo je zasnovano na podatkih informacijskih služb (predvsem Statističnega urada R Slovenije (v nadaljevanju SURS), Banke Slovenije (v nadaljevanju BS), Agencije za plačilni promet (v nadaljevanju APP), ekspertnih ocenah drugih (tujih in domačih) inštitutov in mednarodnih institucij. SURS je letos že do maja objavil celotni sistem nacionalnih računov za leto 1999. Na tej osnovi smo v maju pripravili nove ocene nacionalnih računov Slovenije za leti 2000 in 2001.

Pri pripravi Pomladanskega poročila 2000 so sodelovali: Maja Bednaš (urednica, vodja projekta, povzetek, mednarodno okolje), Alenka Kajzer (sourednica, povzetek, politika zaposlovanja), Branka Tavčar (nacionalni računi), Tanja Česen (investicije, gradbeništvo, pomen malih in srednjih podjetij), Pavle Gmeiner (tehnološko prestrukturiranje, mednarodna konkurenčnost), Matjaž Hanžek in Marta Gregorčič (človekov razvoj in vrednote), Slavica Jurančič (mednarodna konkurenčnost), Mateja Kovač (kmetijstvo), Rotija Kmet (proizvodna struktura bruto domačega proizvoda), Saša Kovačič (dohodkovna politika), Tomaž

Kraigher (zaposlenost in brezposelnost), Jasna Kondža in Dušan Kidrič (politika javnih financ), Jože Markič (izvozno-uvozni tokovi in plačilna bilanca), Maja Kersnik-Bergant in Peter Beltram (posameznik kot nosilec razvoja in socialna integracija), Ana Murn (državne pomoči), Judita Novak (finančni položaj gospodarskih družb, zavodov in drugih pravnih oseb), Jure Povšnar (oskrba z elektriko, plinom in vodo, rudarstvo, promet in zveze), Mojca Koprivnikar Šušteršič (gostinstvo in trgovina), Janja Pečar (regionalni razvoj), Bojan Radej (okolje), Matija Rojec (neposredne tuje investicije, prestrukturiranje podjetij), Andreja Rovan (pregled sprejete zakonodaje), Ana Sečnik (predelovalne dejavnosti), Metka Stare (računalniške in telekomunikacijske storitve), Duška Šavorn Radovan (strukturna politika), Ana Tršelič (zasebna poraba), Janez Šušteršič (uvod), Ivanka Zakotnik (nacionalni računi), Boštjan Vasle (denarna politika, inflacija), Luka Vesnaver (finančno posredništvo, zadolževanje in varčevanje prebivalstva in podjetij). Tehnična podpora (grafi, statistična priloga, obdelava statističnih podatkov iz bilanc stanja in uspeha): Bibijana Cirman-Naglič, Marjeta Žigman, Vlado Mostnar, Dragica Kovač, Tina Kopitar.

V Pomladanskem poročilu so upoštevani podatki, ki so bili na razpolago do vključno 2.6. 2000

1. UVOD

Splošna slika gospodarskih razmer, kot jo kažejo osnovni makroekonomski kazalci, letos ne bo bistveno drugačna od lanske. Nadaljevala se bo visoka gospodarska rast (4³/₄ odstotka), ki bo še naprej omogočala tudi rast zaposlenosti (0.9%), spremljala pa jo bosta nezmanjšan primanjkljaj tekočega računa plačilne bilance (3% bruto domačega proizvoda) in javno finančni primanjkljaj (1% bruto domačega proizvoda) ter višja povprečna raven cen v primerjavi z lanskim letom (lani 6.1, letos po ocenah okoli 7.6%). Kljub podobnosti rezultatov pa so ekonomski procesi, ki jih oblikujejo, v letošnjem letu bistveno drugačni kot lani.

Lani je bil glavni **dejavnik gospodarske rasti** visoka domača poraba, v okviru katere so se daleč najbolj povišale investicije. Močno nadpovprečna glede na prejšnja leta je bila tudi rast zasebne porabe, čeprav so plače tudi lani zaostajale za rastjo produktivnosti. Poraba je bila v prvi polovici leta spodbujena predvsem s pričakovani učinek uvedbe davka na dodano vrednost in se kasneje ohranila na sorazmerno visoki ravni. Porabo je omogočila predvsem visoka rast posojil, ob čemer so se podjetja bolj kot prej zadolževala v tujini. Ker je izmed vseh sestavin bruto domačega proizvoda prav o gibanju domače porabe tekom leta na voljo najmanj informacij, je po svoje razumljivo, da je bil statistični izračun lanske gospodarske rasti že v prvi oceni krepko popravljen navzgor v primerjavi s tekočimi objavami četrletnega bruto domačega proizvoda po proizvodni metodi. Ugodno sliko lanskega leta dopolnjujejo tudi podatki iz zaključnih računov, kjer so gospodarske družbe izkazale več kot trikrat večji neto dobiček kot v predhodnem letu. K tako ugodnemu izkazu poslovanja je verjetno prispevala tudi krepitev vloge lastnikov pri upravljanju podjetij.

Letos pričakujemo umiritev domače porabe na stopnje rasti, ki so bile običajne v preteklih letih. Vlogo osrednjega dejavnika gospodarske rasti bo ob zelo ugodnih gospodarskih razmerah v naših glavnih evropskih trgovinskih partnericah ponovno prevzelo tuje povpraševanje. Zaradi takšne spremembe vzvodov gospodarske aktivnosti oziroma strukture porabe se spreminjajo tudi **vzroki zunanjega neravnovesja**. Okrepitev gospodarske rasti v državah Evropske unije ter postopno oživljanje gospodarstva na Hrvaškem in tudi Rusiji naj bi ob zmerni realni depreciaciji tolarja omogočili, da bi se v realnem obsegu izvoz proizvodov in storitev letos povečeval hitreje od uvoza. Letos seveda tudi ne bo enkratnih vplivov, ki so zaznamovali lansko leto – gre zlasti za izjemno povečanje uvoza pred uvedbo davka na dodano vrednost (uvoz potrošnih dobrin se v prvem četrletju letos celo realno zmanjšuje v primerjavi z enakim obdobjem lani) ter

zmanjšanje prilivov deviz iz turizma zaradi političnih razmer v nekdanji Jugoslaviji (prvi podatki in napovedi rezultatov turistične sezone so letos zelo obetavni). Glavni razlog ohranjanja primanjkljaja tekočega računa plačilne bilance na nezmanjšani ravni bo tako poslabšanje pogojev menjave (dražja nafta, surovine in polproizvodi), na katere Slovenija ne more vplivati. V takšnih razmerah razprava o strukturnih vzrokih primanjkljaja in možnih ukrepih za njihovo odpravljanje vsaj kratkoročno izgublja pomen. Vzrok za zaskrbljenost je predvsem dejstvo, da se plačilnobilančni primanjkljaj še naprej financira predvsem z zadolževanjem v tujini, ter njegovi morebitni učinki na stabilnost tečaja. Dolgoročna rešitev pa seveda ostaja prevzemanje zahtevnejših tehnologij in oblikovanje konkurenčnejših proizvodnih programov.

Hitra rast cen v prvih mesecih letos je zaenkrat predvsem rezultat enkratnih in zunanjih vplivov. Neposredni učinki davka na dodano vrednost sredi lanskega leta so se v treh mesecih po uvedbi skoraj povsem izčrpali, toda kmalu zatem so domačo inflacijo spodbudile visoke cene nafte na svetovnem tržišču, ki neposredno (prek cen naftnih derivatov) in posredno (prek cen drugih uvoženih inputov) povišujejo proizvodne stroške. O prevladi stroškovnih **vzrokov inflacije** pričajo tudi pospešitev rasti cen industrijskih proizvajalcev, padec uvoza potrošnih dobrin na začetku leta (ki posredno kaže na umirjanje potrošnje) ter predvsem gibanje osnovne (core) inflacije, ki še ne kaže bistveno povišane dinamike rasti prostih cen.

Tehtanje med zunanjimi in notranjimi oziroma med stroškovnimi in povpraševalnimi vzroki inflacije je ključno za oblikovanje in možnosti politike njenega zmanjševanja. Pri inflaciji, ki jo vsaj za zdaj povzročajo predvsem stroškovni pritiski cen na svetovnem trgu, mora ekonomska politika kolikor mogoče preprečiti oblikovanje višjih inflacijskih pričakovanj in inflacijsko napihovanje porabe. Ključen je vpliv indeksacijskih mehanizmov. Nominalna depreciacija tolarja je letos sorazmerno skladna z relativno inflacijo, kar vpliva na prenašanje rasti cen s svetovnega tržišča v stroške domačih proizvajalcev in bi lahko v nekoliko daljšem obdobju oblikovalo tudi višja in trdovratnejša inflacijska pričakovanja ekonomskih subjektov, po drugi strani pa je s stališča izvozne konkurenčnosti gibanje tečaja zaradi visokega tujega povpraševanja letos relativno manjšega pomena. Na oblikovanje pričakovanj vpliva tudi temeljna obrestna mera, ki zaradi načina izračuna letos praviloma nekoliko presega tekočo mesečno inflacijsko stopnjo. Zaradi hitrejšje rasti cen od pričakovane bo že v sredini leta prišlo do uskladitve plač in pokojnin. Povišani nominalni stroški dela in večja domača poraba ob realni depreciaciji tečaja bi v drugi polovici leta lahko povzročili oblikovanje "inflacijske spirale", ki bi spodbudila hitrejšje, notranje spodbujeno naraščanje prostih cen. Poudarjeno restriktivna monetarna politika,

ki jo Banka Slovenije vodi že od zadnjega lanskega četrtertletja in je prek nizke rasti monetarnih agregatov že vplivala na rast domačih obrestnih mer, sicer ne more vplivati na stroškovne dejavnike inflacije, lahko pa vpliva na oblikovanje pričakovanj ter prek večje privlačnosti varčevanja in dražitve posojil zavre prenašanje inflacijskih pritiskov na stran povpraševanja. Naša ocena letošnje inflacije tako temelji na predpostavki, da se bodo ob restriktivni denarni politiki, pričakovani umiritvi rasti cen nafte na svetovnih tržiščih, zmerni rasti nadzorovanih cen in zadovoljivi stopnji konkurence v večini gospodarskih sektorjev mesečne stopnje rasti cen v drugi polovici leta znižale približno na raven, ki smo jo že dosegli pred uvedbo davka na dodano vrednost.

Povišana inflacija letos bo prek uskladitve plač in pokojnin povzročila tudi pritiske za povišanje javnofinančnih odhodkov. Glede na to, da bo po naših ocenah kljub nominalnemu povišanju javnofinančnih prihodkov zaradi živahnejše gospodarske aktivnosti njihov obseg v primerjavi z bruto domačim proizvodom nižji od pričakovanega ter da bo zaradi inflacijskih pritiskov in rasti obrestnih mer **ohranjanje sorazmerno nizkega javnofinančnega primanjkljaja** s stališča makroekonomske stabilnosti še pomembnejše kot običajno, bo nastale razmere verjetno najustrezneje reševati s prerazporeditvami v okviru veljavnega obsega javnofinančnih odhodkov.

Postopno umirjanje domače porabe, restriktivnost denarne politike in tudi predvideno umirjanje konjunkturo v najpomembnejših trgovinskih partnericah bodo postopno prispevali k umirjanju domače gospodarske aktivnosti, zato za **prihodnje leto** napovedujemo nekoliko nižjo realno gospodarsko rast (4.5%) ob znatno nižjem povišanju povprečne ravni cen (za 4.9%) in približno enaki rasti zaposlovanja (0.7%). Ob tem se bosta na približno enaki ravni kot letos ohranila tudi nominalni primanjkljaj tekočega računa plačilne bilance (2.8% bruto domačega proizvoda) in javnofinančni primanjkljaj (1% bruto domačega proizvoda). Napoved torej sloni na predpostavki postopnega umirjanja sedanje visoke gospodarske konjunkturo. Do hitrejšega in izrazitejšega poslabšanja rezultatov bi lahko prišlo ob oblikovanju "inflacijske spirale" na domačem trgu, ki bi povzročila rast proizvodnih stroškov, ali ob večji zaostitvi posojilnih pogojev na tujem in domačem denarnem trgu, ki bi prek stroškov financiranja, poslabšane likvidnosti in hitrega padca povpraševanja lahko zavrla gospodarsko aktivnost. Izrazito velik negativen vpliv na vsa evropska gospodarstva bi lahko imelo tudi uresničenje scenarija "hitrega pristanka" pregretega ameriškega gospodarstva.

Ključnega pomena za ohranjanje visokih stopenj gospodarske rasti, nadaljnje zniževanje inflacije in postopno znižanje plačilnobilančnega primanjkljaja v **srednjeročnem obdobju** ostaja dokončanje oblikovanja konkurenčnega tržnega

1

gospodarstva. Osrednjega pomena so zlasti reforma javne uprave s preoblikovanjem vloge države (dopolnjevanje klasičnih inštrumentov ekonomske politike s strukturno oziroma razvojno politiko in podporo podjetniški dejavnosti), ustvarjanje spodbudnega okolja za domače in tuje naložbe, oblikovanje fleksibilnejšega trga dela in vlaganje v razvoj človeških virov, spodbujanje tehnološkega razvoja ter povečanje konkurence v finančnem in infrastrukturnih sektorjih. Vse to je tudi že del zavez, ki jih je Slovenija sprejela v okviru procesa vključevanja v EU.

2. POVZETEK

2.1 SLOVENIJA V LETU 1999 - Ugodni makroekonomski dosežki ob porušenem zunanjem ravnotežju

Gospodarska gibanja v letu 1999 so pomembno zaznamovali spremenjeni pogoji gospodarjenja doma (davčna reforma, uveljavitev Evropskega sporazuma o pridružitvi in druge sistemske spremembe) in upočasnitev gospodarske rasti pri najpomembnejših trgovinskih partnericah. Gospodarska rast je bila višja, kot smo pričakovali in ocenjevali še pred nekaj meseci. Inflacijska gibanja so bila kljub pritiskom zaradi uvedbe davka na dodano vrednost in rasti cen naftnih derivatov v drugi polovici leta, relativno ugodna. Pozitivna so bila tudi gibanja na trgu dela: zaposlenost se je povečala, brezposelnost zmanjšala. Rast plač je bila sicer hitrejša kot v letu 1998, vendar je še vedno zaostajala za rastjo produktivnosti. Poslovni rezultati gospodarskih družb so se izboljšali (dobički povečali, izgube zmanjšale). Javnofinančni primanjkljaj je bil manjši od predvidenega. Na drugi strani pa se je prvič pojavil primanjkljaj tekočega računa plačilne bilance, ki se je ob skromnih prilivih tujih neposrednih in portfolio investicij financiral predvsem z zadolževanjem v tujini. Devizne rezerve so se zmanjšale. Zadolženost prebivalstva pri bankah se je povečala, ob hitri rasti potrošnje države in gospodinjstev pa se je zmanjšal delež bruto varčevanja v bruto domačem proizvodu. Ob povečanem povpraševanju po kreditih in sedanjem načinu oblikovanja obrestnih mer (povečanje temeljne obrestne mere) se je zniževanje obrestnih mer ustavilo.

V letu 1999 je realna rast slovenskega bruto domačega proizvoda znašala 4.9%, s čimer je precej preseгла povprečno rast v preteklih šestih letih, ki se je gibala okoli 4% letno. **Bruto domači proizvod na prebivalca** je dosegel 10.078 ameriških dolarjev, kar je precej več, kot dosegajo druga tranzicijska gospodarstva.

Vlogo glavnega dejavnika **gospodarske rasti v letu 1999** je imelo domače povpraševanje, medtem ko je izvoz blaga in storitev zabeležil le skromno 1.8-odstotno realno rast. Med komponentami domačega povpraševanja je izstopala rast investicij s 16.1-odstotno realno rastjo, realno stopnjo rasti bruto domačega proizvoda pa sta presežali tudi državna potrošnja (s 5.7-odstotno realno rastjo) in potrošnja gospodinjstev (s 5.4-odstotno realno rastjo). Pričakovanja pred uvedbo davka na dodano vrednost so spodbudila predvsem rast zasebne potrošnje. Med dejavnostmi je bila najbolj dinamična rast zabeležena v gradbeništvu (14.4-odstotna realna rast), visoke stopnje rasti dodane vrednosti pa sta dosegli tudi dejavnosti trgovine (6.5%) ter nepremičnin, najema in poslovnih storitev (5.2%).

Dodana vrednost v predelovanih dejavnostih se je povečala za 3.9%. Dinamika rasti po četrtletjih kaže izrazito povečanje aktivnosti v drugem četrtletju (7.4% na letni ravni), ki mu je sledila nekoliko bolj umirjena, vendar še vedno hitra rast tudi v drugi polovici leta.

Zmanjšanje vloge tujega povpraševanja je bilo posledica upočasnitve rasti izvoza blaga in realnega zmanjšanja izvoza storitev. Upočasnitev rasti izvoza blaga je povezana z upočasnitvijo gospodarske rasti (predvsem v prvi polovici leta) v državah Evropske unije (v nadaljevanju EU) in padcem kupne moči na hrvaškem ter ruskem trgu. Po ocenah Evropske komisije je gospodarska rast v EU lani v povprečju znašala 2.3% (v letu 1998 je znašala 2.9%). Med državami z močnejšo upočasnitvijo rasti v preteklem letu pa najdemo Nemčijo, Avstrijo in Francijo, ki že vrsto let predstavljajo najpomembnejše slovenske izvozne trge, sorazmerno skromna gospodarska rast pa se je tudi lani nadaljevala v Italiji. Recesijske tendence so se lani nadaljevale tudi na Hrvaškem, kjer se je bruto domači proizvod realno zmanjšal za 0.3%. Najpomembnejši vpliv na poslabšanje salda v storitveni menjavi pa je imelo zmanjšanje presežka prilivov od potovanj (povečan uvoz, zmanjšan izvoz)

Ob pospešitvi rasti uvoza blaga pred uvedbo davka na dodano vrednost in visokim uvozom tudi v drugi polovici leta (z izjemo v juliju) predvsem zaradi naraščanja cen nafte, naftnih derivatov in strateških surovin na svetovnih trgih kot tudi postopnega naraščanja cen na slovenskih uvoznih trgih se je uvoz blaga realno povečal za 7.5%. Zunanjetrgovinski primanjkljaj (po plačilno bilančni statistiki) je dosegel 1,156.7 milijonov USD (381.8 milijonov USD več kot leta 1998). Precej pod pričakovanji pa je bil tudi presežek v menjavi storitev, ki je znašal 365.6 milijonov USD (148.1 milijonov USD manj kot v letu 1998). Razmeroma visoka gospodarska rast v Sloveniji v letu 1999¹ je bila torej dosežena ob precejšnjem poslabšanju zunanjega ravnovesja. **Primanjkljaj na tekočem računu plačilne bilance** je znašal 581.4 milijonov USD oziroma 2.9% bruto domačega proizvoda.

Dejavniki, ki so pripeljali do pojava primanjkljaja tekočega računa plačilne bilance so tako zunanje kot notranje značaja. Med glavne zunanje dejavnike plačilno-bilančnega neravnotežja lahko uvrstimo: (i) recesijo na Hrvaškem in gospodarsko krizo v Rusiji (ii) upočasnitev gospodarske aktivnosti v EU; (iii) slabšo turistično sezono zaradi vojne na Balkanu in usihanje povodov za enodnevni turizem; (iv) slabšanje pogojev menjave predvsem v drugi polovici leta (rast cen nafte in surovin). Glavni notranji dejavniki pa so bili: (i) povečan uvoz zaradi pričakovanj

¹ Gospodarska rast je bila hitrejša samo leta 1995, ko je znašala 5.3%.

pred uvedbo davka na dodano vrednost; (ii) nadaljevanje večletnega trenda slabšanja razmerij med stroški in izvoznimi cenami blaga v primerjavi s pomembnejšimi trgovinskimi partnericami (CEFTA, EU), kar je povezano tako s premajhno internacionalizacijo slovenskih podjetij kot tudi s preskromnimi vlaganji v tehnološki razvoj v preteklih letih; (iii) pospešena naložbena dejavnost je na eni strani pospešila rast uvoza investicijskih dobrin, na drugi pa prispevala k znižanju presežka v storitveni bilanci, saj je Slovenija na področju gradbenih storitev ob ohranjanju približno enakega izvoza postali neto uvozniki gradbenih storitev (iv) pospešena rast uvoza storitev, ki je na eni strani pogojena s potrebami gospodarstva, na drugi pa s spremembami v potrošnji gospodinjstev. Med naštetimi razlogi so nekateri trajnejšega značaja.

Po ugodnih inflacijskih gibanjih v prvi polovici leta, ko so se cene življenjskih potrebščin povečale za 2.7%, je inflacija po uvedbi davka na dodano vrednost začela hitreje naraščati in je v prvih treh mesecih po uvedbi znašala 3.4%. Pričakovanja o velikosti vpliva uvedbe davka na dodano vrednost na cene, ki so se odražala v povečani potrošnji pred uvedbo, so se pokazala kot prevelika. K naraščanju letne stopnje inflacije v drugi polovici leta je pomembno prispevala tudi rast cen nafte in surovin na svetovnih trgih.² Inflacija na letni ravni se je do konca leta povzpela na 8% (v letu 1998 je znašala 6.5%). Ugodna cenovna gibanja v prvi polovici leta pa so vplivala na to, da je bila povprečna letna stopnja inflacije nižja kot v letu 1998 (7.9%) in je znašala 6.1%.

Po upadanju in stagnaciji zaposlenosti v preteklih letih so bili **na trgu dela** lani zabeleženi **pozitivni trendi**. Število delovno aktivnih se je povečalo za 1.8%. Tudi če izločimo vpliv statistične prekvalifikacije brezposelnih oseb, vključenih v javna dela, se je število delovno aktivnih povečalo za 1.1%. Zaposlenost je naraščala predvsem v storitvenih sektorjih (za 5.1%), nadaljevalo pa se je upadanje v industriji (1.6%). Aktivna politika zaposlovanja in čiščenje evidenc registriranih brezposelnih sta zmanjšali stopnjo registrirane brezposelnosti na 13% v decembru, v povprečju leta pa je stopnja znašala 13.6% (v letu 1998 14.5%). V primerjavi z letom 1998 se je brezposelnost zmanjšala tudi po anketi o delovni sili: mednarodno primerljiva stopnja brezposelnosti je znašala 7.6%. Zmanjšanje števila delovno aktivnih po anketi o delovni sili navaja k sklepu o krčenju dela in zaposlovanja na črno oziroma neformalnih aktivnostih prebivalstva. Razlika med anketno (7.6%) in registrirano stopnjo brezposelnosti (13.6%) ostaja še vedno sorazmerno velika. Problem strukturne brezposelnosti je kljub zmanjševanju števila brezposelnih še vedno pereč.

² K 8-odstotni rasti cen življenjskih potrebščin je rast cen naftnih derivatov neposredno prispevala 1.4 odstotne točke.

2

Ob dogovorjeni politiki plač in specifičnem načinu usklajevanja plač z rastjo cen zaradi uvedbe davka na dodano vrednost se je povprečna bruto plača na zaposlenega realno povečala za 3.3%. Na rast plač v zasebnem sektorju (realno za 3.2%) so vplivala predvsem izplačila na osnovi dobrih poslovnih rezultatov v zadnjih dveh mesecih, ko so se plače realno povečale kar za 13.8%. Na rast plač v javnem sektorju (realno povečanje za 3.7) pa so imeli večji vpliv dogovorjeni način usklajevanja plač z rastjo cen (uskladitev na začetku leta in sredi leta), izplačila dodatkov k izhodiščnim plačam po kolektivnih pogodbah, napredovanja zaposlenih in novo zaposlovanje predvsem v višjih tarifnih skupinah. Na narodnogospodarski ravni se je ohranilo zaostajanje rasti plač za rastjo produktivnosti dela, ki je bilo značilno tudi za leti 1997 in 1998.

Presežno povpraševanje po devizah, ki je na eni strani izhajalo iz primanjkljaja v tekočem računu plačilne bilance, na drugi pa iz uvedbe deviznih računov podjetij doma, in krepitev dolarja na mednarodnih denarnih trgih so povzročili realno deprecijacijo tolarja do košare valut (realno za 0.7%, merjeno s cenami življenjskih potrebščin, oziroma za 3%, merjeno z relativno rastjo cen pri industrijskih proizvajalcih). Kljub izboljšani cenovni konkurenčnosti se je stroškovna konkurenčnost slovenskih predelovalnih dejavnosti v povprečju leta rahlo poslabšala. Kljub deprecijaciji tečaja tolarja in nadaljnjem umirjanju rasti stroškov dela je bila namreč rast produktivnosti dela preskromna, da bi se zmanjšali tudi stroški dela na enoto proizvodnje, izraženi v košari valut.

Konsolidirani javnofinančni prihodki so se realno povečali za 7.2% in dosegli 43.7% bruto domačega proizvoda. K rasti so pomembno prispevali prihodki od prometnih davkov v prvi polovici leta, veliki prilivi iz poročila prometnih davkov za pretekla obdobja v drugi polovici leta in nadpovprečni prihodki od davka na dodano vrednost ob spremembi sistema. Celotni javnofinančni odhodki so se realno povečali za 6.8% in so v primerjavi z bruto domačim proizvodom znašali 44.3%. Javnofinančni primanjkljaj je znašal 0.6% bruto domačega proizvoda, kar je manj kot v letu 1998 (0.8% bruto domačega proizvoda). Vendar pa je bilo zmanjšanje doseženo ob povečanju tako javnofinančnih prihodkov kot odhodkov v primerjavi z bruto domačim proizvodom.

Ob sprejemanju pravnega reda EU in izgradnji novega institucionalnega okvira so intenzivno potekala tudi pogajanja za polnopravno članstvo v EU. Slovenija je Evropski komisiji do konca leta predložila vseh 29 zahtevanih pogajalskih izhodišč. Gospodarske dosežke in **napredek pri izgradnji institucionalnega okvira** v preteklem letu sta v svojih poročilih o Sloveniji pozitivno ocenila tudi Mednarodni denarni sklad in Evropska komisija. V ocenah je poudarjeno, da ima Slovenija delujoče tržno gospodarstvo, relativno stabilno makroekonomsko

okolje, najvišjo življenjsko raven ter najvišjo oceno varnosti naložb med tranzicijskimi državami oziroma med kandidatkami za vstop v EU. Pospešeno izvajanje strukturnih reform, ki je bilo v preteklih letih ocenjeno kot prepočasno in premalo učinkovito, je bilo označeno kot pozitiven premik naprej, pri čemer so bile posebej izpostavljene spremembe ob uveljavitvi Pridružitvenega sporazuma z EU, uvedba davka na dodano vrednost, sprejetje novega Zakona o deviznem poslovanju, zmanjšanje omejitev za kapitalne tokove ter sprejetje vrste drugih zakonov, predvsem pa pokojninske reforme. **Poročilo o napredku za leto 1999**, ki ga je oktobra lani predstavila Evropska komisija, je bilo bistveno ugodnejše od poročila za leto 1998. Ugodneje je bilo ocenjeno odpravljjanje zaostankov pri usklajevanju zakonodaje, zlasti na področju zakonodaje o notranjem trgu (predpisi o standardih in certifikatih, prostem pretoku kapitala, bančništvu, varstvu podatkov, pravu družb, zakon o davku na dodano vrednost in protimonopolna določila). Dobro je bilo ocenjeno tudi uresničevanje kratkoročnih nalog in partnerstva za pristop ter opazen napredek na področju veterine, pravosodja in notranjih zadev, regionalnega razvoja, varstva okolja in zaposlovanja ter socialnih zadev. Med pomanjkljivostmi pa je Mednarodni denarni sklad opozoril predvsem na premalo fleksibilen trg delovne sile, premajhno razvitost bančnega in finančnega sektorja ter nejasnost glede nadaljnje privatizacije podjetij in bank. Evropska komisija pa je slabo ocenila predvsem napredek pri reformi javne uprave in pravosodja. Kritična opozorila so bila usmerjena predvsem na področje prilagajanja zakonodaje glede javnih naročil, intelektualne in industrijske lastnine, zavarovalništva in državnih pomoči, vendar so bili na teh področjih letos že narejeni pomembni pozitivni premiki.

Na podobne pomanjkljivosti opozarja tudi ocena nacionalne konkurenčnosti, ki jo je leta 1999 za Slovenijo naredil Mednarodni inštitut za menedžment in razvoj (IMD). V skupini sedemindesetih držav se je Slovenija uvrstila na 40. mesto z nadpovprečno uvrstitvijo v skupinah Človeški faktor, Domače gospodarstvo in Infrastruktura, nekoliko slabšo v skupini Menedžment ter Znanost in tehnologija ter podpovprečno uvrstitvijo v skupinah Internacionalizacija, Vlada in Finančni trgi. Kljub pohvalam, izrečenim predvsem na račun visoke potencialne sposobnosti razvoja po zaslugi podjetništva, strokovnosti zaposlenih in tudi pristopa k tehnologiji, pa so opozorili tudi na ovire in pomanjkljivosti na poti izboljševanja konkurenčnosti, zlasti v okviru aktivnosti državne uprave in vodenja ekonomske politike ter razvoja finančnih trgov.

Ob ugodnih slovenskih makroekonomskih dosežkih je kljub porušenemu zunanjemu ravnovesju v preteklem letu tako **zaskrbljujoča predvsem počasnost pri** izvajanju sprememb na nekaterih področjih, zlasti **pri prestrukturiranju finančnega sektorja, reformi javne uprave in fleksibilnosti trga dela**. Slovenski

bančni in zavarovalniški trg bosta vedno bolj izpostavljeni tuji konkurenci, pri tem pa se poslovanje bančnega sektorja v povprečju ne izboljšuje, proces privatizacije dveh državnih bank, ki imata skoraj 40-odstotni tržni delež, pa se nenehno odlaga. Zaradi nejasnosti glede ocenjenega deleža družbenega kapitala pa je bil kljub sprejetju Zakona o lastninskem preoblikovanju zavarovalnic začasno ustavljen tudi proces privatizacije zavarovalnic. Slednje se skupaj z zamudami pri privatizaciji infrastrukturnih podjetij, še vedno nizko stopnjo donosnosti poslovanja številnih slovenskih podjetij, pogostim pomanjkanjem informacij o poslovanju in poslovnih načrtih podjetij in v preteklih letih ustvarjeno podobo o zaprtosti slovenskega kapitalskega trga odraža tudi pri gibanjih na trgu kapitala, ki ostaja plitek. Brez reforme javne uprave se tudi vloga države ne bo mogla spremeniti. Podobno kot reforma javne uprave tudi reforma trga dela ne daje hitro pozitivnih rezultatov. K povečanju fleksibilnosti trga dela so trenutno usmerjeni številni programi v okviru politike zaposlovanja, v nobenem primeru pa k temu ne prispevajo niti dolgotrajne razprave o Zakonu o delovnih razmerjih niti vse njegove predlagane rešitve na področju delovnih razmerij.

Slovenija je že v prejšnjih letih presegla predosamosvojitveno in predtranzicijsko raven gospodarske razvitosti. Rast in raven bruto domačega proizvoda pa sta kljub medsebojni povezanosti ekonomskega, socialnega in okoljskega vidika razvoja predvsem merili ekonomske učinkovitosti razvoja: Pomanjkljivosti se skušajo odpravljati z novimi koncepti in merili razvoja. **Koncept človekovega razvoja** poudarja nujnost sočasnega ekonomskega in socialnega razvoja, zmanjševanje revščine in neenakosti, ohranitev okolja ter aktivno participacijo ljudi pri razvoju. **Koncept trajnostnega razvoja** pa postavlja kot temeljno pravilo nujnost izhajanja blaginje sedanjih generacij izključno iz ohranjanja virov blaginje (proizvedenih in neproizvedenih), rabe naravnih virov, ki je omejena z njihovo regeneracijsko sposobnostjo, in investicij v blaginjo prihodnjih generacij. Indeks človekovega razvoja, ki kazalce gospodarske razvitosti dopolnjuje še s kazalcem zdravja in izobrazbe, kaže na napredek Slovenije v devetdesetih letih. V letu 1997 se je Slovenija po indeksu človekovega razvoja med 174 državami uvrstila na 28. mesto, v primerjavi z letom 1992 pa je na lestvici napredovala pri vseh komponentah indeksa. Primerjava mere neenakosti porazdelitve dohodka med gospodinjstvi (Ginijev koeficient) med letom 1993 in 1998 kaže rahlo zmanjšanje neenakosti. Izračun merila razvoja z vidika trajnosti (Genuine Savings Index) pa pokaže, da Slovenija z gospodarsko dejavnostjo v zadnjih letih ni ogrožala blaginje prihodnjih generacij. Razvoj pa ni potekal izrazito v škodo, vendar tudi ne v izrazito v korist prihodnjih generacij. V prihodnje bi morala Slovenija oblikovati razvojni vzorec, ki je zaželen tako s stališča sedanjih (gospodarska rast) in poteka bolj kot doslej tudi v korist prihodnjih generacij (nizko razvrednostenje okolja in akumulacija proizvedenih virov blaginje).

2.2 OBETI IN PRIČAKOVANJA V LETIH 2000 in 2001 - Nadaljevanje razmeroma dinamične gospodarske rasti in izrazitejši vpliv dejavnikov mednarodnega okolja

Gospodarska gibanja v letih 2000 in 2001 bodo izraziteje zaznamovali dejavniki mednarodnega okolja. Na eni strani gre za pozitiven vpliv oživljanja gospodarske rasti v najpomembnejših slovenskih trgovinskih partnericah, kar bo preko znatnejše okrepitev realnega izvoza spodbudno vplivalo tudi na rast proizvodnje predelovalnih dejavnosti. Po oceni Evropske komisije se bo oživljanje gospodarske rasti v EU, ki se je začelo že v drugi polovici leta 1999, letos in v prihodnjem letu nadaljevalo s pospešeno močjo (3.4- oziroma 3-odstotna realna rast), še zlasti v Nemčiji in Italiji, kjer bo krepitev gospodarske rasti v obeh letih med najbolj izrazitimi v EU. Ugodne so tudi napovedi gospodarske rasti v državah CEFTA, Rusiji, na Hrvaškem in v drugih državah nekdanje Jugoslavije, s katerimi narašča obseg tako klasične zunanjetrgovinske menjave kakor tudi višjih oblik mednarodnega poslovanja (zlasti izhodnih neposrednih tujih investicij). Na drugi strani pa bodo gospodarska gibanja letos zaznamovale tudi visoke cene nafte in močan dolar. Kljub hitrejši rasti izvoza od uvoza bo to preko poslabšanja pogojev menjave vplivalo na ohranjanje relativno visokega primanjkljaja tekočega računa plačilne bilance, hkrati pa bo krepilo tudi inflatorne pritiske, ki bodo za razliko od preteklega leta tako bolj eksternega značaja. V letu 2001 se pritisk naftnih cen po ocenah tujih analitikov ne bo povečal, pričakuje pa se tudi postopna slabitev ameriške valute, kar bo zmanjšalo pritiske na domače cene in vplivalo na izboljšanje pogojev menjave.

S krepitvijo izvoza blaga in storitev v letu 2000 (pričakovana 7.1-odstotna realna rast) bo vlogo glavnega dejavnika gospodarske rasti letos ponovno prevzelo **tuje povpraševanje**. Realna rast domačega povpraševanja se bo z lanskimi 6.2% upočasnila na 4.8% predvsem zaradi umirjanja zasebne in državne potrošnje, ki bosta predvidoma naraščali počasneje od bruto domačega proizvoda (2.9 oziroma 3-odstotna realna rast). Nadaljevala pa se bo dinamična investicijska aktivnost (po oceni 9-odstotna realna rast investicij v osnovna sredstva), ki bo podobno kot lani pretežno usmerjena v obnovo in izgradnjo infrastrukturnih objektov. Na podlagi ocenjenih gibanj se bo letos nadaljevala dinamična rast bruto domačega proizvoda, ki bo le malo nižja od lanske in bo znašala okoli 4¾ odstotka. V letu 2001 se bo nadaljevala razmeroma visoka rast investicijske potrošnje (realno za 9%), zasebna in državna potrošnja pa bosta, tako kot letos, razmeroma umirjeni (3- oziroma 3.3-odstotna realna rast). Gospodarska rast

bo tako predvsem zaradi umirjanja rasti izvoznih trgov nekoliko nižja kot letos in bo znašala okoli 4.5%.

V letu 2000 bodo **med najbolj dinamičnimi dejavnostmi** izstopale predelovalne dejavnosti (5.3-odstotna rast dodane vrednosti), spodbujene z rastjo izvoznih naročil, nadaljevala pa se bo tudi visoka rast gradbeništva, povezana predvsem z izgradnjo infrastrukture. Rast storitev (4.1%) bo nekoliko počasnejša kot v preteklem letu, predvsem zaradi upočasnitve rasti trgovine, okrepila pa se bo zlasti dejavnost prometa, povezana z večjo industrijsko in izvozno aktivnostjo. Dejavnost poslovnih storitev, ki vključuje tudi dinamičen segment računalniških storitev, bo tudi letos naraščala relativno hitreje kot ostale storitvene dejavnosti, kar je ugodno z vidika izboljševanja kakovosti storitev v domačem gospodarstvu in nadaljevanja pozitivnih premikov v strukturi menjave storitev. V letu 2001 se bo rast dodane vrednosti storitvenega sektorja nekoliko okrepila (realno za 4.5%), kar bo ob nekoliko upočasnjeni rasti predelovalnih dejavnosti in gradbeništva vplivalo na rahlo rast deleža storitev v bruto domačem proizvodu.

Delež bruto varčevanja v bruto domačem proizvodu bo tudi letos in v prihodnjem letu nižji od deleža bruto investicij, zato se bo nadaljevalo **financiranje dinamične investicijske aktivnosti** s tujimi prihranki oziroma s prilivi iz tujine. S tem se ohranja delni razvojni značaj primanjkljaja tekočega računa plačilne bilance (seveda le pod predpostavko učinkovite alokacije investicijskih sredstev), ki je bil značilen že za preteklo leto, to pa bi lahko pospešilo rast učinkovitosti investicij in prispevalo k dvigu ravni tehnološke razvitosti ter konkurenčnosti gospodarstva. Tudi ob predpostavki učinkovite alokacije investicijskih sredstev pa je potrebno upoštevati, da so glavno gonilo investicijske aktivnosti predvsem investicije v infrastrukturo, njihov vpliv na dvig konkurenčnosti in izvoza pa je izrazito nekratkoročen. Zato se z ohranjanjem primanjkljaja na ravni približno 3% bruto domačega proizvoda letos in na ravni 2.8% bruto domačega proizvoda v prihodnjem letu še bolj izpostavlja potreba po odpiranju slovenskega gospodarstva tujim neposrednim in portfolio naložbam, saj bi kritje primanjkljaja samo z zadolževanjem v tujini lahko ogrozilo njegovo obvladljivost že v prihodnjem letu. Problem je toliko večji, ker gibanja na finančnem računu plačilne bilance v prvih letošnjih mesecih kažejo, da utegnejo letos odlivi tujih neposrednih in portfolio naložb iz Slovenije (ne upoštevajoč izdaje državnih evroobveznic) celo preseči prilive iz tujine.

Ob lani in letos sprejetih ukrepih in Programu Vlade RS za spodbujanje prilivov tujih investicij je za izboljšanje investicijske klime (tako za tuje kot domače investitorje) pomembno, da se pripravi in izvede tudi Program Vlade za odstranitev administrativnih ovir za investicije. Ključni problemi pri

odstranjevanju ovir, kot jih je v svojem poročilu predstavila svetovalna agencija Svetovne banke FIAS (Foreign Investment Advisory Service), se bodo verjetno pojavljali pri vprašanih, povezanih z zemljišči in delovno zakonodajo.

Primanjkljaj tekočega računa plačilne bilance se letos kljub predvideni hitrejši realni rasti izvoza (7.1%) od uvoza (6%) ne bo zmanjšal, predvsem zaradi treh dejavnikov. Prvi je poslabšanje pogojev menjave za 1.2 odstotne točke zaradi hitrejšega padanja izvoznih cen od uvoznih, predvsem kot posledica visokih cen nafte na svetovnem trgu, krepitev dolarja na mednarodnem denarnem trgu in rasti cen industrijskih proizvodov v državah dobaviteljicah. Drugi dejavnik je nadaljevanje hitre rasti uvoza investicijske opreme in repromateriala v skladu z oživljanjem industrijske proizvodnje in investicijsko aktivnostjo. Nenazadnje pa bo k ohranjanju primanjkljaja tekočega računa plačilne bilance prispevalo tudi ohranjanje storitvenega presežka na približno enaki ravni kot leta 1999 (v dolarjih) kljub letošnjemu pričakovanemu večjemu neto prilivu od turizma in transporta. Deloma je to posledica močnejšega dolarja, predvsem pa gre za značilnost strukturne in trajnejše narave, to je rast uvoza storitev z višjo dodano vrednostjo s povečevanjem ravni gospodarske razvitosti. Kljub pričakovanemu izboljšanju pogojev menjave v letu 2001 za približno 0.5 odstotne točke pa se delež primanjkljaja tekočega računa plačilne bilance v bruto domačem proizvodu v prihodnjem letu ne bo bistveno zmanjšal (znašal bo 2.8%), saj se bo zaradi pričakovanega rahlega umirjanja rasti izvoznih trgov nekoliko upočasnila rast izvoza (5.9%).

Izboljševanje **cenovne in stroškovne konkurenčnosti** slovenskih predelovanih dejavnosti, značilno za letošnje prvo četrtletje kot posledica realne deprecije tolarja do košare valut (predvsem zaradi vpliva močnega dolarja) in rasti produktivnosti dela (predvsem zaradi večjega obsega proizvodnje v predelovalnih dejavnostih) se bo po oceni nadaljevalo do konca leta, čeprav manj izrazito. Padec relativnih stroškov dela na enoto proizvoda v košari valut v letu 2000 bo 1.3-odstoten. Na bolj umirjeno izboljševanje stroškovne konkurenčnosti do konca leta 2000 bo vplivala predvsem umiritev medletne rasti produktivnosti dela (na okoli 5.5%). Realna deprecija tolarja do košarice valut bo, pod predpostavko nekoliko šibkejšega dolarja v drugi polovici leta, letos znašala 1%, če upoštevamo relativno rast cen življenjskih potrebščin.

Letošnja **inflacijska gibanja** so v veliki meri zaznamovana z dejavniki eksternege značaja, predvsem naraščajočimi cenami naftnih derivatov in strateških surovin na svetovnem trgu ter naraščajočo inflacijo (cen življenjskih potrebščin in cen pri proizvajalcih) v EU, ki zlasti preko dražjega uvoza posredno vpliva na hitrejšo rast domačih proizvodnih cen in cen življenjskih potrebščin. Zaradi »računskega

efekta« vpliva uvedbe davka na dodano vrednost sredi preteklega leta na povprečno inflacijo tudi v letu 2000 bi se le-ta v vsakem primeru težko spustila pod lansko raven (6.1%). Po 3.7-odstotni rasti cen življenjskih potrebščin v prvih petih mesecih pa je to praktično nemogoče. Ob predpostavki, da do konca leta ne bo novih (dodatnih) pritiskov zaradi rasti cen nafte in naftnih derivatov na svetovnih trgih, s strani gibanja tečaja ali pospešitve v rasti plač, kot tudi ne povišanja trošarin, bi povprečna letna stopnja inflacije letos lahko znašala okoli 7.6%. Glede na pričakovano umirjanje cen nafte in naftnih derivatov na svetovnih trgih v drugi polovici leta in prihodnjem letu bo inflatorni vpliv zunanjih dejavnikov v prihodnje bistveno manjši, kar bi ob nadaljevanju restriktivne denarne politike in umirjene rasti plač lahko prispevalo k znižanju povprečne stopnje inflacije pod 5%.

Zaradi hitre rasti cen v prvih mesecih letos se bo mehanizem predčasne uskladitve izhodiščnih plač z rastjo cen, ki ga predvideva Zakon o minimalni plači, o načinu usklajevanja plač in o regresu za letni dopust v obdobju 1999-2001 sprožil že sredi leta. Slednje ima večji vpliv na **rast plač** v javnem kot v zasebnem sektorju. Ob nihanju plač predvsem v odvisnosti od števila opravljenih delovnih ur v naslednjih mesecih in pričakovani pospešeni rasti ob koncu leta ocenjujemo, da bo rast povprečne bruto plače v zasebnem sektorju v letu 2000 znašala okoli 2.5%. K rasti plač v javnem sektorju (po ocenah 2.5-odstotna realna rast) pa bodo prispevala še redna napredovanja zaposlenih, izplačila dodatkov k plačam za dejavnost izobraževanja, izplačilo prvega dela dodatka k plačam v javni upravi in 1-odstotno povečanje izhodiščne plače po kolektivni pogodbi za negospodarstvo v decembru. Povprečna bruto plača se bo po ocenah letos realno povečala za 2.5% in bo zaostajala za rastjo produktivnosti dela. Zaostajanje rasti plač naj bi se ohranilo tudi v prihodnjem letu, ko bi se povprečna bruto plača realno povečala za okoli 2.3% (za okoli 2% v zasebnem sektorju in za okoli 3% v javnem sektorju).

Ob umirjeni rasti plač, aktivni politiki zaposlovanja in sorazmerno dinamični gospodarski rasti ocenjujemo, da se bodo pozitivni trendi na področju **zaposlovanja** nadaljevali tudi letos in v prihodnjem letu. Po ocenah naj bi se letos število zaposlenih v ekvivalentu polnega delovnega časa povečalo za okoli 0.9%, v prihodnjem letu pa za 0.7%. Zmanjševanje registrirane brezposelnosti se bo nadaljevalo, vendar se bo zaradi vztrajnosti njenega strukturnega značaja, nekoliko večjega pričakovanega priliva prvih iskalcev zaposlitve in manjšega črtanja iz evidenc nekoliko upočasnilo. Za nadaljnjo rast zaposlenosti in zmanjševanje brezposelnosti v prihodnjih letih bo pomembno učinkovito in uspešno izvajanje širše zastavljene zaposlovalne politike, ki ob upoštevanju

domačih razmer sledi smernicam zaposlovalne politike v EU, ki je v zadnjih dveh letih že uspela precej pospešiti rast zaposlenosti v državah EU.

Realna rast celotnih javnofinančnih odhodkov bo po ocenah leto znašala 3.4% in bo zaostajala za realno stopnjo rasti bruto domačega proizvoda. V januarju sprejet državni proračun za leto 2000 predvideva odhodke v višini 1.060 milijard tolarjev. Zaradi hitrejše rasti cen od predvidene pri pripravi proračuna se bodo povečali pritiski na povečanje predvsem odhodkov za plače in odhodkov pokojninske blagajne. Stopnja realne rasti javnofinančnih prihodkov bo znašala 2.5% in bo nižja od stopnje rasti odhodkov. Ohranjanje javnofinančnega primanjkljaja v zmernih mejah (do 1%) tudi v prihodnjem letu je še dodatna utemeljitev za **reformo neposrednih davkov, za povečanje strukturnega deleža davkov od potrošnje in kapitala** ter za povečanje javnofinančnih prihodkov brez povečanja davčnih stopenj.

Tabela 1: Nekateri makroekonomski kazalci v obdobju 1996-2001

	1996	1997	1998	1999	2000 ocena	2001 ocena
BRUTO DOMAČI PROIZVOD - realna rast v %	3.5	4.6	3.8	4.9	4 ³ / ₄	4.5
Saldo trgovinske bilance v mio. USD	-881.7	-771.6	-774.9	-1,156.7	-1,210.0	-1,185.0
v primerjavi z BDP v %	-4.7	-4.2	-4.0	-5.8	-6.0	-5.5
Saldo tekočih transakcij s tujino v mio. USD	39.0	36.6	-3.8	-581.4	-605.0	-615.0
v primerjavi z BDP v %	0.2	0.2	0.0	-2.9	-3.0	-2.8
Zaposlenost po metodologiji nacionalnih računov (rast v %)	-0.9	-0.5	0.0	0.9	0.9	0.7
Stopnja brezposelnosti po ILO v %	7.3	7.4	7.9	7.6	7.3	7.2
Bruto povprečna plača na zaposlenega (realna rast v %)	5.1	2.4	1.6	3.3	2.5	2.3
Inflacija (povprečje leta) ¹ , v %	9.7	9.1	7.9	6.1	7.6	4.9
Efektivni tečaj tolarja - realno ² , v %	-2.9	0.7	4.0	-0.7	-1.0	-0.1
KONSOLIDIRANA BILANCA JAVNEGA FINANCIRANJA PO METODOLOGIJI GFS - IMF						
Javnofinančni prihodki v primerjavi z BDP v %	42.7	42.0	43.0	43.7	42.8	42.1
Javnofinančni odhodki v primerjavi z BDP v %	42.4	43.2	43.8	44.3	43.8	43.1
Presežek (primanjkljaj) v primerjavi z BDP v %	0.3	-1.2	-0.8	-0.6	-1.0	-1.0

Opombe: ¹Do leta 1998 merilo inflacije cene na drobno, od leta 1998 naprej merilo inflacije indeks cen življenjskih potrebščin. ²Rast vrednosti pomeni rast vrednosti tolarja in obratno; merjeno z relativnimi cenami življenjskih stroškov.

Viri: SURS, Banka Slovenije, Ministrstvo za finance, ocene ZMAR.

3. MEDNARODNO OKOLJE – Ugodnejša svetovna konjunktura in rast izvoznih trgov

Po upočasnitvi svetovne gospodarske rasti v letu 1998 in v začetku leta 1999 kot posledici vplivov azijske, ruske in brazilske krize je gospodarska aktivnost v drugi polovici lanskega leta po pričakovanjih ponovno začela hitreje naraščati (zlasti na trgih, ki so jih finančne krize najbolj prizadele). Oživljanje gospodarstev je bilo v povprečju izrazitejše kot so jeseni 1999 ocenjevale mednarodne institucije. Tako je Mednarodni denarni sklad (MDS) spomladi letos (IMF, april 2000) ocenil, da je bila lanska svetovna gospodarska rast 3.3-odstotna, kar je za 0.4 odstotne točke več, kot so ocenjevali oktobra lani. Enako je lansko svetovno gospodarsko rast v aprilskem poročilu ocenila tudi Evropska komisija, ki je jesensko oceno popravila za 0.3 odstotne točke navzgor (EC, 2000). K hitrejši lanski rasti so največ prispevali: visoka konjunktura v ZDA, ki se je v nasprotju s pričakovanji nadaljevala z nezmanjšanim tempom, hitrejše okrevanje jugovzhodnih azijskih gospodarstev, Brazilije in večine drugih latinskoameriških gospodarstev, hitrejše oživljanje gospodarske rasti v Evropski uniji (EU) v drugi polovici leta ter ugoden vpliv višjih cen nafte na gospodarsko rast v državah izvoznicah nafte (zlasti v Rusiji in državah OPEC).

Z ugodnimi gospodarskimi gibanji v drugi polovici leta 1999 in nadaljevanjem dinamične gospodarske rasti v ZDA v prvih mesecih 2000 so se močno izboljšali tudi obeti za rast svetovnega gospodarstva v letu 2000. Po ocenah MDS bo svetovna gospodarska rast letos znašala 4.2% (za 0.8 odstotne točke več od jesenskih napovedi), nekoliko nižja je ocena Evropske komisije (4%), ki pa je prav tako popravila svojo oktobrsko oceno za 0.4 odstotne točke navzgor. Najmočnejše oživljanje gospodarske aktivnosti v letu 2000 v primerjavi z letom 1999 pričakujejo v EU, državah kandidatkah za vstop v EU, latinskoameriških državah, Indoneziji in drugih jugovzhodnih azijskih gospodarstvih. Nekoliko nižjo rast v primerjavi s preteklim letom naj bi letos med večjimi državami zabeležili v Indiji in na Kitajskem, ki sta že lani dosegali visoki stopnji rasti

Tabela 2: Gospodarska rast, obseg svetovne trgovine ter gibanja cen nafte in surovin (realna rast v %)

	1998	1999	2000	2001
Gospodarska rast - svet	2.5	3.3	4.2	3.9
Obseg svetovne trgovine	4.2	4.6	7.9	7.2
Svetovna cena nafte	-32.1	38.7	35.1	-19.2
Svetovne cene surovin*	-14.7	-6.9	4.9	3.2

Opomba: * tehtano povprečje glede na deleže v svetovnem izvozu.

Vir: IMF, 2000

bruto domačega proizvoda (6.8 oziroma 7.1%; letos po oceni 6.3 oziroma 7%; IMF 2000), ter v Rusiji (lani 3.2%, letos 1.5%; IMF 2000), kjer je bila rast v letu 1999 spodbujena predvsem z rastočimi cenami nafte.

Ocene rasti svetovnega gospodarstva v letu 2001 se gibljejo okoli 3.9% (IMF, 2000; EC, 2000). Na nekoliko počasnejšo rast v primerjavi z letom 2000 naj bi vplivala predvsem upočasnitev gospodarske rasti v ZDA, Kanadi, Indiji, Kitajski in EU, medtem ko se bo rast bruto domačega proizvoda drugod po svetu še naprej krepila. Po oceni IMF-a in Evropske komisije bodo v letu 2001 nekoliko višjo rast kot v letu 2000 zabeležile srednje in vzhodnoevropske tranzicijske države, vključno z Rusijo, Japonska in države ASEAN-a, južne in srednje Amerike ter Afrike. Analitiki obeh institucij pa opozarjajo, da bo rast svetovnega gospodarstva v letu 2001 v veliki meri odvisna predvsem od hitrosti ohlajanja

Okvir 1: Scenarij trdega pristanka ameriškega gospodarstva

Upočasnitev ameriške gospodarske rasti je po oceni Mednarodnega denarnega sklada (MDS) in Evropske komisije neizbežna, hkrati pa je težko napovedati, kdaj in v kakšnem obsegu bo do nje prišlo. MDS je tako izdelal **dva scenarija** gospodarskih gibanj v ZDA v letih 2000 in 2001, ki bodo značilno vplivala tudi na svetovno gospodarsko rast v obeh letih. Na umirjanje gospodarske rasti v ZDA naj bi v obeh scenarijih vplivali predvsem restriktivni ukrepi denarne in fiskalne politike, usmerjeni v zniževanje inflacije in omejevanje domače porabe. Omenjena 3.9-odstotna svetovna gospodarska rast v letu 2001 temelji na scenariju za zdaj bolj verjetnega t.i. mehkega pristanka ("soft landing") gospodarstva ZDA, ki predvideva postopno upočasnitev ameriške gospodarske rasti v letu 2001 za 1.4 odstotne točke glede na rast v letu 2000. Scenarij t.i. trdega pristanka ("hard landing") pa predvideva večje pregrevanje oziroma še hitrejšo rast ameriškega in svetovnega gospodarstva v letu 2000 (4.4 oziroma 4.7%; IMF 2000), ki bi ji v letu 2001 zaradi nevdržnih mednarodnih plačilnobilančnih in tečajnih nesorazmerij sledilo naglo zmanjšanje zaupanja v dolar, odliv tujega kapitala iz ZDA ter veliko večja upočasnitev gospodarske rasti. Rast bruto domačega proizvoda v ZDA v letu 2001 bi v tem primeru znašala le 1%, svetovna gospodarska rast pa 3%. Kljub opozorilom o prenapihnjjenih tečajih ameriških delnic nove ekonomije in posledicah naglega padca njihovih vrednosti pa vplivni ameriški ekonomisti poudarjajo, da morebitni drastični padec delniških tečajev ne bo glavni razlog za upočasnitev ameriške gospodarske rasti, saj je bil tudi vpliv borznega zloma leta 1987 na gospodarska gibanja v realni ekonomiji minimalen. Po izkušnjah v prvih mesecih leta 2000 sodeč pa tudi močna nihanja tečajev delnic na ameriških borznih trgih (še) ne morejo oslabiliti zaupanja v ameriški dolar, ki je v aprilu in maju dosegel rekordne vrednosti v primerjavi z evrom (kar je lahko v večji meri tudi posledica premajhnega zaupanja v evropsko valuto). Glede na odzivnost ameriških in evropskih monetarnih oblasti na gospodarska gibanja konec leta 1999 in v začetku leta 2000 in zmanjševanje javnofinančnih primanjkljajev v ZDA in EU (s čimer se oblikuje manevrski prostor za povečanje porabe v primeru večje upočasnitve gospodarske rasti) je "mehki pristanek", in sicer ne prej kot v letu 2001, po mnenju strokovnjakov MDS verjetnejši.

pregretega ameriškega gospodarstva (glej okvir 1). Ocene gospodarske rasti v nadaljevanju temeljijo (razen kjer je poudarjeno drugače) na predpostavki postopnega ohlajanja ameriškega gospodarstva in 4.2 oziroma 3.9-odstotni svetovni gospodarski rasti v letih 2000 in 2001.

Skladno z dinamično gospodarsko rastjo v letih 2000 in 2001 se bo povečal tudi **obseg mednarodne trgovine**, ki v zadnjih desetih letih narašča približno dvakrat hitreje od svetovne gospodarske aktivnosti. **Nafta**, ki se je lani na svetovnem trgu v povprečju podražila za 38.7% (povprečna cena je znašala 18.14 USD), se bo pod pogojem nadaljnega upadanja cen, ki se je začelo z dogovorom držav OPEC o povečanju količin načrpane nafte marca 2000, letos v povprečju podražila za 35.1, povprečna cena nafte pa bi po oceni IMF-a znašala 24.5 USD. V letu 2001 naj bi cene nafte po oceni še upadle, tako da bi se povprečna cena približala povprečju iz leta 1999 in bo znašala 19.8 USD. **Surovine** se bodo po oceni IMF-a v letu 2000 v povprečju podražile za 4.9% (relativno se bodo hitreje dražile kovine), v letu 2001 pa za 3.2%. Pri napovedih **gibanja deviznih tečajev** IMF in Evropska komisija predvidevata, da bo razmerje USD/EUR v letu 2000 in 2001 ostalo na približno enaki ravni kot sredi januarja 2000 (okoli 1.02), kar pa je glede na medvalutna razmerja v aprilu in začetku maja dosegljivo le ob precejšnji okrepitvi evra do dolarja konca leta 2000 (sredi maja 2000 se je vrednost evra gibala okoli 0.90 USD).

Rast bruto domačega proizvoda v **Združenih državah Amerike** je v letu 1999 že četrto leto zapored presegla 4%. Po oceni IMF-a je znašala 4.2%, kar presega jesensko napoved za 0.5 odstotne točke, spodbujena pa je bila predvsem z močno domačo potrošnjo (zlasti zasebno). Gospodarske razmere je lani in tudi v prvih mesecih leta 2000 zaznamovala dinamična rast (v prvem četrletju se je bruto domači proizvod na letni ravni povečal za 5%), nadaljevala se je tudi krepitev ameriškega dolarja na mednarodnih denarnih trgih. Letošnja ugodna gibanja ter visoko zaupanje vlagateljev, potrošnikov in proizvajalcev v nadaljnjo gospodarsko rast tudi v prvem četrletju 2000 so vplivali na popravek ocene gospodarske rasti ZDA v letu 2000 s 2.6% na 4.4% (IMF, 2000). V letu 2001 naj bi se rast predvsem z nadaljevanjem restriktivne denarne in fiskalne politike upočasnila in bi dosegla okoli 3% (scenarij »mehkega« pristanka).

Gospodarska rast v **Evropski uniji (EU)** v letu 1999 je po zadnji oceni Evropske komisije znašala 2.3%, kar presega oceno iz oktobra 1999 za 0.2 odstotne točke. Na višjo oceno je vplivala hitrejša rast v zadnjem četrletju 1999, ki je bila spodbujena predvsem z močnim oživiljanjem izvoznega povpraševanja. Industrijska proizvodnja je, po trendnem upadanju v prvi polovici leta, junija 1999 začela naraščati in se je proti koncu leta krepila skladno z večjimi izvoznimi naročili.

Po napovedih Evropske komisije se bo gospodarska rast v EU v letu 2000 precej okrepila in bo po oceni v povprečju znašala med 3.2 (IMF, 2000) in 3.4% (EC, 2000), kar presega jesenske ocene za 0.5 oziroma 0.4 odstotne točke. Vlogo glavnega dejavnika gospodarske rasti bo letos prevzelo tuje povpraševanje, v primerjavi z letom 1999 pa se bo okrepila tudi investicijska potrošnja. Inflacija, ki je lani v povprečju znašala 1.2%, se bo letos predvsem zaradi vpliva višjih cen konec lanskega in v začetku letošnjega leta po oceni dvignila na 1.8%, kar je še v skladu z zgornjo mejo cenovne stabilnosti (2%), kot jo opredeljuje Evropska centralna banka. Podobna rast cen je predvidena tudi v letu 2001, ko bo spodbujena predvsem s pričakovanim rahlim sproščanjem denarne politike. V letu 2001 se bo povprečna gospodarska rast v EU namreč nekoliko upočasnila, skladno s pričakovano upočasnitvijo ameriške gospodarske rasti, in bo po oceni znašala 3% (EC, 2000; IMF, 2000). Pri trdem pristanku ameriškega gospodarstva in premajhnega ali prepoznega odziva denarne politike Evropske centralne banke bi bila gospodarska rast v EU v letu 2001 v povprečju nižja za okoli 1 odstotno točko (okoli 2%), verjetneje pa je, da bi se v tem primeru države EU odločile za ekspanzivnejšo fiskalno politiko, kar glede na precejšnje znižanje javnofinančnih primanjkljajev v letu 1999 (v EU je v povprečju znašal 0.6% bruto domačega proizvoda) in predvidoma tudi v letu 2000 (0.4% bruto domačega proizvoda) ne bi povzročilo večjih makroekonomskih neravnovesij.

3

Tabela 3: Gospodarska rast, inflacija in rast uvoza pri najpomembnejših slovenskih trgovinskih partnericah (v%)

	Realna rast bruto domačega proizvoda			Inflacija			Realna rast uvoza blaga in storitev		
	1999	2000	2001	1999	2000	2001	1999	2000	2001
EU	2.3	3.4	3.1	1.2	1.8	1.7	6.1	7.7	7.1
Nemčija	1.5	2.9	2.9	0.6	1.6	1.6	7.1	7.3	7.6
Italija	1.4	2.7	2.7	1.7	2.1	1.9	3.4	7.5	7.6
Hrvaška*	-0.3	1.0	2.0	4.4	4.0	4.0	-3.9	5.0	2.0
Avstrija	2.3	3.2	3.0	0.5	1.3	1.0	5.8	8.4	7.2
Francija	2.8	3.7	3.2	0.6	1.1	1.2	3.8	7.3	5.9
BIH**	8.0	9.0	6.0	5.0	3.0	3.0			
ZDA*	4.2	4.4	3.0	2.2	2.5	2.5	12.7	9.0	5.5
Poljska*	4.1	4.5	5.0	7.3	7.0	5.0	-4.8	5.0	5.5

Opombe: *realna rast uvoza blaga, **ocene so manj zanesljive zaradi nepopolnih statističnih podatkov, večinoma pa se nanašajo na entiteto Federacija BiH.

Viri: bruto domači proizvod: Evropska komisija, IMF; Hrvaška in Poljska - WIW, BIH -EIU; inflacija: Evropska komisija, WIW, EIU; rast uvoza blaga in storitev: Evropska komisija; rast uvoza blaga (Hrvaška, ZDA, Poljska): Evropska komisija, WIW.

Po znatni upočasnitvi gospodarske rasti leta 1999 bo **nemško gospodarstvo** letos zabeležilo 2.8 do 2.9-odstotno rast, ki bo spodbujena predvsem z visokimi

investicijami v opremo in hitro rastjo izvoza (7.9 oziroma 9.3%; EC, 2000). Razmeroma visoka bo tudi rast uvoza (7.3%, EC, 2000), kjer bodo po oceni hitreje naraščali nakupi investicijske opreme v tujini, saj bo zasebna potrošnja v letu 2000 po oceni naraščala relativno počasi (2.2%; EC, 2000). V letu 2001 bo gospodarska rast v Nemčiji po oceni Evropske komisije ostala na enaki ravni kot leta 2000, po oceni strokovnjakov MDS pa naj bi se celo okrepila za 0.4 odstotne točke. V letu 2001 se pričakuje krepitev vpliva zasebne potrošnje na gospodarsko rast, vpliv izvoza in investicijske potrošnje, ki ostajata najbolj dinamični komponenti rasti, pa se bo po oceni relativno zmanjšal.

Italijansko gospodarstvo je v letu 1999 zabeležilo relativno nizko gospodarsko rast, predvsem zaradi manjšega izvoznega povpraševanja na azijskih in vzhodnoevropskih trgih ter bolj umirjene domače potrošnje (omejevanje proračunske porabe, nihanja v zaupanju domačih potrošnikov). V drugi polovici leta je gospodarska aktivnost začela hitreje oživljati, spodbujena predvsem z rastjo izvoza. Ugodna gibanja se nadaljujejo tudi letos, ko naj bi gospodarska rast znašala okoli 2.7% (IMF, 2000, EC, 2000), kar je za 0.4 odstotne točke več kot po jesenskih ocenah. Poleg izvoza bo na rast bruto domačega proizvoda letos pozitivno vplivala tudi močnejša investicijska aktivnost, ki se bo v prihodnjem letu še okrepila. Podobna dinamika gospodarske rasti naj bi se ohranila tudi v letu 2001 (2.7%; EC, 2000 oziroma 2.8%; IMF, 2000).

Gospodarska rast je v **Avstriji** lani znašala 2.3%. Upočasnitev dinamike v primerjavi z letom 1998 (2.9%) pa je bila predvsem posledica manjše rasti izvoza in investicij, medtem ko se je rast zasebne porabe lani še nekoliko okrepila (predvsem vpliv manjše obdavčitve). V letu 2000 se bosta izvozno in investicijsko povpraševanje po oceni močno okrepila (5.1 oziroma 9-odstotna rast EC, 2000) in največ prispevala k hitrejši rasti, ki bo po oceni znašala 3.1 (IMF, 2000) do 3.2% (EC, 2000) V letu 2001 naj bi se po oceni Evropske komisije gospodarska rast nekoliko upočasnila (3%), po oceni MDS-a pa naj bi se še nekoliko okrepila in dosegla 3.3%.

Čeprav je bila v **Franciji** gospodarska rast v letu 1999 (2.8%) nekoliko nižja kot leta 1998 (3.2%), je še vedno precej presegala evropsko povprečje. Rast je bila spodbujena predvsem z močnim investicijskim povpraševanjem, v drugi polovici leta pa se mu je poleg oživljanja izvoza pridružila tudi močnejša zasebna poraba. Trend rasti zasebne porabe in izvoza se bo po oceni nadaljeval tudi v letu 2000. Rast investicijske potrošnje naj bi se nekoliko upočasnila, vendar bo še vedno imela velik vpliv na rast bruto domačega proizvoda. Ta se bo po oceni povečal za 3.5 (IMF, 2000) do 3.7% (EC, 2000), kar presega jesenske ocene za 0.5

oziroma 0.8 odstotne točke. Gospodarska rast naj bi se v letu 2001 nekoliko upočasnila in znašala okoli 3.2% (IMF, 2000, EC, 2000).

Hrvaško gospodarstvo je v letu 1999 zaznamovala recesija (bruto domači proizvod se je realno zmanjšal za 0.3%; DZS 2000), ki je bila na eni strani posledica naraščajoče nelikvidnosti podjetij in bank, na drugi strani pa tudi posledica upočasnitve gospodarske rasti v EU ter krize na Balkanu, ki je najbolj prizadela turizem in transport. V zadnjem četrletju 1999 je gospodarstvo začelo oživljati, dodana vrednost v industriji pa je naraščala že od drugega četrletja dalje (1.2-odstotna realna rast v letu 1999). Ocene gospodarske rasti v letu 2000 so bolj optimistične in se gibljejo med 1% (WIIW, 2000) in 2.8% (Miljenović, 2000), temeljijo pa predvsem na pričakovani boljši turistični sezoni in večjem izvozu blaga, kar bo spodbudilo nadaljnjo rast industrijske proizvodnje ter investicij v opremo. Gospodarsko rast naj bi dodatno spodbudili tudi prilivi tujega kapitala v okviru nadaljnjega procesa privatizacije, predvsem finančnega sektorja. V letu 2001 bo gospodarska rast po ocenah znašala okoli 2% (WIIW, 2000). Na gospodarske dosežke v letih 2000 in 2001 pa bo močno vplivala tudi uspešnost razreševanja nakopičenih domačih strukturnih problemov (neravnovesja v pokojninskem sistemu, neproduktivna poraba privatizacijskih prihodkov, kriza bančnega sistema, visoka brezposelnost).

Gospodarska rast v državah **CEFTA (brez Slovenije)** je v letu 1999 v povprečju znašala okoli 2%, v primerjavi z jesenskimi ocenami so letošnje ocene v povprečju popravljene navzgor za 0.4 odstotne točke. Na višje ocene gospodarske rasti za leto 1999 so vplivali predvsem ugodnejši dejavniki mednarodnega okolja, zlasti v drugi polovici leta 1999. Gre predvsem za hitrejše oživljanje gospodarstev EU, ugodnejša gospodarska gibanja v Rusiji in živahnejšo naložbeno in trgovinsko dejavnost v Bolgariji in Romuniji v okviru procesa stabilizacije in obnove jugovzhodne Evrope. Četrletni podatki kažejo na krepitev gospodarske rasti v drugi polovici leta v vseh državah CEFTA, ugodna konjunktura pa se bo po oceni nadaljevala tudi v letu 2000 (razen na Slovaškem, kjer bodo restriktivni ukrepi ekonomske politike omejevali hitrejše oživljanje gospodarstva). Rast bruto domačega proizvoda v državah CEFTA bo letos tako v povprečju znašala med 3 (WIIW, 2000) in 3.6% (EC, 2000, IMF, 2000), kar je približno enako kot v jesenskih ocenah. Najvišjo rast v letu 2000 bodo, tako kot lani, zabeležile Poljska, Madžarska in Bolgarija, po oceni naj bi se končala tudi recesija na Češkem in v Romuniji. V letu 2001 se bo gospodarska rast držav CEFTA po oceni v povprečju še okrepila in bo znašala med 3.6% (WIIW, 2000) in 4.3% (IMF, 2000, EC, 2000), v primerjavi z letom 2000 pa se bo najbolj povečala v Romuniji, na Slovaškem in Češkem. Najvišje stopnje rasti bosta dosegali Poljska in Madžarska.

Tabela 4: Gospodarska rast, inflacija in zunanje neravnovesje v državah CEFTA (v %)

	Realna rast bruto domačega proizvoda*			Inflacija			Tekoči račun plačilne bilance, glede na BDP		
	1999	2000	2001	1999	2000	2001	1999	2000	2001
Bolgarija	2.5	4.2	4.5	0.3	3.0	3.0	-4.6	np	np
Češka	-0.6	1.6	2.6	2.1	3.5	3.5	-1.5	-2.4	-2.6
Madžarska	4.1	4.6	4.9	10.0	8.3	6.5	-4.2	-4.0	-3.8
Poljska	4.1	4.9	5.3	7.3	7.0	5.0	-7.6	-8.1	-7.7
Romunija	-3.7	0.2	2.6	45.8	40.0	35.0	-4.2	-5.0	-5.3
Slovaška	1.6	1.4	3.1	10.5	13.0	10.0	-5.4	-4.1	-2.5

Opomba: *povprečje ocen WIIW-a, IMF-a in Evropske komisije.

Vir: WIIW, IMF, EC

Gospodarstvo **Bosne in Hercegovine** (BIH), ki postaja vedno pomembnejši slovenski izvozni in naložbeni trg, je v letu 1999 po oceni zabeležilo 8-odstotno rast (EIU, 2000; IMF, 2000), kar je precejšnje umirjanje po visokih stopnjah rasti v prvih letih povojne obnove (v obdobju 1995-1998 je BIH dosegala skoraj 25-odstotno povprečno letno rast). Zelo visok primanjkljaj tekočega računa plačilne bilance BIH (okoli 23% bruto domačega proizvoda v letu 1999) kot posledica visokega uvoza (povojna obnova) in zelo skromnih izvoznih kapacitet je bil v preteklih letih financiran predvsem z donacijami in najemanjem ugodnih dolgoročnih posojil. Nekoliko večji priliv tujega kapitala pričakujejo v prihodnjih letih v okviru procesa privatizacije, kamor se aktivno vključujejo tudi slovenski investitorji. Gospodarska rast v letih 2000 in 2001 bo po optimističnem scenariju MDS znašala okoli 14% letno (IMF, 2000), po oceni EIU pa naj bi letos dosegla 9%, leta 2001 pa okoli 6% (EIU, 2000). Slednji oceni sta tudi verjetnejši glede na neizpeljane strukturne reforme, povečevanje obveznosti servisiranja zunanjega dolga in zaostrovanje pogojev IMF-a in drugih kreditodajalcev.

Makedonija je v letu 1999 kljub bližini vojne na Balkanu po oceni dosegla 2.7-odstotno gospodarsko rast, ki je bila spodbujena predvsem s povečanim obsegom prodaje nerezidentom, prilivom tuje humanitarne pomoči ter 5-odstotno rastjo kmetijske proizvodnje. Obseg industrijske proizvodnje se je po oceni zmanjšal za 2.5% (WIIW, 2000). Gospodarska rast v letu 2000 bo po oceni znašala 3%, v letu 2001 pa 5% (WIIW, 2000), temeljila pa naj bi predvsem na pričakovanem večjem prilivu tujega kapitala in večjem izvozu na Kosovo. Hitrejša rast je manj verjetna, kljub obetom povečane naložbene dejavnosti v Makedonijo, predvsem zaradi velikih strukturnih problemov (prestrukturiranje velikih izgubarskih podjetij, brezposelnost, verjetno naraščanje proračunskega primanjkljaja).

Gospodarska rast v Makedoniji in v BIH bo v prihodnjih letih v veliki meri odvisna od politične stabilnosti na širšem območju jugovzhodne Evrope in

uresničevanja **Pakta stabilnosti za jugovzhodno Evropo**, kjer na strani donatork aktivno sodeluje tudi Slovenija. Med prejemnicami pomoči so poleg držav nekdanje Jugoslavije (brez Slovenije) vključene še Bolgarija, Romunija in Albanija. Aktivnosti v okviru delovnega omizja za ekonomsko obnovo in razvoj Pakta stabilnosti bodo v prihodnjih letih usmerjene predvsem v dve prioritetni področji: regionalni razvoj s poudarkom na infrastrukturi ter izgradnja državnih institucij in poslovnega okolja. Z umiritvijo razmer na Balkanu in večjo angažiranostjo mednarodne skupnosti za stabilizacijo razmer na tem področju se odpirajo velike možnosti za neposredne tuje vlagatelje, kjer Slovenija kot poznavalka razmer lahko odigra pomembno vlogo.

4. INSTITUCIONALNI OKVIR – Približevanje EU spodbuja dograjevanje institucionalnega okvira

Približevanje Evropski uniji in proces pogajanj za polnopravno članstvo spodbujata dograjevanje institucionalnega okvira, oblikovanja novih mehanizmov regulacije oziroma spreminjanja vloge države. V letu 1999 in v prvih mesecih letos je bilo sprejetih več zakonov, ki prinašajo na nekaterih področjih (največkrat postopno) korenite spremembe. Pomembne novosti pa je prinesla tudi polna uveljavitev Evropskega sporazuma o pridružitvi v februarju 1999.

Z uvedbo davka na dodano vrednost in trošarin sredi leta 1999 in sprejemom Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju konec leta sta se zaključili dve ključni strukturni reformi, za kateri so priprave potekale več let. Na fiskalnem področju bo v prihodnjih letih potrebno izpeljati še spremembe v sistemu neposrednih davkov. K izboljšanju učinkovitosti, transparentnosti, odgovornosti in nadzora nad porabo javnofinančnih sredstev bodo v prihodnjih letih zagotovo prispevale rešitve, ki jih prinašajo Zakon o javnih financah, Zakon o računovodstvu in Zakon o javnih naročilih. Zakon o javnih financah med drugim predvideva tudi pripravo proračuna na osnovi večletnega planiranja, ki bo omogočalo financiranje dolgoročnih razvojnih programov in oblikovanje prioritetenih področij razvoja.

Novi Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju je začel veljati z začetkom leta 2000. Spremembe pogojev upokojevanja in določanja višine pokojnine se bodo uvajale postopno. Poleg obveznega pokojninskega zavarovanja, ki bo še naprej temeljilo na solidarnosti in bo financirano s sprotnim prispevnim kritjem, uvaja zakon še možnosti za dodatno prostovoljno pokojninsko zavarovanje (v specifičnih primerih tudi obvezno dodatno zavarovanje). Ker bo dodatno zavarovanje temeljilo na sistemu kapitalskega kritja, bo reforma postopno vplivala na domači trg kapitala.

Pomembne spremembe so bile sprejete na področju urejanja finančnega sektorja. Sprejeti so bili trije sistemski zakoni (Zakon o bančništvu, Zakon o trgu vrednostnih papirjev in Zakon o zavarovalništvu), pa tudi Zakon o deviznem poslovanju, Zakon o nematerializiranih vrednostnih papirjih in Zakon o lastninskem preoblikovanju zavarovalnic. Izvajanje slednjega je sicer začasno ustavljeno zaradi sproženega ustavnega spora. Z uveljavitvijo Evropskega sporazuma o pridružitvi je Banka Slovenije zmanjšala ovire za dotok tujega kapitala (opustitev depozitov za najemanje finančnih kreditov v tujini, postopno zmanjševanje premije za vodenje skrbniških računov za tuje portfolio investicije,

na novo postavljena razmejitve med portfolio in neposrednimi tujimi investicijami).

Na področjih reforme javnih gospodarskih služb je bil lani narejen pomemben korak s sprejemom novega energetskega zakona (podrobneje glej okvir 5). Pomembne institucionalne spremembe pa potekajo tudi na področju kmetijstva (sprejet Zakon o kmetijstvu, ustanovljena Agencija za kmetijske trge in razvoj podeželja, ustanovljena Kmetijska zbornica) in usmerjanja regionalnega razvoja (sprejet Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja, ustanovljena Agencija za regionalni razvoj in Svet za strukturno politiko). Na področju politike konkurence je bila s sprejetjem Zakona o nadzoru državnih pomoči oblikovana Komisija za nadzor nad državnimi pomočmi, ki je zadolžena za predhodni in naknadni nadzor nad državnimi pomočmi.

Za nadaljnji razvoj in konkurenčno sposobnost slovenskega gospodarstva ključna področja, kjer so regulativne spremembe še v pripravi, ostajata področji regulacije trga dela (razprave o Zakonu o delovnih razmerij še potekajo) in organiziranosti javne uprave. Na nujnost povečanja učinkovitosti države pa opozarjajo tudi slabe ocene, ki jih Slovenija dobiva na tem področju v mednarodnih primerjavah (glej poglavje 4.1).

4.1 MEDNARODNA KONKURENČNOST DRŽAV - Slaba ocena učinkovitosti države zahteva “drugačno” državo

Narodno gospodarstvo je toliko konkurenčno, kolikor so konkurenčna njegova podjetja. Na konkurenčnost podjetij pa pomembno vpliva organiziranost države. Država kaže svojo konkurenčnost s prilagojenostjo pravil igre in inštitucij gospodarskim transakcijam v skladu s sodobno tehnologijo. Mednarodni inštitut za menedžment in razvoj (IMD), ki s pomočjo partnerskih inštitutov ocenjuje sintezno nacionalno konkurenčnost, atraktivnost in agresivnost na podlagi 288-ih kvantitativnih in kvalitativnih meril, je leta 1999 prvič med 47-imi državami ocenil tudi Slovenijo.

Na podlagi ocene konkurenčnosti v vseh osmih skupinah (glej tabelo 5) je Slovenija zasedla 40. mesto, s podpovprečno uvrstitvijo v skupinah Finančni trgi, Internacionalizacija in Vlada ter slabimi uvrstitvami tudi v podskupinah znotraj agregatov Znanost in tehnologija ter Človeški faktor. Aktivnost državne uprave in vodenja ekonomske politike predstavlja skupina Vlada, ki je po

Tabela 5: Rangirani konkurenčnosti držav po IMD med 46-imi oziroma 47-imi državami v letih 1997 – 1999

Leto	Domače gospodar.			Internacio-nalizacija			Vlada			Finančni trg			Infra-struktura			Menedž-ment			Znanost in tehnologija			Človeški faktor			Sintezni rang		
	97	98	99	97	98	99	97	98	99	97	98	99	97	98	99	97	98	99	97	98	99	97	98	99	97	98	99
Danska	18	14	10	9	12	12	23	20	22	4	4	5	5	5	9	5	8	11	23	14	9	3	2	2	8	8	8
Finska	23	20	4	13	11	11	15	15	10	13	8	8	3	3	2	8	5	3	6	6	6	1	3	1	4	5	3
Nizozemska	16	13	7	6	6	6	22	17	18	2	2	3	12	8	7	4	3	2	12	11	8	10	9	12	6	4	5
Avstrija	27	37	14	18	25	22	26	32	24	21	20	20	14	12	11	21	25	22	19	22	21	9	12	8	20	22	19
Irska	5	6	2	12	7	8	12	6	5	20	15	16	22	23	23	12	10	7	7	8	11	20	19	21	15	11	11
Španija	33	31	24	14	18	14	21	23	13	22	21	14	21	25	22	28	28	23	27	30	26	26	27	22	25	27	23
Portugalska	40	35	21	15	13	19	30	29	25	27	22	21	35	32	27	43	39	34	43	38	38	32	31	25	32	29	28
SLOVENIJA			34			46			47			44			29			38			36			28			40
Češka	36	43	44	24	29	35	41	40	42	35	36	42	29	27	32	42	42	45	44	37	41	24	28	34	35	38	41
Grčija	38	33	25	33	35	32	40	43	36	33	34	31	37	37	35	32	36	31	34	33	31	30	29	30	37	36	31
Poljska	39	41	37	44	43	45	45	46	44	45	43	37	36	36	38	44	43	44	42	44	43	35	41	38	43	45	44
Madžarska	44	42	17	21	26	17	39	26	26	38	30	28	23	20	26	40	35	30	28	27	27	29	30	26	36	28	26

Vir: The World Competitiveness Yearbook, IMD, Lousanne 1998, 1999.

metodologiji IMD posneta v 48 kazalcih, razdeljenih v šest podskupin³. Podrobnejša analiza indikatorjev in njihovih medsebojnih vplivnosti omogoča oceno aktivnosti in učinkovitosti vlade in državne uprave pri vodenju ekonomske politike, prvenstveno v uspešnosti za zagotovitev institucionalnega okvira, ki ga potrebujejo podjetja, da lahko potem sama izkoristijo tržne prednosti. Na oceno celotne skupine "Vlada", kjer se Slovenija uvršča na nizko 47. mesto, je najbolj vplivala podskupina osmih kazalcev "Državna učinkovitost"⁴ (0.945), sledijo ji podskupine "Vmešavanje države" (0.860), "Pravna varnost" (0.819) in "Fiskalna politika" (0.802). Te visoke stopnje sovpadanja potrjujejo naslednja načela za učinkovito konkurenčnost v svetovnem tekmovanju: (i) državna intervencija naj se omejuje na ustvarjanje konkurenčnih pogojev za podjetja; (ii) vlada naj načrtuje makroekonomske in socialne pogoje, ki naj minimizirajo zunanja tveganja za gospodarstvo; (iii) vlada naj bo v ekonomski politiki fleksibilna glede na spremembe v mednarodnem okolju.

V primerjavi "Državne učinkovitosti" je Slovenija v skupini dvanajstih najbolj primerljivih držav (glej tabelo 6) uvrščena povsem na repu s povprečno oceno 3.10, kar je za 16% slabše od predzadnje uvrščene Češke. Del kritične ocene lahko pripišemo tudi sestavi vzorca podjetnikov, ki so podali oceno o učinkovitosti

³ Nacionalni dolg, Vladni izdatki, Fiskalna politika, Državna učinkovitost, Vmešavanje države in Pravna varnost

⁴ To dokazuje korelacijska matrika "obnašanja" Sloveniji referenčnih trinajstih držav, podrobneje v EO 12/99:6/I

INSTITUCIONALNI OKVIR

države, saj so bila vključena tudi podjetja v upravljanju Slovenske razvojne družbe⁵. Pri tem pa le ne gre prezreti dejstva, da so slovenski managerji potrdili svojo odgovornost za izboljšanje konkurenčnosti z visoko oceno 6.64 (11. mesto med 47-imi državami), kar je v primerjavi z Madžarsko (42. mesto) ali Avstrijo (9. mesto) visoka stopnja zavesti o soodgovornosti.

Tabela 6: Kazalci učinkovitosti države v letu 1999

Države*	1		2		3		4		5		6		7		8		9		Povpr. 1-9	
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B		
Finska	7.26	1	8.53	1	7.45	1	7.94	1	7.42	1	7.55	1	7.52	1	7.03	1	9.52	2	7.80	1
Nizozemska	7.09	4	7.65	3	6.61	4	7.00	4	6.98	4	6.07	5	6.91	4	4.98	4	9.23	3	6.95	3
Danska	5.74	7	7.84	2	6.26	6	6.57	6	4.96	10	6.49	4	6.18	6	5.87	2	9.01	6	6.52	5
Irska	7.16	3	7.34	4	7.07	2	7.88	2	6.99	3	6.57	3	7.13	2	5.16	3	9.10	4	7.16	2
Avstrija	5.69	8	7.00	5	6.03	7	5.87	8	6.08	6	5.82	6	5.79	8	3.14	7	9.54	1	6.11	7
Belgija	4.85	11	5.66	8	5.06	11	5.54	9	5.36	8	5.00	8	4.27	10	2.74	8	7.67	9	5.13	9
Španija	7.23	2	6.46	6	6.66	3	7.83	3	7.03	2	6.80	2	7.09	3	4.17	5	8.90	7	6.91	4
Madžarska	6.33	5	6.29	7	6.37	5	6.98	5	6.24	5	5.55	7	6.45	5	3.88	6	8.41	8	6.28	6
Portugalska	5.86	6	4.37	11	5.19	10	6.17	7	5.63	7	4.85	9	6.03	7	2.51	9	9.05	5	5.52	8
Grčija	5.23	9	5.19	9	5.34	9	5.39	10	5.26	9	4.09	10	4.89	9	1.97	12	7.63	10	5.00	10
Slovenija	3.22	13	3.97	12	4.15	12	2.10	13	2.13	13	2.36	13	2.57	13	1.71	13	5.71	11	3.10	13
Češka	4.07	12	3.21	13	4.11	13	4.21	12	3.75	11	2.64	12	3.54	12	2.36	10	5.36	12	3.69	12
Poljska	5.20	10	5.18	10	5.42	8	4.37	11	3.60	12	3.53	11	4.77	11	2.09	11	4.64	13	4.31	11

- 1 - stopnja prilaganja vladne politike gospodarskim razmeram
- 2 - zakonodajna podpora konkurenčnosti
- 3 - aktivnost parlamenta pri vzpodbujanju konkurenčnosti

- 4 - konsenz o smernicah ekonomske politike znotraj vlade
- 5 - transparentnost vlade o namerah ukrepanja
- 6 - učinkovitost uresničevanja vladnih odločitev

- 7 - prilagojenost političnega sistema gospodarskim izzivom
- 8 - birokratske ovire poslovnemu razvoju
- 9 - riziko politične nestabilnosti

A - ocena (najvišja 10), B - mesto.

Opomba: *razvrstitev po vrstnem redu globalne konkurenčnosti.

Vir: The World Competitiveness Yearbook 1999, IMD, Lousanne 1999.

Analiza učinkovitosti slovenske države v mednarodni primerjavi leta 1999 daje v podrobnejši raziskavi preostalih petih podskupin v agregatu "Vlada" (Gmeiner, 1999) ugotovitev, da kvaliteto upravljanja države na ekonomskem, socialnem in upravnem področju določa predvsem njena učinkovitost. Seveda ne le pri sprejemanju evropske zakonodaje (tudi v javni upravi), ampak tudi v njenem

⁵ Ocene o kazalcih kvalitete vladanja v tranzicijskih državah je lani objavila tudi Evropska banka za obnovo in razvoj (EBRD, 1999). Rezultat je bil podoben kot pri IMD, čeprav je bila metoda ocenjevanja drugačna in enostavnejša (podjetja v 20 tranzicijskih državah so ocenjevala ovire poslovanju v razponu od 0 - najvišje ovire do 3 - ni ovir, v 4 skupinah: mikroekonomsko poslovanje, makroekonomsko upravljanje, gospodarska infrastruktura, pravni red). Slovenija se je uvrstila na drugo mesto (skupna ocena 1.95) za Madžarsko (skupna ocena 1.98), slabše se je uvrstila v skupini gospodarska infrastruktura in pravni red ter dosegla približno enako vrednost kazalca v skupini makroekonomsko upravljanje in najvišjo uvrstitev v skupini mikroekonomsko poslovanje.

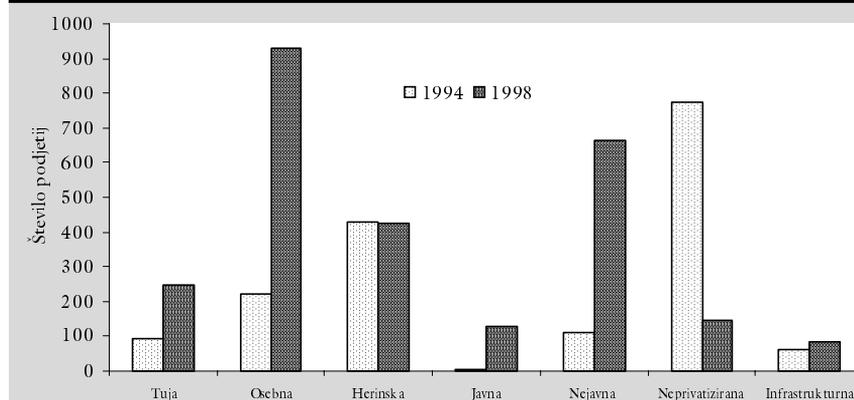

uresničevanju. Za višjo uvrstitev v skupini Vlada oziroma za izboljšanje ocene aktivnosti državne uprave in vodenja ekonomske politike je torej potrebno izboljšanje ocen vseh devetih indikatorjev za učinkovitost države. Namen prizadevanja za izboljšanje učinkovitosti države je: (i) prilagojenost pravil igre in institucij tržnemu obnašanju podjetij in pravni varnosti; (ii) uravnavanje gospodarske dejavnosti v tem okviru in po pravilih EU. To pa zahteva tudi pospešeno reformo javne uprave.

4.2 PRESTRUKTURIRANJE PODJETNIŠKEGA SEKTORJA – Nujen hitrejši prehod privatiziranih podjetij v ofenzivno fazo prestrukturiranja ob krepitvi razvojne funkcije države

Prestrukturiranje podjetniškega sektorja je ključni dejavnik zagotavljanja nadaljnje dinamične rasti slovenskega gospodarstva. V obdobju 1994 – 1998 je Slovenija postopno dobivala bolj ali manj normalno “tržno” lastniško strukturo podjetniškega sektorja. Zaradi počasne privatizacije v določenih segmentih gospodarstva (podjetja na SRD, Slovenske železarne, itd.) pa proces prestrukturiranja še vedno ni končan. Analiza poslovanja slovenskega podjetniškega sektorja v razdobju 1994 – 1998 (Simoneti, Rojec, Rems, 2000) kaže, da se vzorec in intenzivnost procesa prestrukturiranja ter posledično

Slika 1: Spreminjanje lastniške strukture slovenskega podjetniškega sektorja v obdobju 1994 - 1998

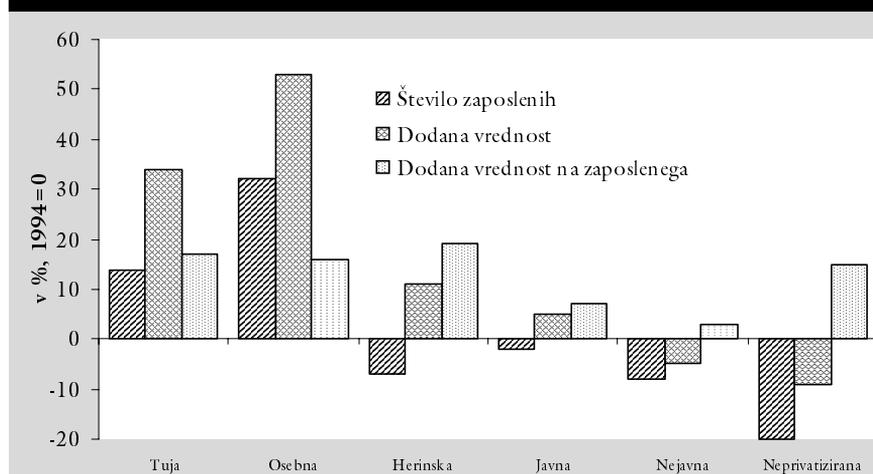

Vir podatkov: Rojec, Simoneti, Rams, lastni izračni na osnovi podatkov APP.

uspešnost poslovanja močno razlikujejo med posameznimi lastniškimi kategorijami podjetij. Nekatera podjetja tako že prehajajo iz defenzivnega prestrukturiranja, ko se podjetja z racionalizacijo, zmanjševanjem zmogljivosti in zaposlenosti ter ukinjanjem nedobičkonosnih programov prilagajajo spremenjenim tržnim in drugim pogojem v okviru danih možnosti, v fazo ofenzivnega prestrukturiranja, ko podjetja z novimi investicijami in programi, s povečevanjem zmogljivosti in zaposlenosti iščejo nove priložnosti in trge.

Analiza poslovanja različnih lastniških kategorij podjetij nakazuje, da imamo v Sloveniji z vidika uspešnosti tri skupine podjetij: (i) podjetja s koncentriranim lastništvom, (ii) podjetja z razpršenim lastništvom in (iii) neprivatizirana podjetja. Podjetja s koncentriranim lastništvom so bistveno uspešnejša in imajo višjo donosnost kapitala, ki stalno raste in večja razliko do ostalih podjetij. Z novim investiranjem in zaposlovanjem rastejo hitreje od ostalih, zato se razlike med podjetji s koncentriranim lastništvom in ostalimi podjetji tako glede donosnosti kapitala kot glede dodane vrednosti na zaposlenega, obsega dodane vrednosti, števila zaposlenih in sredstev povečujejo. Podjetja z razpršenim lastništvom sicer povečujejo svojo uspešnost, vendar zelo počasi in predvsem na račun defenzivnega prestrukturiranja (zmanjševanje zaposlenosti in sredstev), ne pa zaradi investiranja in zaposlovanja ter temu ustreznega povečevanja svoje dejavnosti. Neprivatizirana podjetja ostajajo v rdečih številkah, čeprav se izguba iz poslovanja zmanjšuje,

Slika 2: Spremembe po lastniških kategorijah podjetij (primerjava leta 1998 z letom 1994)

Vir podatkov: Rojec, Simoneti, Rems, lastni izračuni na osnovi podatkov APP.

denarni tok iz poslovanja pa ima pozitiven trend. Dodana vrednost na zaposlenega v teh podjetjih se povečuje, vendar bi trend z vsebinskega vidika težko označili kot pozitivnega, saj je v glavnem posledica dejstva, da se je zaposlenost znižala bolj, kot je padel obseg dodane vrednosti.

Dominantni procesi v spreminjanju lastniške strukture slovenskega podjetniškega sektorja⁶ v obravnavanem razdobju so: veliko povečanje števila in pomena osebnih, javnih, nejavnih, pa tudi tujih podjetij ter hitro upadanje števila in pomena neprivatiziranih podjetij. Število in pomen hčerinskih podjetij stagnira, kar daje slutiti, da je bila popularnost te kategorije vezana predvsem na proces privatizacije. Kapitalsko najbolj intenzivna so infrastrukturna podjetja. Skozi celotno opazovano obdobje beležijo visoko rast sredstev, ki je bila financirana pretežno z lastniškim kapitalom (vložki države).

Vzroke za povečanje števila nejavnih podjetij gre iskati v dejstvu, da je v privatizaciji večina podjetij dobila razpršeno lastniško strukturo (veliko število malih lastnikov). Javna podjetja, ki imajo dovoljenje za javno prodajo delnic, sicer tvorijo najmanjšo skupino, gre pa za razmeroma velika podjetja z veliko kapitala ter visoko prodajo. Tudi tuja podjetja tvorijo relativno majhno, vendar pa tako po številu kot pomenu precej hitro rastočo skupino.

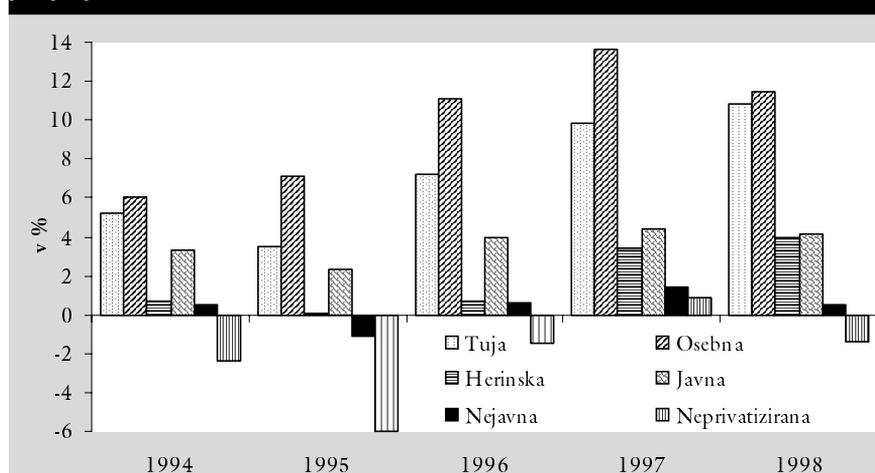
V omenjenem petletnem obdobju so podjetja, vključena v analizo⁷, zmanjšala število zaposlenih (-5.1%), zmerno povečala obseg sredstev in dodano vrednost (2.9 oziroma 6.2%) ter močnejše prodajo in izvoz (12.3 oziroma 18.6%), najbolj

⁶ V analizo so bila vključena podjetja, ki izpolnjujejo naslednje kriterije: (i) povprečno število zaposlenih je večje ali enako 10, (ii) vrednost vseh sredstev, večja ali enaka 90 mio SIT, (iii) vrednost prodaje, večja ali enaka 180 mio SIT. Podjetij, ki so izpolnjevala te pogoje, je bilo v letu 1994 1.695, v letu 1998 pa 2.626. **Osnova za kategorizacijo podjetij v lastniške kategorije** je predstavljala skupina lastnikov z največjim strukturnim deležem v posameznem podjetju. Podjetja so razvrščena v naslednje lastniške kategorije: **tuja podjetja**, strateški tuji lastnik (več kot 10%); **osebna podjetja**, domače fizične osebe imajo največji strateški delež v podjetju; **hčerinska podjetja**, domače pravne osebe imajo največji strateški delež v podjetju; **javna podjetja**, pridobila soglasje Agencije za trg vrednostnih papirjev za javno ponudbo delnic in jo tudi izvedla; **nejavna podjetja**, majhni lastniki (domače pravne in fizične osebe), ki nimajo strateškega deleža in hkrati njihove delnice niso bile javno ponujene s soglasjem Agencije za trg vrednostnih papirjev; **neprivatizirana podjetja**, družbeni kapital ali so v državni lasti in ne opravljajo "infrastrukturne" dejavnosti; **infrastrukturna podjetja** v državni lasti, ki opravljajo "infrastrukturno" dejavnost (proizvodnja preмога in šote, proizvodnja, prenos in distribucija elektrike, javne poštne storitve itd).

⁷ To se nanaša le na 1200 podjetij, ki so vseh pet let zadovoljevala osnovne tri pogoje (število zaposlenih, vrednost sredstev in vrednost prodaje). V analizo dinamike rasti niso vključena infrastrukturna podjetja, saj jim za razliko od ostalih pogoje poslovanja še vedno bolj določa država kot trg.

pa se je v omenjenem obdobju povečal dobiček iz poslovanja (92.7%). Takšna dinamika sprememb kaže, da podjetja počasi prehajajo iz faze defenzivnega v fazo ofenzivnega prestrukturiranja in da dobiček postaja vedno pomembnejši kriterij poslovanja. Podrobnejša analiza pa pokaže, da med različnimi lastniškimi kategorijami podjetij obstajajo precejšnje razlike v dinamiki gibanja in je zato potrebno zgornje ugotovitve relativizirati: (i) pozitivna rast je predvsem posledica hitre rasti tujih in osebnih podjetij, ki so s kvantitativnega vidika manj pomembne kategorije; (ii) število zaposlenih se je povečalo zgolj v tujih in osebnih podjetjih; (iii) pri dobičku iz poslovanja so razlike med skupinami podjetij zelo velike: najvišjo rast dosegajo hčerinska podjetja, sledijo jim tuja in osebna, medtem ko javna in nejavna močno zaostajajo, neprivatizirana pa so v vseh letih (z izjemo leta 1997) beležila izgubo.

Slika 3: Neto dobiček iz poslovanja na kapital po lastniških kategorijah podjetij

Vir podatkov: Rojec, Simoneti, Rems, lastni izračuni na osnovi APP.

Na eni strani so tako tuja in osebna podjetja s koncentriranim lastništvom, ki se stalno ofenzivno prestrukturirajo in povečujejo obseg svoje dejavnosti, na drugi pa so nejavna podjetja z izrazito razpršeno lastniško strukturo in neprivatizirana podjetja, ki so še vedno globoko v fazi defenzivnega prestrukturiranja, saj poskušajo svoje poslovanje popravljati predvsem skozi racionalizacijo in zmanjševanje zmogljivosti oziroma zaposlenosti. Vmes so hčerinska in javna podjetja, ki obseg svoje dejavnosti sicer že povečujejo, vendar ob istočasnem zmanjševanju zaposlenosti.

V obravnavanem obdobju so prav vse lastniške kategorije povečale dodano vrednost na zaposlenega, čeprav so med njimi precejšnje razlike in prav neprivatizirana, javna in nejavna podjetja kažejo najpočasnejšo rast. Tuja in osebna podjetja so rast dodane vrednosti na zaposlenega dosegla z rastjo dodane vrednosti, sredstev in zaposlenosti, torej s širitvijo svoje dejavnosti, pogojno rečeno z ofenzivnim prestrukturiranjem, ostala podjetja pa z zmanjševanjem števila zaposlenih. Rast osnovnih sredstev v tujih in osebnih pa tudi hčerinskih podjetjih, ter zmanjšanje osnovnih sredstev v ostalih kategorijah podjetij dodatno osvetljuje razlike v doseženi stopnji prestrukturiranja med podjetji.

Celotni podjetniški sektor še ni v fazi ofenzivnega prestrukturiranja, saj gre dinamika rasti podjetij predvsem na račun rasti tujih in osebnih podjetij. Podjetja, ki so šla skozi privatizacijo (javna in nejavna, pa tudi hčerinska podjetja) in predstavljajo skoraj tri četrtine slovenskega podjetniškega sektorja, pa kažejo precej nizke stopnje rasti in so v veliki meri še vedno v procesu defenzivnega prestrukturiranja.

Analiza trendov uspešnosti poslovanja⁸ različnih lastniških kategorij podjetij v razdobju 1994-1998 kaže, da se je uspešnost poslovanja v povprečju izboljšala, vendar pa to povprečje skriva niz značilnosti, ki kažejo, da prestrukturiranje slovenskega podjetniškega sektorja poteka prepočasi. Če ne bi bilo tujih in osebnih podjetij, ki kažejo daleč najugodnejše trende povečevanja uspešnosti in ki imajo strateške lastnike z jasnimi cilji ter, vsaj kar se tujih podjetij tiče, tudi sredstva za njihovo realizacijo, bi bil vtis o postopnem povečevanju uspešnosti poslovanja slovenskega podjetniškega sektorja precej slabši. Prestrukturiranje poteka najpočasneje prav tam, kjer bi moralo biti najhitrejše, to je pri javnih in nejavnih, podjetjih iz privatizacije ter neprivatiziranih podjetjih. Od podjetij, ki so šla skozi privatizacijo se še najbolj odrežejo javna podjetja v pretežni lasti zunanjih lastnikov, vendar je tudi pri teh jasno, da zunanji lastniki nimajo niti možnosti, niti prave motivacije (razpršeno lastništvo, nejasna vloga paradržavnih skladov in pooblaščenih investicijskih družb v podjetjih) niti sredstev, da bi odločneje pristopila k prestrukturiranju podjetij, katerih lastniki so. Še bistveno slabša je situacija v nejavnih podjetjih, ki stagnirajo, in neprivatiziranih podjetjih, ki v operativnem poslovanju sicer kažejo znake izboljšanja, v celoti gledano pa še vedno ustvarjajo izgube v poslovanju. Stagnacija nejavnih podjetij postavlja dvom v resnično zmožnost, motivacijo in sredstva notranjih lastnikov za

⁸ Za analizo uspešnosti podjetij so bili uporabljeni kazalci neto dobička iz poslovanja na kapital in na prodajo, neto denarnega toka iz poslovanja na kapital in na prodajo ter dodane vrednosti na zaposlenega. Za nadaljnjo razlago navedenih kazalcev glej Simoneti, Rojcc, Rems, 2000.

prestrukturiranje, poslovanje neprivatiziranih podjetij pa postavlja pod vprašaj smiselnost vztrajanja države pri reševanju teh podjetij in to za vsako ceno in počasi. Posledica vseh teh trendov je, da so se v analiziranem obdobju razlike v uspešnosti med tujimi in osebnimi podjetji na eni ter podjetji iz privatizacije na drugi strani še povečale. To je za celoten slovenski podjetniški sektor zelo slabo, saj bi si želeli prav to, da podjetja, ki so šla skozi privatizacijo in ki predstavljajo največji del slovenskega podjetniškega sektorja, postopoma dohitevajo tuja in osebna podjetja, ki predstavljajo neke vrste merilo normalnega poslovanja. Očitno še niso vzpostavljeni pogoji za pospešen proces prestrukturiranja poslovanja v podjetjih, ki so bila predmet privatizacije v Sloveniji.

V procesu prestrukturiranja slovenskega gospodarstva je država vodila tudi aktivno politiko mikroekonomskega poseganja v gospodarstvo. V prvih letih po osamosvojitvi je posegala predvsem z namenom preprečitve prekomernih zlomov velikih podjetij in s tem večjih socialnih posledic, kasneje pa je postopno uvajala poseganje tudi z razvojnim motivom. Vodenje politike je zajemalo različne instrumente in različne institucije, preko katerih je posegala. Preko javnih financ je s subvencijo, kot najpomembnejšim instrumentom državnih pomoči, prerazporedila (po javnofinančni statistiki) v letu 1992 2.93% bruto domačega

Okvir 2: Ekonomske funkcije države in sistem pravil WTO, OECD, EU

Čeprav svetovni gospodarski trendi težijo h globalizaciji proizvodnje, prosti konkurenci med tržnimi proizvajalci in liberalizaciji svetovne trgovine, države izvajajo več pomembnih ekonomskih funkcij. Poleg določanja pravnega okvira za učinkovito delovanje tržnega gospodarstva in izvajanja makroekonomske stabilizacijske funkcije, s katero poskušajo blažiti gospodarska nihanja za preprečitev nezaposlenosti, stagnacije gospodarstva in stalnega naraščanja cen, izvajajo tudi povsem mikroekonomski funkciji kot sta izvajanje razmestitvene funkcije, s katero naj bi dosegle zaželeno regionalno in sektorsko razmestitev proizvodnih virov, in izvajanje prerazdelitvene funkcije, s katero ohranjajo določene obstoječe gospodarske strukture. V zadnjem času pa predvsem razvite države vedno pogosteje opravljajo tudi razvojno funkcijo, da bi na ta način lahko vplivale na kakovost delovne sile, stopnjo akumulacije in investicij, spodbujanje tehnološkega razvoja in podjetniškega okolja ter s tem na gospodarsko rast.

Zaradi poudarjene težnje po čim manjšem vpletanju države v gospodarske procese so svetovne asociacije (WTO, OECD, EU) razvile sistem pravil možnega, predvsem mikroekonomskega poseganja države v gospodarstvo, s katerimi bi na eni strani zajezili negativne vplive na svetovno gospodarstvo in konkurenco, na drugi pa pospešili razvojno funkcijo, usmerjeno h krepitvi tehnološkega razvoja, varstva okolja in razvoja kvalitete delovne sile. Pravila morajo spoštovati vse države članice, kar pomeni, da je Slovenija s članstvom v WTO že zavezana spoštovati pravila te asociacije, v procesu približevanja EU pa bo morala sprejeti tudi pravila EU.

proizvoda. Od leta 1992 do 1996 so se subvencije postopoma zniževale (leta 1996 1.35% bruto domačega proizvoda), po letu 1996 pa imajo ponovno tendenco rasti in so po oceni v letu 1999 dosegle 1.73% bruto domačega proizvoda. V okviru javnih financ je država posegala tudi z drugimi instrumenti, kot so davčne oprostitve in olajšave, ugodna posojila, garancije ipd. Posegala pa je tudi posredno, predvsem preko različnih državnih in občinskih skladov. Celoten obseg državnih pomoči je bil ocenjen šele v preteklem letu, pomoči pa so po metodologiji EU znašale kar 3.5% bruto domačega proizvoda (letno povprečje za obdobje 1995-97 v državah EU je znašalo 1.2% bruto domačega proizvoda).

S podpisom mednarodne pogodbe in s sprejetjem Zakona o nadzoru državnih pomoči je Slovenija dolžna v letu 2001 skoraj v celoti izvajati sistem državnih pomoči po pravilih EU. Izjeme ostajajo na področju prestrukturiranja tekstilne, obutvene in jeklarske industrije in so usklajene z Evropsko komisijo. V letu 1999 je Slovenija uredila sistem evidenc in pripravila prvo poročilo o obsegu, namenih in instrumentih državnih pomoči. V letu 2000 pripravlja drugo poročilo in postopno uveljavlja sistem predhodnega nadzora nad državnimi pomoči. Dosedanja politika državnih pomoči v Sloveniji se bo torej po letu 2000 spremenila in prešla iz prerazdelitvene funkcije (predvsem reševanje in sanacija slabih podjetij) na razvojno, kar je tudi osnovna tendenca evropskih pravil o državnih pomočeh in sedanje povprečne strukture pomoči v posameznih državah EU.

Intenzivnost procesa prestrukturiranja slovenskega podjetniškega sektorja pomeni ključno determinanto sposobnosti kosa slovenskega gospodarstva s konkurenčnimi pritiski notranjega trga EU. V tem okviru je **nujna tudi krepitev konkurenčnih prednosti slovenskih malih in srednjih podjetij, ki predstavljajo pomemben segment narodnega gospodarstva**⁹ in bodo ob vstopu v EU izpostavljena ostri tuji konkurenci. Prispevek malih in srednjih podjetij k ekonomskemu razvoju je pomemben in izhaja predvsem iz njihove nagnjenosti k raziskavam in razvoju ter specializaciji. Pomembna pa je tudi njihova vloga pri pospeševanju regionalnega razvoja, zlasti v regijah, ki so ekonomsko manj razvite in imajo visoko stopnjo brezposelnosti. Zaradi specifičnih problemov (predvsem težave pri zagotavljanju razvojnega kapitala za investicije ter pri plačilih

⁹ Mala in srednja podjetja v EU (do 200 zaposlenih) zaposlujejo več kot 60% vseh delavcev, podjetja z manj kot 100 zaposlenimi pa predstavljajo 99.3% vseh podjetij. Opredelitev malih podjetij v Sloveniji ni usklajena z EU. Zakon o gospodarskih družbah kot mala podjetja opredeljuje tista, ki zaposlujejo do 50 ljudi in kot srednja tista, ki zaposlujejo do 250 ljudi. Po podatkih APP so male in srednje gospodarske družbe v letu 1999 k skupnemu prihodku vseh gospodarskih družb prispevale 37%, k skupnemu neto čistemu dobičku pa 33.5%

prispevkov in davkov) potrebujejo mala in srednja podjetja drugačno politiko, ki mora predvsem zagotavljati ugodno okolje za njihov razvoj z različnimi oblikami promocije podjetništva. Z vidika pravil državnih pomoči predstavlja promocija malih podjetij neke vrste konvergenco med industrijsko politiko in politiko konkurence, saj tovrstne državne intervencije zaradi sorazmerne razpršenosti in majhnosti ne vplivajo neugodno na konkurenco na trgu.

Temeljni akt razporejanja državnih pomoči malim in srednjim podjetjem v Sloveniji je Zakon o razvoju malega gospodarstva, osrednji planski dokument pa Strategija razvoja malega gospodarstva v Republiki Sloveniji, ki je še v parlamentarni proceduri (Poročevalec, 34/96). Vendar pa se kriteriji za razmejitev malih in srednjih podjetij v obeh dokumentih razlikujejo od pravil EU, podobno pa tudi nameni pomoči niso prilagojeni pravilom EU¹⁰. Državne pomoči malim in srednjim podjetjem v Sloveniji na državni in tudi lokalni ravni daje veliko institucij. Veliko število dajalcev pomoči zmanjšuje preglednost nad državnimi pomočmi malim in srednje velikim podjetjem, zato bi bila potrebna nova razmejitev državnega intervencionizma glede velikosti podjetij in poenotenje s pravili EU. Leta 1997 so državne pomoči malim in srednje velikim podjetjem znašale 15.95% vseh pomoči predelovalni industriji in drugim storitvam, v letu 1998 pa se je ta delež povečal na 24.35%. Pomoči malim in srednje velikim podjetjem so bile usmerjene pretežno v investicije, delno tudi za pomoči pri konzultantskih storitvah in usposabljanju ter raziskovanju in razvoju. Med instrumenti dajanja pomoči so prevladovala klasične dotacije, garancije, ugodna posojila, posojila podjetjem v težavah, dotacije - subvencije obrestnih mer, davčne olajšave in vnovčene garancije.

Pomen majhnih podjetij v sodobnem gospodarstvu narašča. Gre namreč za segment, ki je za konkurenčno delovanje gospodarstva ključnega pomena, saj je v njem konkurenca najmočnejša. V razvitih gospodarstvih, kjer v segmentu velikih podjetij prevladujejo oligopoli in monopoli, delujejo tržni mehanizmi predvsem v segmentu majhnih podjetij. Majhna podjetja dopolnjujejo ekonomsko aktivnost večjih podjetij, gospodarstvo postane z njimi bolj prilagodljivo in prožnejše, tu se rojeva največ novih idej. Obstoj majhnih podjetij je zato

¹⁰ Pravila EU o državnih pomočeh za mala in srednja podjetja iz leta 1996 so bila pripravljena na podlagi Bele knjige Rast, konkurenčnost in zaposlovanje, iz katere izhaja, da so tovrstne organizacije faktor dinamičnega razvoja in socialne stabilnosti. Osnovna pravila državnih pomoči so osredotočena na: (i) materialne investicije (zemljišča, stavbe, strojna oprema), (ii) nematerialne investicije, predvsem v povezavi s transferi tehnologije, (iii) svetovalne storitve, usposabljanje in razširjanje znanja. Pravila veljajo za vsa področja, razen za tista, kjer veljajo posebna sektorska pravila (jeklarstvo, ladjedelništvo, industrija motornih vozil, industrija sintetičnih vlaken, premogovništvo, kmetijstvo, ribištvo in transportni sektor).

pomemben za normalno delovanje tržnega gospodarstva in eden od faktorjev njegove večje uspešnosti. Srednje velika podjetja v EU imajo v povprečju 19% vseh zaposlenih in ustvarijo 17% prihodkov. Prevladujejo v predelovalni industriji, še posebej v tekstilni, gumarski, papirni in strojni industriji, zelo aktivna so tudi v storitvah, npr. v računalništvu. Mala podjetja v EU imajo 23% vseh zaposlenih in ustvarijo 17% prihodkov. Prevladujejo v usnjarstvu, krznarstvu, kovinski in lesno-predelovalni industriji. V grosistični trgovini zaposlujejo mala podjetja enega od treh zaposlenih, v tiskarstvu in založništvu pa enega od štirih zaposlenih. Mikro podjetja v EU nudijo 33% vseh zaposlitev in ustvarijo 18% prihodkov, od tega nudijo 10% zaposlitev (t.i. samozaposlitve) in ustvarijo 4% prihodkov podjetja brez zaposlenih. Segment mikro podjetij vključuje torej tudi samozaposlene osebe, ki opravljajo obrtniška dela, npr. v gradbeništvu ali male družinske posle v storitvenem sektorju, npr. trgovina na drobno in gostinstvo, poslovanje z nepremičninami, storitve finančnega posredovanja in druge osebne storitve.

Finančni podatki bilance uspeha gospodarskih družb prikazujejo, da je v Sloveniji delno drugačna velikostna struktura kot v povprečju držav EU. Pomen mikro, malih in srednjih gospodarskih družb se v gospodarski strukturi odraža na njihovi gospodarski moči, ne pa v njihovem številu - številne družbe namreč nimajo nobenega zaposlenega. Mikro, male in srednje gospodarske družbe v Sloveniji ustvarijo 57% celotnega prometa, 49% dodane vrednosti in nudijo zaposlitev 53% zaposlenim osebam (podatki za leto 1998). Srednje družbe ustvarijo četrtno skupne dodane vrednosti, gospodarska rast je nižja od povprečja. Mikro in male gospodarske družbe ustvarijo tretjino prometa in četrtno dodane vrednosti ter delovnih mest. Male družbe so najbolj dinamičen sektor z 8.3-odstotno gospodarsko rastjo, ki je v opazovanem obdobju pospešeno zaposloval, rast števila zaposlenih je bila kar 10-odstotna. Mikro družbe so ob povprečni gospodarski rasti imele nespremenjeno število zaposlenih. Sektor mikro, malih in srednjih podjetij je sicer zelo dinamičen in fleksibilen segment gospodarstva, vendar je tudi najbolj občutljiv. Njihov poslovni uspeh je slabši od povprečja, ustvarili so sicer 57% skupnega čistega dobička, po drugi strani pa kar 75% vseh izgub.

V segment mikro, malih in srednjih podjetij bi bilo potrebno vključiti še drobni zasebni sektor, kjer je bilo decembra 1998 poslovno aktivnih še 87,568 samozaposlenih (36,429 kmetov, 45,409 samostojnih podjetnikov, 5,730 oseb, ki opravljajo poklicno dejavnost, npr. umetniki, odvetniki ipd.), ki so zaposlovali 60,827 oseb ali 4.6% več kot leto prej. Zaposlitev v tem segmentu skupno je imelo 25% vseh zaposlenih v gospodarstvu. Finančni podatki o zasebnikih so na razpolago z zamikom dveh let in za leto 1998 še niso obdelani. Za leto 1997 so zasebniki davčni upravi prijavili 652 milijard tolarjev prihodkov (kar predstavlja

približno 9.1% v primerjavi s prihodki gospodarskih družb), ustvarili pa so dodano vrednost v višini 244 milijard tolarjev (11.1% v primerjavi z gospodarskimi družbami).

Mikro, mala in srednja podjetja so temelj konkurenčnosti in odpiranja novih delovnih mest. Tudi slovenski razvojni potenciali so v tem dinamičnem segmentu, ki bi lahko podobno kot v EU zaposlil večje število ljudi. Analiza gospodarskih gibanj srednjih in malih podjetij prikazuje, da imajo nadpovprečno visoko gospodarsko rast, tu je najvišja dobičkonosnost in donosnost kapitala, po drugi strani pa so nižje ekonomičnost, učinkovitost ter produktivnost. Ta segment je tudi kapitalsko šibkejši od večjih družb, rast kratkoročnih obveznosti iz poslovanja gre predvsem na račun hitre rasti obveznosti iz financiranja. To pa pomeni visoke odhodke financiranja, kar bremeni poslovni rezultat in zmanjšuje potencialni dobiček manjših podjetij ter omejuje njihov nadaljnji razvoj. Večje družbe imajo v bilančni pasivi vrednost kapitala enkrat višjo od obveznosti, v manjših družbah pa je slika obratna. Bilančna pasiva samostojnih podjetnikov ima ugodnejšo strukturo, vrednost lastniškega računa je trikrat višja od kratkoročnih in dolgoročnih obveznosti.

4.3 TEHNOLOŠKO PRESTRUKTURIRANJE – Nujno načrtno spodbujanje tehnološkega razvoja za izboljšanje konkurenčnosti

Tehnološko prestrukturiranje je glavni generator povečanja dodane vrednosti na zaposlenega in sooblikovalec globalne konkurenčne sposobnosti. Stopnja tehnološke zahtevnosti izdelkov¹¹ v Sloveniji se je po razpoložljivih podatkih od leta 1994 do 1997 povečala s 4.2 na 5.9, glede na rast sodobne uvožene opreme pa je mogoče sklepati, da se povečuje tudi po letu 1997. Kljub temu ostaja Slovenija še vedno v področju nizko zahtevnih izdelkov, v nižjem cenovnem razredu in zato tudi z omejenimi izvoznimi možnostmi, zlasti na novih tržiščih razvitih gospodarstev. Del vzrokov za tako stanje izhaja iz razpuščenih razvojnih oddelkov v podjetjih oziroma prešibkih za inoviranje, saj bi po anketi (IER, 1997) potrebovali v podjetjih 800 razvojnih kadrov in okoli 60 milijard SIT razvojnih vlaganj letno za tehnološko dohitevanje članic EU. Evropska komisija v analizi raziskovalnih in tehnoloških sistemov iz leta 1999 za Slovenijo ugotavlja, da so celotna vlaganja v RD dejavnosti razmeroma velika, je pa premalo

¹¹ Med 15 stopnjami tehnološke zahtevnosti na prvo stopnjo sodijo povsem nekvalificirana opravila, na petnajsto pa tehnološko najzahtevnejša opravila.

tehnoloških aplikacij in sodelovanja med podjetji, inštituti ter univerzo. Zato je potrebno izboljšati okolje za znanost oziroma jasneje opredeliti prednostne vladne naloge na področju raziskav in razvoja, saj brez načrtnega spodbujanja tehnološkega razvoja ne bo možno v zadostni meri pospešiti konkurenčnosti.

Sistematično predstavbo razmer v slovenski znanosti in tehnologiji v mednarodni primerjavi si lahko ustvarimo s pomočjo prikaza položaja posameznih podskupin oziroma indikatorjev, ki po metodologiji IMD odločilno vplivajo na vlogo raziskav in razvoja pri spreminjanju nacionalne konkurenčnosti (glej tabelo 7). Analiza kaže, da med podskupinami v okviru Znanosti in tehnologije in globalno konkurenčnostjo obstaja tesna povezava (Gmeiner, 1999).

Med 47 državami je Slovenija v letu 1999 v skupini Znanost in tehnologija zasedla 36. mesto, v skupini trinajstih primerljivih držav pa zadnje, trinajsto mesto. V tej skupini je prvouvrščena Finska, ki ji pripada tudi visoko 3. mesto med 47. državami v globalni konkurenčnosti. Približno 20% njihovega izvoza predstavljajo izdelki in usluge visoke tehnologije (v Sloveniji približno 6%). Za raziskovalno-razvojno dejavnost namenjajo 4.6% vladnega proračuna (Slovenija 2.5%). Od leta 1990 so tudi za 50% dvignili celotni delež za raziskave in razvoj v bruto domačem proizvodu in tako skupno (država in gospodarstvo) presegli 3% bruto domačega proizvoda (Slovenija okoli 1.5%). Na Finskem uspešno

Tabela 7: Rangi Sloveniji referenčnih držav v skupini "Znanost in tehnologija" po metodologiji IMD, 1999¹

Podskupine	1		2		3		4		5		6 = 1 do 5		7	
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
1. Finska	7	1	7	1	1	1	11	3	19	5	6/6	1	3	1
2. Danska	8	2	15	2	5	3	8	1	16	4	9/14	3	8	3
3. Avstrija	19	5	22	5	25	6	18	6	23	6	21/22	6	19	5
4. Nizozemska	10	3	20	3	4	2	17	5	8	2	8/11	2	5	2
5. Belgija	14	4	23	6	20	5	12	4	10	3	18/16	5	22	6
6. Irska	23	7	25	8	13	4	10	2	3	1	11/8	4	11	4
7. Španija	25	8	24	7	28	9	29	9	29	7	26/30	7	23	7
8. Grčija	38	13	37	11	27	8	28	8	33	8	31/33	9	31	10
9. Portugalska	35	12	42	13	32	10	37	12	35	9	38/38	11	28	9
10. Češka	27	9	34	9	45	13	33	10	47	13	41/37	12	41	12
11. Madžarska	33	11	21	4	26	7	20	7	43	11	27/27	8	26	8
12. Poljska	30	10	35	10	44	12	36	11	46	12	43/44	13	44	13
13. Slovenija	22	6	38	12	43	11	44	13	37	10	36/-	10	40	11

Opombe: A - vrstni red med 47 državami. B - vrstni red med Sloveniji referenčnimi državami (v koloni 6 A se nanaša prva številka na leto 1999, druga pa na 1998). 1- RD izdatki (5 indikatorjev), 2- RD osebje (6), 3 - Tehnološki menedžment (5), 4 - Okolje za znanost (5), 5 - Intelktualna lastnina (5), 6 - Skupaj 1-5 (26), 7- Globalna konkurenčnost (288) ;¹Podrobnejši prikaz stanja 26 indikatorjev: Pavle Gmeiner; Slovenija in mednarodna primerjava konkurenčne sposobnosti nacionalnih gospodarstev s posebnim ozirom na tehnološki razvoj, ZMAR, september 1999.

Vir. WCY, IMD 1999, tabele naštetih držav.

povezujejo znanja svojih univerz in inštitutov ter zunanjih nosilcev znanja z razvojnimi potrebami svojih podjetij. Na tem področju se je Slovenija uvrstila na kritično 46. mesto, enako kritični pa so tudi pomanjkanje izkušenih inženirjev, nezadostna podpora za aplikacijo tehnologije in spodbujanje zanimanja pri mladini za nekatere tehnične vede. Zaskrbljujoče je, da se je po predhodnih ocenah IMD za leto 2000 stanje na področju Znanost in tehnologija v Sloveniji še poslabšalo (s 36. na 40 mesto), kljub napredku v globalni uvrstitvi nacionalne konkurenčnosti (s 40. na 35. mesto).

Sodelovanje Slovenije z EU na področju raziskav in tehnološkega razvoja je prednostna usmeritev (sklenjen sporazum o sodelovanju v programih do leta 2002, pogajalsko področje "Znanost in raziskave" pa je v procesu pogajanj že začasno zaprto). V času do vstopa v EU pa bo pomembno, da se bo industrija znala pripraviti na povečano konkurenco s tehnološkim razvojem višjih stopenj zahtevnosti. S tem bi izkoristila komparativne prednosti Slovenije v skupini "Človeški faktor", kjer ima med osmimi agregati nacionalne konkurenčne sposobnosti (po IMD) še najmanjši zaostanek.

Zakon o podpori gospodarskim družbam pri razvoju novih tehnologij in delovanju njihovih razvojnih enot do leta 2003 je bil sprejet. Za njegovo izvajanje in uresničevanje pa je potreben še sprejem Programa spodbujanja tehnološkega razvoja, ki je gospodarski in inovacijski projekt osmih ministrstev in Slovenske razvojne družbe, razdeljen na 6 programov in 26 neposrednih in posrednih ukrepov za tehnološki razvoj: (i) spodbude gospodarskim družbam pri razvijanju in uvajanju novih proizvodov in tehnologij; (ii) spodbude razvojnim gospodarskim družbam za vzpostavljanje in delovanje lastnih razvojnih enot; (iii) spodbujanje povezovanja podjetij in razvoja skupne razvojne infrastrukture; (iv) spodbujanje inovativnosti v regijah; (v) razvoj človeških virov in (vi) drugi ukrepi, ki posredno vplivajo na tehnološki razvoj. Omenjene spodbude, ki ustrezajo pravilom EU na področju državnih pomoči, bi v razvojno aktivnih gospodarskih družbah po ocenah Ministrstva za znanost in tehnologijo povečale dodano vrednost na več kot 6 milijonov SIT na zaposlenega, število s patenti zaščitene industrijske lastnine za četrtno letno, število razvojnih strokovnjakov v podjetjih pa za 800 v obdobju do leta 2003.

5. ANALIZA TEKOČIH GOSPODARSKIH GIBANJ IN KRATKOROČNA PROJEKCIJA

5.1. BRUTO DOMAČI PROIZVOD - Rast v letu 1999 višja od pričakovane

Bruto domači proizvod v letu 1999 se je po prvi oceni SURS realno povečal za 4.9%. Gospodarska rast je precej preseгла jesenska pričakovanja (3.5 do 4%) in tudi predhodne ocene SURS (4%). Bruto domači proizvod v tekočih cenah za leto 1999 je po prvi oceni SURS znašal 3,254 milijard SIT.

Največja dinamika rasti bruto domačega proizvoda je bila lani zabeležena v drugem četrtletju (po 3.0-odstotni rasti v prvem 7.4-odstotna realna rast v drugem četrtletju na letni ravni), v tretjem se je umirila na 4.1% na letni ravni in se začela ponovno krepiti proti koncu leta (5-odstotna realna rast v zadnjem četrtletju glede na enako obdobje predhodnega leta). Dinamika gospodarske aktivnosti je bila lani v veliki meri zaznamovana z uvedbo davka na dodano vrednost 1. julija. To potrjuje izjemno visoka realna rast dodane vrednosti v trgovini in gradbeništvu v drugem četrtletju (26.2% v gradbeništvu ter 18.2% v trgovini in popravilih motornih vozil glede na enako obdobje predhodnega leta), povezana z okrepljenim trošenjem v mesecih pred spremembo davčnega sistema. Na drugi strani je na gospodarsko aktivnost, predvsem v predelovalnih dejavnostih, ki imajo še vedno relativno velik delež v skupni dodani vrednosti (23.8% v letu 1999), lani vplivala upočasnitev gospodarske rasti v najpomembnejših zunanjetrgovinskih partnericah Slovenije v prvi polovici leta.

5.1.1 PROIZVODNA STRUKTURA BRUTO DOMAČEGA PROIZVODA – Dinamična rast predelovalnih dejavnosti in nadaljevanje ugodnih gibanj v gradbeništvu v letu 2000 in 2001

V letu 1999 je bila najvišja realna rast dodane vrednosti dosežena v dejavnosti gradbeništva (14.4%), v trgovini in popravilih motornih vozil (6.5%) ter v dejavnosti nepremičnin, najema in poslovnih storitev (5.2%). Storitvene dejavnosti (od G do O) so tako prvič po letu 1996 dosegle višjo realno rast dodane vrednosti (4.4%) od industrije (C, D in E; 3.3%), počasneje pa so rasle v primerjavi z industrijo in gradbeništvom skupaj (4.9%). Storitvene dejavnosti so lani tudi najbolj povečale zaposlenost (za 3.3% po statistiki nacionalnih računov), sledilo

je gradbeništvo (2.4%), medtem ko se je v industriji in kmetijstvu zaposlenost ponovno zmanjšala (za 1.5% oz. za 10.3%). Lani se je tako nadaljeval trend krepitve deleža storitvenih dejavnosti v dodani vrednosti in skupni zaposlenosti, ki pa se je v drugi polovici devetdesetih let že upočasnil, kar je po eni strani posledica že dosežene razvojne ravni, po drugi strani pa tudi povečane medsebojne odvisnosti storitvene in industrijske proizvodnje. V tem obdobju (1995-1999) so imele posamezne storitvene dejavnosti različno dinamiko rasti, ki je bila odvisna od vrste dejavnikov. S stališča sodobnih razvojnih tendenc v svetu (storitveno-informacijska družba, internet, nova ekonomija) in dinamičnih sprememb v informacijsko-komunikacijski tehnologiji so najpomembnejša gibanja na področju računalniških in telekomunikacijskih storitev (podrobneje glej okvir 7).

V letu 2000 se bo po ocenah nadaljevala stabilna gospodarska rast (4¾ odstotka). Ob ugodnejši konjunkturi v najpomembnejših trgovinskih partnericah (glej poglavje 3) naj bi se po lanski upočasnitvi ponovno okrepila rast dodane vrednosti v predelovalnih dejavnostih (na 5.3%), nadaljnjo visoko realno rast pa pričakujemo tudi v gradbeništvu (15.0%), katerega multiplikativni učinek na proizvodnjo v celotnem gospodarstvu (posredni in neposredni) je med največjimi¹². Industrija in gradbeništvo skupaj naj bi tako dosegla 6.3-odstotno realno povečanje dodane vrednosti (industrija 4.7%), rast storitvenih dejavnosti pa se bo po hitrejši lanski dinamiki letos rahlo umirila (na 4.1%). **V letu 2001** pričakujemo ponovno nekoliko višjo rast storitvenih dejavnosti (okoli 4.5%) in stabilizacijo rasti v industriji na ravni okoli 4%, kar bi pomenilo približno 4.5-odstotno realno rast bruto domačega proizvoda.

Dejavnost **kmetijstva, lova in gozdarstva** ima še vedno nezanemarljiv gospodarski pomen, ob tem pa se vse bolj poudarja tudi njegove okoljevarstvene, prostorske in socialne funkcije. Delež dodane vrednosti dejavnosti v skupni dodani vrednosti sicer postopoma pada (od 4.3% leta 1997 na 3.7% leta 1999), vendar predvsem v primerjavi z državami EU ostaja sorazmerno velik. Dodana vrednost dejavnosti se je lani realno povečala za 2.3%.

Podatki SURS-a o fizičnem obsegu pridelave kažejo na slabo letino žit, pšenice je bilo za 31% manj kot leta 1998, ko je bila izredno dobra letina. Slabo so rodili tudi pozni posevki, koruze za zrnje in silažo je bilo za 8% oziroma 9% manj kot leto prej. Dobro pa je obrodilo zgodnje sadje (zaradi hude pozebe v

¹² V preteklosti je skupni sektorski multiplikator gradbeništva (ki kaže velikost proizvodnje vseh sektorjev narodnega gospodarstva, ki je direktno in indirektno potrebna za zadovoljitev enote povpraševanja po gradbenih storitvah) znašal 2.18.

Tabela 8: Rast in struktura dodane vrednosti po dejavnostih

	Struktura v %, tekoče cene				Realne stopnje rasti v %, stalne cene 1995			
	1998	1999	2000 ocena	2001 ocena	1998	1999	2000 ocena	2001 ocena
A Kmetijstvo, gozdarstvo, lov	3.6	3.2	3.1	3.0	3.1	2.3	2.0	2.0
B Ribištvo	0.0	0.0	0.0	0.0	-4.4	-7.5	5.0	2.0
C Rudarstvo	1.1	1.0	0.9	0.9	0.1	-0.7	-1.0	-0.5
D Predelovalne dejavnosti	24.1	23.8	23.6	23.4	4.6	4.0	5.3	4.5
E Oskrba z elektr. energijo, plinom, vodo	3.0	2.6	2.5	2.4	0.9	-2.5	1.0	1.0
F Gradbeništvo	4.9	5.3	5.7	6.0	4.6	14.4	15.0	10.0
G Trgovina, popravila motornih vozil	10.0	10.0	10.0	10.0	2.8	6.5	4.0	5.0
H Gostinstvo	2.6	2.6	2.6	2.6	0.9	1.5	4.0	5.0
I Promet, skladiščenje in zveze	7.2	7.0	7.0	7.0	5.2	3.2	4.0	4.5
J Finančno posredništvo	3.7	3.7	3.7	3.7	3.7	2.8	3.5	4.5
K Nepremičnine, najem in poslovne storitve	10.3	10.5	10.5	10.6	2.4	5.2	5.0	4.5
L Javna uprava, obramba, soc. zavarovanje	5.0	5.0	4.9	4.8	3.5	4.0	3.0	3.5
M Izobraževanje	4.8	4.9	4.9	4.9	3.1	3.5	4.5	4.0
N Zdravstvo in socialno varstvo	4.6	4.7	4.6	4.6	1.7	4.2	3.5	4.0
O Druge skupne in osebne storitve	3.1	3.1	3.1	3.1	5.8	4.8	5.0	5.0
Pripisane bančne storitve (PBS)	-2.0	-2.1	-2.1	-2.0	2.9	0.3	1.5	1.5
1. DODANA VREDNOST (A ... O + PBS) v osnovnih cenah	85.8	85.3	85.1	85.1	3.6	4.6	4.9	4.7
2. Neto korekcijske postavke (davki na proizvode in storitve - subvencije)	14.2	14.7	14.9	14.9	5.0	6.3	3.7	3.5
3. BRUTO DOMAČI PROIZVOD (3 = 1+2)	100.0	100.0	100.0	100.0	3.8	4.9	4 ^{3/4}	4.5

Vir: SURS; ocena ZMAR.

letu 1998 primerjava ni smiselna), ne pa tudi pozno sadje in grozdje. Sadja iz intenzivnih sadovnjakov je bilo za 14%, grozdja v vinogradih pa za 20% manj kot v letu 1998. Kot prejšnja leta se je tudi v letu 1999 nadaljevalo večanje pridelave sladkorne pese, lani za 23%, saj je bilo z njo zaradi tržne zanimivosti ponovno zasejanih več kmetijskih zemljišč.

V živinoreji, najpomembnejši panogi kmetijstva, se je skupno število goveda konec leta 1999 v primerjavi s koncem predhodnega leta povečalo za 4%. Ovac, katerih število se je v prejšnjih letih naglo povečevalo, je bilo enako kot v letu 1998, za 6% pa je bilo manj prašičev. V klavnica je bilo pridobljenega za 23% več prašičjega in za 2% več govejega mesa. Statistično evidentirana skupna prodaja kmetijskih proizvodov pa se kljub povečani dodani vrednosti sektorja lani ni povečala. Iz tega lahko morda sklepamo, da se razmeroma močno razvita prodaja na tržnicah in domovih - tudi preko vse bolj uveljavljenega kmečkega turizma – še povečuje.

Menjava kmetijskih in živilskih proizvodov Slovenije z drugimi državami, izražena v ameriških dolarjih, je bila ob močni okrepitvi dolarja lani manjša kot

v preteklih letih. Vrednost uvoza se je zmanjšala bolj kot vrednost izvoza, zato se je sicer nizka pokritost uvoza z izvozom kmetijskih in živilskih proizvodov ponovno nekoliko izboljšala (leta 1997 44.8%, leta 1998 47.8% in leta 1999 49.1%). Ker je z letom 2000 stopil v veljavo kmetijski del srednjeevropskega prostotrgovinskega sporazuma, ki je sprostil našo trgovino z drugimi podpisnicami, lahko pričakujemo, da se bo delež trgovanja z njimi še povečal, vendar pa podatki o letošnji menjavi kmetijsko živilskih proizvodov za zdaj še niso razpoložljivi. Z julijem letos se bo sprostila tudi trgovina s kmetijskimi izdelki med Slovenijo in državami Evropske unije, toda ne v celoti, saj bodo za najboljčutljivejše proizvode veljale carinske kvote.

Okvir 3: Strukturne in institucionalne spremembe v kmetijstvu

Z letom 2000 začenja kmetijstvo izvajati **reformo kmetijske politike**, saj sprejeti proračun zadostuje za začetek izvajanja evropsko primerljivih ukrepov. Zasledovani cilji vključujejo ekonomska, socialna in okoljevarstvena načela: premik od tržno-cenovne k strukturni politiki, kompenzacijo višjih stroškov pridelave zaradi neugodnih naravnih razmer, boj proti opuščanju kmetovanja in izseljevanju iz odročnejših podeželskih območij, varstvo in ohranitev kulturne krajine ter celovit razvoj podeželja. Uredba o uvedbi finančnih intervencij za ohranjanje in razvoj kmetijstva ter proizvodnje hrane in uredba o finančnih intervencijah za celostno urejanje podeželja in obnovo vasi za leto 2000 natančno opredeljujeta namene in pogoje za razdeljevanje proračunskega denarja. Ta bo letos prvič razdeljen preko lani ustanovljene **Agencije za kmetijske trge in razvoj podeželja**, ki pa mora do konca septembra 2000 še pridobiti akreditacijo EU. Agencija bo v predpristopnem obdobju namreč prevzela tudi vse naloge, povezane z izvedbo predpristopne pomoči, kasneje pa tudi skupne kmetijske politike EU. Institucionalna novost velikega pomena za slovensko kmetijstvo je tudi lani ustanovljena **Kmetijsko gozdarska zbornica**. Z zbornico bo strokovno in svetovalno delo na področju kmetijstva in gozdarstva dobilo novo razsežnost. Z njo bodo zastopani interesi kmetov, lastnikov zemljišč, kmetijskih in gozdarskih zadrug ter kmetijskih podjetij. **Zakon o kmetijstvu** je izoblikoval celovit sistem načrtovanja razvoja kmetijstva in podeželja. Določil je cilje kmetijske politike, načrtovanje razvoja kmetijstva in podeželja, ukrepe kmetijske politike, kakovost in označevanje kmetijskih pridelkov oziroma živil, promet z njimi, javne službe, zbirke podatkov, postopke in organe za izvedbo zakona, raziskovanje in izobraževanje ter inšpekcijski nadzor.

Po ocenah Kmetijske svetovalne službe je lansko ugodno jesensko vreme dopustilo, da je bila setev opravljena v optimalnem roku, rastline pa so dobro vzniknile in prezimile. Rast števila brejih živali v začetku leta 2000 je bila po podatkih SURS-a različna: telic je bilo za 9% več kot v enakem obdobju lani (govedoreja je sicer naša najpomembnejša panoga), prašičev pa za 5% manj. Odkup kmetijskih proizvodov je bil po podatkih SURS-a v prvih treh mesecih letošnjega leta realno enak odkupu v lanskem prvem trimesečju. **Realna rast**

dodane vrednosti dejavnosti kmetijstva, lova in gozdarstva se bo v letih 2000 in 2001 po oceni tako nadaljevala in bo v obeh letih znašala okoli 2%.

V **rudarstvu** se je dodana vrednost v letu 1999 realno znižala za 0.7%, zaposlenost po statistiki nacionalnih računov pa po oceni za 7.2%. 81% dodane vrednosti v tej dejavnosti so ustvarile gospodarske družbe. 85% dodane vrednosti v gospodarskih družbah rudarstva so ustvarili v premogovništvu, to je predvsem pri proizvodnji rjavega premoga in lignita. Odkop rjavega premoga se je v letu 1999 znižal za 8.4% oziroma z 828 tisoč ton v letu 1998 na 758 tisoč ton v letu 1999, odkop lignita pa za 6.4% oziroma s 4,064 tisoč ton v letu 1998 na 3,804 tisoč ton v letu 1999. Večina domačega premoga je bila namenjena za proizvodnjo električne energije. Za leto 1999 je bil predviden uvoz 426 tisoč ton rjavega premoga, kar naj bi pokrilo dobro tretjino vseh potreb po tem premogu v Sloveniji. V letu 1999 se je v gospodarskih družbah rudarstva neto izguba v primerjavi z letom 1998 več kot trikrat povečala in je znašala 4,615 milijonov SIT, samo v premogovništvu 3,227 milijonov SIT. Izguba v dejavnosti pridobivanja uranovih in torijevih rud se je sicer nekoliko znižala, a je še vedno dosegla 1,492 milijonov SIT. Neto dobiček pri pridobivanju ostalih, neenergetskih rud in kamnin je bil lani trikrat manjši kot leto prej in je le za malo presegel 100 milijonov SIT.

Energetska bilanca RS za leto 2000 je še v pripravi, predvidevamo pa, da bo proizvodnja premoga v Sloveniji letos približno taka kot lani. Po predlogu zakona o postopnem zapiranju Rudnika Trbovlje-Hrastnik in o razvojnem prestrukturiranju regije, ki je v parlamentarni proceduri, bi zapiranje rudnika potekalo v obdobju 2000-2012, do leta 2008 pa naj bi premog pridobivali za potrebe Termoelektrarne Trbovlje. V prvi fazi od leta 2000-2004 naj bi celotni stroški v zvezi z zapiranjem rudnika znašali skoraj 16 milijard SIT (od tega letos 891 milijonov SIT), po predlogu zakona pa bi se že letos odkop rjavega premoga znižal za 2.4%, oziroma za 18 tisoč ton, leta 2001 pa za 4.1%, oziroma za nadaljnjih 30 tisoč ton. Na tej osnovi ocenjujemo, da se bo **dodana vrednost** dejavnosti rudarstva **letos realno zmanjšala za okoli 1%, v letu 2001** pa naj bi bil padec dodane vrednosti nekoliko manjši (**pod 1%**).

V **predelovalnih dejavnostih**, ki so najbolj izvozno usmerjeni del slovenskega gospodarstva¹³ in zato najbolj odvisne od dogajanja v mednarodnem gospodarskem okolju, se je lani ob upočasnitvi gospodarske rasti v najpomembnejših slovenskih trgovinskih partnericah nadaljevalo umiranje realne

¹³ Devet od štirinajstih podpodročij predelovalnih dejavnosti več kot polovico svojih poslovnih prihodkov ustvari v tujini.

rasti dodane vrednosti (od 6.6% v letu 1997 na 4.0% v letu 1999), bolj kot v predhodnem letu pa se je lani zmanjšala tudi zaposlenost (po oceni za 1.3% po statistiki nacionalnih računov; v letu 1998 za 0.6%). Učinek šibkeje konjunktore na največjih slovenskih izvoznih trgih je bil viden predvsem v prvi polovici leta, v drugem polletju pa se je pod vplivom oživljanja gospodarske rasti na tujih trgih začela krepiti tudi domača proizvodna aktivnost. Dodana vrednost predelovalnih dejavnosti se je tako v lanskih prvih šestih mesecih v primerjavi z enakim obdobjem leta 1998 realno povečala za 3.1%, v drugi polovici leta pa za 4.7% (v zadnjem četrtletju za 5.6%). Podobna dinamika je bila značilna tudi za gibanje obsega proizvodnje, kjer se je v začetku lanskega leta nadaljeval trend upočasnjene proizvodne aktivnosti, značilen že za zadnje mesece leta 1998. Trend se je obrnil navzgor v februarju in se pospešeno krepil proti koncu leta, tako da je bil obseg proizvodnje decembra lani že kar za 9.1% višji kot decembra leta 1998, medtem ko je zaradi nizkih rezultatov v prvi polovici leta rast obsega proizvodnje v povprečju leta stagnirala.

Vpliv neugodne konjunktore na gospodarsko aktivnost predelovalnih dejavnosti potrjujejo tudi podatki o rasti obsega proizvodnje pretežnih izvoznikov¹⁴, ki so lani obseg proizvodnje zmanjšali za 0.3% (ostali proizvajalci so ga povečali za 0.4%), medtem ko so v letu 1998 dosegli za skoraj pet odstotnih točk višjo rast obsega proizvodnje kot ostali proizvajalci. Takšni rezultati se ujemajo s podatki o izvozu blaga po pripadnosti v predelovalne dejavnosti, ki se je lani realno povečal za 4.1%, predlani pa za 8.4%. Upočasnjena gospodarska aktivnost v tujini je lani med pretežnimi izvozniki najbolj prizadela tradicionalne panoge, za katere je značilna nizka dodana vrednost na zaposlenega, število zaposlenih pa kljub zmanjševanju še vedno preveliko¹⁵. V teh podpodročjih se je lani glede na leto 1998 obseg proizvodnje tudi najbolj zmanjšal v okviru celotnih predelovalnih dejavnosti (za 21.2% v proizvodnji usnja in usnjenih izdelkov, za 7.0% v proizvodnji tekstilij, tekstilnih in krznenih izdelkov, za 4.7% v obdelavi in predelavi lesa). Med pretežnimi izvozniki so lani najbolj povečali obseg proizvodnje v proizvodnji električne in optične opreme (za 5.0%) ter v proizvodnji kovin in kovinskih izdelkov (za 4.0%). To so hkrati podpodročja, ki so lani dosegla najvišje rasti tudi v okviru celotnih predelovalnih dejavnosti¹⁶.

¹⁴ Podpodročja predelovalnih dejavnosti, ki na podlagi statističnih podatkov iz bilance stanja in bilance uspeha več kot polovico svojih poslovnih prihodkov ustvarijo na tujih trgih (proizvodnja tekstilij, tekstilnih in krznenih izdelkov, proizvodnja usnja in usnjenih izdelkov, obdelava in predelava lesa, proizvodnja kemikalij, kemičnih izdelkov in umetnih vlaken, proizvodnja gume in plastičnih mas, proizvodnja kovin in kovinskih izdelkov, proizvodnja strojev in naprav, proizvodnja električne in optične opreme ter proizvodnja vozil in plovil).

¹⁵ V proizvodnji usnja in usnjenih izdelkov se je število vseh delovno aktivnih lani zmanjšalo za 11.6%, v proizvodnji tekstilij, tekstilnih izdelkov in izdelkov iz krzna pa za 3.7%.

nadaljevanje na naslednji strani

Poslovni rezultati gospodarskih družb predelovalnih dejavnosti, ki k skupni dodani vrednosti področja D prispevajo skoraj 90%, so bili lani z vidika neto rezultata poslovanja pozitivni že tretje leto zapored ter precej boljši kot v predhodnem letu. Neto dobiček je bil za 31.4 milijarde SIT večji kot v letu 1998 in je znašal 60.1 milijarde SIT. Čista izguba poslovnega leta se je nominalno zmanjšala za 12.8%, čisti dobiček poslovnega leta pa se je nominalno povečal za 31%. Pretežni izvozniki so lani na tujih trgih v povprečju ustvarili dobre tri petine svojih poslovnih prihodkov. Tako so ustvarili dobre štiri petine vseh prihodkov od izvoza blaga in storitev predelovalnih dejavnosti ter prispevali kar sedem desetin k dodani vrednosti gospodarskih družb predelovalnih dejavnosti. Hkrati so ustvarili tudi dobri dve tretjini čistega dobička ter tri četrtine čiste izgube predelovalnih dejavnosti. Delež čiste izgube pretežnih izvoznikov v celotni čisti izgubi predelovalnih dejavnosti se je lani glede na leto 1998 povečal za 5.2 strukturne točke (v letu 1998 se je glede na 1997 zmanjšal za 8.3 strukturne točke). Delež čistega dobička pretežnih izvoznikov v celotnem čistem dobičku predelovalnih dejavnosti se je povečeval (lani za slabo strukturno točko ter za 3.5 strukturne točke leta 1998).

Pozitiven trend rasti obsega proizvodnje se nadaljuje tudi v začetku letošnjega leta. V prvih štirih mesecih se je obseg proizvodnje glede na enako obdobje lani povečal za skoraj 8%, najbolj v skupini pretežnih izvoznikov (za 10.5%), kar je skladno z oživljanjem gospodarske aktivnosti na pomembnejših izvoznih trgih Slovenije, ki preko večjega izvoza spodbuja domačo konjunkturo. V prvem četrtletju letos se je izvoz blaga po pripadnosti v predelovalne dejavnosti v primerjavi z enakim obdobjem lani realno povečal za 12.7% (v prvem četrtletju lani za 3.4%). Ugodne razmere v predelovalnih dejavnostih odražajo tudi podatki o zalogah končnih izdelkov, ki se letos zmanjšujejo (6.7-odstotni padec zalog na enoto proizvodnje v prvih štirih mesecih na letni ravni). Produktivnost dela predelovalnih dejavnosti je bila v prvem četrtletju za 12.1% višja kot v enakem obdobju lani (v prvih štirih mesecih za 11.5%), kar bistveno presega realno rast plač v predelovalnih dejavnostih v enakem obdobju (2.3%). Rast produktivnosti dela je bila posledica tako rasti obsega proizvodnje kot zmanjšanja števila zaposlenih.

Po rezultatih majske ankete o poslovnih tendencah v predelovalnih dejavnostih se je kazalec zaupanja v maju sicer poslabšal, k temu pa so v večji meri prispevala slabša proizvodna pričakovanja za naslednje tri do štiri mesece (običajna sezonska

nadaljevanje s prejšnje strani

¹⁶ Višja rast je bila zabeležena le še v proizvodnji koksa, naftnih derivatov in jedrskega goriva, kar je v največji meri posledica padca proizvodnje v letu 1998.

upočasnitev proizvodne aktivnosti) kot pa znižana raven skupnih (domačih in tujih) naročil.

Glede na to, da se zgoraj omenjeni ugodni trendi s konca lanskega leta nadaljujejo tudi v začetku letošnjega leta in na podlagi pričakovanj o rasti izvoza blaga v letošnjem letu, ki naj bi bila ob ugodni tuji konjunkturi višja kot lani, ocenjujemo, da se bo letos **dodana vrednost v predelovalnih dejavnostih realno povečala za 5.3%, v naslednjem letu pa za 4.5%.**

Okvir 4: Prestrukturiranje obutvene in tekstilne industrije ter železarstva

Slovenska **obutvena industrija** ima z majhnim številom velikih podjetij značaj velikoserijske proizvodnje, ki deluje na tržnih segmentih, značilnih za male obrate. V primerjavi z EU je bistveno manj produktivna, saj se tamkajšnji manjši proizvajalci obutve na eni strani intenzivno povezujejo med seboj, na drugi strani pa preko dodelavnih poslov tudi prenašajo stroškovno intenzivne faze proizvodnje v države vzhodne Evrope ter na Daljnji vzhod, sami pa se usmerjajo v ključne, končne faze proizvodov. Slovenska obutvena industrija tako potrebuje za izdelavo para čevljev skoraj dvakrat več časa kot konkurenca v EU. Skoraj 9% čiste izgube poslovnega leta gospodarskih družb predelovalnih dejavnosti je lani ustvarilo prav to podpodročje.

Za slovensko **tekstilno in oblačilno industrijo** je značilna močna regijska koncentracija, ob nekaj velikih in srednje velikih podjetij pa večje število malih podjetij, ki delujejo predvsem kot izvajalci dodelavnih poslov. Možnosti na domačem trgu, na katerem se konkurenca povečuje (zaradi prevelikih proizvodnih kapacitet kakor tudi zaradi uvoženih izdelkov slabše kakovosti), so omejene, zato je izrazito izvozno usmerjena, pri tem pa je dodana vrednost na zaposlenega tako v tekstilni kot v oblačilni industriji bistveno nižja od konkurence v EU (približno trikrat).

Zaradi nujnosti prestrukturiranja obeh panog ter zaveze v pogajalskih izhodiščih je Vlada RS decembra lani sprejela **Program prilagajanja pogojem notranjega trga EU v obdobju 2000-2003** za obe industriji. Iz podobnih razlogov je Vlada RS marca letos sprejela tudi Program prestrukturiranja železarstva, ki predvideva finančno in poslovno prestrukturiranje ter privatizacijo jedrnih družb, odprodajo nejedrnih družb ter likvidacijo in stečaj neaktivnih družb Slovenskih železarn. Z omenjenimi programi naj bi povečali sposobnost podjetij na področju trženja, tehnološke prenovne in razvoja človeških virov.

Letos je bil za celotno industrijo sprejet tudi **Razvojni program za pospeševanje konkurenčne sposobnosti slovenske industrije s predlogi horizontalnih ukrepov**. Z njimi naj bi povečali neopredmetene investicije (spodbudili raziskave in razvoj ter razvojna jedra v podjetjih, izobraževanje), konkurenčnost na domačem in tujih trgih (tehnološka posodobitev podjetij, ekološki razvoj proizvodnje) ter spodbudili medpodjetniško povezovanje (okrepitev delovanja obstoječih podpornih institucij, podpora skupnim razvojnim projektom).

Oskrba z električno energijo, plinom in vodo je v letu 1999 zabeležila 2.5-odstotno znižanje realne dodane vrednosti in 1.1-odstotno zmanjšanje zaposlenosti (ocena po statistiki nacionalnih računov). Obseg oskrbe z električno energijo po podatkih SURS-a¹⁷, se je znižal za 4.1%. Proizvodnja javnih elektrarn (po podatkih ELES) se je v letu 1999 znižala za 3.9%. Proizvodnja hidroelektrarn se je pri tem povečala za 8.7%, proizvodnja nuklearke je upadla za 6.3%, za 10.2% pa je bila nižja tudi proizvodnja klasičnih termoelektrarn. Delež hidroelektrarn v skupni proizvodnji električne energije se je tako okrepil na 28.9% (v letu 1998 25.6%). Poraba električne energije se je v letu 1999 povišala samo za 0.7%. Zaradi manjšega presežka kot posledice nižje skupne proizvodnje se je neto izvoz elektrike znižal za 28.5% na 1,371 GWh, kar je pomenilo 11.6% skupne domače proizvodnje električne energije¹⁸. Za leto 1999 je bilo v energetske bilanci RS predvideno znižanje porabe zemeljskega plina za 5.4% ter povečanje porabe daljinske toplote za 2.5% (podatkov o realizaciji še ni).

V letu 1999 se je neto čista izguba v gospodarskih družbah dejavnosti oskrbe z električno energijo, plinom in vodo (ki so ustvarile 87% dodane vrednosti celotne dejavnosti) nominalno znižala za tretjino in je znašala 12,444 milijonov SIT, večina izgube pa pripada dejavnosti oskrbe z električno energijo. V dejavnosti zbiranja, čiščenja in distribucije vode se je neto izguba skoraj podvojila in je lani dosegla 914 milijonov SIT.

Iz predloga elektroenergetske bilance RS za **leto 2000** izhaja, naj bi se skupna proizvodnja električne energije v Sloveniji letos povečala za 1.1%, pri tem pa naj bi bila rast proizvodnje elektrike v klasičnih termoelektrarnah in nuklearki še nekaj višja. V nuklearki se bo z letošnjo zamenjavo uparjalnikov tudi nekoliko povečala moč elektrarne, v začetku julija pa naj bi vključili v omrežje tudi dva nova plinska bloka v termoelektrarni Brestanica. Ker je bila opcija ekološke sanacije Termoelektrarne Trbovlje II po izglasovanem odklonilnem referendumu opuščena, naj bi elektrarna tako v okviru sedanjih zmogljivosti obratovala še do leta 2008. Ocenjujemo, da se bo **dodana vrednost** oskrbe z električno energijo, plinom in vodo **letos realno povečala za 1%**, podobno rast pa predvidevamo **tudi v naslednjem letu**.

Dinamično gospodarsko aktivnost v **gradbeništvu** je lani (14.4-odstotna realna rast dodane vrednosti) spremljala 2.4-odstotna rast zaposlenosti (ocena po statistiki nacionalnih računov). V gospodarskih družbah je bilo zaposlenih 34,132 oseb (2.7% več kot leto prej) ali 62% vseh. V dobro razvitem sektorju samostojnih

¹⁷ Ponderirana proizvodnja elektrike različnih vrst elektrarn.

¹⁸ Vključena celotna proizvodnja nuklearke v Krškem.

Okvir 5: Energetski zakon,

ki je začel veljati sredi oktobra lani, letos še ne bo imel neposrednega vpliva na proizvodnjo elektrike v Sloveniji. Tuji ponudniki bodo lahko konkurirali domačim od 1. januarja 2003 naprej (vlada lahko ta rok skrajša, če bodo že prej izpolnjeni pogoji za odprtje trga), trg z električno energijo za domače ponudnike pa bo vzpostavljen 18 mesecev po uveljavitvi zakona (torej dobro leto in pol prej). Poleg precej oddaljenega vstopa tuje konkurence zagotavlja zakon zaščito domačim proizvajalcem tudi v obliki pomoči pri reševanju naslednih investicij (ki v tržnih razmerah niso rentabilne). Upravičeni odjemalci (s priključno močjo nad 41kW na enem odjemnem mestu) ter izvajalci distribucije bodo lahko prosto izbirali dobavitelja električne energije, organizator trga pa bo lahko dajal prednost kvalificiranim proizvajalcem (soproizvodnja elektrike in toplote, proizvodnja elektrike iz obnovljivih virov...) ter proizvajalcem, ki uporabljajo domača goriva (v obsegu do 15% primarne energije, potrebne za proizvodnjo elektrike v Sloveniji). Zakon predvideva sprejem pomembnejših podzakonskih aktov, ki so nujen predpogoj za njegovo operacionalizacijo, do aprila letos. Večina jih je (z manjšo zamudo) trenutno v fazi sprejemanja. Gre za uredbe o načinih izvajanja gospodarskih javnih služb (prenos električne energije, upravljanje prenosnega omrežja, organiziranje trga z električno energijo in distribucija električne energije), sklepe o določitvi upravljalcev prenosnega in distribucijskega omrežja ter sklepa o ustanovitvi Agencije za energijo in o imenovanju vršilca dolžnosti direktorja Agencije. Pri organiziranju trga z električno energijo gre v bistvu za vzpostavitev borze za električno energijo. Naloge borze bo na podlagi koncesije opravljala gospodarska družba, ki jo bo ustanovilo javno podjetje, ki opravlja prenos električne energije na celotnem ozemlju RS (Elektro-Slovenija). Ta javna služba se bo financirala iz plačil uporabnikov za storitve. Cena električne energije za upravičene odjemalce bo sestavljena iz dveh delov: borzne cene in cene za uporabo elektroenergetskega omrežja. Osnovne dejavnosti Agencije bodo določanje cen za uporabo elektroenergetskih omrežij, izdajanje licenc, razreševanje in odločanje v sporih itd. Financirala se bo iz proračuna. Obstoječa javna distribucijska podjetja (Elektro Ljubljana, Elektro Maribor, Elektro Celje, Elektro Gorenjska, Elektro Primorska) bodo v smislu zakona opravljala tri ločene energetske dejavnosti: distribucijo električne energije, dobavo tarifnim odjemalcem (ki niso upravičeni odjemalci) in službo upravljanja z distribucijskim omrežjem (slednjo funkcijo lahko vlada po izteku koncesije zaupa tudi drugemu koncesionarju).

podjetnikov je bilo zaposlenih 20,967 oseb, njihovo število je bilo višje za 6.4%. Cene v gradbeništvu so se lani povečale za 5.3% (primerjava december/december), v letošnjem prvem trimesečju pa za 1.5%. Živahno gradbeno konjunkturo potrjujejo tudi statistični podatki iz bilance stanja in bilance uspeha gradbenih gospodarskih družb za leto 1999. Skupni prihodki 2,483-ih gospodarskih družb v višini 494 milijard SIT so nominalno porasli kar za 30.9%, dodana vrednost v višini 124 milijard SIT je bila nominalno za 24.1% višja. Čisti dobiček v gradbeništvu v višini 12 milijard SIT je nominalno porasel za 56.4%, čiste izgube v višini 6 milijard SIT pa so bile za 8.1% nižje. Lani so gospodarske družbe v gradbeništvu tako po negativnem rezultatu v letu 1998 ponovno dosegle neto čisti dobiček.

O visoki gradbeni konjunkturi, ki traja že od leta 1998, govorijo tudi statistični indikatorji. Lani so gradbena podjetja na območju Slovenije opravila **gradbena dela** v vrednosti 265 milijard SIT, kar je nominalno za 35.2% več kot leto prej. Gradbena aktivnost je bila najvišja v lanskem drugem četrtletju, na kar so vplivala pričakovanja višjih cen ob uvedbi davka na dodano vrednost. Statistični podatki o vrednosti gradbenih del v tujini so razpoložljivi šele za devet mesecev lanskega leta. Vrednost gradbenih del na gradbenih objektih v tujini je v tem obdobju dosegla 8.2 milijard SIT in je bila nominalno za polovico nižja v primerjavi z letom prej, v primerjavi z vrednostjo sklenjenih pogodb pa je bila v devetmesečju realizacija le 17.6-odstotna. Dopolnilno informacijo o gradbeni aktivnosti nudijo podatki industrijske statistike, po kateri je proizvodnja izdelkov iz betona in cementa lani porasla za 20.8%, proizvodnja strešnikov in opeke za 17.8%, proizvodnja zidnih in talnih keramičnih plošč za 8.2%, proizvodnja gradbenih kovinskih konstrukcij pa za 7.1%.

V začetku leta 2000 se gradbena konjunktura nadaljuje. V prvih treh mesecih so gradbena podjetja opravila gradbena dela v vrednosti 49 milijard SIT ali nominalno za 13.2% več kot v enakem obdobju lani. Gradbena dinamika je najvišja v stanovanjski gradnji, ki je porasla za 33.2%, in v nizki gradnji, ki je bila vrednostno višja za 22.5%. Tudi podatki finančne statistike v prvem letošnjem četrtletju prikazujejo visoko gradbeno aktivnost, prejemki od poslovne dejavnosti v gradbeništvu so znašali 118 milijard SIT ali nominalno za 30.3% več kot v enakem obdobju lani. Gradbenim podjetjem je konec lanskega leta ostalo v gradnji še 1,585 nedokončanih stanovanj, kar je petkrat več, kot je bilo zgrajenih stanovanj v letu 1999. V letu 1999 je bilo v Sloveniji izdanih 6,661 dovoljenj za gradnjo stavb.

Prvo četrtletje je praviloma obdobje nižje gradbene aktivnosti, višek gradbene sezone prihaja v naslednjih mesecih. Čeprav je zaradi močnega sezonskega vpliva v gradbeništvu napovedovanje rasti v začetku leta manj zanesljivo, lahko na osnovi navedenih indikatorjev predvidevamo, da se bo v gradbeništvu nadaljevala živahna gospodarska rast, tako da bi se **dodana vrednost letos realno povečala za 15%, v letu 2001 pa za 10%**.

Dejavnost **trgovine, popravil motornih vozil in izdelkov široke porabe** je v letu 1999 zabeležila 6.5-odstotno rast dodane vrednosti. Višja rast kot v letu 1998 (2.8%) je v glavnem posledica povečane potrošnje pred uvedbo davka na dodano vrednost, ki se je odrazila v kar 18.2-odstotnem realnem povečanju dodane vrednosti dejavnosti trgovine, popravil motornih vozil in izdelkov široke porabe v drugem četrtletju na letni ravni. Zaposlenost je bila po statistiki nacionalnih računov po oceni višja za 1.7% (v letu 1998 2.1-odstotni padec).

Število vseh delovno aktivnih v dejavnosti trgovine, popravil motornih vozil in izdelkov široke porabe se je v letu 1999 povečalo za 3.4%, največ, za 7.9%, v posredništvu in trgovini na debelo (brez motornih vozil). **Vrednost prodaje** (prihodek in davek na promet blaga in storitev oz. davek na dodano vrednost) **v trgovini na drobno** je v letu 1999 dosegla 1,798 milijard SIT in je bila realno za 5.3% višja kot leta 1998. Največjo realno rast (13.0%) je dosegla trgovina z motornimi vozili in gorivi, znotraj te pa prodaja motornih vozil, ki je v letu 1999 povečala vrednost prodaje kar za 52.5%. Na drugi strani se je v trgovini z živili, pijačo in tobakom vrednost prodaje realno zmanjšala (za 5.4%). **V trgovini na debelo** je vrednost prodaje v letu 1999 znašala 1,858 milijard SIT, kar je bilo realno kar za 23.6% več kot leto prej. Realno rast vrednosti prodaje so zabeležile vse dejavnosti, največjo pa prav tako kot v trgovini na drobno dejavnost motorna vozila in goriva (49.0%), znotraj te pa prodaja motornih vozil (62.3%).

V okviru trgovine ustvarijo večji del dodane vrednosti (leta 1999 85.9%) gospodarske družbe, ki so lani nominalno kar za 62.2% povečale neto dobiček (na 37,028 milijonov SIT). Dodana vrednost, ki so jo ustvarile gospodarske družbe, je znašala 312,782 milijonov SIT in je bila nominalno za 9.5% višja kot v letu 1998.

Upošteva dejstvo, da se letos izjemno povečanje trošenja, ki je bilo lani značilno za obdobje pred spremembo davčnega sistema, ne bo ponovilo, lahko v letošnjem letu pričakujemo umiritev rasti dodane vrednosti področja trgovine. Na drugi strani bo na povečevanje dodane vrednosti trgovine tako letos kot v prihodnjem letu pozitivno vplivalo napovedano odpiranje velikega števila trgovin in trgovinskih centrov v Sloveniji. V začetku letošnjega leta beležimo tudi pozitivna gibanja na področju zaposlovanja (število delovno aktivnih v trgovini se je v prvih dveh mesecih letos glede na enako obdobje lani povečalo za 5.0%). Na podlagi tega ocenjujemo, da bo **realna rast dodane vrednosti** dejavnosti trgovine, popravil motornih vozil in izdelkov široke porabe **letos 4-odstotna, v letu 2001 pa 5-odstotna**.

Dodana vrednost v dejavnosti **gostinstvo** se je v letu 1999 realno povečala za 1.5% (leta 1998 za 0.9%), zaposlenost po statistiki nacionalnih računov po oceni za 5.2% (leta 1998 za 2.0%), število delovno aktivnih pa za 7.0% (leta 1998 nižje za 2.0%). Pomemben del gibanja aktivnosti v gostinstvu pojasnjujejo gibanja v turizmu, kjer je po ugodnih gibanjih v prvem trimesečju lani v drugem zaradi kosovske krize začelo upadati število tujih turistov in njihovih prenočitev. Stanje se ni bistveno popravilo niti po umiritvi razmer na Balkanu, kar daje slutiti tudi na druge razloge slabe sezone. V **letu 1999** je tako v Sloveniji letovalo za 2.7% manj turistov kot v letu 1998. Število tujih turistov se je zmanjšalo

za 9.5%, število domačih gostov pa se je povečalo za 5.2%. Od skupnega števila turistov je bila približno polovica tujcev (50.5%, leta 1998 54.3%), ki pa so ustvarili le 45.3% vseh nočitev (leto prej 48.6%). Po vrstah krajev so imeli največji delež prenočitev zdraviliški (31.2%) in obmorski (28.9%) kraji.

Devizni priliv od turizma je bil v letu 1999 realno za 7.2% manjši kot leta 1998 in je znašal 1,005 milijonov USD. Nakazila turističnim podjetjem, ki so edina postavka med prilivi od turizma, ki neposredno spada v dejavnost gostinstvo, so se v tem obdobju realno povečala za 18.5%. Po predhodnih podatkih za prve tri mesece **leta 2000** je v naši državi letovalo za 9.4% več turistov kot v enakem obdobju lani. Število domačih turistov se je povečalo za 7.9%, število tujih turistov pa za 11.2%. Prenočitve gostov iz sosednjih držav Hrvaške, Italije, Avstrije in Madžarske, ki so skupaj ustvarili 61.2% vseh nočitev tujih gostov, so se povečale za 16.3%. Sredstva, namenjena razvoju smučarskih središč, so se glede na prve rezultate torej začela obrestovati. Ob predpostavki, da bi bila tudi poletna sezona uspešnejša od lanske, bi bil cilj o 5-odstotnem povečanju prenočitev tujih turistov glede na leto 1998, kar znese 3.2 mio prenočitev, lahko uresničljiv. Seveda pa bi morali biti za uspešno poletno sezono izpolnjeni nekateri pogoji, kot so: prepoznavnejša identiteta, cene hotelov bi morale biti primerljive s kakovostjo njihovih storitev, prenova infrastrukturnih ter namestitvenih objektov ne bi smela potekati v glavni turistični sezoni, večji poudarek na kongresnem turizmu, ki je ena izmed najbolj donosnih vej turizma, pridobivanje oz. uresničevanje čim pestrejše ponudbe za zabavo, rekreacijo in sprostitve ne samo v glavni sezoni, temveč skozi vse leto.

Ob predvidenem povečanju števila in prenočitev turistov lahko pričakujemo izboljšanje rezultatov tudi za gostinstvo, ki se po podatkih za prva dva meseca letos že kažejo v povečanju števila delovno aktivnih v gostinstvu (5.2-odstotna rast glede na enako obdobje lani). **V letu 2000** tako pričakujemo, da se bo **dodana vrednost** gostinstva **realno povečala za 4.0%**, še boljše rezultate pa naj bi ob povečevanju prepoznavnosti Slovenije dosegli **v letu 2001**, tako da bi se dodana vrednost realno povečala za **okoli 5.0%**.

Dejavnost **prometa, skladiščenja in zvez** je v letu 1999 zabeležila 3.2-odstotno realno rast dodane vrednosti in ocenjeno 3.1-odstotno rast zaposlenosti po statistiki nacionalnih računov. Struktura ustvarjene dodane vrednosti gospodarskih družb v tej dejavnosti je bila naslednja: pošta in telekomunikacije 38%, kopenski promet 32% in pomožne prometne dejavnosti ter turistične agencije 26%, če omenimo le najpomembnejše. Po podatkih SURS-a se je lani v primerjavi z letom 1998 znižal obseg praktično vseh dejavnosti, ki so povezane s kopenskimi blagovnimi

in potniškimi prevozi¹⁹. Obseg cestnega blagovnega prometa²⁰, merjen v tonskih kilometrih, se je znižal za 3.4%, obseg železniškega pa za 2.6%. V celotni prekladalni dejavnosti v vseh vrstah prometa so pretovorili za 8.3% manjšo količino blaga (v okviru tega v pristaniškem za 0.4% manj). Cestni potniški promet²¹, merjen v potniških kilometrih, je upadel za 8.0%, železniški za 2.9%, v mestnem potniškem prometu pa so našli za 1.8% manj prepeljanih potnikov. Po drugi strani pa so vse ostale dejavnosti prometa, skladiščenja in zvez zabeležile visoko rast. Tako se je pomorski blagovni promet, merjen v tonskih milijah, povečal za 13.0%, obseg letališkega potniškega prometa (po številu potnikov) za 14.1%, v zračnem prometu pa so opravili za 15.3% več potniških kilometrov. V poštni dejavnosti so prevzeli za 17.2% več poštnih pošiljk. Zelo uspešne so bile v letu 1999 tudi pomožne prometne dejavnosti²², turistične agencije in telekomunikacijska dejavnost. V Sloveniji smo imeli ob koncu leta 1999 750,000 telefonskih priključkov v fiksnem telefonskem omrežju (40 na 100 prebivalcev) in okrog 550,000 v mobilnem omrežju. Rast fiksnih priključkov se je ob koncu 90-ih let upočasnila na okoli 8% letno, medtem ko so priključki v mobilnem omrežju zadnja leta rasli že po več kot 100% letno. Število priključkov interneta po zadnjih razpoložljivih podatkih presega 120,000.

Okvir 6: Nacionalni program razvoja telekomunikacij

Konec februarja letos je bil sprejet nacionalni program razvoja telekomunikacij, ki predvideva do leta 2015 okrog 1.55 milijona naročnikov v fiksnem telekomunikacijskem omrežju (preko 75 na 100 prebivalcev), v mobilnih omrežjih pa bi istega leta imeli 1.45 milijona naročnikov. Nacionalni program predvideva tudi demonopolizacijo in delno privatizacijo telekomunikacij. Prvo fazo privatizacije naj bi izvedli že letos, tako da bi država prodala svoj delež Telekoma Slovenije v višini med sedanjimi 74% in mejnimi 51% (za zdaj bi torej ohranila večinski delež). Pri tem bi skušali poiskati primerne strateškega partnerja, ki bi tudi s tehnološkim in marketinškim znanjem pripomogel k nadaljnemu hitremu razvoju telekomunikacij v Sloveniji. Na podlagi izkušenj prve faze bi izvedli drugo fazo po letu 2003.

Rezultat poslovanja gospodarskih družb prometa, skladiščenja in zvez (ustvarile so 77% vse dodane vrednosti dejavnosti) se je v letu 1999 poslabšal. Neto dobiček je znašal le dobrih 22 milijard SIT, ali nominalno blizu 14% manj kot leto prej. Poslabšanje kazalcev fizičnega obsega kopenskega prometa se odraža tudi v

¹⁹ V cestnem, zlasti blagovnem prometu so podatki zaradi slabega zajetja prometa precej negotovi.

²⁰ Brez samostojnih avtoprevoznikov in prevoza blaga za lastne potrebe podjetij.

²¹ Brez zasebnega prevoza s taksiji in avtobusi ter osebnimi avtomobili.

²² Špedicija in ostala prometna logistika.

vrednostnih postavkah: medtem ko je bilo v letu 1998 doseženih 4,180 milijonov SIT neto dobička, je le-ta lani znašal le 713 milijonov SIT. K 22 milijardam skupnega neto dobička sta v bistvu prispevali le dve dejavnosti, in sicer skoraj 50% pomožne prometne dejavnosti, turistične agencije ter poštna in telekomunikacijska dejavnost pa okoli 47%.

Glede na velik pomen mednarodnega prometa v skupnem kopenskem blagovnem prometu (okoli 77%) bo predvideni večji obseg menjave s tujino v letošnjem in prihodnjem letu ugodno vplival na rast obsega kopenskih prevozov, ki bi v letu 2000 tako po oceni dosegli pozitivno rast. Na kopenski promet bo po oceni spodbudno vplivala tudi pričakovana rast proizvodnje v predelovalnih dejavnostih. Povečevanje obsega kopenskih prevozov bo izrazito, zlasti v železniškem prometu, kjer napovedujejo nekaj odstotno rast tako potniških kot blagovnih prevozov. Če bi ostale dejavnosti, ki so že lani imele precejšnjo dinamiko, le-to uspele zadržati, potem bi se rast **dodane vrednosti** v prometu, skladiščenju in zvezah **v letu 2000 realno povečala vsaj na 4%, v naslednjem letu pa bi bila še nekoliko višja (okoli 4.5%)**.

Dodana vrednost se je v sektorju **finančnega posredništva** v letu 1999 realno povečala za 2.8%, kar je manj kot leta 1998, ko je finančno posredništvo zabeležilo 3.7-odstotno rast. Slabši rezultati so predvsem odraz gibanj v bančnem sektorju, ki ima glede na ustvarjeno dodano vrednost več kot dvotretjinski delež na področju finančnega posredništva. Neto obrestni zaslužki, ki predstavljajo v izkazu uspeha bank daleč najpomembnejšo postavko, so že v letu 1998 izkazovali upočasnjeno rast, v letu 1999 pa so se realno zmanjšali za 2.9%. Poleg tega so se lani operativni stroški realno povečali za 4.5%. Banke so v letu 1999 sicer izkazale 3.9-odstotno realno rast prejetih provizij (plačilni promet, administrativne storitve, posojilni posli) in več kot 30- odstotno povečanje neto finančnih poslov, vendar to ni odtehtalo zgoraj navedenih negativnih gibanj.

Manj ugodna gibanja v bančnem sektorju v letu 1999 potrjujejo tudi podatki o gibanju števila delovno aktivnih, ki se je v celotnem finančnem posredništvu povečalo za 9.0%, od tega najbolj v pomožnih finančnih dejavnostih (posredovanje vrednostnih papirjev, pokojninski skladi ipd.), za 90.0% (visoka rast je predvsem posledica nizke osnove), in zavarovalništvu (za 7.8%), medtem ko se je v bančnem sektorju, ki je tudi po številu zaposlenih najpomembnejši del finančnega posredništva, zmanjšalo za 0.5%.

Letos in v letu 2001 pričakujemo pozitivna gibanja v okviru finančnega posredništva, ki bodo pripomogla h krepitvi dodane vrednosti tega sektorja. Zaradi procesa liberalizacije finančnih in kapitalskih tokov ter vstopa tuje

Okvir 7: Storitve s področja računalništva in telekomunikacij

Računalniške in telekomunikacijske storitve so poleg proizvodnje informacijsko-komunikacijske tehnologije ključne za dinamični razvoj Slovenije. Pri tem se tudi mnogi proizvajalci informacijsko-komunikacijske tehnologije, ki so del predelovalnih dejavnosti, vse bolj usmerjajo v nudenje spremljajočih storitev kupcem opreme, tako da je dejanska vrednost proizvodnje računalniških storitev še precej večja, kot jo kažejo podatki za poslovanje segmenta računalniških storitev.

Računalniške storitve sodijo v dejavnost Poslovanje z nepremičninami, najem in poslovne storitve (K) in so najbolj dinamičen segment. Gospodarske družbe v računalniških storitvah so v obdobju 1995-1999 več kot podvojile svoj delež v skupni dodani vrednosti (od 0.44% na 1.12%) in zaposlenosti (od 0.37% na 0.75%). Glavni dejavnik rasti računalniških storitev je povečano povpraševanje zaradi uvajanja in posodabljanja informacijske tehnologije v podjetjih, javnih službah in upravi. Dodana vrednost na zaposlenega v računalniških storitvah, ki je v dejavnosti K v obdobju 1995-1999 najhitreje naraščala, je bila leta 1999 že za 48% višja od povprečja vseh gospodarskih družb. Število zaposlenih v gospodarskih družbah računalniških storitev pa se je od leta 1995 do 1999 skoraj podvojilo (na 3,495). Naglo narašča tudi število računalniških podjetij (733 leta 1999 ali 72% več kot leta 1995), kar kaže na vse večjo konkurenco na trgu računalniških storitev. Nadaljnjo hitro rast podjetij v računalniških storitvah pa bi lahko ogrozilo pomanjkanje ustreznih strokovnjakov. **Izvozna usmerjenost** gospodarskih družb, ki opravljajo računalniške storitve, je relativno nizka, vendar pa se je razkorak do povprečja vseh gospodarskih družb v preteklih letih precej zmanjšal. Glede na tendence strateškega povezovanja in združevanja podjetij v računalniških storitvah in večjo mednarodno konkurenčnost teh podjetij, je v prihodnjih letih realno pričakovati rast deleža izvoza v celotni prodaji. Donosnost sredstev (neto dobiček/sredstva) v računalniških storitvah narašča, v letu 1999 je znašala skoraj 7%, kar visoko odstopa od povprečja vseh gospodarskih družb.

Tudi v gospodarskih družbah s področja poštnih in telekomunikacijskih storitev je bila donosnost sredstev lani (3.1%) nadpovprečna. Zaradi relativno visokega deleža v skupni dodani vrednosti vseh gospodarskih družb (nad 4%) in relativno nizkega deleža v skupni zaposlenosti (2%), je bila dodana vrednost na zaposlenega dvakrat višja od povprečja vseh gospodarskih družb, čeprav je v obdobju 1995-1999 stagnirala. Slednje je lahko posledica pomanjkanja konkurence na področju osnovnih telekomunikacijskih storitev, kar upočasnjuje prizadevanja za večjo učinkovitost. S prenehanjem monopola konec leta 2000 se bo rast na področju osnovnih telekomunikacijskih storitev še okrepila, če ne bodo postavljene druge administrativne ovire.

Glede na trende v svetu je realno pričakovati, da bo prišlo tudi v Sloveniji do povezovanja podjetij, ki opravljajo računalniške in komunikacijske storitve. To bo povezano zlasti s širitvijo elektronskega poslovanja med podjetji, kar bo spodbudilo nadaljnjo rast povpraševanja po integriranih računalniških in telekomunikacijskih storitvah. Čeprav so izgledi za rast računalniških in telekomunikacijskih storitev ugodni, bi morala država z ustreznimi mehanizmi in ukrepi zagotoviti okolje, ki bo še dodatno vzpodbujalo razvijanje in uvajanje novih storitev in tehnologij, povezanih z vključevanjem Slovenije v informacijsko družbo (dodatno izobraževanje in preusposabljanje, skladi rizičnega kapitala, inkubatorji).

konkurence naj bi v bančnem sektorju prišlo do nadaljnje konsolidacije in racionalizacije poslovanja, banke pa bodo letos pričele tudi opravljati plačilni promet med podjetji. Poleg tega se bo z izvajanjem pokojninske reforme povečal obseg poslovanja zavarovalnic. Ob nadaljnji konjunkturi na področju zavarovalništva in pomožnih dejavnosti ter ponovno pozitivnih gibanjih v bančnem sektorju ocenjujemo, da se bo **dodana vrednost** finančnega posredništva letos in v prihodnjem letu **povečala** nekoliko bolj kot lani, in sicer **realno za 3.5% letos in za 4.5% v letu 2001**.

5.1.2 IZDATKOVNA STRUKTURA BRUTO DOMAČEGA PROIZVODA – Tuje povpraševanje ponovno glavni dejavnik gospodarske rasti, nadaljuje se dinamična rast investicij

Kot majhno in odprto gospodarstvo je Slovenija zelo občutljiva na zunanje pogoje gospodarjenja. Delež izvoza blaga in storitev v bruto domačem proizvodu je v preteklih letih znašal okrog 57% (v EU-15 držav se ta delež giblje okoli ene tretjine), zaradi skromne rasti tujega povpraševanja v letu 1999 in močnejšega vpliva domačega povpraševanja pa se je lani bistveno zmanjšal, saj je znašal le 52.7% bruto domačega proizvoda (za 3.9 odstotne točke manj kot v letu 1998), kar je najnižja raven od osamosvojitve. Tudi v letu 2000 bodo gospodarsko rast Slovenije zaradi majhnosti, odprtosti in izvozne usmerjenosti določala predvsem gospodarska gibanja v mednarodnem okolju. Glede na pretežno izvozno usmerjenost Slovenije na trge držav EU, so ključnega pomena za domača gospodarska gibanja predvsem gospodarska gibanja v državah evropske petnajsterice (glej poglavje 3). Ugodna gibanja v mednarodnem okolju bodo letos in v prihodnjem letu ponovno okrepila prispevek tujega povpraševanja h gospodarski rasti. Upošteva tekoča gospodarska gibanja v mednarodnem in domačem okolju in ugodne ocene o razvoju mednarodnega ekonomskega okolja, še posebej v državah članicah EU, ki so naše najpomembnejše gospodarske partnerice, smo izdelali prvo spomladansko oceno nacionalnih računov Slovenije, ki kaže, da bi letos lahko dosegla $4\frac{3}{4}$ -odstotno gospodarsko rast, v prihodnjem letu pa bi ocenjena rast znašala 4.5%.

V letih 1997 in 1998 je bilo tuje povpraševanje glavni dejavnik gospodarske rasti, lani pa je njegovem pešanju zaradi upočasnjene rasti najpomembnejših izvoznih trgov to vlogo prevzelo domače povpraševanje. Skupno domače povpraševanje se je lani realno povečalo za 6.2%, kar je za 1.3 odstotne točke

hitreje od rasti bruto domačega proizvoda. Spodbudila sta ga predvsem večje trošenje pred uvedbo davka na dodano vrednost in trošarin ter zelo dinamična investicijska dejavnost. Realna rast vseh temeljnih agregatov domače potrošnje (zasebna, državna in investicijska potrošnja) je lani presegala realno rast bruto domačega proizvoda. Največje realno povečanje je bilo lani doseženo pri investicijah v osnovna sredstva (16.1%), kar je najvišja realna rast po letu 1995 (16.8%). Struktura dinamike posameznih komponent domačega povpraševanja je bila lani tako z razvojnega vidika ugodna, saj je realna rast investicij bistveno presegla končno domače trošenje (5.4%). Medtem ko so v letu 1998 dinamiko investicijskega trošenja v osnovna sredstva narekemale investicije v opremo (18.1-odstotna realna rast), so v letu 1999 najbolj dinamično naraščale investicije v zgradbe in objekte (25.1-odstotna realna rast). Delež investicij v osnovna sredstva v bruto domačem proizvodu se je v letu 1999 tako povečal za 2.3 odstotne točke in je znašal 26.9%. Skupni državni izdatki (individualni in kolektivni) so se leta 1999 realno povečali za 5.7% (leto poprej za 5.9%), izdatki gospodinjstev pa za 5.4%. Delež končne domače potrošnje (individualne in kolektivne) v bruto domačem proizvodu se je lani tako povečal za 0.2 odstotne točke, predvsem zaradi rasti deleža izdatkov države v bruto domačem proizvodu za 0.2 odstotne točke (na 20.6%). S tem je bilo prekinjeno obdobje stalnega zmanjševanja deleža končne potrošnje v bruto domačem proizvodu, ki je trajalo od leta 1995.

Tabela 9: Rast komponent povpraševanja

	Realne stopnje rasti v %					
	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Skupno agregatno povpraševanje	3.6	6.2	5.0	5.3	5.2	4.9
v tem:						
Tuje povpraševanje (izvoz)	3.3	11.3	7.2	1.8	7.1	5.9
Domače povpraševanje (a+b+c)	3.7	5.0	4.4	6.2	4.8	4.7
a) reprodukcijsko	3.4	4.6	3.6	4.6	4.9	4.7
b) končna potrošnja	2.7	3.6	3.7	5.4	2.9	3.0
v tem:						
- izdatki za zasebno porabo	2.4	3.3	2.9	5.3	2.9	3.0
- izdatki za državno potrošnjo	3.6	4.3	5.9	5.7	3.0	3.3
c) investicijsko	9.2	11.3	11.1	16.1	9.0	9.0

Vir: SURS, Ocene nacionalnih računov ZMAR.

Izdatki gospodinjstev so se lani realno povečali za 5.4%, tako da je bila stopnja rasti prvič po letu 1995 večja od rasti bruto domačega proizvoda. Najpomembnejši dejavnik, ki je zaznamoval lansko zasebno potrošnjo, je bila uvedba davka na dodano vrednost. Pričakovanja pred uvedbo so gospodinjstva spodbudila k večjim nakupom trajnih dobrin do 1. julija, ki bi jih v normalnih razmerah najverjetneje

prerazporedila skozi naslednja leta²³. Razpoložljivi dohodek gospodinjstev se je v letu 1999 realno povečal za 5.4%, dodatna sredstva pa so zagotovila predvsem z najemanjem posojil pri bankah in nakupi trajnih dobrin preko lizinga.

Letos in v prihodnjem letu bo rast domačega povpraševanja bolj usklajena z rastjo bruto domačega proizvoda in bo znašala 4.8% oziroma 4.7%. Investicije v osnovna sredstva bodo rasle kar trikrat hitreje kot končna poraba, tako da se **bo rast deleža bruto investicij v osnovna sredstva v bruto domačem proizvodu nadaljevala**. V letih 2000 in 2001 naj bi se investicije v osnovna sredstva na leto realno povečale za 9.0%, njihov delež v bruto domačem proizvodu pa bi se okrepil za približno 1 odstotno točko letno. Po visoki rasti v letu 1999 se bo rast zasebne potrošnje letos in v prihodnjem letu umirila. Z višjimi obrestnimi merami, ki so začele naraščati že v drugi polovici leta 1999, naj bi bilo prebivalstvo spodbujeno, da del razpoložljivega dohodka prelije v varčevanje. Poleg tega pa bo večje trošenje letos omejeno tudi zaradi večje zadolženosti in visokega bremena odplačevanja posojil, najetih v lanskem letu. Delež zasebne potrošnje v bruto domačem proizvodu se bo po 55.4% v letu 1999 letos znižal na 54.8% in leta 2001 na 54.2%. Naraščanje izdatkov za državno potrošnjo bo v skladu s sprejetim državnim proračunom letos počasnejše kot v letu 1999 (letos 3.0%, lani 5.7%).

Tabela 10: Izdatkovna struktura bruto domačega proizvoda

	Struktura v %, tekoče cene					
	1996	1997	1998	1999	2000 ocena	2001 ocena
BRUTO DOMAČI PROIZVOD	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Blagovni in storitveni saldo s tujino (izvoz-uvoz)	-1.0	-1.2	-1.5	-4.0	-4.1	-3.9
Domača potrošnja skupaj	101.0	101.2	101.5	104.0	104.1	103.9
- Zasebna potrošnja	57.3	56.5	55.6	55.4	54.8	54.2
- Državna potrošnja	20.2	20.5	20.4	20.6	20.3	20.0
- Investicije v osnovna sredstva	22.6	23.5	24.6	26.9	28.0	28.7
- Spremembe zalog	0.9	0.7	1.0	1.1	1.1	1.0

Vir: SURS; ocena ZMAR.

Rast tujega povpraševanje, ki je bilo v letu 1999 skromno (1.8-odstotna realna rast) zaradi upočasnjene gospodarske rasti v državah EU in padca kupne moči na Hrvaškem in v Rusiji, se bo letos skladno z ugodnimi napovedmi gospodarske rasti v najpomembnejših trgovinskih partnericah močno okrepilo (7.1%) in bo ponovno prevzelo vlogo glavnega dejavnika gospodarske rasti. Razmeroma visoka

²³ Podatki o vrednosti prodaje v trgovini na drobno (glej poglavje 6.1) in rasti posojil prebivalstvu v drugem četrtletju 1999 (glej poglavje 6.7) odsevata močno povečano trošenje v tem obdobju.

rast tujega povpraševanja se bo nadaljevala tudi v letu 2001, čeprav bo zaradi nižje rasti izvoznih trgov nekoliko nižja kot v letu 2000 (5.9%)

Glede na visoko realno rast uvoza blaga in storitev v letu 1999 (7.3%) in močno upočasnjeno realno rast izvoza (1.8%), se je delež blagovno-storitvenega primanjkljaja v bruto domačem proizvodu²⁴ lani občutno povečal (na 4.0%; leta 1998 1.5%). Kljub ugodnejšim dejavnikom mednarodnega okolja in krepitvi tujega povpraševanja bo blagovno-storitveni primanjkljaj tudi letos ostal na približno enaki ravni kot v letu 1999, predvsem zaradi slabših pogojev menjave (višje cene nafte in surovin, krepitev dolarja). Ob nekoliko večji upočasnitvi izvoza od uvoza v letu 2001²⁵, kar je predvsem posledica nadaljevanja živahne investicijske dejavnosti ob rahlem upadanju izvoznega povpraševanja, bo delež blagovno-storitvenega primanjkljaja v letu 2001 kljub pričakovanemu šibkejšemu dolarju in nižjim cenam nafte le malo nižji od 4%.

Zaradi pozitivnega salda faktorskih dohodkov in tekočih transferov je bil bruto nacionalni razpoložljivi dohodek lani za 1.1 odstotne točke večji od bruto domačega proizvoda. Pozitivni saldo dohodkov in tekočih transferov se bo na približno enaki relativni ravni ohranil tudi letos in v prihodnjem letu. Delež bruto varčevanja se je lani glede na bruto domači proizvod zmanjšal s 25.5% leta 1998 na 25.1% leta 1999 in sicer tako zaradi zmanjšanja neto primarnih dohodkov s tujino (od dela in kapitala) kot tudi zaradi večjih izdatkov za končno potrošnjo (za po 0.2 odstotne točke). Dosežena raven varčevanja lani tako ni zadoščala za pokritje domačih investicij, zato se je povečal primanjkljaj na tekočem računu plačilne bilance. Ob bistveno počasnejši rasti končne domače porabe v letu 2000 (2.9 %, leta 1999 5.4 %) naj bi se letos delež bruto varčevanja v bruto domačem proizvodu povečal za 1 odstotno točko (za 0.7 odstotne točke zaradi nižjih izdatkov zasebne potrošnje in za 0.3 odstotne točke zaradi nižjih izdatkov za državno potrošnjo). Dosežena raven nacionalnega varčevanja (26.1% bruto domačega proizvoda) tudi letos ne bo zadoščala za financiranje domačih investicij, primanjkljaj tekočega računa plačilne bilance bo znašal 3% bruto domačega proizvoda (podrobneje glej poglavje 5.2.2.1).

²⁴ Izdatki za domačo končno potrošnjo že od leta 1995 presegajo ustvarjeni bruto domači proizvod

²⁵ Realna rast izvoza bo nižja za 1.2 odstotne točke (5.9%), realna rast uvoza pa za 0.5 odstotne točke (5.5%)

5.1.3 STROŠKOVNA STRUKTURA BRUTO DOMAČEGA PROIZVODA - Zmanjševanje stroškov dela v bruto domačem proizvodu se nadaljuje

Premiki v smeri zmanjševanja deleža skupnih stroškov dela v bruto domačem proizvodu (ki so prisotni že od leta 1994) so se lani nadaljevali z nekoliko zmanjšano močjo. Zaradi zaostajanja nominalne rasti skupne mase bruto plač in drugih stroškov dela za nominalno rastjo bruto domačega proizvoda se je delež skupnih stroškov dela (sredstev za zaposlene) v bruto domačem proizvodu lani nadalje znižal za 0.4 odstotne točke in je znašal 51.9%. Ob nekoliko počasnejši rasti plač naj bi se pozitivni premiki v stroškovni strukturi nadaljevali tudi letos in v prihodnjem letu. Delež sredstev zaposlenih v bruto domačem proizvodu naj bi se letos tako znižal na 51.6%, v letu 2001 pa na 51%. V strukturi primarnih dohodkov bruto domačega proizvoda se je lani s spremembo obdavčevanja blaga in storitev povečal delež davkov na proizvodnjo in uvoz za 0.7 odstotne točke (na 18.3%). Zato sta se, ob nespremenjenem deležu subvencij na proizvodnjo v bruto domačem proizvodu (2.2%), za po 0.4 odstotne točke zmanjšala deleža sredstev za zaposlene (na 51.9%) in bruto poslovnega presežka (na 32.0%).

Tabela 11: Stroškovna struktura bruto domačega proizvoda

	Struktura v %, tekoče cene					
	1996	1997	1998	1999	2000 ocena	2001 ocena
1. SREDSTVA ZA ZAPOSLENE	54.8	53.6	52.3	51.9	51.6	51.0
2. DAVKI NA PROIZVODNJO IN UVOZ	17.4	17.0	17.6	18.3	18.4	18.3
2a. davki na proizvode in storitve	13.4	13.3	14.3	15.0	15.3	15.4
2b. uvozne dajatve	3.0	2.0	1.4	1.2	1.0	0.9
2c. drugi davki na proizvodnjo	1.0	1.7	1.9	2.1	2.0	2.0
3. SUBVENCIJE	2.1	2.1	2.2	2.2	2.2	2.1
4. BRUTO POSLOVNI PRESEŽEK IN RAZNOVRSTNI DOHODEK (4=5+6)	29.9	31.5	32.4	32.0	32.2	32.7
5. Poraba stalnega kapitala	18.1	18.0	17.9	17.4	17.3	17.3
6. Neto poslovni presežek	11.7	13.5	14.5	14.6	14.9	15.4
7. BRUTO DOMAČI PROIZVOD (7 = 1+2-3+4)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Vir: SURS; ocena ZMAR.

Povečanje deleža davkov na proizvode in storitve²⁶ v bruto domačem proizvodu na 15% (14.3% v letu 1998) v letu 1999 prav tako povezujemo z vplivom

²⁶ Davki na proizvode in storitve so po metodologiji nacionalnih računov (ESA 1995) vsi davki, ki se plačujejo na enoto proizvoda oziroma opravljeno storitev pri proizvodnji ali prodaji. Navedeni davki vključujejo zbir prometnih davkov oziroma davkov na dodano vrednost,

nadaljevanje na naslednji strani

uvedbe davka na dodano vrednost na zmanjšanje davčne evazije. S sistemom dvojnega nadzora davek na dodano vrednost zaradi zmanjšanja obsega davčno neregistriranih transakcij namreč omogoča boljšo pobranost davkov (90-95%) kot prometni davek. Delež davkov na proizvode in storitve bo letos znašal 15.3% bruto domačega proizvoda. Z zniževanjem carin in uvoznih dajatev, se je njihov delež v bruto domačem proizvodu znižal na 1.2% v letu 1999 (1.4% leta 1998). Zaradi nadaljnje liberalizacije zunanje trgovine v okviru pridružitvenega sporazuma z EU in drugih prostotrgovinskih sporazumov se bo zniževanje carin in uvoznih dajatev nadaljevalo tudi v letu 2000.

Delež bruto poslovnega presežka kot dohodka lastnikov kapitala in organizatorjev proizvodnje iz primarne delitve bruto domačega proizvoda se je lani zmanjšal na 32.0% (leta 1998 32.4 %). Zmanjšanje je izključno posledica nazadovanja deleža porabe stalnega kapitala, delež neto poslovnega presežka se je povečal za 0.3 odstotne točke (poslovni izidi gospodarskih družb v letu 1999 so bili najboljši v zadnjih šestih letih; podrobneje glej poglavje 5.7.1).

5.2 EKONOMSKI ODNOSI S TUJINO

5.2.1 MEDNARODNA KONKURENČNOST – Izboljševanje stroškovne in cenovne konkurenčnosti se bo proti koncu leta 2000 začelo umirjati

V letu 1999 se je ob izboljšani cenovni in stroškovni konkurenčnosti slovenskega gospodarstva položaj slovenskih predelovalnih dejavnosti na mednarodnih trgih zaostрил. Ob poslabšanih razmerjih med cenami in stroški, ki so jih v primerjavi s pomembnejšimi trgovinskimi partnericami dosegale slovenske predelovalne dejavnosti predvsem v izvozu blaga, je triletna neprekinjena rast relativnih stroškov dela na enoto proizvoda v letu 1999 vplivala tudi na padec slovenskega tržnega deleža na mednarodnih trgih.

Zaradi presežnega povpraševanja po devizah kot posledici primanjkljaja na tekočem računu plačilne bilance in uvedbe deviznih računov pravnih oseb in zasebnikov (1.9.1999) na eni ter krepitve zlasti ameriškega dolarja na mednarodnih valutnih trgih na drugi strani je tolar do košarice sedmih valut

nadaljevanje s prejšnje strani
 posebnih dajatev oziroma trošarin, davke na transakcije nepremičnin, davek na motorna vozila, davek od posebnih iger na srečo ter posebne takse (za obremenitev zraka, na igralne avtomate, krajevna, prenočitvena, nekatere komunalne takse).

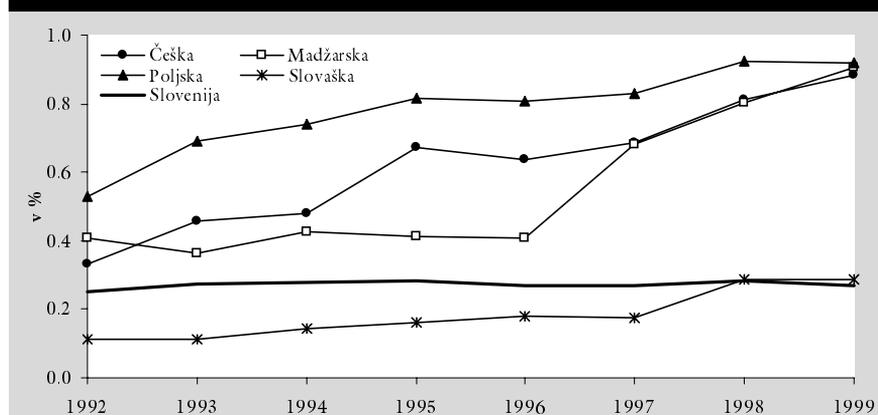
(nemške marke, avstrijskega šilinga, italijanske lire, francoskega franka, ameriškega dolarja, britanskega funta in švicarskega franka) v letu 1999 depreciiral. Nominalno je bil efektivni tečaj tolarja v povprečju leta 1999 nižji za 5.5%, realno pa za 0.7% (merjeno z relativnimi cenami življenjskih potrebščin) oz. za 3% (če upoštevamo rast relativnih cen industrijskih izdelkov pri proizvajalcih). Najizrazitejše je bilo upadanje vrednosti tolarja med lanskim januarjem in julijem (realno za 4.2% oz. 5.8%), ki pa je bilo z julijsko intervencijo Banke Slovenije zaustavljeno. Za tem je tolar, tudi pod vplivom višjih mesečnih rasti cen zaradi uvedbe davka na dodano vrednost, do novembra appreciiral. Medtem ko je bila realna depreciacija tolarja do ameriškega dolarja kar 5.3-oziroma 8.6-odstotna, se je tolar do nekaterih pomembnejših valut iz držav EU (nemške marke, avstrijskega šilinga in francoskega franka), merjeno z relativnimi cenami življenjskih potrebščin, v povprečju leta 1999 celo rahlo okrepil (za okoli 0.5%), merjeno z relativnimi cenami industrijskih izdelkov pri proizvajalcih, pa prav tako padel (od 1.3% do 2%). Če upoštevamo relativno inflacijo, je bila cenovna konkurenčnost slovenskega blaga slabša kot v povprečju leta 1998 tudi v primerjavi s Hrvaško (realna appreciacija tolarja do hrvaške kune je bila 3.6%), medtem ko se je v primerjavi s povprečjem držav CEFTA-4 (Češko, Madžarsko, Poljsko in Slovaško) takorekoč ohranila na ravni leta 1998.

Stroškovna konkurenčnost slovenskega gospodarstva se je v letu 1999, po dveletni prekinitvi, po dosegljivih podatkih **izboljšala** zaradi višje relativne rasti produktivnosti dela. Ob približno 1-odstotnem padcu relativnih stroškov dela na enoto proizvoda v košari valut se je v primerjavi s pomembnejšimi trgovinskimi partnericami znižal tudi slovenski delež stroškov dela v bruto domačem proizvodu (za 0.7%), kar je vplivalo na rahlo izboljšanje relativne dobičkonosnosti slovenskega gospodarstva.

V okviru izboljšanja konkurenčnosti slovenskega gospodarstva pa se je **mednarodni položaj slovenskih predelovalnih dejavnosti v letu 1999 zaostрил**. Relativni stroški dela na enoto proizvoda v košarici valut v slovenskih predelovalnih dejavnostih so se povečali za 1.1%, kar je ob istočasnem padcu relativnih izvoznih cen blaga (po oceni za okoli 4.5%) vplivalo na padec dobičkonosnosti slovenskega izvoza v primerjavi s pomembnejšimi trgovinskimi partnericami. Poslabšanje stroškovne konkurenčnosti slovenskih predelovalnih dejavnosti je bilo v letu 1999 posledica skromnejše rasti produktivnosti dela zaradi stagnacije obsega proizvodnje. Rast produktivnosti dela v predelovalnih dejavnostih v višini 1.8% je bila tako v celoti posledica padca zaposlenosti (1.7%). Trend umirjanja rasti realnih stroškov dela na zaposlenega se je sicer nadaljeval tudi v letu 1999 (znižanje rasti na 2.8% od 3.4% v letu 1998), vendar pa je bila njihova realna rast v primerjavi s produktivnostjo dela za odstotno točko hitrejša.

Zato so se stroški dela na enoto proizvoda v košarici valut v predelovanih dejavnostih lani povečali, in sicer za 1.4%. Podobno je bilo poslabšanje stroškovne konkurenčnosti v primerjavi s povprečjem držav EU, v primerjavi s povprečjem držav CEFTA-4 pa nekoliko izrazitejše (2.3%).

Slika 4: Tržni deleži v državah EU

Vir podatkov: SURS, WIW, OECD, preračuni ZMAR.

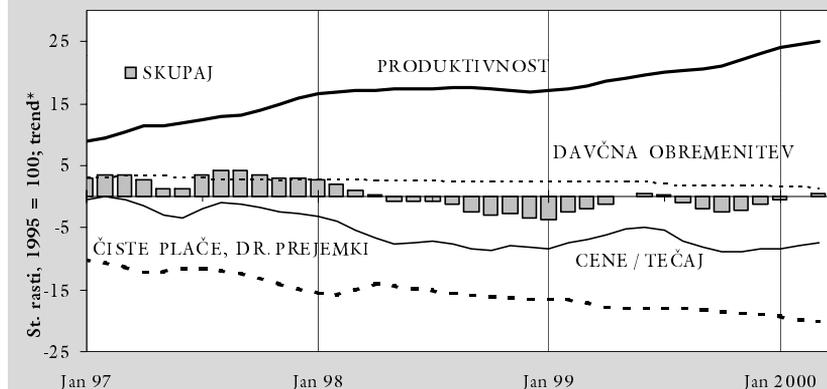
Na mednarodnih trgih se je slovenski tržni delež lani z 0.236% v 1998 znižal na 0.214%. Delež slovenskega izvoza blaga v uvozu držav EU je padel z 0.284% na 0.269%. Najizraziteje se je tržni delež zmanjšal na francoskem trgu, kjer se je leta 1998 zaradi pospešenega izvoza avtomobilov začasno močno povečal; nekoliko manj je padel na italijanskem trgu, na nemškem trgu pa se je povečal. Padec tržnega deleža pa so slovenski izvozniki utrpeli tudi na hrvaškem trgu (z 9.722% na 8.628%). Na račun rasti tržnega deleža na Češkem in Poljskem se je povečal delež izvoza slovenskega blaga v uvozu držav CEFTA-4, in sicer z 0.476% na 0.492%. Izvozna učinkovitost držav CEFTA-4 na trgih EU je bila ob njihovi relativno boljši stroškovni konkurenčnosti v istem obdobju bistveno boljša od slovenske, saj so zabeležile rast tržnih deležev (z 2.822% na 2.995%).

Na začetku leta 2000 se je cenovna in stroškovna konkurenčnost slovenskih predelovalnih dejavnosti izboljšala. Pod vplivom presežnega povpraševanja po devizah na deviznem trgu (v višini 311 milijonov DEM, podatek za podjetniški in menjalniški trg za prve štiri mesece) in močne okrepitve USD na mednarodnih valutnih trgih se je nominalna in realna deprecijacija tolarja do košarice valut na začetku letošnjega leta nadaljevala. Aprila je bil tolar nominalno za 3.9% nižji kot decembra, realno pa za 1.7% (merjeno z relativnimi cenami življenjskih

potrebščin) oziroma za 2.9% (merjeno z relativnimi cenami industrijskih izdelkov pri proizvajalcih). V prvih štirih mesecih skupaj glede na primerljivo lansko obdobje je bila nominalna deprecijacija tolarja 7.6%, realna pa 1.7% oziroma 5.2%.

Razen tečaja je na izboljšanje stroškovne konkurenčnosti slovenskih predelovalnih dejavnosti v prvih treh mesecih leta 2000 vplivala rast produktivnosti dela, ki je bila ob rahlem naraščanju števila zaposlenih posledica rasti proizvodnje. Medtem ko se je trendna rast produktivnosti dela postopno umirjala, so se pritiski realnih stroškov dela na zaposlenega na mednarodno konkurenčnost slovenskih predelovalnih dejavnosti v prvih treh mesecih leta 2000 okrepili predvsem zaradi pospešene rasti drugih prejemkov iz dela, pa tudi povečanja davčne obremenitve plač. Trendno upadanje stroškov dela na enoto proizvoda po oktobru 1999 se je v letu 2000 zato postopno upočasnilo, v primerjavi z decembrom so bili marca stroški dela na enoto proizvoda nižji za 1.6%. Izrazitejše je bilo izboljšanje stroškovne konkurenčnosti na medletni ravni (stroški dela v košari valut so bili v prvih treh mesecih leta 2000 za 6.2% nižji kot pred letom), kar je v največji meri posledica visoke medletne rasti produktivnosti dela (za 9.8%), tudi pod vplivom nizke ravni na začetku leta 1999. Letna rast realnih stroškov dela na zaposlenega je bila v prvem četrtletju leta 2000 3-odstotna (pri tem čistih plač 2.2%, drugih prejemkov iz dela 6.3%, dohodnine, prispevkov in davka na plače pa 2.9%).

Slika 5: Komponente konkurenčnosti

Opomba: rast pomeni izboljšano konkurenčnost. *po metodi TRAMO - SEATS.

Vir podatkov: BS, SURS, APP, preračuni ZMAR.

Glede na to, da se bo medletna rast produktivnosti dela do konca leta 2000 po oceni postopno umirila na okoli 5.5%, bo tudi **izboljšanje stroškovne konkurenčnosti slovenskih predelovalnih dejavnosti v povprečju leta 2000** manj izrazito, kot kažejo podatki za prvo četrtletje. Ob predvideni depreciaciji tolarja do košarice valut (nominalno za 6.4% oziroma ob upoštevanju relativne rasti cen življenjskih potrebščin realno za 1%) in ocenjeni 2.8-odstotni realni rasti stroškov dela na zaposlenega (enaka rast kot v letu 1999) se bodo letos relativni stroški dela na enoto proizvodnje v košari valut zmanjšali za 1.3%.

5.2.2 PLAČILNA BILANCA IN ZUNANJI DOLG

5.2.2.1 IZVOZNO-UVOZNI TOKOVI IN PLAČILNA BILANCA – Kljub dinamični rasti izvoza v letih 2000 in 2001 majhne možnosti za zmanjšanje primanjkljaja tekočega računa plačilne bilance

V letu 1999 so bila gibanja izvozno-uvoznih in drugih plačilnobilančnih tokov zaznamovana s spremenjenimi pogoji gospodarjenja doma in v tujini, zlasti okrepljeno domačo zasebno in investicijsko potrošnjo, a tudi z upočasnjeno gospodarsko rastjo v najpomembnejših partnericah, krepitvijo dolarja na mednarodnih denarnih trgih in rastjo cen nafte, naftnih derivatov ter surovin, zlasti v drugi polovici leta. Obseg blagovne in storitvene menjave, izražen v tekočih USD, se je lani zmanjšal za okoli 640 milijonov dolarjev, kar je predvsem posledica krepitve dolarja do ostalih valut, v katerih poteka večina slovenske blagovno-storitvene menjave. Realno sta se izvoz in uvoz lani povečala, čeprav po precej nižjih stopnjah (zlasti izvoz) kot v letu 1998. Manj ugodna konjunktura na najpomembnejših izvoznih trgih (počasnejša rast v EU, recesija na Hrvaškem in padec kupne moči v Rusiji) je tako vplivala na precejšnje upočasnitev realne rasti skupnega izvoza blaga in storitev v letu 1999 (1.8%) v primerjavi z letom 1998 (7.2%). Izvoz blaga se je v letu 1999 realno povečal za 2.4%, izvoz storitev pa realno zmanjšal za 1.2% (kar je predvsem posledica izpada turističnih prihodkov zaradi bližine vojne na Kosovu). Skupni uvoz blaga in storitev, spodbujen predvsem z močno investicijsko dejavnostjo, večjim zasebnim povpraševanjem pred uvedbo davka na dodano vrednost in hitrejšo rastjo uvoza gradbenih in drugih storitev, je naraščal bistveno hitreje od izvoza (realno za 7.3%, blago za 7.5%, storitve pa za 5.9%), čeprav počasneje kot v letu 1998 (10.4%). Hitrejša rast uvoza od izvoza je ob poslabšanih pogojih menjave vplivala na rast blagovnega primanjkljaja, ki je znašal 1,156.7 milijona USD (774.9 milijona USD leta 1998).

Medtem ko je v preteklih letih presežek v storitveni bilanci (skupaj s presežki v bilanci dohodkov in transferov) zadostoval za pokritje zunanjetrgovinskega primanjkljaja, sta predvsem upadanje storitvenega presežka (365.6 milijona USD; leta 1998 513.7 milijona USD) in rast blagovnega primanjkljaja v letu 1999 povzročila primanjkljaj tekočega računa plačilne bilance v višini 581.4 milijona USD²⁷, kar je bistveno več kot v letu 1998 (3.8 milijona USD). Primanjkljaj tekočega računa plačilne bilance je lani tako dosegel 2.9% bruto domačega proizvoda, kar presega zgornjo mejo nizke stopnje makroekonomske ranljivosti, kot jo opredeljuje Evropska banka za obnovo in razvoj (EBRD, 1999). Pri tem velja omeniti, da bi se podoben nominalni primanjkljaj tekočega računa plačilne bilance oblikoval že v letu 1998, če se v tem letu ne bi izboljšali pogoji menjave na mednarodnem trgu.

Primanjkljaj na tekočem računu plačilne bilance je bil financiran predvsem s povečanim zadolževanjem v tujini, saj je bil neto priliv neposrednih in portfolio tujih naložb (če izvzamemo izdajo evroobveznic marca 1999 v višini 438.2 milijona USD) v letu 1999 precej nižji kot v letu 1998. Kapitalsko-finančni račun plačilne bilance je v letu 1999 tako izkazoval povečanje obveznosti do tujine oziroma prtok kapitala v vrednosti 537.3 milijona USD (v letu 1998 neto izvoz kapitala v vrednosti 167 milijonov USD). Finančni prtok iz tujine sta v letu 1999 večinoma oblikovala večje zadolževanje bank in podjetij ter izdaja državnih obveznic, visoki pa so bili tudi finančni odtoki predvsem v obliki danih komercialnih kreditov in neto odliva tuje gotovine preko prebivalstva. Neto finančni tok iz tujine je v letu 1999 predstavljal 2.2% bruto domačega proizvoda in ni v celoti pokrnil primanjkljaja na tekočem računu plačilne bilance (2.9% bruto domačega proizvoda). Zato so se v letu 1999 zmanjšale devizne rezerve (decembra 1999 so bile za 678 milijonov nižje kot decembra 1998, pri čemer so bile približno tri četrtine zmanjšanja rezultat tečajnih razlik; podrobneje glej poglavje 5.2.2.2)

Slovensko gospodarstvo je tradicionalno zelo odprto, saj se količnik odprtosti gospodarstva v obdobju 1995-1999 (menjava blaga in storitev v primerjavi z bruto domačim proizvodom) giblje okoli 1.14. Zunanji pogoji²⁸ zato preko plačilnobilančnih gibanj v veliki meri determinirajo tudi celotna gospodarska

²⁷ V primerjavi z letom 1998 so bili v letu 1999 nižji tudi neto dohodki od dela in kapitala (nižji neto dohodki od dela in večji neto odhodki od kapitala - repatriacije dobičkov, plačilo obresti na vrednostne papirje v lasti tujcev), neto transferji pa so se le malo povečali.

²⁸ Gibanje tujega povpraševanja na izvoznih trgih, spremembe cen nafte in ostalih surovin ter tujih proizvajalčevih domicilnih cen, ki generirajo rast uvoznih cen, dinamika tujih obrestnih mer in intenzivnost t.i. "push" faktorjev kapitalskih tokov, ki so določeni z gospodarskim razvojem v emitivnih gospodarstvih (Fernandez in Montiel, 1996)

gibanja in uspešnost gospodarstva. Z vidika rasti izvoznih trgov bo vpliv zunanjih dejavnikov na plačilnobilančna gibanja v letu 2000 v primerjavi z letom 1999 ugodnejši, saj se bo po napovedih mednarodnih inštitucij gospodarska rast v najpomembnejših partnericah letos precej okrepila (podrobneje glej poglavje 3). Ob pričakovani hitrejši gospodarski rasti pri najpomembnejših partnericah bo hitrejša tudi rast slovenskih izvoznih trgov, ki bodo v letu 2000 po oceni dosegli 8-odstotno realno rast. Pod predpostavko krepitve ameriškega dolarja v primerjavi s košarico valut najpomembnejših slovenskih zunanjetrgovinskih partneric v povprečju za 5.4% (v primerjavi z DEM za 6.7%), se bodo zunanjetrgovinske cene, izražene v dolarjih, v letu 2000 predvidoma znižale. Pri tem se bodo izvozne cene znižale bolj (indeks 97.3) kot uvozne (indeks 98.5) predvsem zaradi visokih cen nafte in višjih cen proizvodov pri industrijskih proizvajalcih v državah dobaviteljicah. Ob uresničitvi takšnih gibanj se bodo **pogoji menjave slovenskega gospodarstva v letu 2000 poslabšali za okoli 1.2 odstotne točke.**

V prvem četrtletju leta 2000 se je blagovni izvoz v primerjavi z enakim obdobjem lani realno povečal za 12.8%, uvoz blaga pa je bil realno večji za 9.8%. Hitrejša realna rast blagovne menjave glede na enako obdobje 1999 (v prvem četrtletju leta 1999 je v primerjavi z enakim obdobjem leta 1998 izvoz blaga realno porasel za 4.1%, uvoz blaga pa za 4.4%) je posledica letošnje krepitve svetovnega in evropskega gospodarstva, deloma pa tudi ponovnega oživljanja trgovine z državami bivše Jugoslavije in Rusijo. Večje izvozno povpraševanje je spodbudno vplivalo tudi na krepitev domače industrijske proizvodnje (podrobneje glej poglavje 5.1), v skladu s tem pa hitreje narašča tudi uvoz proizvodov za reprodukcijo, to je surovin in polizdelkov ter nafte (v prvih treh mesecih realno za 16.3% glede na enako obdobje lani). Ob nadaljnji rasti domače investicijske aktivnosti se je v prvem četrtletju nadaljeval tudi dinamičen uvoz proizvodov za investicije (realno za 9.8%), na drugi strani pa je rahla depreciacija tolarja do košarice valut v prvih treh mesecih (realno za 5.4%, merjeno s cenami pri proizvajalcih) upočasnila uvoz proizvodov za široko porabo (realno za 3.9%). Kljub hitrejši realni rasti izvoza od uvoza v tem obdobju pa se je zaradi poslabšanih pogojev menjave blagovni primanjkljaj, izražen v USD, v primerjavi z enakim lanskim obdobjem povečal za 96.4 milijona USD in je znašal 317.5 milijona USD. Porast blagovnega primanjkljaja je poleg nižjih neto dohodkov (za 35 milijonov USD) in transferov (za 7.7 milijona USD) tudi glavni razlog za večji primanjkljaj na tekočem računu plačilne bilance, saj je storitveni presežek (111.9 milijona dolarjev) ostal na približno enaki ravni kot v prvem četrtletju lani. Primanjkljaj tekočega računa plačilne bilance je v prvih treh mesecih letos tako znašal 175.4 milijona USD in je bil glede na enako lansko obdobje večji za 142.7 milijona USD.

Hitrejša rast izvoznih trgov (od 4.9% v letu 1999 na 8% v letu 2000) v letu 2000 bo vplivala na hitrejšo realno rast izvoza blaga v letu 2000, ki se bo predvidoma okrepila na 7.8%, kar potrjujejo tudi trimesečni podatki o izvoznih gibanjih in izredno visoka izvozna pričakovanja slovenskih podjetnikov v predelovalnih dejavnostih. Bolj dinamična rast izvoza pa bo določena tudi z oživitvijo blagovne menjave na ozemlju nekdanje Jugoslavije, Jugovzhodne Evrope in Rusije, pa tudi z večjo vključenostjo Slovenije v globalizacijske tokove. Glede na to, da je bil uvozni pospešek v letu 1999 v tistem delu, ki so ga povzročila pričakovanja pred uvedbo davka na dodano vrednost, enkratno, pričakujemo v letu 2000 nekoliko nižjo realno rast blagovnega uvoza (6.5%). Še vedno razmeroma dinamičen uvoz pa bo predvsem odraz okrepljene domače industrijske aktivnosti (uvoz repromateriala) in nadaljevanja živahne investicijske aktivnosti, vključno s predvidenimi aktivnostmi na področju prestrukturiranja gospodarstva (uvoz investicijskih dobrin). Glede na to, da bo negativni vpliv poslabšanih pogojev menjave v letu 2000 relativno močnejši od pozitivnega vpliva rasti izvoznih trgov, se bo blagovni primanjkljaj, izražen v tekočih USD letos povečal, in sicer za okoli 54 milijonov USD, tako da bo dosegel vrednost 1,210 milijonov USD. Glede na strukturo uvoza po namenu proizvodov bo primanjkljaj tudi v letu 2000 po oceni ohranjal oziroma celo okrepil "razvojno" vsebino (uvoz investicijskih dobrin).

Izvoz storitev se bo letos po ocenah realno povečal za 3.8%. Realni turistični dohodki naj bi se letos povečali za 1% (v letu 1999 so realno upadli za 7.5%) predvsem zaradi pričakovane ugodne turistične sezone in porasta števila tujih gostov. Realno pa se bo povečal tudi izvoz transporta, ki je vezan na obseg blagovnega izvoza. Uvoz storitev bo realno porasel za 3.2%, predvsem se bo z doseganjem višje ravni gospodarske razvitosti povečeval uvoz ostalih storitev (komunikacijske, finančne, računalniške in informacijske ter zavarovanja), ki zahtevajo več znanja in kvalificirane delovne sile in vsebujejo več dodane vrednosti. Presežek v storitveni menjavi bo letos tako znašal okoli 385 milijonov USD in bo zadoščal za pokritje 31.8% blagovnega primanjkljaja, kar je približno toliko kot leta 1999.

Glede na dvig obrestnih mer v tujini in obveznosti servisiranja dolga v letu 2000 (plan odplačil dolgoročnega dolga za leto 2000 znaša okoli 1 milijardo USD, od tega obresti 261 milijonov dolarjev; BS, 2000), kakor tudi pričakovane večje transfere dobička od udeležbe tujega kapitala se bo saldo faktorskih dohodkov letos v primerjavi z letom 1999 še nekoliko znižal (z 90 milijonov USD na 65 milijonov USD). Pod predpostavko predvidenega pritoka sredstev predpristopne pomoči Sloveniji iz programov PHARE, ISPA in SAPARD naj bi se nekoliko povečal pozitiven saldo tekočih transferov. Na podlagi ocen blagovnega in

storitvenega salda ter salda faktorskih dohodkov in tekočih transferov bi **tekoči račun plačilne bilance v letu 2000 izkazoval primanjkljaj v vrednosti 605 milijonov USD oziroma okoli 3% bruto domačega proizvoda.**

V letu 2001 se bo nadaljeval relativno ugoden vpliv spremenljivk domačega in mednarodnega okolja na gibanje plačilno bilančnih tokov, vendar pa se bo rast evropskega gospodarstva v primerjavi z letom 2000 rahlo upočasnila. To bi preko manjšega uvoza najpomembnejših zunanjetrgovinskih partneric upočasnilo realno rast slovenskih izvoznih trgov za 0.6 odstotne točke (na 7.4%). Izvoz blaga bi se po tej oceni realno povečal za 6.6%, uvoz blaga pa za 5.8%. Izvoz storitev se bo po ocenah realno povečal za 2.7%, uvoz storitev pa za 3.9% (uvoz storitev bo hitreje naraščal skladno s splošno tendenco povečevanja potreb po storitvah s povečevanjem ravni gospodarske razvitosti). Ocenjujemo, da se bo **saldo tekočega računa plačilne bilance** ob predvidoma malo višjih neto prilivih tekočih transferov ustalil približno na ravni iz leta 2000 (615 milijonov USD) in bo **znašal okoli 2.8% bruto domačega proizvoda.**

5.2.2.2 ZUNANJI DOLG – Glavni vir zadolževanja v tujini so državne obveznice in dolgoročna posojila zasebnega sektorja, najeta pri komercialnih bankah

Konec leta 1999 je zunanji dolg Slovenije znašal 5,491 milijonov USD, kar je za 532 milijonov USD več kot konec leta 1998 in skoraj trikrat več kot leta 1991. Slovenija je leta 1991 prevzela delež dolga bivše skupne države v višini 1.765, za katerega se je dalo ugotoviti končnega porabnika (alocirani dolg). V istem letu se je začelo tudi novo zadolževanje v tujini, vendar do leta 1994 le v manjšem obsegu in pretežno v zasebnem sektorju. Do občutnejšega povečanja zunanjega dolga je prišlo leta 1995 (712 milijonov USD) in v letu 1996 (1.04 milijarde USD) ko je bilo povečanje predvsem posledica prevzema deleža nealociranega dolga bivše SFRJ do komercialnih bank. Po razmeroma majhnem povečanju v letu 1997 (166 milijonov USD) se je zunanji dolg v letu 1998 ponovno občutneje povečal (za 783 milijonov USD), predvsem zaradi večjega zadolževanja države, ki je s cenejšimi viri odplačala del dražjih kreditov, najetih v preteklih letih. Naraščanje primanjkljaja tekočega računa plačilne bilance in sproščeni pogoji zadolževanja v tujini so vplivali na rast zunanjega dolga tudi v letu 1999, ki je bilo nominalno sicer manjše kot leto poprej, vendar je k temu prispevala predvsem krepitev dolarja, kar je ob zadolževanju predvsem na evro območju vplivalo na počasnejšo rast zunanjega dolga, izraženo v ameriških dolarjih (negativne tečajne razlike so znašale 634 milijonov USD).

Tabela 12: Stanje zunanjega dolga Slovenije v obdobju 1991 - 1999 (v milijonih USD)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	31.03. 2000
CELOTNO STANJE DOLGA	1,866	1,741	1,873	2,258	2,970	4,010	4,176	4,959	5,491	5,924
Dolgoročni dolg	1,765	1,659	1,744	2,172	2,916	3,960	4,041	4,849	5,374	5,801
Javni in javno garantirani	1,357	1,203	1,206	1,331	1,437	2,025	2,067	2,370	2,542	2,917
Zasebni negarantirani	408	456	538	841	1,479	1,935	1,974	2,479	2,832	2,884
Uporabljena sred. MDS	-	-	12	7	4	1	-	-	-	-
Kratkoročni dolg	101	82	117	79	50	49	135	110	117	123

Vir: Bilten Banke Slovenije.

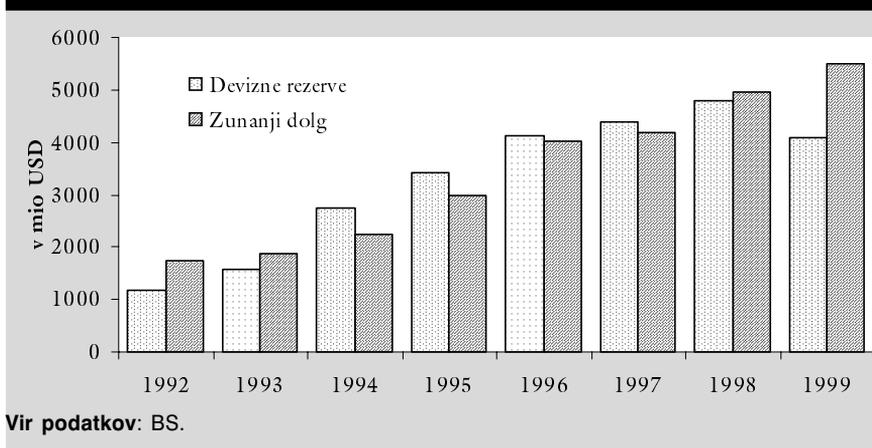
Dostop Slovenije in njenih gospodarskih subjektov do tujih kreditov se je po letu 1991 iz leta v leto večal. Zasebni sektor se je že v letih 1991 in 1992 zadolževal pri zasebnih virih v tujini, država pa je to možnost dobila v letu 1993, ko je Slovenija postala članica vseh pomembnejših mednarodnih finančnih ustanov. To je vplivalo na večje zaupanje uradnih in zasebnih kreditorjev ter normaliziranje kreditnih odnosov Slovenije s tujino.

Glede na to, da je bil delež kratkoročnega dolga v celotnem zunanjem dolgu ves čas nižji od 7%, po letu 1993 pa je celo pod 4%, je smiselna predvsem podrobnejša analiza strukture dolgoročnega zunanjega dolga, tako z vidika dolžnika kot tudi z vidika vira zadolževanja. Delež javnega in javno garantiranega dolga se je v obdobju 1991 do 1999 močno zmanjšal (od 77% na manj kot 50%), kar je predvsem posledica hitrejši rasti zasebnega negarantiranega dolga. Dve tretjini povečanja slovenskega zunanjega dolga od leta 1991 je tako treba pripisati novemu zasebnemu zadolževanju in le eno tretjino zadolževanju javnih in javno garantiranih dolžnikov. Delež zasebnega dolga pa je dejansko še večji, saj je država dala garancijo tudi za prevzeti alocirani dolg, ki je dejansko zasebni, saj so dolžniki znani in svoje obveznosti redno izpolnjujejo.

Najpomembnejši vir zasebnega zunanjega dolga v celotnem obdobju so bile tuje poslovne banke (delež vseskozi nad 60 %). Med razlogi za rast zasebnega zunanjega dolga so predvsem ugodnejši pogoji kreditiranja, izboljšana boniteta Slovenije na mednarodnih finančnih trgih in pripravljenost tujih poslovnih bank za kreditiranje slovenskih subjektov, zaostajanje rasti deviznih tečajev za rastjo domače inflacije, pa tudi premajhen dolgoročni kreditni potencial domačih bank. Da bi upočasnila rast zunanjega zasebnega zadolževanja, je Banka Slovenije februarja 1995 uvedla depozit v višini 40% od vsakega zneska črpanja kredita, ki je bil odobren za dobo vračila do pet let, vendar ta ukrep ni uspel bistveno upočasniti rasti zunanjega zadolževanja zasebnega sektorja (banke in podjetja so brez težav dobivala posojila daljša od pet let). Rast dolga se je upočasnila šele

z ukrepom zvišanja roka odplačila, za katerega depozit ni potreben, s pet na sedem let (julij 1996). Obseg novo odobrenih kreditov v letu 1997 je bil tako prvič po letu 1991 manjši kot v preteklem letu. Z znižanjem stopnje depozita za najeta tuja posojila na 0% februarja 1999²⁹ in ob ugodnejših pogojih zadolževanja v tujini je znesek novo odobrenih kreditov v letu 1999 dosegel najvišjo raven v zadnjih devetih letih (2,261 milijonov USD).

Slika 6: Primerjava stanja deviznih rezerv in zunanjega dolga v obdobju 1991 - 1999

Od leta 1994 do leta 1998 so bile mednarodne devizne rezerve ves čas večje ali približno enake zunanjemu dolgu, v letu 1999 pa se je pokritost zunanjega dolga z deviznimi rezervami močno poslabšala (s 96.4% konec leta 1998 na 74.7% konec leta 1999). Ob povečanju zunanjega dolga za 532 milijonov USD so se devizne rezerve lani prvič zmanjšale, in sicer za 678 milijonov USD (približno tri četrtine zmanjšanja so rezultat tečajnih razlik zaradi krepitve dolarja na mednarodnih denarnih trgih in ne financiranja primanjkljaja tekočega računa plačilne bilance). V prvih treh mesecih leta 2000 se je rast zunanjega dolga nadaljevala, povečal se je za 433 milijonov USD, večinoma zaradi zadolževanja države (v marcu je država izdala evroobveznice v višini 380 milijonov USD), in je konec marca znašal 5,924 milijonov USD. Skupne devizne rezerve so se v istem obdobju kljub krepitvi dolarja povečale za 154 milijonov USD (mednarodne rezerve BS za 125 milijonov USD, devizne rezerve poslovnih bank pa za 29

²⁹ V skladu z določili pridružitvenega sporazuma med Slovenijo in EU je Banka Slovenije ob njegovi uveljavitvi znižala stopnjo depozita za najeta tuja posojila na 0%, s čimer je zamrznila izvajanje ukrepa, ni pa ga odpravila.

milijonov USD), tako da so konec marca znašale 4,257 milijonov USD. Pokritost dolga z deviznimi rezervami je konec marca znašala 71.9%.

Zasebno zadolževanje v tujini brez garancije države je bilo, z izjemo leta 1999, v vseh letih večje od državnega, država pa je nekoliko močneje povečala zadolževanje zlasti v letih 1998 in 1999 (izdaje evroobveznic in najemanje kreditov), predvsem zaradi predčasnega odplačila dražjih kreditov ter pokrivanja javnofinančnega primanjkljaja. Večji obseg odplačil javnega in javnogarantiranega dolga v letu 1998 je vplival na povečanje stopnje servisiranja dolga (razmerje med letnimi dolžniškimi obveznostmi in deviznimi prihodki od izvoza blaga in storitev) z 8.5% leta 1997 na 13.2% leta 1998. Stopnja servisiranja dolga je leta 1999 ponovno padla na 7.7%, kar je še močno pod kritično mejo 30%, kot jo opredeljuje Svetovna banka (Defrančeski, 2000). Stopnja servisiranja dolga je, skupaj z nekaterimi drugimi kazalci dolžniške obremenjenosti³⁰, pokazatelj sposobnosti države za redno odplačevanje dolžniških obveznosti, kjer se Slovenija uvršča med države z relativno majhnim dolžniškim bremenom. Ob pričakovanem ohranjanju tekočega primanjkljaja plačilne bilance v letih 2000 in 2001 na ravni okoli 600 milijonov se bodo pritiski na rast zunanjega dolga Slovenije, če ne bo večjega priliva tujih neposrednih in portfolio investicij, v obeh letih nadaljevali. Večje zadolževanje in posledično večje obveznosti servisiranja bi sicer pomenile poslabšanje kazalcev dolžniške obremenjenosti, ki pa še vedno ne bi dosegali kritične meje. Tudi primerjava z državami CEFTA (Štiblar, 2000) pokaže, da je bila Slovenija v letu 1999 po stanju relativnega dolga (dolg v bruto domačem proizvodu) in dolžniškega bremena (stopnja servisiranja dolga) med manj zadolženimi.

5.2.3 TUJE NEPOSREDNE INVESTICIJE - Sprememba v odnosu do tujih investicij ne daje takojšnjih rezultatov

Ob koncu leta 1998 je kumulativna vrednost tujih neposrednih investicij (TNI) v Slovenijo znašala 2,907.3 milijona USD, kar je za 610.3 milijona USD več kot ob koncu leta 1997. To vključuje tudi 160.5 milijona USD tujega kapitala v podjetjih, ki so posredno v lasti tujih investitorjev ("drugo koleno": podjetje s

³⁰ EDT/XGS - razmerje med celotnim zunanjim dolgom in deviznimi prihodki od izvoza blaga in storitev (kritična meja 275%; Slovenija l. 1999 49.9%); EDT/GDP - razmerje med celotnim zunanjim dolgom in BDP (kritična meja 50%; Slovenija l. 1999 27.4%); INT/XGS - razmerje med letno vrednostjo plačanih obresti in deviznimi prihodki od izvoza blaga in storitev (kritična meja 20%; Slovenija l. 1999 2.2%)

5. ANALIZA TEKOČIH GOSPODARSKIH GIBANJ IN KRATKOROČNA PROJEKCIJA

tujim kapitalom ima v polni ali delni lasti drugo slovensko podjetje). V istem letu so prilivi TNI znašali 165 milijonov USD, neskladje pa je posledica več razlogov, med katerimi so najpomembnejši: (i) stanja vključujejo nekaj elementov, ki niso zabeleženi v tokovih (vzajemno kreditiranje, investicije v naravi itd.); (ii) apreciacija SIT nasproti USD v letu 1998; (iii) prekategorizacija nekaterih portfolio v neposredne tuje investicije.

Prilivi TNI po letu 1997 kažejo padajoč trend kljub znatnemu povečanju stanja TNI v 1998 (glej tabelo 13). Po rekordnem prilivu TNI leta 1997 v višini 320 milijonov USD se je ta znesek leta 1998 skoraj prepolovil, za polovico manjši glede na predhodno leto pa je bil tudi leta 1999. Upoštevajoč 83.4 milijona USD priliva TNI v letu 1999, je raven TNI v Sloveniji lani po oceni znašala okoli 3 milijarde USD. Podatki navajajo k naslednjima glavnima zaključkoma: (i) skromni prilivi TNI kažejo, da se tuji investitorji še vedno izogibajo Slovenije in da je bila pravna liberalizacija, ki jo je sprejela Vlada leta 1999 nezadostna, da bi privabila TNI, saj je število novih tujih investitorjev zanemarljivo; (ii) porast stanja TNI, ki je večji od priliva TNI, po drugi strani nakazuje, da so obstoječi tuji investitorji okrepili in povečali svoje aktivnosti v Sloveniji, kar kaže na njihovo pozitivno vrednotenje Slovenije kot investicijske lokacije.

Tabela 13: Tokovi, stanje in spremembe stanja vhodnih TNI¹ v Sloveniji v 1993-1998

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
VREDNOSTI, v mio USD						
Stanje konec leta - vrednost skupaj ²	954.3	1,325.6	1,758.6	2,069.4	2,297.0	2,907.3
(od tega v drugem kolenu) ³	(n.p.)	(n.p.)	(n.p.)	(91.9)	(116.4)	(160.5)
Lastniški kapital in reinvest. dobički	709.7	966.7	1,202.2	1,349.1	1,665.6	2,166.4
Obveznosti do tujega investitorja	346.6	476.5	694.3	893.3	811.0	845.1
Terjatve do tujega investitorja	102.2	117.6	137.9	173.0	179.6	104.2
Neto obveznosti do tujega invest.	244.4	358.9	556.4	720.3	631.4	740.9
Sprememba stanja - vrednost skupaj ²	n.p.	371.3	433.0	310.8	227.6	610.3
Lastniški kapital in reinvest. dobički	n.p.	257.0	235.5	146.9	316.5	500.8
Neto obveznosti do tujega invest.	n.p.	114.5	197.5	163.9	-88.9	109.5
Letni priliv	112.6	128.1	176.0	185.5	320.8	165.4
STOPNJE RASTI, v %						
Stanje konec leta - vrednost skupaj ²	n.p.	38.9	32.7	17.7	11.0	26.6
Letni priliv	1.4	13.8	37.4	5.4	72.9	-48.4

Opombe: 1 Podjetja, v katerih ima posamezni tuji investitor 10% ali višji delež v kapitalu;

2 Vrednost skupaj = lastniški kapital + obveznosti do tujega investitorja - terjatve do tujega investitorja;

3 TNI v "drugem kolenu" so podjetja v lasti/solasti podjetij s tujim kapitalom v Sloveniji, pri čemer se upošteva meja najmanj 10% deleža v kapitalu..

Vir: Banka Slovenije.

Prvi plačilnobilančni podatki za leto 2000 kažejo na nadaljnje upadanje prilivov TNI, saj smo letos v prvih dveh mesecih zabeležili vsega 2.2 milijona USD

prilivov v primerjavi s 23.9 milijona USD prilivov v enakem obdobju izredno slabega leta 1999. Dogajanja v prvih dveh mesecih leta 2000, ko so TNI iz Slovenije (odliv v višini 2.9 milijona USD) presegle TNI v Slovenijo (priliv v višini 2.2 milijona USD), se kaj lahko ohranijo tudi v celotnem letu 2000. Če bo Slovenija letos postala neto neposredni tuji investitor v tujini, ne bo presenečenje. Utemeljitev je dvojna: (i) prilivi TNI ne morejo bistveno preseči lanskih (če sploh), kljub nekaterim pozitivnim premikom v javnem in političnem mnenju ter odnosu in poskusom vlade, saj je za kakršnekoli odločilnejše premike v letu 2000 že prepozno. Tudi "presenečenja" v obliki kakšne večje tuje akvizicije niso zelo verjetna, saj te zahtevajo čas; (ii) med slovenskimi podjetji je v zadnjem času prisotno izrazito povečanje interesa za investiranje v tujini, predvsem na področju nekdanje Jugoslavije. Zdi se, da so slovenska podjetja začela spoznavati nujnost internacionalizacije svoje dejavnosti. Lanski odlivi TNI v višini 43.8 milijona USD so bili daleč najvišji do sedaj (leta 1998 11 milijonov USD in leta 1997 25.5 milijonov USD). Naraščajoče število načrtov oziroma realiziranih TNI v tujini ter izredno veliko povečanje povpraševanje po zavarovanju izhodnih TNI pri Slovenski izvozni družbi pa kažejo, da se bodo odlivi TNI, predvsem v smeri nekdanje Jugoslavije in držav v tranziciji, letos močno povečali.

Obstoječe analize kažejo številne ovire prilivu TNI v Slovenijo. Ne upoštevaje majhnosti slovenskega trga, ki bo vedno predstavljala pomembno oviro za (greenfield) TNI – čeprav po polnopravnem članstvu v EU bistveno manjšo – obstaja pet glavnih dejavnikov, ki delujejo kot ovire prilivu TNI v Slovenijo: (i) nedokončana tranzicija v smislu nepopolnega pravnega okvira za podjetniško delovanje in diskriminacija v korist določenih kategorij podjetij, kar povečuje stroške ustanavljanja in delovanja podjetij – administrativne ovire za podjetja so znatne; (ii) problemi pri zagotavljanju poslovnih prostorov in zemljišč za poslovne namene, posebej za industrijo; (iii) mnoga privatizirana podjetja še niso začela vseobsežnega prestrukturiranja, kar bi jih spodbudilo k iskanju tujih strateških partnerjev (to še posebej velja za panoge z ekonomijami obsega); (iv) dvoumni signali o slovenskem odnosu do TNI, saj v individualnih primerih negativna naravnost pogosto prevlada nad splošnimi izjavami v podporo TNI in (v) do nedavnega je bila politika TNI izrazito pasivna, institucionalno neprimerno organizirana, sheme spodbud pa so bile neustrezne v primerjavi z drugimi državami v regiji.

V letu 1999 je Slovenija sprejela vrsto ukrepov, ki so izboljšali investicijsko klimo. Ti ukrepi so: (i) sprejetje Zakona o deviznem poslovanju, ki v polnosti uveljavlja načelo nacionalne obravnave, (ii) zoženje definicije portfolio tujih investicij, za katere se zahteva skrbniški račun, od manj kot 50% na manj kot 10% tujega lastniškega deleža podjetja, katerega delnice kupuje tuji investitor,

(iii) ratifikacija Evropskega sporazuma, ki vključuje celo vrsto ukrepov liberalizacije v zvezi s TNI, (iv) dejavnejša vloga Urada RS za gospodarsko promocijo in tuje investicije, ki je v letu 1999 začel uresničevati določene promocijske aktivnosti (izboljššan dostop do industrijskih zemljišč, več brezplačnih storitev za tuje investitorje na Uradu in izboljševanje podobe Slovenije kot lokacije za TNI).

Nadaljnje padanje prilivov TNI v letih 1999 in 2000 pa kaže, da zgornji ukrepi niso zadostni. Vedno bolj se uveljavlja spoznanje, da znatnejšega povečanja TNI v Sloveniji ne bo brez: (i) širokega odprtja vrat za privatizacijo državnega premoženja s strani tujih investitorjev in istočasne pospešitve privatizacijskega procesa; (ii) aktivnejše politike pospeševanja novih TNI, ki se mora ob slovenskem vstopanju v EU še bolj okrepiti; (iii) vsesplošne zavezanosti Vlade in državne uprave na vseh nivojih pri pospeševanju TNI in podjetništva nasploh.

V začetku leta 2000 sta bila storjena dva koraka v pravo smer. Prvi je Program Vlade Republike Slovenije za spodbujanje TNI za leto 2000, ki ga je Vlada RS sprejela januarja 2000, drugi pozitiven korak pa je poročilo o administrativnih ovirah za investitorje v Sloveniji, ki ga je po naročilu Vlade Republike Slovenije pripravila svetovalna agencija FIAS (Foreign Investment Advisory Service) pri Svetovni banki. Glavni cilj Programa Vlade Republike Slovenije za spodbujanje TNI za leto 2000 je povečati letni neto priliv TNI iz sedanjega 1% BDP (letno povprečje zadnjih nekaj let, medtem ko je bil ta delež leta 1999 pod 1.0%) na 3% BDP v obdobju naslednjih štirih let.

Okvir 8: Pomen podjetij v tuji lasti za slovenski podjetniški sektor

Pomen TNI za delovanje slovenskega nefinančnega podjetniškega sektorja se kljub neugodnim trendom vendarle postopoma povečuje. Konec leta 1998 so podjetja v tuji lasti (podjetja z najmanj 10-odstotnim deležem tujega kapitala) predstavljala le 4.3% vseh slovenskih podjetij, a so imela 11.1% kapitala, 11.7% vseh sredstev in 8.8% vseh zaposlenih v slovenskem podjetniškem sektorju. S tem kapitalom, sredstvi in zaposlenimi so ustvarila 15.9% celotnih prihodkov od prodaje, kar 19.0% vsega dobička iz poslovanja in 12.3% vseh izgub iz poslovanja ter 14.0% vseh investicijskih izdatkov. Podjetja v tuji lasti so bila najuspešnejša pri izvozu, kjer so realizirala nič manj kot 27.6% vsega izvoza slovenskega podjetniškega sektorja. V obdobju 1994-1998 je delež podjetij v tuji lasti v slovenskem podjetniškem sektorju znatno zrasel – najbolj v izvozu (za 11.8 odstotne točke), investicijskih izdatkih (za 10.3 odstotne točke), prihodkih iz prodaje (za 7.5 odstotne točke), kapitalu (za 10.1 odstotne točke), sredstvih (za 8.3 odstotne točke) in številu zaposlenih (za 5.3 odstotne točke). Izvoz in prihodki od prodaje sta očitno področji, kjer podjetja v tuji lasti izkazujejo najugodnejše trende v primerjavi z domačimi podjetji.

Ukrepi Programa, ki naj bi izboljšali konkurenčnost Slovenije kot lokacije za TNI, so: (i) poenostavitev administrativnih postopkov; (ii) izboljšanje dostopa do stavbnih zemljišč za investitorje v nove projekte, predvsem v industrijsko proizvodnjo; (iii) prilagoditev obstoječega sistema ekonomskih spodbud tako, da bo dostopen tujim investitorjem in primerljiv s spodbudami za privabljanje TNI v drugih konkurenčnih državah. Politika spodbujanja TNI, kot jo določa Program, se bo v glavnem osredotočala na nove (t.i. greenfield) investicije ter na povečanje zmogljivosti obstoječih podjetij s tujim kapitalom, ki že poslujejo v Sloveniji. Obenem pa bo podpirala tudi tiste projekte z udeležbo tujega strateškega kapitala, ki pozitivno vplivajo na razvoj udeleženih domačih podjetij (to še posebno zadeva tista domača podjetja, ki so še vedno v državni lasti). Program tudi širše odpira privatizacijo podjetij v državni lasti za tuje investitorje (strateške in institucionalne), še posebej na področju infrastrukture, podjetij v lasti Slovenske razvojne družbe in drugih industrijskih podjetij v državni lasti (Slovenske železarne). Zavzema pa se tudi za aktivno vlogo tujih investitorjev pri privatizaciji finančnih in drugih storitvenih dejavnosti, kar pa še ni natančneje definirano.

Poročilo FIAS Slovenija – administrativne ovire za investiranje ima lahko vsaj tako pomemben vpliv na prihodnje tokove TNI v Slovenijo kot Program spodbujanja TNI. Tujji investitorji, ki prihajajo v Slovenijo, se namreč soočajo z vrsto administrativnih ovir, ki resno zmanjšujejo njihovo željo realizirati projekt. Glede na to, da so v večini drugih držav administrativne ovire manjše, dobijo tuji investitorji vtis, da se v Sloveniji te ovire postavljajo prav zaradi njih. Vendar je resnica drugačna, saj administrativne ovire večinoma veljajo tudi za domače ekonomske subjekte. Odstranitev teh ovir zato ne bi imela pozitivnega učinka le za tuje investitorje, temveč za celoten slovenski podjetniški sektor. Z največjimi problemi se investitorji srečujejo pri pridobivanju zemljišč za investicijske namene, različnih dovoljenj za gradnjo, delovnih dovoljenj za tujce ter najemanju in odpuščanju zaposlenih. Še posebej zaradi časovne razvlečenosti in negotovosti, povezane s temi procesi, resno ovirajo investiranje. Poročilo FIAS-a navaja vrsto priporočil za odstranitev administrativnih ovir.

Razvoj na področju politike do TNI v Sloveniji v letih 1999 in 2000 nedvomno kaže na pozitiven premik v uradnem slovenskem odnosu do TNI, rezultati pa bodo odvisni od dejanske zavezanosti vlade za realizacijo programa, predvsem tistega dela, ki se nanaša na privatizacijo še preostalih podjetij v državni lasti. Program se zelo jasno zavzema za več tuje udeležbe v tej privatizaciji, vključno s privatizacijo finančnih institucij in javnih gospodarskih služb, vendar pa o tem, kljub priporočanju programa o intenzivnem vključevanju tujih investitorjev,

še ni nič odločenega. V prvi vrsti gre za politično vprašanje, ki je prepomembno, da bi o njem odločal program pospeševanja TNI.

Še večji domet za izboljšanje Slovenije kot investicijske lokacije bi imelo uresničevanje priporočila FIAS-a o odstranitvi administrativnih ovir za investitorje v Sloveniji. Seveda je za zdaj to le predlog tuje svetovalne institucije, ki bo moral prehoditi še dolgo in negotovo pot preden bo postal Program vlade za odstranitev administrativnih ovir za investitorje. Poročilo FIAS-a daleč presega samo vprašanje TNI in ima velik pomen za celoten slovenski podjetniški sektor, saj razkriva glavne ovire tako za tuje kot tudi za domače investitorje v Sloveniji. Nobenega dvoma ni, da bo slovenska vlada sprejela številna FIAS-ova priporočila, vendar pa je njihova realizacija na kratek rok lahko resno ogrožena, zlasti kar zadeva vprašani zemljišč in delovnih razmerij, kjer se pojavljajo glavni problemi administrativnih ovir v Sloveniji - gre namreč za področji, ki imata izredno široke ekonomske, socialne in politične implikacije.

Ob očitnem izboljšanju klime za TNI v Sloveniji in pomembnem povečanju pripravljenosti vlade, pa tudi lokalnih oblasti, da sprejmejo tujim investitorjem bolj naklonjene ukrepe, bi Slovenija v tem trenutku za izboljšanje svojega ratinga v očeh tujih investitorjev nujno potrebovala še uspešno realizacijo nekaj projektov TNI. To bi imelo ustrezen demonstracijski učinek za tuje investitorje. Dokončanje privatizacije državnega premoženja odpira možnost, da se tudi v tem pogledu nekaj stori, seveda na popolnoma transparenten način, saj bi vsak drugačen poskus pomenil korak nazaj.

5.3 INVESTICIJE – Nadaljevanje živahne investicijske aktivnosti tudi v bodoče

Živahna investicijska aktivnost je najpomembnejši generator visoke gospodarske rasti v Sloveniji. Investicije v osnovna sredstva so v letu 1999 v nominalni vrednosti 978 milijard SIT realno porasle za 16.1% (11.1% v letu 1998), njihov delež v bruto domačem proizvodu pa je dosegel 26.9%. Države v tranziciji imajo različno visoko investicijsko mero: Češka 31%, Slovaška 39%, po drugi strani pa imata Poljska 21% in Madžarska 16% delež investicij v bruto domačem proizvodu. V državah EU so se investicije lani v povprečju povečale za 4.9%, njihov delež v bruto domačem proizvodu pa je znašal 21%. Med državami EU je imela Irska najvišjo, 12.5-odstotno rast investicij. Med razvitimi državami pa je najvišja investicijska aktivnost v ZDA z 8.4-odstotno realno rastjo.

Tehnična struktura bruto investicij v osnovna sredstva (po nacionalnih računih) nam pokaže, da je bilo lani 97% sredstev investiranih v opredmetena, 3% pa v neopredmetena osnovna sredstva. Med opredmetenimi osnovnimi sredstvi je bilo 54% sredstev investiranih v gradbene objekte, 46% pa v stroje in opremo. V gradbene objekte je bilo investiranih 514 milijard SIT ali realno za 25% več kot leta 1998. Investicije v stroje in opremo so znašale 408 milijard SIT ali realno 8.6% več kot v 1998, pri čemer so se investicije v osebne avtomobile realno povečale za 12.5%, investicije v drugo opremo in stroje, ki predstavljajo 77% investicij v opremo in stroje, pa so se realno povečale za 10.5%.

V Sloveniji je bila lani investicijska dinamika po kvartalnih izrazito različna. Živahna investicijska aktivnost se je po izjemno visoki rasti v drugem četrtletju v tretjem četrtletju umirila in se v zadnjem četrtletju ponovno povečala. Najvišjo dinamiko prikazuje gradbena proizvodnja, ki se je lani po ocenah ZMAR realno povečala kar za 33.3% (podrobneje glej poglavje 5.1). Uvoz opreme se je izrazito povečal v drugem četrtletju (60% v primerjavi z enakim obdobjem leta prej), ki je prispevalo k letni rasti kar 77%, v ostalih treh četrtletjih pa je bila rast bolj umirjena (v povprečju 3.9%), tako da je bil lani uvoz opreme realno za 17.3% višji. Proizvodnja domače opreme je imela v prvem polletju naraščajoči trend, v drugem polletju pa se je rast umirila, tako da je bila lani višja za 1.3%.

Po podatkih APP³¹ so pravne osebe v letu 1999 za investicije plačale 424 milijard SIT, kar je bilo nominalno za 21.1% več kot leto v letu 1998. Dinamična investicijska aktivnost je bila značilna za vsa področja dejavnosti razen javne uprave. Najbolj dinamična pa je bila investicijska aktivnost v poslovnih storitvah, v energetiki, zdravstvu in ostalih storitvah. Poslovne storitve so bile največji investitor (DARS) s četrtno vrednosti vseh investicijskih plačil in 57-odstotno realno rastjo. Na drugem mestu po obsegu investicijskih plačil je bila javna uprava, vendar so bila plačila realno za četrtno nižja. Tretje področje po obsegu investicij so promet in zveze, kjer je bila vrednost naložb realno za 8% višja. Sledijo predelovalne dejavnosti s šestino vseh investicij, ki so ostale na ravni predhodnega leta, v trgovini pa so bile naložbe realno za 13% višje.

³¹ Po metodologiji APP plačila za investicije vključujejo izdatke iz žiro računov pravnih oseb za pridobitev opredmetenih osnovnih sredstev (zemljišč, zgradb, gozdov, proizvodne in druge opreme), izdatke za pridobitev neopredmetenih dolgoročnih sredstev (patentov, licenc, blagovnih znamk, koncesij, ipd) in plačila za investicije iz investicijskih posojil bank. Podatki APP vključujejo nakupe novih in rabljenih osnovnih sredstev in niso skladni z metodologijo nacionalnih računov, po kateri so investicije nakupi novih osnovnih sredstev. Kljub navedeni metodološki neskladnosti je prednost indikatorja njegova mesečna razpoložljivost.

Naložbe v gospodarsko infrastrukturo (po podatkih APP), ki vključujejo investicije v prometno infrastrukturo in energetiko, v vrednosti 171 milijard SIT so bile realno za 16% višje kot leta 1998. Naložbe v prometno infrastrukturo v vrednosti 143 milijard SIT so predstavljale dobro tretjino vseh plačil, od tega je bilo za gradnjo cest in avtocest plačanih 97 milijard SIT, kar je realno enkrat več kot leta 1998. Visoko 35-odstotno realno rast so imele tudi investicije v telekomunikacije in pošto (34 milijard SIT), 22-odstotno rast investicije v luškem prometu (3 milijarde SIT), medtem ko so bile investicije v železniškem prometu v višini 9 milijard SIT realno za 14% nižje. Javna uprava je lani investirala 56 milijard SIT, kar je bilo v primerjavi z letom 1998 realno za četrtno manj. Tudi v dejavnosti izobraževanja je bila investicijska aktivnost nizka (3 milijarde SIT) in realno na ravni leta 1998, investicije v zdravstvu pa so se v višini 10 milijard SIT realno podvojile. Skupni znesek investicij v gospodarsko infrastrukturo in dejavnosti javnega sektorja je bil lani 243 milijard SIT, investicije so skupno realno porasle za 4%. Navedene investicije so merile 57% vseh plačil, ali povedano drugače 43% vseh investicijskih plačil so investicije poslovnega sektorja. Pri tem je potrebno upoštevati, da podatki APP ne prikazujejo investicij v uvoženo opremo, ki po ocenah iz kvartalnega bruto domačega proizvoda po potrošni strani (po metodologiji ZMAR) predstavlja 32% celotnih investicij.

Bilanca javnega financiranja Ministrstva za finance v letu 1999 prikazuje investicijske odhodke konsolidirane globalne bilance v višini 109 milijard SIT ali 3% bruto domačega proizvoda, od tega so bili investicije državnega proračuna v višini 56 milijard SIT realno višje za 10%, občinske investicije v višini 52 milijard SIT pa za 46%. V okviru proračunskih investicij je bilo 54 milijard SIT potrošenih za novogradnje in adaptacije, 21 milijard SIT za investicijsko vzdrževanje, 15 milijard SIT za nakup opreme, 7 milijard SIT za študije in projekte. Poleg investicijskih odhodkov je proračun porabil še 59 milijard SIT ali 1.6% bruto domačega proizvodaza investicijske transfere, kar je bilo realno za 21% več kot leto prej. Med transferi so največji znesek, 35 milijard SIT ali realno za 12% več, prejela javna podjetja (DARS, bencinski tolar), 14 milijard SIT ali 73% več pa so prejeli javni zavodi in javne gospodarske službe. Investicijski transferi občinam so se realno zmanjšali za 37%. Investicijska potrošnja države in občin je v letu 1999 znašala 168 milijard SIT ali 4.6% bruto domačega proizvoda.

Investicijski zagon se nadaljuje tudi v letu 2000. V obdobju januar-marec so bila sicer plačila za investicije v primerjavi z enakim obdobjem prejšnjega leta realno nižja, vendar se je vrednost opravljenih gradbenih del povečala za 13%, uvoz opreme je bil za 9.8% višji, proizvodnja domače opreme pa za 3%. Plačila za investicije v gospodarsko in negospodarsko infrastrukturo so se povečala kar za

32%. V okviru prometne infrastrukture najhitreje naraščajo investicije v železniškem in zračnem prometu, med energetskimi podjetji oskrba z elektriko in plinom, ter investicije iz državnega proračuna. V proračunu RS za leto 2000 (brez občin) je za investicijske odhodke predvideno 69 milijard SIT (nominalno 14.3% več kot leta 1999), za investicijske transfere pa 56 milijard SIT (nominalno za 5.2% več kot leta 1999). Navedeni indikatorji investicijske aktivnosti upoštevajo investicijske načrte podjetij s področja gospodarske infrastrukture (oskrba z elektriko in plinom, telekomunikacije, železniški in luški promet) nakazujejo **nadaljevanje investicijskega zagona letos in v prihodnjem letu (9-odstotna realna rast).**

5.4 INFLACIJA – Inflacijska gibanja v letu 2000 spodbujena predvsem z dejavniki eksterne značaja

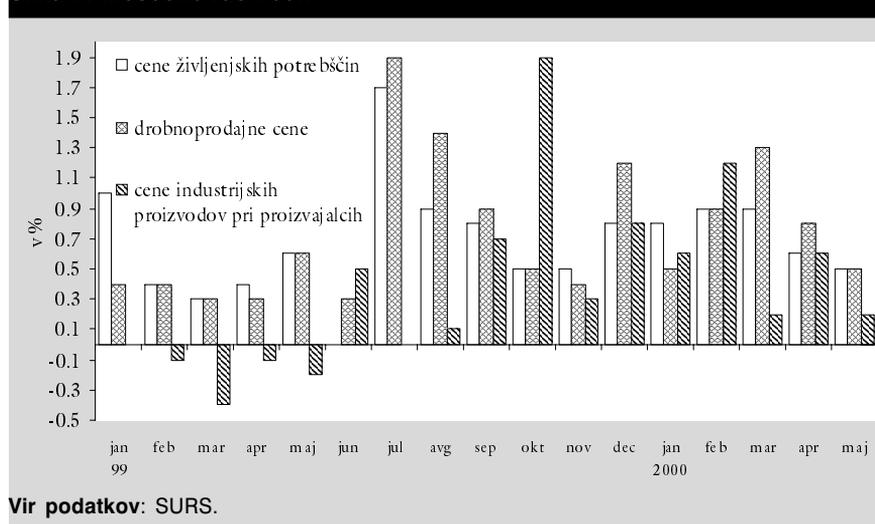
Inflacijska gibanja v letu 1999 so bila bolj umirjena, kot smo pričakovali. V prvi polovici leta se je nadaljeval trend umirjanja inflacije, cene življenjskih potrebščin so se v obdobju januar-junij povečale za 2.7%, maja in junija pa je bila inflacija na letni ravni 4.3-odstotna. Spremenjeni način obdavčevanja proizvodov in storitev v juliju je vplival na hitrejšo rast cen zlasti v prvih treh mesecih po uvedbi, v drugi polovici leta pa je bil izrazitejši tudi inflacijski vpliv višjih cen energentov na svetovnih trgih. Inflacija na letni ravni je julija začela ponovno naraščati, tako da je ob koncu leta znašala 8%, kar je za 1.5 odstotne točke več kot v letu 1998. Kljub višji letni stopnji rasti ob koncu leta je bila povprečna inflacija v letu 1999 (6.1%) nižja kot v letu 1998³² (7.9%) in tudi nižja od lanskih spomladanskih (6.8%) in jesenskih napovedi (6.2%). K temu so največ prispevala ugodna inflacijska gibanja v prvi polovici leta in manjši učinek sprememb davčnega sistema od pričakovanega. V povprečju leta so bile drobnoprodajne cene višje za 6.6%, cene industrijskih proizvodov pri proizvajalcih pa za 2.1%.

Ključni dejavnik, ki je v letu 1999 vplival na inflacijo, je bila uvedba davka na dodano vrednost. Ta je povzročila dvig ravni cen in spremembo relativnih cen. Dejansko realizirana povišanja cen zaradi reforme obdavčevanja prometa proizvodov in storitev, katerih vpliv je mogoče locirati na tretje četrtletje lanskega leta, so bila manjša od pričakovanih, kar je posledica umirjenih inflacijskih pričakovanj ekonomskih subjektov ter restriktivnosti denarne in cenovne politike. Drugi pomemben dejavnik, ki je lani, zlasti v drugi polovici leta, vplival na rast

³² Trend zmanjševanja povprečnih stopenj rasti se nadaljuje že od leta 1992.

cen, pa so bile podražitve nafte in drugih primarnih surovin na svetovnem trgu (od konca decembra 1998 do konca decembra 1999 se je nafta tipa Brent podražila za 138%). Samo rast cen naftnih derivatov, ki so zajeti v košarici indeksa cen življenjskih potrebščin, je k 8-odstotni inflaciji v obdobju december 1998-december 1999 prispevala 1.4 odstotne točke.

Slika 7: Mesečne rasti cen

Vir podatkov: SURS.

Med posameznimi skupinami proizvodov, vključenimi v indeks cen življenjskih potrebščin, so se v letu 1999 v povprečju najbolj podražili medicinski in farmacevtski izdelki, za 14.3%. Pri tej skupini izdelkov beležimo tudi največja nihanja cen med posameznimi meseci v istem letu (standardni odklon je znašal 2.1). Naraščanje in nihanje cen je v največji meri posledica prenehanja vladnega nadzora cen medicinskih izdelkov v letu 1998, tako da se bo dinamika rasti in sprememb v naslednjih dvanajstih mesecih po naših predvidevanjih približala povprečnim vrednostim celotnega indeksa. Proizvodi in storitve iz skupine najemnina, goriva, energija in drugo so se lani v povprečju podražili za 13.6%, cene so naraščale predvsem v drugi polovici leta (83.9% povišanja). Na dinamiko rasti cen v omenjeni skupini je pomembno vplivalo naraščanje cen naftnih derivatov. Cene komunalnih storitev so se lani v povprečju povišale za 12.3%, predvsem kot posledica izravnavanja cen komunalnih storitev med posameznimi občinami. Po ohranjanju nespremenjenega nivoja cen poštnih in telefonskih storitev je Vlada v decembru potrdila njihovo povišanje. Zaradi velikega povečanja cen telefonskih pogovorov so se cene proizvodov in storitev iz skupine komunikacije lani v povprečju povišale za 11.9%. Proizvodi in storitve iz skupine

transport so se v povprečju podražili za 10.6%, največ zaradi povišanih cen goriv. Sledijo podražitve proizvodov in storitev iz skupine obleka in obutev (8.0%), izobraževanje (7.7%), hrana in brezalkoholne pijače (7.1%), rekreacija in kultura (6.0%), stanovanjska oprema (5.2%), alkoholne pijače in tobak (3.1%) ter gostinske in druge storitve (3.0%).

V prvih štirih mesecih leta 2000 so se cene glede na december 1999 povišale za 3.2%, kar je za 1.1 odstotne točke več kot v primerljivem obdobju leta 1998. Na višjo rast cen v prvih štirih mesecih letos v primerjavi z rastjo v enakem obdobju lani je vplivalo predvsem nadaljevanje rasti cen energentov na svetovnih trgih, saj je neposredni prispevek povišanja cen naftnih derivatov, ki so zajeti v košarici življenjskih potrebščin, k štirimesečni inflaciji znašal 0.85 odstotne točke. Inflacija na letni ravni je konec aprila znašala 9.2%, kar je za 1.2 odstotne točke več kot decembra lani. Dinamiko rasti cen so zaznamovale predvsem sezonske podražitve hrane in pijač, podražitve komunalnih storitev (predvsem v januarju). V februarju in marcu pa so k višji mesečni stopnji inflacije (0.9% v obeh mesecih) v primerjavi z istima mesecema leta 1999 (0.4% oziroma 0.3%) prispevale predvsem višje cene energije in goriv za ogrevanje ter transport. Rast cen se je v aprilu umirila (0.6-odstotna mesečna inflacija), na inflacijo pa so tudi v tem mesecu najbolj vplivale podražitve bencinov in ostalih goriv za ogrevanje ter nadaljevanje nadpovprečne rasti cen proizvodov in storitev, povezanih z zdravjem.

Okvir 9: Osnovna inflacija (core inflation)

Po doseženih nizkih ravneh cene v zadnjih desetih letih se je v letu 1999 nafta pričela dražiti in je v začetku marca 2000 dosegla svojo najvišjo ceno po letu 1990. Povišana cena nafte, ki je za slovensko ekonomijo eksternega značaja, je odločilno vplivala na cene v Sloveniji. Zato je smiselno oceniti **osnovno inflacijo** (core inflation), to je rast cen, ki ne vključuje neposrednih vplivov podražitev nafte in drugih energentov, katerih cena je povezana s ceno nafte. Ob koncu leta 1999 je osnovna inflacija v primerjavi z decembrom predhodnega leta znašala 5.4%, kar je za 2.6 odstotne točke manj, kot je znašala inflacija, merjena kot povečanje cen življenjskih potrebščin. Povprečna inflacija (brez upoštevanja povišanja cen energentov) pa je znašala 4.6%, kar je 1.5 odstotne točke manj, kot je znašalo povišanje povprečne stopnje inflacije, merjene s spremembo cen življenjskih potrebščin. V prvih štirih mesecih leta 2000 je osnovna inflacija znašala 2.4% in za 0.8 odstotne točke zaostajala za rastjo cen življenjskih potrebščin. Razkorak med osnovno inflacijo in rastjo cen življenjskih potrebščin se bo po naših predvidevanjih do konca leta absolutno povečal, predvsem zaradi odloženih učinkov povišanih cen energentov in primarnih surovin, relativno pa se bo zmanjšal.

Cene blaga so v prvih treh mesecih letošnjega leta rasle hitreje kot **cene storitev**; medletna stopnja rasti cen prvih je aprila znašala 9.5%, drugih pa 8.9%. Hitrejšo rast cen blaga od povprečne rasti cen je povzročila rast cen nafte in posledično drugih primarnih surovin. Razmerje med cenami blaga in cenami storitev se je v aprilu obrnilo, cene storitev so se povišale bolj kot cene blaga, v primerjavi z decembrom 1999 so bile cene storitev višje za 3.6%, cene blaga pa za 3.1%. Glede na to, da je storitveni sektor v pretežni meri nemenjaljen in da je konkurenca v njem manjša, predvidevamo, da se bo v prihodnjih mesecih nadaljevala hitrejša rast cen storitev, ki je bila značilna tudi v preteklih letih.

Delež neposredno nadzorovanih cen v indeksu življenjskih potrebščin se je po sprostitvi cen medicinskih in farmacevtskih izdelkov, kurilnega olja, dizelskega goriva, osnovnih živil (kruh, mleko, sladkor, meso) ter obveznega avtomobilskega zavarovanja v letu 1998 in prvih sedmih mesecih leta 1999 ustalil pri približno 14% vseh proizvodov in storitev v košarici cen življenjskih potrebščin. S spremembo ponderacije indeksa življenjskih potrebščin v januarju 2000³³ se je ta delež še nekoliko zmanjšal, tako da je januarja 2000 znašal 13.7%. Najpomembnejše skupine cen, ki so v začetku leta 2000 še pod vladnim nadzorom, so naftni derivati, električna energija ter komunalne, prometne in telekomunikacijske storitve. Konec marca letos je Vlada v dogovoru z naftnimi podjetji sprejela model oblikovanja cen motornih bencinov, po katerem se cene naftnih derivatov prilagajajo gibanju cen nafte na svetovnih trgih. V skladu z novo metodologijo se drobnoprodajne cene bencinov od aprila oblikujejo na podlagi cene nafte na svetovnem trgu, gibanja tečaja dolarja in dogovorjene marže pri prodaji na drobno. S tem se bodo postopno zmanjšale cenovne disparitete med svetovno ceno nafte in domačo ceno bencinov, ki so se zlasti v drugi polovici lanskega in prvih mesecih letošnjega leta močno povečale zaradi odlaganja sprememb nadzorovanih cen bencinov in naftnih derivatov³⁴.

Vlada bo tudi v prihodnje nadaljevala s postopno liberalizacijo nadzorovanih cen na področjih, kjer bo dosežena zadostna konkurenca na trgu ter odpravljala še preostale cenovne disparitete (poštne storitve in telekomunikacije).

³³ Gre za redno spremembo vzorca in ponderjev blaga in storitev, vključenih v indeks cen življenjskih potrebščin, v skladu s spremembami v strukturi potrošnje.

³⁴ Prodajna cena bencinov je določena kot seštevek povprečne 14-dnevne borzne cene bencinov, preračunane v tolarje in na liter, ter bruto marže. Izhodiščna minimalna bruto marža znaša 6 tolarjev, maksimalna pa 11 tolarjev. Prag za korekcijo prodajne cene brez davka je sprememba borzne cene za +/- 1.5 tolarja, zato so meje marže dejansko določene v območju od 4.5 do 12.5 tolarja. Zaradi zadrževanja rasti cen pri bencinih v letu 1999 in prvih treh mesecih 2000 bo domača maloprodajna cena tudi ob izboljševanju razmer na svetovnih naftnih trgih ostala nespremenjena (se ne bo znižala), dokler ne bo odpravljeno nesorazmerje in dosežena maksimalna določena bruto marža (ki bi potem bila na ravni najnižje v EU).

V letu 1999 so nadzorovane cene naraščale hitreje kot cene življenjskih potrebščin. V povprečju leta so bile višje za 6.3%, v obdobju december 1998 - december 1999 pa so se povečale za 10.4% in so k 8-odstotni inflaciji prispevale 1.5 odstotne točke oziroma 18.3%. V prvem četrletju leta 2000 se je razkorak med rastjo nadzorovanih cen in indeksom cen življenjskih potrebščin še povečal. Nadzorovane cene so se v prvih treh mesecih povišale za 4.9%, inflacija pa je znašala 2.6%. Nadzorovane cene so k trimesečni inflaciji tako prispevale 0.7 odstotne točke ali 25.4%. Več kot 93% povišanja v prvih treh mesecih je bilo posledica podražitev goriv ter komunalnih storitev. Goriva, ki so se v prvih treh mesecih v povprečju podražila za 6.8% zaradi naraščanja cen nafte na svetovnem trgu, so k 2.6-odstotni inflaciji prispevala 11.6%. Komunalne storitve, ki so se v prvih treh mesecih letos v povprečju podražile za 14.1%, pa so k trimesečni inflaciji prispevale 12.0% in so tako predstavljale najpomembnejši generator rasti nadzorovanih cen v prvem četrletju. Če upoštevamo ocene analitikov naftnega trga, da so svetovne cene nafte marca letos dosegle svoj vrh in da naj v drugi polovici leta ne bi bistveno presegle najvišjih vrednosti iz prvih letošnjih mesecev, bo v drugi polovici leta manjši tudi njihov inflatorni vpliv v Sloveniji. Rast nadzorovanih cen naj bi se v prihodnjih mesecih zato umirila ter ob koncu leta ne bi presegala rasti cen življenjskih potrebščin.

Industrijske cene pri proizvajalcih so se v letu 1999 povišale za 3.5%, pri čemer so se cene v prvem polletju znižale za 0.3%, v drugem pa narasle za 3.9%. Povprečna letna stopnja rasti teh cen je znašala 2.1%. Dinamika cen je bila, podobno kot pri indeksu cen življenjskih potrebščin, determinirana z rastjo cen energentov in primarnih surovin, ki se je pri cenah industrijskih proizvodov pri proizvajalcih odrazila z zamikom približno treh mesecev. Cene industrijskih proizvodov pri proizvajalcih so narasle zlasti v zadnjem četrletju leta 1999 (skupaj za 3.0%), višje stopnje rasti pa so se nadaljevale tudi v prvih dveh mesecih letos (januarja za 0.6% in februarja za 1.2%). V marcu in aprilu se je rast cen industrijskih proizvodov pri proizvajalcih umirila, predvsem zaradi manjšega vpliva cen energentov, medtem ko so cene surovin še vedno nadpovprečno naraščale. V primerjavi z decembrom leta 1999 so bile aprila letos cene industrijskih proizvodov pri proizvajalcih višje za 2.6%, medletna stopnja rasti pa je znašala 6.8%. Do konca leta 2000 se bo ob zmanjšanju zunanjih pritiskov rast cen industrijskih proizvodov pri proizvajalcih postopno umirila.

Cene kmetijskih proizvodov pri proizvajalcih so bile v letu 1999 za 0.4% nižje kot v predhodnem letu. Zaradi postopnega znižanja tržno cenovne zaščite kmetijskih pridelkov in živilskih proizvodov lahko padanje cen pričakujemo tudi v prihodnje, vendar se bo z uresničevanjem reforme kmetijske politike (glej poglavje 5.1) nadomestil del izpada dohodka pridelovalcev, rejcev in predelovalcev.

Ob predpostavki, da cene nafte in naftnih derivatov na svetovnem trgu v drugi polovici leta ne bodo naraščale oziroma da se bodo začele zniževati in da se dolar ne bo več krepil, se bo rast cen življenjskih potrebščin v poletnih mesecih umirila zaradi ugodnih sezonskih vplivov. V zadnjem četrletju se bodo mesečne stopnje inflacije predvsem zaradi sezonskih dvigov cen ponovno povišale. K višjim mesečnim stopnjam ob koncu leta pa bo prispeval tudi zakasneli učinek relativno visokih stopenj inflacije pri naših pomembnejših trgovinskih partnericah v prvih mesecih letos. Predstavljena dinamika rasti cen bo ob restriktivni denarni in dohodkovni politiki prispevala k padanju letne stopnje inflacije v drugi polovici leta 2000. Zaradi višjih mesečnih stopenj inflacije v začetku leta bo inflacija na letni ravni konec leta sicer presegla jesensko napoved za leto 2000 (okoli 4%), še vedno pa bo za najmanj 2 odstotni točki nižja od inflacije na letni ravni konec leta 1999 (8%).

Uvedba davka na dodano vrednost sredi preteklega leta je zaradi načina izračunavanja prispevala k višjim povprečnim stopnjam inflacije v prvi polovici letošnjega leta. Zaradi »računskega učinka« uvedbe davka na dodano vrednost bi se povprečna inflacija v letu 2000 v vsakem primeru težko spustila pod lansko raven, zaradi hitre rasti cen v prvih mesecih pa bo presegla tako lansko stopnjo kot tudi jesensko napoved. Po naših predvidevanjih bo znašala okoli 7.6%. V letu 2001 se bo trend zniževanja inflacije predvidoma nadaljeval ob nadaljevanju restriktivne denarne in dohodkovne politike ter ob nevtralni fiskalni politiki. Konec leta 2001 naj bi inflacija na letni ravni znašala okoli 5%, v povprečju leta pa bi se spustila na okoli 4.9%.

5.5 ZAPOSLENOST IN BREZPOSELNOST - Strukturni problemi brezposelnosti veliki kljub rasti zaposlenosti in aktivni politiki zaposlovanja

V letu 1999 je **gibanje zaposlenosti** po dolгих letih upadanja in stagnacije doseglo **pozitivni trend**. Potem ko je obseg delovno aktivnega prebivalstva vse od leta 1987 dalje močno upadal, v letih 1997 in 1998 pa stagniral, se je v letu 1999 povečal za 1.8%. Povečanje ni zgolj posledica administrativnih sprememb v evidenci zaposlenih³⁵. Če bi od števila zaposlenih v letu 1999 odšteli 5,454 povprečno mesečno vključenih v javna dela, ki so bili v letu 1998 kljub vključenosti

³⁵ Od januarja 1999 se namreč v skladu s spremembami Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti iz oktobra 1998 (UL 69/98) štejejo kot osebe v delovnem razmerju (torej kot zaposlene) tudi osebe, vključene v javna dela, ki so bile dotlej statistično upoštevane kot brezposelne.

v javna dela upoštevani kot registrirano brezposelni, bi bila primerljiva letna rast števila zaposlenih (oseb v delovnem razmerju) 2-odstotna, števila vseh delovno aktivnih pa 1.1-odstotna. Število zaposlenih v podjetjih in organizacijah se je povečevalo vse leto, z izjemo sezonskih padcev avgusta in v zimskih mesecih. Število zaposlenih pri zasebnikih še naprej narašča, s sezonskimi prekinitvami v zimskih mesecih, število samozaposlenih pa niha, največ zaradi nihanj v ocenah števila samostojnih kmetov, ki so povzeti iz četrletnih anket o delovni sili, število samostojnih podjetnikov pa se še vedno počasi zmanjšuje. Po mesečnih statističnih podatkih se je število zaposlenih (oseb v delovnem razmerju) v letu 1999 povečalo za 2.8% (v podjetjih in organizacijah za 2.6%, pri zasebnikih za 5.3%), število samozaposlenih pa zmanjšalo za 5.6%. Število samostojnih kmetov se je zmanjšalo za več kot 10%, število samostojnih podjetnikov in samostojnih poklicev pa za okrog 1.5%.

Gibanje števila delovno aktivnih po anketi o delovni sili se nekoliko razlikuje od dinamike delovno aktivnih po mesečnih virih, saj slednji ne zajemajo pomagajočih družinskih članov in neformalnih zaposlitev. Število delovno aktivnih po anketi je bilo leta 1999 v povprečju za 1.7% manjše kot leta 1998, zmanjševalo pa se je tudi že v letu 1998. Sodeč po teh podatkih bi lahko rekli, da se siva ekonomija zmanjšuje oziroma da je do rasti zaposlenosti po mesečnih poročilih delodajalcev prišlo tudi zaradi legalizacije črnih ali sivih zaposlitev. V letu 1999 se po anketi namreč ni zmanjšalo le število pomagajočih družinskih članov, temveč tudi število zaposlenih.

V letu 1999 se je nadaljevalo **prestrukturiranje zaposlenosti v korist storitvenih dejavnosti**. Število zaposlenih v kmetijstvu se je zmanjšalo kar za 8.8% v primerjavi z letom 1998. Nadaljevalo se je upadanje števila zaposlenih v industriji, ki je bilo celo močnejše kot leta 1998. Število zaposlenih se je zmanjšalo v skoraj vseh skupinah predelovalnih dejavnosti, razen v kovinsko-predelovalni industriji, obdelavi in predelavi lesa ter proizvodnji izdelkov iz gume in plastičnih mas. Najbolj se je število zaposlenih zmanjšalo v proizvodnji usnja in usnjenih izdelkov ter v proizvodnji in predelavi papirja. Veliko rast zaposlenosti pa so zabeležili gradbeništvo in storitvene dejavnosti. Najvišjo letno rast je imelo področje zdravstva in socialnega varstva, vendar predvsem zaradi sklenitve delovnega razmerja z več kot 2000 osebami, vključenimi v javna dela na področju socialnega varstva. Visoko rast zaposlenosti so imela tudi področja finančnega posredništva, drugih javnih, skupnih in osebnih storitev ter poslovnih storitev. Najnižjo rast zaposlenosti leta 1999 med storitvami pa sta imeli področji izobraževanja in javne uprave. Tudi po anketi o delovni sili je dinamika prestrukturiranja zaposlenosti podobna, le da je delež oseb, ki so delovno aktivne v agrarnem

sektorju bistveno višji (okrog 10%), saj vključuje tudi pomagajoče družinske člane, ki večinoma delajo v kmetijstvu.

Tabela 14: Struktura in gibanje zaposlenih po mesečnih poročilih po dejavnostih

	Struktura (v %)		Letna rast (v %)	
	1998	1999	1998	1999
SKUPAJ	100.0	100.0	0.2	1.8
A Kmetijstvo, gozdarstvo, lov	6.7	6.0	2.2	-8.8
B Ribišstvo	0.0	0.0	-4.3	-1.8
C Rudarstvo	1.0	0.9	-1.7	-5.6
D Predeložalne dejavnosti	31.9	30.9	-1.0	-1.6
E Oskrba z električno energijo, plinom in vodo	1.6	1.5	-2.4	0.6
F Gradbeništvo	7.1	7.3	0.4	4.1
G Trgovina, popravila motornih vozil	12.2	12.4	-1.7	3.4
H Gostinstvo	3.5	3.7	-2.0	7.0
I Promet, skladiščenje, zveze	6.0	6.2	1.8	4.8
J Finančno posredništvo	2.3	2.5	9.7	9.0
K Nepremičnine, najem, poslovne storitve	5.6	5.9	1.6	6.3
L Javna uprava in socialno zavarovanje	5.6	5.6	-1.6	2.7
M Izobraževanje	6.9	6.9	1.2	1.6
N Zdravstvo, socialno varstvo	6.4	6.9	3.8	9.5
O Druge javne, skupne in osebne storitve	3.0	3.2	2.8	8.1
P Zasebna gospodinjstva	0.1	0.1	6.8	7.2
A+B Agrarni sektor	6.7	6.0	2.2	-8.8
C:F Industrija in gradbeništvo	41.6	40.6	-0.8	-0.6
C:E - Industrija	34.5	33.3	-1.0	-1.6
G:P Storitve	51.7	53.4	0.8	5.1

Vir: SURS, preračuni ZMAR

Število zaposlenih v ekvivalentu polnega delovnega časa se je po ocenah lani povečalo za 0.9%, globalna produktivnost dela, ki narašča že od leta 1993 dalje, pa za okoli 4%. Pozitivni trendi se nadaljujejo tudi letos. Po ocenah bi lahko lansko dinamiko rasti zaposlenosti (0.9-odstotna rast zaposlenosti v ekvivalentu polnega delovnega časa) ohranili tudi letos ob približno enaki ali nekoliko upočasnjeni rasti globalne produktivnosti. V letu 2001 pa bi ob 4.5-odstotni gospodarski rasti lahko težnja po ohranjanju hitre rasti produktivnosti ponovno nekoliko upočasnila rast zaposlenosti, ki bi po ocenah znašala 0.7%.

Število registriranih brezposelnih se je v letu 1999 zmanjšalo za 12,300 oseb (kar je največ po letu 1994), povprečna letna stopnja registrirane brezposelnosti pa se je znižala na 13.6%, kar je najnižja povprečna letna stopnja od leta 1992. Zmanjšanje števila brezposelnih v letu 1999 vključuje tudi zmanjšanje zaradi črtanja iz evidenc oseb, ki so bile vključene v programe javnih del (skupno okoli 10 tisoč) in od 1.1.1999 niso več vodene kot brezposelne v obdobju vključenosti

v javna dela, in črtanja brezposelnih oseb, vključenih v programe rednega izobraževanja. Brez spremembe statusa vključenih v javna dela, bi bilo povprečno število registriranih brezposelnih v letu 1999 okrog 124,400 (namesto 119 tisoč), primerljiva stopnja brezposelnosti pa 14.2% (namesto 13.6%).

Skupaj z vključenimi v javna dela je lani delo dobilo 62,350 brezposelnih oseb ali 12.4% več kot leta 1998, brez vključenih v javna dela pa 52,200 ali 5.8% manj kot leta 1998, med njimi pa je bilo tistih, ki so bili vključeni v razne druge subvencionirane oblike zaposlovanja (usposabljanje z delovnim razmerjem, povračila prispevkov delodajalcem, pospeševanje samozaposlovanja idr.) bistveno več kot leta 1998 (glej poglavje 7.4). Povečalo se je torej predvsem zaposlovanje brezposelnih, ki ga v okviru politike zaposlovanja podpira država, zaposlovanje brezposelnih brez državne spodbude pa je bilo manjše kot v letu 1998. Večji kot v letu 1998 so bili tudi prilivi v brezposelnost - za 4.7% je bil večji priliv zaradi izgube zaposlitve, delno verjetno tudi zaradi vračanja po zaključku zaposlitve v okviru javnih del in za 5.5% večji priliv prvih iskalcev zaposlitve.

Kljub širitvi programov aktivne politike zaposlovanja in črtanju iz evidence brezposelnih, ki je bilo v letu 1999 še večje kot leta 1998, se **strukturni problemi brezposelnosti** ne zmanjšujejo. Delež dolgotrajno brezposelnih ostaja na ravni okrog 63.3%, delež brezposelnih brez izobrazbe na ravni okrog 47.5%, delež starejših od 40 let je že presegel polovico vseh brezposelnih, delež starejših od 50 let pa četrtino. Med vzroki za izgubo dela še vedno prevladuje izguba dela za določen čas (47%), število takih primerov pa je bilo leta 1999 za 2.3% manjše kot leta 1998. Sledijo sporazumne prekinitve (13.7%) in trajni presežki (11.3%). Še vedno je preko 70% prostih delovnih mest razpisanih za določen čas.

Število prijavljenih prostih delovnih mest se je lani povečalo za 4.1% in ohranilo običajna sezonska nihanja. Čeprav se je razmerje med številom brezposelnih in številom prostih delovnih mest glede na stopnjo izobrazbe nekoliko izboljšalo, še vedno kaže na probleme pri zaposlovanju brezposelnih oseb brez ustrezne izobrazbe ali z nizko stopnjo izobrazbe. Število registrirano brezposelnih s poklicno ali srednjo izobrazbo na prosto delovno mesto z enako izobrazbo se je znižalo z 9.9 v letu 1998 na 8.8 v letu 1999, število brezposelnih brez izobrazbe na nekvalificirana in polkvalificirana prosta delovna mesta s 15.3 na 14.4, število brezposelnih z višjo ali visoko izobrazbo na prosto delovno mesto z enako izobrazbo pa s 3.1 na 2.6. Skupaj pa je prišlo, zaradi večjega števila prostih delovnih mest in manjšega števila brezposelnih v letu 1999 na prosto delovno mesto 9.6 brezposelnih (v letu 1998 10.6).

Medtem ko skupna stopnja registrirane brezposelnosti upada že od decembra 1998, se je **razlika med stopnjo brezposelnosti žensk in moških** vse do oktobra 1999 povečevala, v zadnjih mesecih pa se nekoliko zmanjšuje. Stopnja brezposelnosti moških upada hitreje in je bila aprila 1999 že nižja od 13% (12.4% v povprečju v letu 1999, 11.6% marca 2000), brezposelnost žensk pa ostaja na visoki ravni (15% v povprečju v letu 1999, 13.8% marca 2000). Delež žensk med registriranimi brezposelnimi ostaja okrog 50%. Brezposelnost žensk je še naprej večja od brezposelnosti moških tudi po anketah o delovni sili, razlika pa se je v letu 1999 še povečala. Stopnja anketne brezposelnosti moških je upadla s 7.7% v letu 1998 na 7.3% v letu 1999, stopnja brezposelnosti žensk pa se je znižala od 8.1% v letu 1998 le na 7.9% v letu 1999.

Povprečna **stopnja anketne brezposelnosti** je bila lani 7.6% (leta 1998: 7.9%). Razmerja do registrirane brezposelnosti ostajajo bolj ali manj nespremenjena. Med anketno brezposelnimi okrog 20% ni registriranih, preostali pa predstavljajo približno polovico vseh registrirano brezposelnih. V preostali polovici registrirano brezposelnih se zvišuje delež tistih, ki jih lahko po anketnih merilih štejemo kot neaktivne, zmanjšuje pa delež registrirano brezposelnih, ki so bili po anketnih merilih delovno aktivni (v letu 1999 le še slabih 12% od vseh registrirano brezposelnih).

Glede na gibanja v prvih štirih mesecih letos ocenjujemo, da bodo prilivi v brezposelnost zaradi izgube dela v letu 2000 nekoliko večji od lanskega, zaposlovanje brezposelnih pa bo nekoliko manjše. Tudi priliv iskalcev prve zaposlitve bo nekoliko večji kot lani. Črtanja iz evidenc, ki so bila letos spomladi občutno večja, kot v enakem obdobju lani, bodo pomembno znižala tudi letno povprečje, vendar pa ocenjujemo, da ne bodo tako visoka skozi celo leto. V naši oceni predvidevamo za celotno leto 2000 nekoliko manj črtanj kot lani, tako da bi povprečno število registrirano brezposelnih padlo na okrog 109 tisoč, stopnja brezposelnosti pa na 12.4%. Ob nadaljnjem naraščanju stopnje formalne aktivnosti, ki jih pogojuje predvsem počasno zviševanje upokojitvene starosti in izčrpanje kontingenta aktivnih v generaciji, ki se je množično predčasno upokojevala pred desetimi leti, bi ob rahlo upočasneni rasti zaposlenosti v letu 2001 povprečno število registriranih brezposelnih upadlo na okrog 106 tisoč, stopnja brezposelnosti pa na 11.9%.

5.6. ZADOLŽEVANJE IN VARČEVANJE PREBIVALSTVA IN PODJETIJ – Kreditna aktivnost bank se letos umirja, varčevanje prebivalstva se krepi

Konec leta 1999 je bil skupni obseg bančnih kreditov realno za 13.6% višji kot decembra 1998 (v letu 1998 18.7% realna rast), pri čemer so se močno povečali krediti prebivalstvu in državi (t.i. ostali) in sicer za 34.1% (v letu 1998 za 24.2%), krediti gospodarstvu pa so ostali na realno enaki ravni kot ob koncu leta 1998 (v letu 1998 6.4-odstotna realna rast). V strukturi celotnih posojil je delež posojil gospodarstvu konec decembra 1999 tako znašal 53.1%, kar je za 7.1 odstotne točke manj kot decembra 1998. Do manjšega kreditiranja gospodarstva s strani domačih bank je prišlo predvsem zaradi ugodnejših pogojev zadolževanja podjetij na tujih trgih, deloma pa je na to vplivalo tudi zmanjšanje kreditnega potenciala domačih bank. Za zmanjšanje kreditnega potenciala domačih poslovnih bank ni bila toliko kriva njihova slaba likvidnost (velika zaloga tolarških blagajniških zapisov centralne banke, ki so jih imele poslovne banke v začetku leta 1999), temveč predvsem poslabšanje strukture bančnih vlog po ročnosti (zmanjšanje deleža dolgoročnih vlog). **Vzrok za izrazito povečanje obsega kreditov prebivalstvu v letu 1999** pa je bila **povečana potrošnja**, do katere je prišlo pred uvedbo davka na dodano vrednost in je bila večinoma financirana preko bančnih kreditov. Zaradi premostitve uvedbe davka na dodano vrednost je prišlo v tretjem četrtletju preteklega leta tudi do povečanega zadolževanja države. Domačim bankam se je s preusmerjanjem posojil iz gospodarskega v ostale sektorje začela zmanjševati njihova t.i. informacijska renta, ki jo imajo v primerjavi z ostalimi domačimi in tujimi finančnimi posredniki (Bole, Bančni Vestnik, april 2000). Z vidika ročnosti so se lani dolgoročna posojila povečala realno za 13.7% (predlani za 21.1%), v enakem obdobju pa je bila rast kratkoročnih posojil 13.4-odstotna (v letu 1998 15.2-odstotna). Delež dolgoročnih posojil v celotnih posojilih se je glede na stanje posojil konec decembra 1999 povečal na raven 61.1% (decembra 1998 je znašal 61.0%).

V začetku leta 2000 je bilo kreditiranje gospodarstva ter prebivalstva in države (kreditni ostalim) skromno. Stanje kreditov je bilo konec marca realno za 1.3% višje kot decembra 1999 (realna rast kreditov v prvem četrtletju 1999 je bila 1.8 odstotna), pri tem pa se je delež posojil gospodarstvu še naprej zmanjševal in je bil za 0.4 odstotne točke nižji kot konec decembra 1999. Z vidika ročnosti so kratkoročni krediti v prvih treh mesecih naraščali počasneje (0.7 odstotna realna rast) kot dolgoročni (1.7-odstotna realna rast).

Tabela 15: Razmerje med krediti in evidentiranimi mesečnimi prejemki prebivalstva v obdobju 1995 do 1999

Obdobje	Povprečno mesečno stanje posojil poslovnih bank prebivalstvu (v mlrd SIT)	Povprečni evidentirani mesečni prejemki prebivalstva (v mlrd SIT),	Posojila / prejemki
1995	123.9	88.9	1.39
1996	192.9	106.4	1.81
1997	224.6	119.8	1.87
1998	272.7	131.8	2.07
1999	390.2	148.8	2.62
2000 (feb)	443.0	148.0	2.93

Vir: Bilten BS, preračuni ZMAR

V letu 1999 se je zadolženost prebivalstva povečala za več kot četrtno. Razmerje med posojili poslovnih bank prebivalstvu in evidentiranimi prejemki prebivalstva (zajete so neto plače, drugi prejemki iz delovnega razmerja in transferni prejemki), ki postopno narašča že od leta 1995, je zlasti v prvih šestih mesecih leta 1999 zabeležilo zelo hitro rast, saj so posojila poslovnih bank prebivalstvu v tem obdobju v povprečju znašala že dvainpolkrat več kot povprečni evidentirani mesečni prejemki. V drugi polovici leta 1999 in prvih dveh mesecih leta 2000 se je najmanjše novih kreditov s strani prebivalstva umirilo, vendar pa je bilo razmerje do povprečnih prejemkov konec februarja zelo visoko, predvsem zaradi ročne strukture najetih posojil (prevladujejo dolgoročna posojila) in umirjene rasti prejemkov prebivalstva v prvih dveh mesecih.

Povprečne realne obrestne mere nad revalorizacijsko stopnjo (TOM) za **kratkoročna in dolgoročna posojila gospodarstvu** so se v prvih petih mesecih leta 1999 zniževale in tako so povprečne realne obrestne mere za kratkoročna posojila gospodarstvu maja znašale 5.3%, kar je za 0.6 odstotne točke manj kot decembra 1998; za dolgoročna posojila gospodarstvu pa 6.8%, kar je za 0.4 odstotne točke manj kot decembra 1998. V tem obdobju pa se je zaradi pričakovane uvedbe davka na dodano vrednost in nizkih obrestnih mer povečalo povpraševanje po kreditih (predvsem s strani prebivalstva). Zaradi hitre kreditne ekspanzije in zaradi likvidnostnih težav na denarnem trgu se je trend zniževanja obrestnih mer ustavil in le-te so med junijem in septembrom rahlo naraščale, ob koncu leta pa so se z izboljšanjem likvidnosti na denarnem trgu in manjšo kreditno aktivnostjo bank ustalile. Decembra 1999 je tako obrestna mera za kratkoročna posojila nad revalorizacijsko stopnjo znašala 6.1%, za dolgoročna posojila pa 8.0%. Za razliko od obrestnih mer za posojila gospodarstvu se **obrestne mere za posojila prebivalstvu** v letu 1999 niso dosti spreminjale. Obrestne mere za kratkoročna posojila prebivalstvu so decembra 1999 znašale 4.1%, kar je enako kot decembra 1998, obrestne mere za dolgoročna posojila prebivalstvu pa so se v letu 1999 znižale iz 6.0% na 5.7%.

V prvem četrtletju letos so se zvišale realne obrestne mere nad revalorizacijsko stopnjo (TOM) za **kratkoročne kredite gospodarstvu**. Le-te so se marca prvič po šestih mesecih povečale s 6.1% na 6.3% in so bile za 1.1 odstotno točko višje kot v enakem obdobju lani. Vzrok temu so restriktivna denarna politika Banke Slovenije in transakcije na deviznem trgu, ki so zmanjševale ponudbo tolarjev (demonetizacija). Banke so skušale z vnovčevanjem blagajniških zapisov Banke Slovenije nadomestiti izpad tolarških virov, vendar se je zaloga njihove sekundarne likvidnosti (tolarski blagajniški zapisi) začela izčrpavati. Zaostrovanje denarne politike se kaže v potiskanju bank na aktivno stran bilance centralne banke. Doslej je namreč morala Banka Slovenije za umik denarja iz obtoka posredovati na pasivni strani svoje bilance z izdajo blagajniških zapisov, v novih razmerah pa zagotavlja dodatno likvidnost predvsem preko posojil, kar se odraža v višjih cenah tolarških virov za banke. Realne obrestne mere za dolgoročna posojila gospodarstvu se od septembra 1999 niso spremenile in so marca znašale 8%, prav tako pa marca ostajajo na enaki ravni kot ob koncu preteklega leta tudi obrestne mere za kratkoročna (4.1%) in dolgoročna posojila (5.7%) prebivalstvu.

Obseg varčevanja prebivalstva v bankah se je v letu 1999 realno povečal za 7.0%, kar je za 7.3 odstotne točke **manj kot v letu 1998**. Manjša rast gre predvsem na račun tolarškega varčevanja, ki se je v prvi polovici leta zmanjšalo zaradi povečane potrošnje prebivalstva pred uvedbo davka na dodano vrednost in zaradi znižanja obrestnih mer nad revalorizacijsko klavzulo (TOM). Do znižanja obrestnih mer je prišlo po prenehanju veljave medbančnega dogovora o najvišji pasivni obrestni meri v februarju 1999. Združenje bank Slovenije je namreč ob prenehanju dogovora izdalo priporočilo o oblikovanju najvišjih pasivnih obrestnih mer, ki pa so bile nižje kot v medbančnem dogovoru. V juniju in avgustu je Združenje bank Slovenije izdalo dve dopolnilni priporočilu, z namenom povečati pasivne obrestne mere. Posledično so se le-te rahlo povečale, kar je skupaj z rastjo TOM-a kot posledico višje inflacije pozitivno vplivalo na rast tolarškega varčevanja (predvsem dolgoročnega). Na povečanje dolgoročnega tolarškega varčevanja je delno vplivalo tudi varčevanje prebivalstva v okviru nacionalne stanovanjske varčevalne sheme, ki je začela delovati s prvim julijem 1999. Tolarško varčevanje v bankah se je tako v lanskem letu realno povečalo za 7.5%, medtem ko je v letu 1998 zabeležilo 24.8-odstotno realno rast. Devizno varčevanje, ki se je v prvi polovici leta 1999 povečalo za 1.7%, je v drugi polovici leta zaradi rasti deviznih tečajev zabeležilo močnejšo rast (kratkoročno in dolgoročno), tako da so bile devizne vloge prebivalstva konec leta za 6.4% višje kot konec leta 1998 (v letu 1998 5.3%).

V prvih treh mesecih letos se je zaradi nadaljnje rasti deviznih tečajev **nadaljeval trend večanja obsega deviznega varčevanja**. Pri tem se je delež dolgoročnega deviznega varčevanja v celotnem varčevanju povečal (za 1 odstotno točko glede na december 1999), kar bi bila lahko posledica povečanega zaupanja v devizne prihranke. V prvih treh mesecih letošnjega leta se je **povečal tudi obseg kratkoročnega tolarskega varčevanja** (4.6- odstotna rast), obseg dolgoročnega tolarskega varčevanja pa se je zmanjšal (4.3-odstotno zmanjšanje). Delež dolgoročnih tolarskih vlog je v marcu padel na 17%, kar je za 1.7 odstotne točke manj kot decembra lani. Vzrok temu je delno preknjižba dolgoročnega varčevanja v kratkoročne vloge v višini 9 milijard SIT (približno 10-odstotni delež v celotnem dolgoročnem tolarskem varčevanju prebivalstva) zaradi spremenjene metodologije Banke Slovenije pri izračunavanju obveznih rezerv. Zaradi hitre rasti deviznih tečajev v začetku leta (valutne klavzule nasproti tolarski) je v določenem obsegu prišlo tudi do substitucije vlog v korist deviznega varčevanja.

5.7 FINANČNI POLOŽAJ NEFINANČNIH DRUŽB, BANK, HRANILNIC IN ZAVAROVALNIC

5.7.1 FINANČNI POLOŽAJ GOSPODARSKIH DRUŽB, ZAVODOV IN DRUGIH PRAVNIH OSEB – V letu 1999 najboljši poslovni rezultat gospodarskih družb v zadnjih šestih letih

Konec leta 1999 je bilo v poslovni register vpisanih 145,602 poslovnih subjektov, od tega 121.909 gospodarskih subjektov (56,473 pravnih oseb in 65,436 fizičnih oseb) ter 23,693 zavodov, organov in organizacij³⁶. V primerjavi s koncem leta 1998 se je njihovo število povečalo za 5,450 oziroma za 3.9 %. Zlasti se je povečalo število gospodarskih subjektov, in sicer za 3,835 (fizičnih oseb za 2,289 in pravnih oseb za 1,546), število zavodov, organov in organizacij pa za 1,615. Največje število gospodarskih subjektov je bilo registriranih v dejavnosti trgovine, popravil motornih vozil in izdelkov široke porabe (28.3%), v predelovalnih dejavnostih (18.5%) ter v dejavnosti nepremičnin, najema in poslovnih storitev (16.1%). Po pravnoorganizacijski obliki so med njimi

³⁶ Vsi poslovni subjekti, registrirani v sklopu zavodov, organov in organizacij, so pravne osebe. Po pravnoorganizacijski obliki sodijo sem zavodi, državni organi, vlada in vladne službe, ministrstva, sodišča, sindikati, krajevne skupnosti, razna društva, skladi, itd. Konec leta 1999 je bilo registriranih 1,752 zavodov, od tega največ v dejavnosti izobraževanja (52.8 %).

prevladovala družbe z omejeno odgovornostjo (90.1%). Poleg centralne banke je bilo v poslovni register vpisanih še 31 bank, 108 hranilnic in drugih finančnih organizacij, 45 investicijskih družb, 2 borzi, 19 borzno posredniških družb ter 12 zavarovalnic. Po obliki lastnine je bilo med pravnimi osebami 93.4% zasebnih, po poreklu kapitala pa 91.3% pravnih oseb z domačim kapitalom.

Analiza rezultatov poslovanja v letu 1999 zajema 37,553 gospodarskih družb³⁷, v katerih je bilo zaposlenih 463,481 delavcev. Število gospodarskih družb, ki je v obdobju 1995-1998 ves čas naraščalo, se je v letu 1999 zmanjšalo za 32 (najbolj v dejavnosti trgovine, popravil motornih vozil in izdelkov široke porabe, in sicer za 734). Število v njih zaposlenih delavcev, ki se je v obdobju 1995 do 1999 zmanjšalo za 25.508, pa se je v letu 1999 povečalo za 4.387, najbolj v gradbeništvu (za 3.413) in v dejavnosti nepremičnin, najema in poslovnih storitev (za 1.828). V celotnem obdobju je bilo število družb največje v dejavnosti trgovine, popravil motornih vozil in izdelkov široke porabe, največ delavcev pa je bilo zaposlenih v predelovalnih dejavnostih.

Leto 1999 je bilo poslovno najuspešnejše za gospodarske družbe v zadnjih šestih letih³⁸. Potem ko so gospodarske družbe leta 1998 prvič zabeležile pozitiven poslovni izid v višini 36,536 milijonov tolarjev, se je neto čisti dobiček v letu 1999 skoraj potrojil in je znašal 119,520 milijonov tolarjev. V vseh prejšnjih letih je bila razlika med čistim dobičkom in čisto izgubo negativna, največja leta 1996 (60,417 milijonov tolarjev) in najmanjša leta 1997 (3,868 milijonov tolarjev).

Iz bilance uspeha gospodarskih družb je razvidno, na kateri stopnji oziroma iz katere vrste poslovanja so družbe ustvarile dobiček oziroma izgubo. V letu 1999 so gospodarske družbe na prvi stopnji (razlika med prihodki iz poslovanja in odhodki iz poslovanja) izkazale neto dobiček iz poslovanja v znesku 97,727 milijonov tolarjev, kar je za 47.3% več kot leta 1998. Razlika med prihodki od financiranja in odhodki financiranja je bila negativna (-40,115 milijonov tolarjev),

³⁷ V skladu z Nacionalnim programom statističnih raziskovanj (Ur. list RS, št.70/97) predlagajo gospodarske družbe za potrebe statističnih raziskav Agenciji za plačilni promet statistične podatke iz bilance stanja in bilance uspeha. Osnova analize rezultatov poslovanja gospodarskih družb v obdobju 1995 – 1999 so statistični podatki iz bilance stanja in bilance uspeha tistih gospodarskih družb, ki so te podatke na posebnih poenotenih obrazcih do 28. februarja tekočega leta predložile Agenciji za plačilni promet za predhodno koledarsko leto. Med njimi pa ni podatkov tistih gospodarskih družb, ki so bile v stečajnem ali likvidacijskem postopku, prav tako ne bank, zavarovalnic, pooblaščenih investicijskih družb ter določenih skladov.

³⁸ Od leta 1994 vodijo gospodarske družbe računovodske evidence v skladu z Zakonom o gospodarskih družbah in slovenskimi računovodskimi standardi in so podatki primerljivi.

vendar za polovico manjša kot v letu 1998, zato so gospodarske družbe v letu 1999 prvič po letu 1994 izkazale pozitiven rezultat na drugi stopnji (neto dobiček iz rednega delovanja) v znesku 57,612 milijonov tolarjev. Razlika med izrednimi prihodki in izrednimi odhodki (vsa leta pozitivna), je bila v letu 1999 mnogo večja kot v predhodnih letih in je znašala 93.247 milijonov tolarjev. Zato so gospodarske družbe leta 1999 na tretji stopnji izkazale neto celotni dobiček (pred obdavčitvijo) v znesku 150,859 milijonov tolarjev, ki je bil skoraj enainpolkrat večji kot leta 1998. Boljši rezultati na vseh treh stopnjah so tako prispevali k visoki rasti neto čistega dobička, ki je po obdavčitvi (31,339 milijonov tolarjev) znašal 119,520 milijonov tolarjev.

Tabela 16: Neto dobiček oziroma neto izguba gospodarskih družb

	Zneski v mio. SIT					Deleži v prihodku v %				
	1995	1996	1997	1998	1999	1995	1996	1997	1998	1999
NETO DOBIČEK / IZGUBA										
- iz poslovanja	-15,673	-8,463	50,517	66,321	97,727	-0.3	-0.1	0.8	0.9	1.2
- od financiranja	-54,150	-81,676	-102,099	-79,456	-40,115	-1.1	-1.4	-1.6	-1.1	-0.5
- od izrednih dogodkov	59,892	48,003	69,443	74,097	93,247	1.2	0.8	1.1	1.0	1.2
- skupaj	-9,931	-42,136	17,861	60,962	150,859	-0.2	-0.7	0.3	0.9	1.9
Davek od dobička	15,006	18,281	21,729	24,426	31,339	0.3	0.3	0.3	0.3	0.4
NETO ČISTI DOBIČEK/ IZGUBA POSL. LETA	-24,937	-60,417	-3,868	36,536	119,520	-0.5	-1.1	-0.1	0.5	1.5

Vir: APP - Statistični podatki iz bilance uspeha gospodarskih družb za leto 1995, 1996, 1997, 1998 in 1999

Čisti dobiček poslovnega leta je lani izkazalo 23,382 oziroma 62.3% vseh gospodarskih družb. Znašal je 258,786 milijonov tolarjev, kar je za 23.7% več kot v predhodnem letu, največji delež pa so prispevale predelovalne dejavnosti (40.6%), predvsem družbe s podpodročja proizvodnje hrane, pijač in tobaknih izdelkov ter s podpodročja kemikalij, kemičnih izdelkov in umetnih vlaken (po 5.8%) ter družbe s podpodročja proizvodnje kovin in kovinskih izdelkov, podpodročja proizvodnje gume in plastičnih mas, podpodročja proizvodnje električne in optične opreme ter podpodročja strojev in naprav (po 4%). **Čisto izgubo poslovnega leta** je izkazalo 11,305 oziroma 30.1% vseh gospodarskih družb, tudi tu največ iz dejavnosti trgovine, popravil motornih vozil in izdelkov široke porabe (41.3%). Izguba je znašala 139,266 milijonov tolarjev in je bila za 19.4% manjša kot leta 1999. Največji delež k njeni vrednosti so prav tako prispevale predelovalne dejavnosti (32.3%), predvsem s podpodročja proizvodnje vozil in plovil (4.9%), s podpodročja proizvodnje tekstilij, tekstilnih in krznenih izdelkov (4.6%) ter s podpodročja proizvodnje kovin in kovinskih izdelkov (4%).

Tabela 17: Čisti dobiček /izguba poslovnega leta gospodarskih družb po dejavnostih

	ČISTI DOBIČEK POSLOV. LETA				ČISTA IZGUBA POSLOV. LETA				NETO ČISTI DOBIČ / IZG POSL. LETA				
	1996	1997	1998	1999	1996	1997	1998	1999	1996	1997	1998	1999	
DEJAVNOSTI													
A	Kmetijstvo, lov, gozdarstvo	1348	1904	1660	1422	2711	2014	1540	2112	-1363	-110	120	-690
B	Ribištvo	13	17	21	34	27	70	5	89	-14	-53	16	-55
C	Rudarstvo	314	345	660	610	5428	3474	2097	5225	-5114	-3129	-1437	-4615
D	Predelovalne dejavnosti	41742	67251	80196	105064	87462	65198	51508	44920	-45720	2053	28688	60144
E	Oskrba z elektriko, plinom, vodo	2231	2184	2640	3541	21830	24522	21233	15985	-19599	-22338	-18593	-12444
F	Gradbeništvo	4891	8228	7504	11775	5430	4803	7822	6173	-539	3425	-318	5602
G	Trgovina in popravila mot. vozil	34172	44958	51337	57220	21405	22922	28508	20192	12767	22036	22829	37028
H	Gostinstvo	1667	3094	2688	2528	4735	3788	5680	4417	-3068	-694	-2992	-1889
I	Promet, skladiščenje in zveze	11624	20026	28381	27309	8482	8913	2882	5303	3142	11113	25499	22006
J	Finančno posredništvo	6650	2042	3511	10308	1294	8903	12068	2931	5356	-6861	-8557	7377
K	Nepremičn., najem in posl. stor.	13619	21708	24845	32155	18868	29744	35201	26431	-5249	-8036	-10356	5724
L	Javna upr., obramba, soc. zavar.	87	0	1	22	118	160	73	160	-31	-160	-72	-138
M	Izobraževanje	134	256	308	500	146	562	212	318	-12	-306	96	182
N	Zdravstvo, socialno varstvo	1301	2016	2411	2876	1414	2690	1923	1426	-113	-674	488	1450
O	Dr. javne, skupne in osebne stor.	1971	3229	3106	3422	2831	3363	1981	3584	-860	-134	1125	-162
SKUPAJ GOSPODARSKE DRUŽBE		121764	177258	209269	258786	182181	181126	172733	139266	-60417	-3868	36536	119520

Vir: APP - Statistični podatki iz bilance uspeha gospodarskih družb za leto 1996, 1997, 1998 in 1999

Positiven poslovni rezultat so v letu 1999 izkazale gospodarske družbe v 8 dejavnostih, v 4 pa se je neto čisti dobiček v primerjavi z letom 1999 povečal, najbolj v predelovalnih dejavnostih, kjer je bila ustvarjena dobra polovica celotnega neto čistega dobička vseh gospodarskih družb skupaj. V primerjavi s predhodnim letom je bil neto čisti dobiček večji tudi v dejavnosti trgovine, popravil motornih vozil in izdelkov široke porabe; v dejavnosti zdravstva in socialnega varstva ter v dejavnosti izobraževanja, zmanjšal pa se je v dejavnosti prometa, skladiščenja in zvez. Neto čisti dobiček so v letu 1999 izkazale tudi 3 dejavnosti, ki so v letu 1998 izkazale neto čisto izgubo (gradbeništvo; finančno posredništvo ter nepremičnine, najem in poslovne storitve). Neto čisto izgubo je izkazalo 7

dejavnosti, in sicer kmetijstvo, lov, gozdarstvo; ribištvo, druge javne, skupne in osebne storitvene dejavnosti (leta 1999 so izkazale neto čisti dobiček), oskrba z elektriko, plinom in vodo, gostinstvo, rudarstvo ter javne uprava, obramba in socialno zavarovanje (tu je bila izguba precej večja kot v letu 1998). Največjo neto čisto izgubo je lani, tako kot v letu 1998, izkazala dejavnost oskrbe z elektriko, plinom in vodo, vendar je bila glede na leto 1998 manjša za 33.1%. Po Zakonu o gospodarskih družbah družbe razvrščamo na **majhne, srednje in velike** glede na merila, ki poleg števila zaposlenih upoštevajo tudi prihodke in povprečno vrednost aktive po letnih računovodskih izkazih v zadnjem poslovnem letu. Po številu prevladujejo majhne družbe. Teh je bilo v letu 1999 91.9%, 5.7% je bilo srednje velikih in 2.4% velikih družb. V primerjavi z letom 1998 se je število majhnih družb zmanjšalo za 682, povečalo pa število srednjih velikih za 568 in velikih za 82. K skupnemu poslovanju vseh gospodarskih družb so tudi v letu 1999 največ prispevale velike družbe (63% k skupnemu prihodku in 70% k celotni vrednosti sredstev vseh gospodarskih družb), tem so sledile srednje velike družbe (18.8% skupnega prihodka in 15.4% celotne vrednosti sredstev) in majhne družbe (18.2-odstotni delež v skupnem prihodku in 14.6-odstotni delež v celotni vrednosti sredstev). Vse tri vrste gospodarskih družb so poslovanje v letu 1999 zaključile z neto čistim dobičkom. Največji neto čisti dobiček so izkazale velike družbe (79,548 milijonov tolarjev) in tako prispevale kar 66.5% k celotni vrednosti neto čistega dobička vseh gospodarskih družb skupaj, 21.0% so prispevale srednje velike družbe (25,074 milijonov tolarjev) in 12.5% majhne družbe (14,899 milijonov tolarjev).

Konec leta 1999 so gospodarske družbe skupaj izkazale za 9,364,613 milijonov tolarjev **sredstev oziroma obveznosti do virov sredstev**. V primerjavi s statističnimi podatki iz bilance stanja na dan 31.12.1998 se je njihova vrednost realno povečala za 6.6%. Struktura sredstev in obveznosti do virov sredstev se v tem času ni bistveno spremenila. Delež stalnih sredstev v strukturi sredstev se je zmanjšal od 65.2% na 64.3% (predvsem zaradi zmanjšanja deleža nepremičnin), delež gibljivih sredstev pa ustrezno povečal (predvsem se je povečal delež kratkoročnih terjatev iz poslovanja). V strukturi obveznosti do virov sredstev sta se povečala deleža dolgoročnih in kratkoročnih obveznosti (od 15.8 na 16.5% oziroma od 28.4% na 28.9%). Delež kapitala se je zmanjšal od 51.6% na 50.5%, do zmanjšanja pa je prišlo kljub dobremu poslovnemu rezultatu v letu 1999 in večjemu deležu nerazdeljenega čistega dobička poslovnega leta ter prenesenega čistega dobička iz prejšnjih let, predvsem zaradi manjšega deleža osnovnega kapitala (zmanjšanje od 26.1% na 23.1%).

Po podatkih iz evidenc, ki jih vodi Agencija za plačilni promet, se je **plačilna sposobnost** gospodarskih družb v letu 1999 precej poslabšala. Povprečno mesečno

število pravnih oseb z blokiranimi žiro računi več kot 5 dni v mesecu je v letu 1999 znašalo 9,312, kar je za 775 oziroma za 9.1% več kot v letu 1998. Povprečni mesečni znesek njihovih neporavnanih obveznosti je znašal 97,002 milijonov tolarjev, kar je za 10.8% več kot v letu 1998. Število zaposlenih v teh pravnih osebah pa se je v letu 1999 zmanjšalo od 57.281 na 41.555 delavcev oziroma za 27.4%. Na povečanje plačilne nesposobnosti pravnih oseb v letu 1999 kažejo tudi podatki o začelih stečajnih in likvidacijskih postopkih na sodiščih. Po podatkih, objavljenih v Uradnih listih Republike Slovenije, je bilo v letu 1999 na sodiščih skupno začelih 233 stečajnih in likvidacijskih postopkov, kar je za 29.4% več kot v letu 1998.

Zavodi in druge pravne osebe³⁹ so za leto 1999 zadnjič sestavili zaključne račune po starem Zakonu o računovodstvu⁴⁰. Za leto 1999 je računovodske izkaze predložilo Agenciji za plačilni promet RS 1,654 pravnih oseb s 105,049 zaposlenimi. Največ pravnih oseb je bilo iz dejavnosti izobraževanja (902), zdravstva in socialnega varstva (267), iz drugih javnih, skupnih in osebnih storitvenih dejavnosti (254) ter iz dejavnosti nepremičnin in najema poslovnih storitev (121). V obdobju 1996 – 1999 se je število pravnih oseb skupno povečalo za 258, zlasti v drugih javnih, skupnih in osebnih storitvenih dejavnostih (za 69) ter v dejavnosti nepremičnin in najema poslovnih storitev (za 59). Hkrati se je v tem času povečalo tudi število njihovih delavcev, in sicer za 10,350, zlasti še v dejavnosti javne uprave, obrambe in socialnega zavarovanja (za 4,007). Ves čas pa je bilo največ zaposlenih v dejavnostih izobraževanja (v letu 1999 46.5% vseh delavcev), zdravstva in socialnega varstva (v letu 1999 36.4% vseh) ter v drugih javnih, skupnih in osebnih storitvenih dejavnostih (v letu 1999 6.3% vseh).

Tudi pri zavodih in drugih pravnih osebah lahko glede na razvrstitev prihodkov in odhodkov na poslovne, finančne in izredne ugotovimo, na kateri stopnji je bil dosežen dobiček oziroma izguba. Razlika med poslovnimi prihodki in poslovnimi odhodki (ki predstavljajo največji delež vseh prihodkov oziroma

³⁹ Obravnavani podatki iz računovodskih izkazov zavodov in drugih pravnih oseb vključujejo podatke: (i) zavodov (po Zakonu o zavodih so to organizacije, ki se ustanovijo za opravljanje dejavnosti vzgoje in izobraževanja, znanosti, kulture, športa, zdravstva, socialnega varstva, otroškega varstva, invalidskega varstva, socialnega zavarovanja in drugih dejavnosti, če cilj opravljanja dejavnosti ni pridobivanje dobička); (ii) nekaterih pravnih oseb, ki so opravljale gospodarsko dejavnost, pa niso bile organizirane kot gospodarske družbe ali kot gospodarske javne službe; (iii) pravnih oseb, ki so opravljale negospodarsko dejavnost. Niso pa vključeni podatki iz računovodskih izkazov državnega proračuna in proračunov lokalnih skupnosti, državnih organov in organov lokalnih skupnosti, pravnih oseb, ki so uporabljale kontni plan za interesne skupnosti, društev in drugih organizacij, katerih poslovanje je urejeno z drugimi predpisi.

Tabela 18: Število pravnih oseb, število zaposlenih, akumulacija in izguba v zavodih in drugih pravnih osebah

	1995	1996	1997	1998	1999
Število pravnih oseb	1,373	1,396	1,543	1,593	1,654
Število zaposlenih	93,576	94,699	103,244	102,950	105,049
Akumulacija (v mio. SIT)	2,787	2,853	5,321	4,886	5,464
Izguba v tekočem letu (v mio. SIT)	3,127	2,507	2,002	1,378	2,227
Neto akumulacija/izguba (v mio. SIT)	-340	346	3,319	3,508	3,237

Vir: APP - Računovodski izkazi zavodov in drugih pravnih oseb za leto 1995, 1996, 1997, 1998 in 1999.

odhodkov) je bila v obdobju 1995 – 1999 vseskozi negativna. Razlika med prihodki od financiranja in odhodki financiranja je bila v vseh letih pozitivna, z izjemo leta 1997 pa je bila v celotnem obdobju pozitivna tudi razlika med izrednimi prihodki in izrednimi odhodki. Pozitivni rezultati na drugi oziroma tretji stopnji so tako v celotnem obravnavanem obdobju pokrivali negativen rezultat na prvi stopnji, tako da so bili skupni prihodki v vseh letih večji od skupnih odhodkov, pozitivna razlika med njimi pa se je povečala od 251 milijonov tolarjev v letu 1995 na 4,140 milijonov tolarjev v letu 1999.

Končni rezultat poslovanja zavodov in drugih pravnih oseb je po starem Zakonu o računovodstvu akumulacija oziroma izguba. Razlika med njima je bila negativna samo v letu 1995 in je znašala 340 milijonov tolarjev, v vseh

Okvir 10: Dodana vrednost v gospodarskih družbah ter zavodih in drugih pravnih osebah

je v letu 1999 znašala 2,186,984 milijonov tolarjev, ali za 11.6% več kot leta 1998. V obdobju 1996-1999 se je povečala za 44.5%, skupna dodana vrednost na zaposlenega pa se je v tem obdobju povečala od 2.7 milijonov tolarjev v letu 1996 na 3.9 milijonov tolarjev v letu 1999. V obdobju 1996-1999 se je dodana vrednost v gospodarskih družbah povečala za 42%. V letu 1999 so skupno ustvarile 1,814,969 milijonov tolarjev dodane vrednosti ali za 11.8% več kot v letu 1998. Malo manj kot polovico te vrednosti so prispevale gospodarske družbe iz predelovalnih dejavnosti. V obdobju 1996 – 1999 se je ves čas povečevala tudi dodana vrednost na zaposlenega vseh gospodarskih družb skupaj in sicer od 2,713 tisoč tolarjev v letu 1996 na 3,916 tisoč tolarjev v letu 1999 ter bila največja v dejavnosti finančnega posredništva z zneskom 6,945 tisoč tolarjev (v letu 1999). Dodana vrednost v zavodih in drugih pravnih osebah se je v obdobju 1996-1999 povečala za 51%, v letu 1999 so skupno ustvarili 372,015 milijonov tolarjev dodane vrednosti. Dodana vrednost na zaposlenega v zavodih in drugih pravnih osebah se je povečala od 2,596 tisoč tolarjev v letu 1996 na 3,541 tisoč tolarjev v letu 1999.

ostalnih letih pa je bila pozitivna in največja v letu 1998, ko je znašala 3,508 milijonov tolarjev. V letu 1999 je znašala 3,237 milijonov tolarjev.

5.7.2 POSLOVNI IZID BANK IN HRANILNIC – V letu 1999 v povprečju nekoliko slabši poslovni rezultati kot v letu 1998

Konec leta 1999 je v slovenskem bančnem sistemu delovalo petindvajset bank, med katerimi so štiri hčerinske banke tujih bank in ena podružnica tuje banke (skladno z novim Zakonom o bančništvu, sprejetim februarja 1999, je Banka Slovenije junija 1999 odobrila ustanovitev prve podružnice v Sloveniji). Poleg tega je 31.12.1999 delovalo devet predstavništev tujih bank, kar je za dve več kot ob koncu leta 1998. Število hranilnic je ostalo nespremenjeno, in sicer jih je bilo ob koncu preteklega leta šest, število hranilno-kreditnih služb pa se je znižalo za dve in je tako znašalo 68. Merjeno z bilančno vsoto, so imele banke, podobno kot v preteklih letih, prevladujoč tržni delež in sicer 97.9-odstotni, delež hranilno-kreditnih služb je znašal 1.7%, delež hranilnic pa 0.4%.

Bilančna vsota vseh slovenskih bank je konec decembra 1999 po nerevidiranih podatkih znašala 2,674 milijard SIT in se je glede na predhodno leto **povečala realno za 5.3%**. Tržni deleži največjih bank so že od leta 1994 razmeroma nespremenjeni. Tržni delež treh največjih bank, merjen z bilančnimi vsotami, je konec decembra znašal 51.1% bilančne vsote celotnega bančnega sistema (decembra 1998 51.7%), tržni delež sedmih največjih bank pa je konec decembra znašal 73.7% (decembra 1998 73.1%).

V povprečni **strukturi naložb bank** so se lani povečala posojila nebančnim komitentom, ki predstavljajo 48.9-odstotni delež vseh naložb (leta 1998 44.2 odstotni delež) in med katerimi zavzemajo največji delež posojila gospodarstvu. V prvi polovici leta se je pred uvedbo davka na dodano vrednost močno povečalo kreditiranje prebivalstva (predvsem dolgoročni krediti). V drugem polletju pa je hitreje naraščalo kreditiranje gospodarstva. Delež naložb bank v vrednostne papirje v aktivi se je v letu 1999 v povprečju zmanjšal s 33.5% na 28.5%, vzrok za precejšnji upad pa je predvsem zmanjšanje obsega bančnih naložb v tolarške blagajniške zapise Banke Slovenije. S tem se je sekundarna likvidnost bank znižala od 15.5% bilančne vsote ob koncu leta 1998 na 14% bilančne vsote konec leta 1999.

Najpomembnejša postavka v **pasivi bilanc bank** so vloge nebančnega sektorja, med katerimi prevladujejo vloge gospodinjstev (55.6% vlog nebančnega sektorja oz. 38.6% skupne bančne pasive konec leta 1999). Delež vlog nebančnega sektorja v povprečni strukturi pasive se je nekoliko znižal (s 70% konec leta 1998 na 69.3% konec leta 1999), predvsem zaradi počasnejše rasti vlog gospodinjstev ter realnega upadanja vlog gospodarstva, države in nerezidentov. Banke so se zaradi tega bolj zadolževale pri centralni banki, prav tako so zaradi ugodnejših pogojev kreditiranja v tujini in okrepljene lastne kreditne aktivnosti močno povečale obseg posojil, najetih pri tujih bankah (realno za 25.5%). Delež virov sredstev bančnega sektorja (domačega in tujega) se je tako v lanskem letu povečal od 9.2% na 10.6%. Kapital je v primerjavi z letom 1998 obdržal nespremenjen delež v povprečni strukturi pasive (10.2%), delež obveznosti iz izdanih vrednostnih papirjev pa se je v letu 1999 zmanjšal za pol odstotne točke in je konec decembra znašal 1.9%.

Skupni **dobiček bank** pred obdavčitvijo je lani po nerevidiranih podatkih znašal 20.1 milijarde SIT (leta 1998 25.9 milijarde SIT), pri tem pa je bilo za 25.3 milijard SIT pozitivnega salda revalorizacijskega izida (leta 1998 23.5 milijarde SIT). Vzrok nekoliko nižjemu dobičku v letu 1999 je predvsem izguba, ki jo je ob koncu leta izkazala ena od večjih bank.

Neto prihodki od obresti so se za razliko od leta 1998 zmanjšali in sicer so realno upadli za 2.9%, hkrati pa so banke izkazale realno 3.2 odstotno povečanje neto prihodkov od provizij (predvsem od plačilnega prometa v državi, od opravljenih administrativnih storitev in od posojilnih poslov). Dobiček od neto finančnih poslov je bil v letu 1999 realno za tretjino višji kot leto prej. Na rast so vplivali predvsem višji prihodki iz vrednostnih papirjev (kapitalske naložbe bank, izplačane dividende) in prihodki pri kupoprodaji deviz.

Donos na povprečno aktivo, ki se je med letom gibal med 1.1% in 1.3% na letni ravni, je zaradi oblikovanja dodatnih rezervacij ob koncu leta pri eni od večjih bank, ki je v preteklem letu izkazala izgubo, v letu 1999 znašal samo 0.8% (leta 1998 1.2%). Enako velja za **donos na povprečni kapital bank**, ki je v letu 1999 znašal 7.8% (leta 1998 11.2%), med letom pa se je gibal med 10.6% in 14.3% na letni ravni.

Bilančna vsota vseh šestih hranilnic je konec decembra 1999 po nerevidiranih podatkih znašala 11 milijard SIT. Za razliko od leta 1998, ko so se bilančne vsote vseh hranilnic realno povečale, sta se v letu 1999 bilančni vsoti dveh hranilnic zmanjšali. Realna rast bilančne vsote hranilnic v letu 1999 je tako znašala 7.4%, kar je blizu realni rasti bilančnih vsot poslovnih bank (5.3%).

Skupni **dobiček hranilnic** pred obdavčitvijo je bil lani **večji kot v letu 1998**, in sicer je znašal 181.5 milijonov SIT (leta 1998 40.1 milijonov SIT), dobiček po obdavčitvi pa je znašal 141 milijonov SIT. Izboljšanje poslovnega rezultata je posledica oblikovanja nižjih dodatnih rezervacij, počasnejše rasti stroškov dela in umirjene rasti operativnih stroškov.

5.7.3. ZAVAROVALNICE - Povečevanje deleža življenjskih zavarovanj

Decembra 1999 je v slovenskem zavarovalnem prostoru delovalo 15 zavarovalnic (12 zavarovalnic opravljajo zavarovalne posle in 3 zavarovalnice opravljajo pozavarovalne posle). Od 15 zavarovalnic jih je 12 v popolni domači lasti, 3 pa so v večinski lasti tujih oseb.

Za slovensko zavarovalništvo je značilna velika koncentracija. Merjeno s tržnim deležem, ki ga posamezne zavarovalnice dosegajo v osnovnih oblikah zavarovanj (premoženjska, zdravstvena in življenjska zavarovanja), se je delež največje zavarovalnice v preteklem letu povečal na 44.2% (leta 1998 43.6%), skupni delež največjih treh zavarovalnic pa je s 67.5% ostal na približno enaki ravni kot leta 1998, ko je znašal 67.7%. V zadnjih dveh letih je prišlo v zavarovalniškem sektorju do konsolidacije in oblikovale so se tri zavarovalne skupine. Proces dokapitalizacij, ki se je v zavarovalniškem sektorju pričel v letu 1995, se je nadaljeval tudi v letu 1999 in tako je bilo lani izvedenih 6 dokapitalizacij v skupni višini 3.8 milijarde SIT. Predmet dokapitalizacij so bile 4 zavarovalnice, pri čemer so bile v eni od njih izvedene 3 dokapitalizacije.

Zavarovalnice in pozavarovalnice so v lanskem letu dosegle skupaj 169.3 milijard SIT kosmatih premij, kar je za 11% več kot v letu 1998, pri tem pa se delež življenjskih zavarovanj v vseh zbranih premijah močno povečuje. Naložbe zavarovalnic in pozavarovalnic izkazujejo visoke letne stopnje rasti, od 30% v letu 1997, prek 27% v letu 1998 in 16% v polletju 1999. V strukturi naložb zavarovalnega sektorja prevladujejo naložbe v bančne vloge in državne vrednostne papirje.

V začetku letošnjega leta je prišlo do večjih premikov na zakonodajnem področju, saj je bil januarja sprejet Zakon o lastninskem preoblikovanju zavarovalnic, v začetku marca pa je stopil v veljavo novi Zakon o zavarovalništvu. Zakon o lastninskem preoblikovanju zavarovalnic določa način ugotavljanja deleža družbenega kapitala v zavarovalnicah ter njegovo novo lastniško strukturo. Zakon

o zavarovalništvu pa daje pravno podlago za odprtje trga tuji konkurenci (ustanavljanje podružnic tujih zavarovalnic in tujih zavarovalnih zastopniških oz. posredniških družb), uvaja podelitev nacionalne obravnave tujcev pri pridobivanju deleža v zavarovalnih družbah na ozemlju RS, ločitev življenjskega in neživljenjskega zavarovanja, uskladitev pravil previdnostnega nadzora ter skrbnega in varnega poslovanja zavarovalnih družb z direktivami EU ter daje nov pravni položaj in večje pristojnosti zavarovalnemu nadzornemu organu. Izvajanje zakona o lastninskem preoblikovanju zavarovalnic pa je bilo začasno ustavljeno zaradi sproženega ustavnega spora.

5.8 DOGAJANJA NA TRGU VREDNOSTNIH PAPIRJEV – Upadanje dinamike slovenskega trga kapitala

Dogajanja na Ljubljanski borzi so v letu 1999 najbolj zaznamovale spremembe regulative, dogajanja v zvezi s privatizacijsko vrzeljo in še vedno potekajoča konsolidacija lastništva v slovenskih podjetjih, manjši pa je bil vpliv t.i. temeljnih dejavnikov, med katere sodijo uspešnost poslovanja podjetij in makroekonomski dejavniki. Pri tem je treba upoštevati dejstvo, da na Ljubljanski borzi kotirajo predvsem delnice zrelih podjetij iz zrelih panog, pri katerih so pričakovane spremembe v uspešnosti poslovanja bistveno manj izrazite kot pri mladih podjetjih iz hitro rastočih panog. Določeno dinamiko so na trg vrednostnih papirjev v letu 1999 in prvih mesecih leta 2000 vnesle predvsem konsolidacijske aktivnosti (prevzemi) nekaterih izdajateljev.

Med zakoni, ki so v letu 1999 stopili v veljavo in ki posredno ali neposredno urejajo slovenski trg kapitala, so najpomembnejši predvsem novi Zakon o deviznem poslovanju, Zakon o prvem pokojninskem skladu Republike Slovenije in preoblikovanju pooblaščenih investicijskih družb ter Zakon o dematerializaciji vrednostnih papirjev. Posledice slednjega so se kazale v povečanem številu kotacij delnic olastninjenih podjetij, medtem ko je Zakon o trgu vrednostnih papirjev predvsem uskladil regulativo, ki ureja slovenski trg vrednostnih papirjev z direktivami EU. Zakon o prvem pokojninskem skladu Republike Slovenije in preoblikovanju pooblaščenih investicijskih družb je vplival zlasti na dinamiko tečajev delnic PID-ov, njegov rezultat pa so bili tudi pokojninski boni prvega pokojninskega sklada, s katerimi se je na Ljubljanski borzi pričelo trgovati 1. oktobra 1999. Najpomembnejši vsebinski vpliv na dogajanja na Ljubljanski borzi pa je imel novi Zakon o deviznem poslovanju in posledično sprejeti podzakonski akti Banke Slovenije, ki so odpravili večino omejitev za investiranje slovenskih

rezidentov v tuje vrednostne papirje. Banka Slovenije je v tem času omilila tudi režim skrbniških računov za tuje portfeljske naložbe. Rok, v katerem so bili tuji investitorji zavezani držati slovenske vrednostne papirje ali pa so bili zavezani plačati posebno premijo, se je znižal s štirih na eno leto, medtem ko se je sama premija na letni ravni znižala s predhodnih učinkovitih 10.38% na 2.02%. Omilitev režima ni vplivala na povečanje stopnje aktivnosti tujih investorjev na slovenskem trgu kapitala, ki upada že od sredine leta 1998.

Dogajanja na tujih trgih kapitala v letu 1999 in začetku leta 2000 niso imela praktično nikakršnega vpliva na dogajanja na slovenskem trgu. Čeprav se tečaji delnic na slovenskem trgu kapitala zaradi njegove zaprtosti in tudi majhnosti že tradicionalno precej slabše odzivajo na gibanja tečajev na razvitih trgih kapitala v primerjavi s tremi največjimi srednjeevropskimi trgi, pa se je slovenski trg kapitala v letu 1999 prvič obnašal kot izrazito izolirana celota. Stopnja korelacije mesečne donosnosti indeksa SBI z donosnostjo indeksov CESI, DAX (Nemčija) in Eurotop 100 (Evropa), s katerimi so gibanja SBI sicer povezana v največji meri, je bila v obravnavanem obdobju celo negativna. Za primerjavo povejmo, da je bila stopnja korelacije med donosnostjo indeksov CESI in DAX v tem obdobju 0.51, kar je tudi normalna in pričakovana vrednost.

Tržna kapitalizacija dolgoročnih vrednostnih papirjev (delnic, vključno z delnicami pooblaščenih investicijskih družb, obveznic in pokojninskih bonov) na Ljubljanski borzi se je od konca leta 1998 do konca marca 2000 povečala za visokih 45.3% in je dosegla 1,031.9 milijarde tolarjev. Tržna kapitalizacija delnic je tako konec letošnjega marca znašala približno 30% ocenjenega slovenskega bruto domačega proizvoda (25% brez delnic pidov). V absolutnem merilu se je najbolj povečala tržna kapitalizacija delnic (za 148.1 milijarde SIT), medtem ko sta relativno najbolj porasli tržni kapitalizaciji obveznic (71.7-odstotna rast) in pooblaščenih investicijskih družb (76.2-odstotna rast). Delež delnic v celotni tržni kapitalizaciji dolgoročnih vrednostnih papirjev na Ljubljanski borzi je tako padel z 68% konec leta 1998 na 62% konec marca 2000.

Tabela 19: Tržna kapitalizacija dolgoročnih vrednostnih papirjev na Ljubljanski borzi (v mio SIT)

Dan	Delnice	Obveznice	Pooblašcene investicijske družbe	Skupaj
31.12.96	124,990.4	52,192.0	0.0	177,182.4
31.12.97	315,944.6	83,399.9	0.0	399,344.5
31.12.98	483,037.3	145,108.4	82,106.0	710,251.7
31.12.99	566,461.5	221,058.6	125,358.7	912,878.8
31.03.00	631,125.7	249,220.0	151,601.4	1,031,947.1

Vir: Ljubljanska borza.

Število izdaj dolgoročnih vrednostnih papirjev se je od konca leta 1998 do konca marca letos povečalo s 173 na 255. Visoki porast števila izdaj delnic olastninjenih podjetij na organiziranem trgu je v veliki meri spodbudila uveljavitev Zakona o dematerializaciji vrednostnih papirjev. V tem času so se na organizirani trg uvrstile nove delnice kar 69 olastninjenih podjetij, konec tega obdobja pa je bilo teh delnic na organiziranem trgu 172. V letu 1999 so se na organizirani trg uvrstile tudi delnice vseh pooblaščenih investicijskih družb, ki so odstopile od načela, da se bodo na organizirani trg uvrstile šele po zapolnitvi privatizacijske vrzeli.

Tabela 20: Promet po posameznih skupinah VP na Ljubljanski borzi (v mio. SIT)

Obdobje	Delnice	Obveznice	PID-i	Kratkoročni VP	Pokojninski boni	Skupaj
1996	67,081.3	13,082.0	0.0	6,701.6	0.0	80,163.3
1997	87,555.1	11,525.5	0.0	9,215.6	0.0	99,080.6
1998	133,757.3	22,070.2	10,035.7	7,511.7	0.0	165,863.2
1999	168,422.5	35,298.5	53,801.9	6,446.2	1,701.4	265,670.5
1.1.- 31.3.2000	36,786.2	18,400.7	13,576.4	1,150.8	621.9	70,536.0

Vir: Ljubljanska borza.

V letu 1999 je bila na Ljubljanski borzi ustvarjena rekordna **višina prometa**, ki se je v primerjavi z letom 1998 povečal za 60.2%, število sklenjenih poslov pa se je v primerjavi z letom poprej povečalo za kar 90.8%. Likvidnost trga v prvem četrtletju leta 2000 je bila podobna. Kljub visoki rasti prometa pa je relativna likvidnost delnic, merjena z vrednostnim obratom prometa (razmerje med vrednostjo prometa in povprečno tržno kapitalizacijo), v letu 1999 dosegla najnižjo raven po letu 1992 (0.32; Kleindienst, 2000)⁴¹. Vrednostni obrat obveznic je bil še bistveno nižji, saj je dosegel le vrednost 0.18, vendar je pri tem potrebno upoštevati, da je trg dolžniških instrumentov (tudi kratkoročnih) na Ljubljanski borzi nizko likviden že od samega začetka. Od dolgoročnih finančnih instrumentov so bili v obravnavanem obdobju zadovoljivo likvidni le izrazito tranzicijski instrumenti, to so delnice pooblaščenih investicijskih družb in pokojninski boni (vrednostni obrat delnic pooblaščenih investicijskih družb je dosegel vrednost 0.52).

K upadu likvidnosti delnic na Ljubljanski borzi v preteklem letu so prispevali trije temeljni dejavniki: (i) manjši obseg prodaje delnic s strani privatizacijskih

⁴⁰ Od 1. januarja 2000 dalje morajo računovodske evidence voditi po novem Zakonu o računovodstvu, objavljenem v Uradnem listu RS, št.23/99

delničarjev oziroma manjša stopnja konsolidacije lastništva v lastninjenih podjetjih; (ii) del likvidnosti s trga delnic je najverjetneje posrkal segment pidovskih delnic; (iii) zmanjšanje aktivnosti tujih investorjev.⁴² Skupno vsem tem ugotovitvam je, da razvoj in aktivnosti domačih udeležencev na trgu kapitala v zadnjih letih enostavno niso sledili dinamiki povečevanja obsega trga, merjeno z velikostjo njegove tržne kapitalizacije. Na upadanje dinamike slovenskega trga kapitala opozarja tudi rekordno nizka stopnja nihanja tečajev delnic na Ljubljanski borzi (merjena s standardnim odklonom tedenskih donosnosti indeksa SBI; Kleindienst, 2000).

Tabela 21: Število sklenjenih poslov po posameznih skupinah VP na Ljubljanski borzi (v mio. SIT)

Obdobje	Delnice	Obveznice	PID-I	Kratkor. VP	Pokojninski boni	Skupaj
1996	106,591	6,858	0	17,804	0	113,449
1997	131,417	4,567	0	4,371	0	135,984
1998	142,691	4,843	86,766	3,304	0	234,300
1999	131,848	5,933	294,433	1,973	12,850	447,037
1.1. - 1.3.2000	34,921	1,622	87,891	53	6,771	131,258

Vir: Ljubljanska borza.

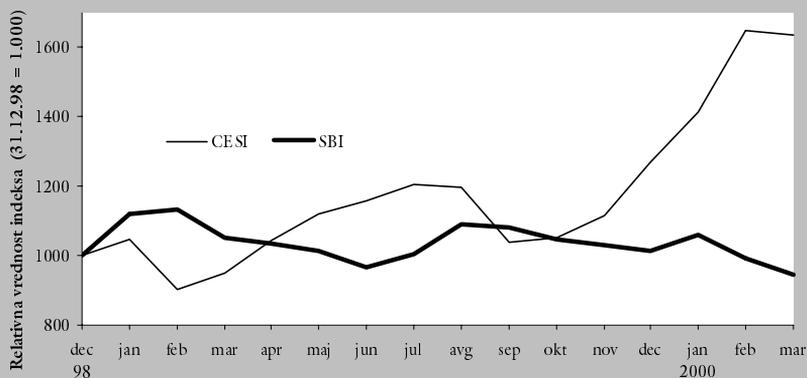
Na vlogo slovenskega trga kapitala v naslednjih letih bodo vplivali tako mednarodni dejavniki (zlasti povezovanja borz in kapitalskih trgov) kot tudi notranji sistemski dejavniki. Z nadaljevanjem procesa privatizacije je realno pričakovati uvrstitev še nekaj dodatnih emisij lastniških vrednostnih papirjev večjih izdajateljev, nato pa se bo rast trga iz tega vira upočasnila. Slovenski organizirani trg kapitala je imel doslej skoraj izključno vlogo vzvoda za konsolidacijo lastništva privatizacijskih delničarjev (sekundarni trg), medtem ko je bil primarni trg kapitala zanemarljivo majhen, saj pravih (»neprivatizacijskih«) emisij lastniških vrednostnih papirjev praktično ni bilo. Za razvoj primarnega trga kapitala, ki je neločljivo povezan z razvojem in razmerami na sekundarnem trgu, bo ključnega pomena predvsem zagotovitev zadostne izbire naložb, večja likvidnost in odprtost trga, ustrezno vrednotenje lastniških vrednostnih papirjev in večja dinamika trga (Kleindienst, 2000). Tudi pokojninska reforma, ki naj bi zagotovila bazično ali sidrno povpraševanje po vrednostnih papirjih, prispeva k optimizmu glede nadaljnega razvoja slovenskega trga kapitala, vendar pa bo o moči tega vpliva mogoče soditi šele potem, ko se bo ponudba pokojninskih skladov in njihova investicijska politika natančneje

⁴¹ Za tipične razvite in porajajoče se trge kapitala je v normalnih obdobjih značilna vrednost tega kazalnika med 0.5 in 0.8. Med srednjeevropskimi trgi kapitala je bila relativna likvidnost v letu 1999 najvišja na madžarskem trgu (0.96).

Okvir 11: Kapitalska donosnost delnic na Ljubljanski borzi (ki je posledica sprememb tečajev delnic na trgu)

je bila v letu 1999 in v prvem četrtletju leta 2000 slaba. Vrednost indeksa SBI se je od konca leta 1998 do konca marca 2000 sicer povečala za 1.7%, vendar je, merjeno v evrih, upadla za 5.3%. Do stagnacije tečajev delnic na Ljubljanski borzi je prišlo v času visoke rasti tečajev delnic na vseh srednjeevropskih trgih kapitala (z izjemo slovaškega) in tudi v večini ostalih svetovnih regij. Na zaostajanje rasti tečajev delnic slovenskih podjetij za ostalimi državami srednje Evrope od konca leta 1998 je vplivala tudi različna dinamika gibanja tečajev delnic v času ruske krize leta 1998. Tečaji delnic na Ljubljanski borzi so v letu 1998 upadli bistveno manj kot tečaji delnic na ostalih srednjeevropskih trgih, zato v letu 1999 ni bilo prostora za večjo pozitivno korekcijo tečajev, do katere je prišlo na ostalih srednjeevropskih trgih. Primerjava gibanja indeksov SBI in CESI je pokazala, da je do razmika med obema prišlo predvsem od konca oktobra 1999 do konca februarja 2000 (Kleindienst, 2000).

Slika 8: Slovenski borzni indeks (SBI) in srednjeevropski indeks CESI (relativne vrednosti v EUR)

Vir podatkov: Lbo.

Donosnost delnic pooblaščenih investicijskih družb je bila v obravnavanem obdobju višja. Indeks PIX se je v času od konca leta 1998 do konca marca letos povečal za 27.3%. Do največjega porasta tečajev pidovskih delnic je prišlo po sprejetju Zakona o prvem pokojninskem skladu, ki je med drugim opredelil obveznosti države iz naslova privatizacijske vrzeli. Indeks je najvišjo rast zabeležil po odpravi zaustavitve trgovanja z delnicami PID-ov (od 4. avgusta 1999) do 20. oktobra 1999, ko se je povečal za 60%, nato pa je do konca letošnjega marca upadel za 21.6%.

oblikovala. V primeru ugodnega razvoja dogodkov bi slovenski trg kapitala v nekaj letih lahko pridobil tudi razvojno noto, možnosti so predvsem na področju lastniškega financiranja delnic manjših in srednje velikih slovenskih podjetij, ki

bodo tudi po nadaljnem odpiranju in unifikaciji evropskih kapitalskih trgov do potrebnega lastniškega kapitala prišla le težka.

6. DEJAVNIKI KAKOVOSTI RAZVOJA

Merjenje gospodarske razvitosti in rasti blaginje se stalno izboljšuje. Čeprav izvirno namenjen merjenju rasti, se je bruto domači proizvod uveljavil tudi kot mera razvitosti. To ni bilo moteče, dokler je bilo blaginjo, prikrajšano z materialnim pomanjkanjem, mogoče povečati s zvišanjem ekonomske aktivnosti. Sčasoma pa se je izkazalo, da bi mera morala poleg sprememb na ekonomskem področju prikazati tudi napredek v ostalih sestavinah blaginje, zlasti socialni in okoljski. Znotraj posameznih držav pa je postala pomembna tudi regionalna dimenzija razvitosti.

6.1 ČLOVEKOV RAZVOJ IN VREDNOTNE ORIENTACIJE - Indeks človekovega razvoja se izboljšuje

Poročilo o človekovem razvoju za leto 1999 uvršča Slovenijo po indeksu človekovega razvoja (HDI) na 28. mesto v svetu (med 174-imi državami). Primerjava s preteklimi leti kaže, da se tako indeks kot mesto Slovenije od leta 1992 postopoma izboljšujeta. Glede na to, da koncept človekovega razvoja (in s tem tudi HDI) izhaja iz predpostavke o tesni medsebojni povezanosti in medsebojnem vplivanju ekonomskega in socialnega razvoja, daje indeks HDI tudi vpogled v dimenzije socialnega razvoja⁴³. Dokaj hitri rasti HDI v preteklih letih sta predvsem prispevala rast bruto domačega proizvoda in povečanje bruto vpisnega količnika. Vpliv pričakovane dolžine življenja, ki je najpomembnejši kazalec splošne blaginje prebivalcev neke države, pa je bil manjši. Za blaginjo ljudi ni pomembna le povprečna raven življenjskega standarda, ampak tudi porazdelitev dobrin med regijami in družbenimi skupinami (moški/ženske, revni/bogati). V Poročilu o človekovem razvoju za leto 1999 (ZMAR, 1999) je bil prvič izračunan regionalni indeks človekovega razvoja, ki opozarja na velike razvojne razlike med slovenskimi regijami; predvsem zaostajanje vzhodnega dela Slovenije.

⁴² Po podatkih Klirinško depotne družbe je delež prometa, ki ga ustvarijo tuji investitorji v celotnem prometu na Ljubljanski borzi, od konca leta 1997 do konca marca letos na letni ravni upadel s 13.2 na 1.7%, delež tujcev v tržni kapitalizaciji delnic pa se je zmanjšal z 8.9 na 7.2%.

⁴³ Indeks človekovega razvoja sestavljajo tri komponente: zdravje (pričakovana dolžina življenja), izobrazba (kombiniran indeks pismenosti in bruto vpisnega količnika) in življenjski standard (bruto domači proizvod po kupni moči).

Za bolj poglobljen vpogled v družbeni razvoj nudi koncept človekovega razvoja indekse, ki osvetljujejo neenakost po spolu. Po spolu prirejenem indeksu človekovega razvoja (GDI)⁴⁴ se Slovenija uvršča na 26. mesto. Skoraj enaka vrednost indeksov HDI in GDI (razlika je le za 2 ranga) kaže, da so v Sloveniji v primerjavi z drugimi državami razlike med spoloma majhne. To pa ne velja za razporejenost moči med spoloma (GEM)⁴⁵, saj udeležba žensk v javnem življenju (s čimer se GEM meri) Slovenijo uvršča šele na 42. mesto.

Tabela 22: Vrednosti indeksov človekovega razvoja za Slovenijo

	1992	1994	1995	1997	Sprememba v %
Pričakovana dolžina življenja ob rojstvu	0.806	0.820	0.830	0.830	+ 0.026 (3.2%)
Rang v svetu	36	35	35	34	
Bruto vpisni količnik	0.767	0.769	0.791	0.820	+ 0.053 (6.9%)
Rang v svetu	29	28	21	21	
Izobrazbe	0.916	0.916	0.924	0.930	+ 0.014 (1.5%)
Rang v svetu	20	21	18	20	
BDP po kupni moči na prebivalca (v USD)	0.748	0.796	0.810	0.825	+ 0.077 (10.3%)
Rang v svetu	35	32	34	33	
HDI	0.823	0.843	0.852	0.864	+ 0.041 (5,0%)
Rang v svetu	30	30	28	28	

Vir: Poročilo o človekovem razvoju 1999, ZMAR.

Mere neenakosti in revščine najpogosteje temeljijo le na dohodkovni in materialni distribuciji; ker pa blaginja in človekov razvoj nista odvisna le od materialnega stanja posameznika, indeks revščine (HPI-2)⁴⁶, kot ga razvija koncept človekovega razvoja, upošteva kompleksno pomanjkanje. Po tem indeksu je Slovenija dokaj ugodno uvrščena.

Koncept človekovega razvoja pomeni širitev možnosti in pogojev izbire ljudi, pri čemer morajo biti zagotovljeni vsaj trije osnovni pogoji: dolgo in zdravo življenje, možnost izobrazbe in informiranja in dostop do temeljnih virov, potrebnih za primeren življenjski standard. Prepleta se še z vrsto področij, kot so človekove pravice, kolektivna blaginja, enakost, trajnostni razvoj itd. Gospodarska rast je z vidika reševanja materialne revščine, pa tudi preprečevanja izključevanja, za človekov razvoj nedvomno nujna, vendar pa sama po sebi še ni zadostna. Le ob gospodarski in socialni integraciji oz. le ob majhnih razlikah znotraj družbe je možno preseči izključevanje in preiti v družbo sodelovanja, ki

⁴⁴ Gender development index

⁴⁵ Gender empowerment measure

⁴⁶ Human poverty index - HPI-2 prikazuje pomanjkanja na štirih osnovnih dimenzijah (zdravju, izobrazbi, materialnem standardu in socialni izključenosti).

ne bi več temeljila na materialističnih, temveč na postmaterialističnih vrednotnih orientacijah.

Gospodarski razvoj vodi do določenih sprememb v sistemu splošno sprejetih družbenih vrednot in prepričan - te pa producirajo povratne učinke, ki spet vplivajo na spremembe v gospodarskem, socialnem in političnem sistemu. Zato je sistem vrednot izjemno pomemben faktor razvoja določene družbe. Glede na prevladujoče vzorce vrednot znotraj posameznih družb (in med različnimi družbami) lahko (po Inglehartu) razlikujemo materialistične in postmaterialistične vrednotne orientacije. Značilnost materialistične vrednotne orientacije je, da ljudje razvoj družbe omejujejo predvsem na ekonomsko učinkovitost, medtem ko druge cilje razvoja, ki se nanašajo na kakovost življenja in pravice posameznika, razumejo kot manj pomembne. Materializem sovpada predvsem z nizko ravni demokratične kulture⁴⁷ ter preveliko individualizacijo brez sodelovanja pri odločanju. Postmaterialistična vrednotna orientacija manj poudarja gospodarsko učinkovitost, bolj pa kakovost življenja, varstvo okolja in demokracijo, ki temelji na zaščiti in vključevanju interesov manjšin in civilnih pobud. Po podatkih Slovenskega javnega mnenja (SJM – raziskovalno obdobje 1991-1998) je v pogledih Slovencev na razvoj družbe v letu 1992 izražena materialistična vrednotna orientacija. Po letu 1995 so sicer opazne spremembe, ki nakazujejo premik v smeri postmaterialistične orientacije, vendar pa številni kazalci (zlasti nizka stopnja demokratične kulture), nakazujejo dolgotrajnost tega prehoda.

Odprtost na družbeni in individualni ravni je močno povezana s politično demokratizacijo in tržnim gospodarstvom. Vendar pa nastanka demokratičnega političnega sistema in prehoda v tržno gospodarstvo tranzicijskih držav ne spremlja tudi odprtost navznoter in navzven. Vzpostavljanje nacionalne države pogosto celo vzpodbuja nizko demokratično kulturo, predvsem pa ksenofobijo in etnocentrizem. Čeprav je Slovenija ena najbolj nacionalno homogenih držav, kjer je slovenocentričnost pred evropocentričnostjo, pa se kaže težnja po približevanju zahodnim standardom in vključevanje v zahodnoevropske povezave. Slovenci vidijo (SJM 1985-1995) popolno (državno) suverenost kot zagotovilo za ohranjanje in izboljšanje gospodarske in socialne blaginje.

Zaprto se na individualni in družbeni ravni kaže prek nizkega zaupanja, visokega pomena, ki ga v Slovenci pripisujejo družini, nizki stopnji demokratične kulture,

⁴⁷ Stopnjo demokratične kulture neke družbe opredeljujejo naslednji atributi: stopnja zaupanja v medosebnih odnosih, stopnja zadovoljstva z življenjem, stopnja etnocentrizma in ekstremizma, raven politične participacije ter dohodkovne razlike (Inglehart, 1997).

visoki identifikaciji z lastno državo itd. Eden izmed kazalcev nizke stopnje demokratične kulture je nizka stopnja zaupanja in to tako v medosebnih odnosih (Slovenci se leta 1992 uvrščajo na 40. in leta 1995 na zadnje mesto) kot tudi nizke stopnje zaupanja v institucije. Nizko zaupanje v družbi pa pomeni nizek socialni kapital⁴⁸ in s tem manjše možnosti za oblikovanje razvojnih strategij. Prav tako je nizko tudi zadovoljstvo z življenjem, ki se v šestletnem obdobju nekoliko izboljšuje, vendar je še vedno daleč pod svetovnim povprečjem.

6.2 OKOLJE IN GOSPODARSKI NAPREDEK – Slovenija s predtrajnostno podobo

Gospodarsko rast brez razvoja sčasoma ogrozijo njeni stranski učinki: socialno neravnovesje in razvrednotenje okolja. Za rešitev tega značilnega problema prehoda iz srednje v visoko razvitost in blaginjo je zasnovana **paradigma trajnostnega razvoja**, ki uveljavlja novo civilizacijsko normo, da bogatenje sedanjih generacij ne sme iti na račun blaginje prihodnjih. Paradigma pa hkrati ne preprečuje bogatenja sedanjih generacij, če s tem ne škodujejo prihodnjim, torej dokler rast naše blaginje izhaja iz: (i) ohranjanja (varčevanja) virov blaginje, proizvedenih ali neproizvedenih; (ii) iz rasti rabe naravnih virov, omejene s hitrostjo njihove regeneracije (prirasta lesa, naravne absorpcije onesnaževal, ipd.) in iz (iii) investicij v blaginjo prihodnjih generacij.

Koncept trajnostnega razvoja je do danes prerasel iz ideje v referenco in **imperativ**: vključen je v preambulo Amsterdamskega sporazuma (Amsterdam Treaty) kot eden izmed okvirov delovanja EU, kjer pravi, da morata biti žvarstvo okolja in trajnostni razvoj vključena v vsa načela skupnosti (čl. 3d)⁷. Za trajnostni razvoj so se opredelile mednarodne organizacije, katerih članica je Slovenija: Svetovna banka, OZN, UNDP, IUCN itd. (Seljak, 1999). Institucionalno ogrodje za uveljavljanje trajnostnega razvoja se vzpostavlja tako po svetu (Komisija združenih narodov za trajnostni razvoj z regionalnimi izpostavami) kot v Sloveniji. Osrednja ustanova za uveljavljanje trajnostnega razvoja je Svet za trajnostni razvoj, ki jo vodi predsednik Vlade. Slovenija pripravlja redna petletna poročila o trajnostnem razvoju, v okviru informacijskega sistema varstva okolja se razvijajo parcialna merila in indikatorji trajnostnega razvoja.

⁴⁸ Socialni kapital je v socialno strukturo družb vtkan sistem vrednot, norm in družbenih odnosov, ki omogočajo ljudem usklajeno delovanje za dosego zelenih ciljev.

Splošno sprejete merila razvoja z vidika trajnosti ni. Eno je pripravila Svetovna banka s t.i. **genuine savings indeksom** (GSI; 1999, str. 174-6), ki je opredeljen kot razlika med letnim prirastom in izgubo bruto domačega proizvoda zaradi (ne)trajnostne rabe dveh alternativnih virov blaginje: (i) proizvedenih virov, to je varčevanja ter izdatkov za izobraževanje in (ii) neproizvedenih virov in sicer razvrednotenja okolja zaradi črpanja surovin, poseka lesa in emisij CO₂. Rezultat - prirast blaginje prihodnjih generacij v posameznem letu je izražen kot delež varčevanja v bruto domačem proizvodu, ki preostane kot razlika med stroški obrabe (negativno varčevanje) in izboljšanjem virov blaginje (v % od bruto domačega proizvoda). Stroški obrabe virov blaginje se izmerijo kot vsota amortizacije fiksnega kapitala in dodatne razvrednotenosti okolja, izboljšanje virov blaginje prihodnjih generacij pa z letnimi izdatki za izobraževanje in znižanjem razvrednotenja okolja (v % od bruto domačega proizvoda).

Po t.i. **mehki definiciji** trajnostnega razvoja (Atkinskon in dr., 1997) so viri blaginje med seboj zamenljivi: s stališča prihodnjih generacij je potrebno zagotoviti le, da zanje skupni učinek današnjega ravnanja, izgube in prirastov bruto domačega proizvoda zaradi (ne)trajnosti, ni negativen - GSI naj bi bil pozitiven in čim višji.

Tabela 23: Dosežena stopnja trajnostnega razvoja – ocena z GSI

v % od BDP, 1997	AKUMULIRANJE PROIZVEDENIH VIROV BLAGINJE				RAZVREDNOTENJE NEPROIZVEDENIH VIROV BLAGINJE				SKUPAJ ¹ 9=3+4-(5do8)
	bruto domače varčevanje	poraba fiksnega kapitala	neto domače varčev.	izdatki za izobraževanje	Izčrpanje okolja mineral. surovine	energet. surovine	les	Obremenjevanje okolja: emisije CO ₂	
	1	2	3=1-2	4	5	6	7	8	
Irska	33.1	9.2	23.9	5.1	0.0	0.1	0.0	0.3	28.7
Madžarska	26.9	8.0	18.9	5.2	0.4	0.1	0.0	0.7	23.0
Portugalska ³	18.5	5.2	14.0	5.0	0.0	0.1	0.0	0.3	18.4
Avstrija	23.5	12.9	10.5	4.9	0.1	0.0	0.0	0.1	15.2
Češka	28.4	17.2	11.2	5.3	0.4	0.0	0.0	1.3	14.8
Finska	24.6	16.7	7.9	7.2	0.0	0.0	0.0	0.2	14.8
Španija	21.4	11.4	10.0	4.8	0.0	0.1	0.0	0.2	14.5
EU15	22.1	12.5	9.5	4.7	0.1	0.0	0.0	0.2	14.0
Italija	22.3	12.4	9.9	4.2	0.1	0.0	0.0	0.2	13.9
Slovenija, 1997 ²	24.3	16.1	8.2	6.0	0.0	0.0	0.0	0.4	13.8
Nemčija	22.4	13.2	9.2	4.4	0.1	0.0	0.0	0.2	13.4
Poljska	18.1	8.9	9.3	5.7	0.6	0.3	0.0	1.7	12.5
ZDA	16.0	10.7	5.3	5.8	0.7	0.0	0.0	0.4	9.9

Opombe: ¹Odstopnja +/- 0.1% zaradi zaokroževanja; ²Podatki po domačih virih. Projekcije ZMAR in ocene (za rast na rodno gospodarskih agregatov je privzeta srednja vrednost med Scenarijem+ in Scenarijem-; vrednost za CO₂ je ocenjena iz projekcij emisij CO₂ v letu 2000); ³OECD, 1999

Vir podatkov: Svetovna banka. Marec 1999. World Development Indicators 1999, str. 174-6; Samšnik in dr., 2000; Poročilo o človekovem razvoju 1998, str. 29.

Po tem pokazatelju Slovenija s sedanjo gospodarsko dejavnostjo (1997 in 2000) ne ogroža blaginje prihodnjih generacij, saj ustvari več virov blaginje kot jih razvrednoti – v letu 1997 je znašala razlika 13.8% bruto domačega proizvoda⁴⁹. Vendar to ne more biti vzrok za zadovoljstvo, saj mednarodna primerjava odkrije, da je slovenski GSI med najnižjimi. Položaj Slovenije je nekoliko boljši, če pogledamo le odbitne postavke GSI. Po delnem indikatorju bi se Slovenija (z 0.4% bruto domačega proizvoda razvrednotenja okolja zaradi visokih emisij CO₂), uvrstila na sredino seznama obravnavanih držav, skupaj s Portugalsko in Irsko, kar je le malo slabše od povprečja EU15.

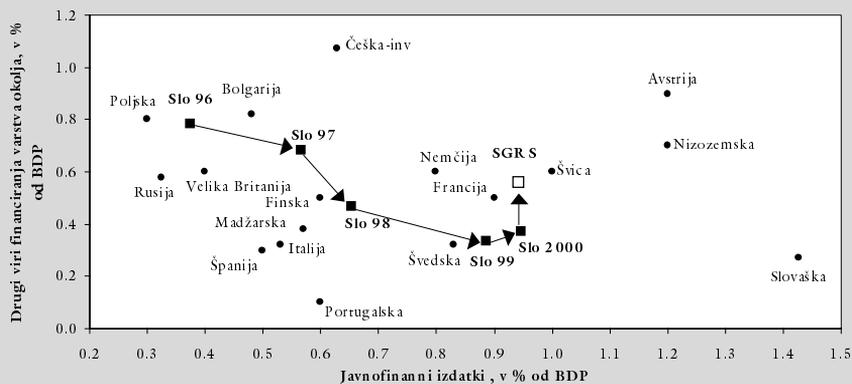
Kako bi bile z današnjimi ekonomskimi izbirami **zadovoljne bodoče generacije**, če bi prikazani razvojni vzorci ostali dlje časa nespremenjeni? Madžarska in Češka sta leta 1997 zabeležili nadpovprečno visok trajnostni prirast blaginje iz proizvedenih virov, obenem pa tudi nadpovprečno razvrednotenje okolja: prihodnje generacije teh dveh držav v primerjavi z današnjimi ne bodo na slabšem, kar se tiče razpoložljive blaginje, morale pa bodo sprejeti precej slabše možnosti izbire glede njenega izvora, saj bo do takrat okolje precej bolj razvrednoteno kot danes. Poljska in ZDA sta v istem letu zabeležili nasproten dosežek: skromen prirast blaginje iz proizvedenih virov in visoko razvrednotenje okolja – med vsemi še najbolj kažeta na razvoj, ki gre v škodo prihodnjih generacij, saj današnje svojo materialno blaginjo, žustvarjajo' s prenizkim izkoristkom za prihodnje generacije. Irška, Finska in Avstrija so si podobne, ker imajo razmeroma visok prirast v obeh virih blaginje, s čimer kažejo na razvojni vzorec, ki je zaželjen tako s stališča sedanjih (gospodarska rast) kot prihodnjih generacij (nizko razvrednotenje okolja in akumulacija proizvedenih virov blaginje).

Slovenija in Nemčija sta v obravnavanem letu dosegli razmeroma nizek porast pri obeh virih blaginje. Za Slovenijo bi rekli, da s tem kaže na **predtrajnostni razvojni vzorec**. V primerjavi z drugimi državami slovenski razvoj res ne gre izrazito v škodo prihodnjih generacij, vendar tudi ne v izrazito korist. Takšne razmere ustvarijo celo skušnjava po gospodarskem napredku na račun okolja, v (ne)razvrednotenosti katerega naj bi ležala še precejšnja blaginjska rezerva za sedanje generacije, kar prihodnjih zaradi ždobrega izhodišča' ne bi smelo žpreveč motiti'. Ob iztekanju tranzicije v tržni ekonomski sistem in posledično krepitvi razvojnih impulzov bi Slovenija potrebovala novo razvojno paradigmo, ob tem pa razmislile o razvojnih možnostih, ki jih ponuja paradigma trajnostnega razvoja.

⁴⁹ Ocenjujemo, da naj bi se v letu 2000 s povečanjem bruto varčevanja na eni strani in škod zaradi emisij CO₂ na drugi vrednost indikatorja povečala za 1.1 odstotne točke.

Najpomembnejši inštrument države za integracijo okoljskih in gospodarskih vidikov razvoja v trajnostno razvojno paradigmo je **proračun**. Zato je proces integriranja priporočljivo opazovati s pomočjo evidence o izdatkih za varstvo okolja (Radej, 2000), v katerih javnofinančni tokovi varstva okolja predstavljajo eno glavnih podlag. Ta (gl. Statistično prilogo) ima sicer itak velik pomen s stališča evidenc varstva okolja (ZMAR, SURS, MOP; 1997), povišanje ravni izdatkov varstva okolja pa je poleg tega ena od razvojnih usmeritev Strategije gospodarskega razvoja iz leta 1995, v skladu s katero naj bi bilo varstvu okolja postopno namenjeno vse več sredstev, tako da bi do leta 2000 izdatki dosegli okoli 1.5 % bruto domačega proizvoda (Potočnik in dr., 1995, str. 100). Ocenjujemo pa, da bodo izdatki za varstvo okolja letos (po delovni projekciji) dosegli le 1.32% bruto domačega proizvoda ali 52.4 milijarde SIT (v letu 1999: 1.22%, v letu 2001 pa 1.25%). To je malo, ne le glede na cilj, še bolj glede na Nacionalni program varstva okolja, ki mora v naslednjih 10 – 15 letih samo za realizacijo prednostnih nalog investirati 1.44% bruto domačega proizvoda povprečno letno. To bi namreč pomenilo, da bodo izdatki za varstvo okolja, ki vsebujejo tudi tekoče izdatke (leta 1998 so dosegali okoli 0.6% bruto domačega proizvoda), morali preseči 2% bruto domačega proizvoda. S tem bi se Slovenija približala najvišji ravni izdatkov držav z gospodarstvi na prehodu (glej graf).

Slika 9: Nacionalni izdatki za varstvo okolja (zadnji razpoložljivi podatek, v % od BDP)

Viri podatkov: Poročevalec Državnega zbora, št. 17/95, 42/97, 54, 64/98, 36,74,84/99; Statistične informacije SURS št. 129/1997; 44/1998; 93/1999, za leto 1998 – SURS, delovna verzija; Ur.l. 26/94, 40/95, 5/96, 443-9/00; Eurostat. 1997, 1999. UMAR, Pomladansko poročilo 1999; Delovni zvezek 3/1999.

6.3 POSAMEZNIK- NOSILEC RAZVOJA IN SOCIALNA INTEGRACIJA - V letu 1998 finančni položaj gospodinjstev boljši kot v letu 1992

Socialna politika s svojimi programi in storitvami v najširšem smislu zagotavlja državljanom enakost in socialno varnost. Enakost v smislu enakega dostopa državljanov do storitev javnih služb (na področju šolstva, zdravstva, stanovanj itd.) in socialno varnost, ki se zagotavlja z (re)distribucijo dobrin in uslug. Za socialno varnost, smo po oceni leta 1997 namenjali 24.0% bruto domačega proizvoda⁵⁰ kar je na približno enaki ravni kot v Luksemburgu (24.8%), Grčiji (23.6%) in Portugalski (22.5%), v evropski petnajsterici pa je leta 1997 ta delež znašal 28.2% BDP (Statistics in focus, 2/2000).

Temeljni cilj socialne politike je socialna integracija posameznika - nosilca razvoja. V tem okviru postajajo programi proti revščini in socialni izključenosti vse pomembnejša aktivnost programov socialne politike, saj delujejo v smeri reintegracije ljudi iz socialnega obrobja. Revščina in socialna izključenost, kar pomeni ne le materialno, temveč tudi socialno pomanjkanje (leta 1998 je bilo 15.4% prebivalstva Slovenije izpostavljenih visokemu tveganju socialne izključenosti) torej postaja tista osrednja točka, s katero se vedno bolj ukvarja socialna politika. Vlada RS je februarja letos sprejela Nacionalni program boja proti revščini in socialni izključenosti, s čimer se Slovenija kot podpisnica Evropske socialne listine pridružuje prizadevanjem evropske in tudi svetovne skupnosti. Program vodi spoznanje, da se proti revščini in socialni izključenosti lahko učinkovito borimo le, v kolikor povezujemo vse resorje, ki kakorkoli lahko vplivajo na zmanjševanje revščine in v kolikor je ta naloga ena jasno opredeljenih prioritet vladne politike. Osrednje mesto programa zavzema zaposlovanje in temu cilju morajo biti prilagojene vse ostale politike.

Upoštevajoč analize ministrstev, ki so sodelovala pri pripravi Programa, so za blažitev in preprečevanje revščine in socialne izključenosti najpomembnejše naslednje naloge: (i) večjemu delu prebivalcev omogočiti zaposlitev, ki bo zagotavljala socialno varnost; (ii) zmanjšati osip pri izobraževanju in povečati število ljudi z ustrezno strokovno usposobljenostjo; (iii) povečati ponudbo socialnih in neprofitnih stanovanj in uvesti subvencioniranje najemnin za tiste,

⁵⁰ Prva poskusna ocena ZMAR, po metodologiji Eurostat - ESSPROS- Evropski sistem statistike socialne varnosti; pri čemer izdatki za socialno varnost obsegajo vsa financiranja pomoči gospodinjstvom ali posameznikom ter s tem povezanih upravnih stroškov na naslednjih področjih: bolezen, invalidnost, starost, smrt hranitelja družine, varstvo otrok in družine, brezposelnost, nastanitve in druge oblike socialne izključenosti.

ki teh stroškov ne zmorejo; (iv) dvigniti višino socialno varstvenih dajatev tistim, ki si sami ne zmorejo zagotoviti preživetja. Medtem ko so prve tri naloge dolgoročneje, pa je dvig višine socialno varstvenih dajatev najbolj ogroženemu prebivalstvu s pripravo Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o socialnem varstvu že v fazi uresničevanja. Socialno varstvena dajatev bo dvignjena na raven na novo izračunanega minimalnega dohodka, ki zadošča za zadovoljevanje minimalnih življenjskih potreb ene odrasle osebe; (Stanovnik, Stropnik, 1999). Tako naj bi ta dajatev, (po starem denarni dodatek, po novem - socialna denarna pomoč) znašala 32,582 SIT (v cenah januar 1999), sedaj pa znaša 24,464 SIT.

Blažitev revščine in socialne izključenosti je tudi pomemben del Nacionalnega programa socialnega varstva do leta 2005, ki prinaša naslednje cilje: izboljšanje kakovosti življenja, zagotavljanje aktivnih oblik socialnega varstva, razvoj strokovnega socialnega omrežja ter podpora in razvoj pluralnega reševanja socialnih stisk v vseh sektorjih (javnem, privatnem in prostovoljskem) .

Stopnja revščine je bila leta 1996 (po zadnjih razpoložljivih podatkih SURS) 14.9%. To pomeni, da je okrog 95,000 gospodinjstev živelo pod mejo revščine, ki jo določa 50% povprečnega ekvivalentnega dohodka gospodinjstev. Po podatkih iz Ankete o porabi gospodinjstev leta 1998 distribucija dohodkov gospodinjstev kot kazalec neenakosti kaže, da so gospodinjstva iz spodnjih dveh dohodkovnih decilov razpolagala z 8.2% vseh dohodkov gospodinjstev; gospodinjstva iz gornjih dveh decilov pa s kar 4 krat večjim deležem vseh dohodkov gospodinjstev (33.4%). Slabša se razmerje med prejemki iz zaposlitve in socialnimi prejemki. Tako so leta 1998 (isti vir) v strukturi dohodkov gospodinjstev dohodki iz zaposlitve predstavljali 62.4% (leta 1993 69.8%), dohodki iz socialnih prejemkov, kjer največji delež predstavljajo pokojnine pa 37.1% (leta 1993 24.8%). Ginijev koeficient kot mera neenakosti porazdelitve dohodka med gospodinjstvi pa se je v letih od 1993 do 1998 nekoliko izboljšal, in sicer od 0.28 na 0.25. V letu 1999 je bilo v Sloveniji 119,000 oseb brez zaposlitve (registrirano brezposelnih), kar hipotetično pomeni, da je 3 krat toliko oseb živelo v negotovosti in pod pretnjo revščine.⁵¹

Opisani kazalci vplivajo na kvaliteto življenja ljudi, na njihovo počutje in zdravje, kar lahko razberemo iz mnenjskih podatkov SURS (Anketa o porabi gospodinjstev 1998), kjer 37.4% gospodinjstev odgovarja, da s težavami shaja s svojimi mesečnimi dohodki (od tega jih 12.3% shaja z velikimi težavami); in javnomnenjskih podatkov (SJM 99/2), kjer 36.9% vprašanih izjavlja, da ima pogosta obdobja, ko so povsem izčrpani in utrujeni, 10.7% jih je pogosto

⁵¹ Po zadnjih podatkih SURS šteje povprečno slovensko gospodinjstvo 3.02 člana.

nesrečnih in depresivnih in 16.4% kar naprej napetih in živčnih. Finančno situacijo svojega gospodinjstva v primerjavi z letom poprej ocenjujejo kot: boljšo 21.2%, enako 48.6%, kot slabšo pa 29.5% vprašanih. Ob primerjavi javnomnenjskih odgovorov leta 1998 z letom 1992 ugotovimo, da se je finančna situacija gospodinjstev izboljšala, saj se je leta 1998 število gospodinjstev, katerim so njihovi dohodki v celoti oziroma v precejšnji meri zadostovali za preživljanje, povečalo za 11.5 odstotne točke, število tistih gospodinjstev, ki jim dohodki niso zadostovali za preživljanje, pa se je zmanjšalo za 7.3 odstotne točke.

Tako kot vrednote, stopnja socialne enakosti ter določen materialni in socialni standard **tudi izobrazba utemeljuje in opredeljuje posameznika kot nosilca razvoja**. Obseg javnega izobraževalnega sistema za mladino v Sloveniji se je že približal svojim zgornjim mejam. Nadaljnjo rast onemogočajo manj številne prihajajoče generacije učencev (devetnajstletnikov, potencialnih brucev, je bilo lani okrog 30 tisoč, petnajstletnikov, potencialnih srednješolcev 25 tisoč, sedemletnih otrok pa le še okrog 20 tisoč) in že skoraj dosežena zgornja meja prehodnosti med izobraževalnimi stopnjami. Poleg obvezne osnovne šole tako domala vsi vpišejo enega od srednješolskih programov, med maturanti ali tistimi, ki so opravili zaključni izpit na kateri od štiriletnih srednjih šol pa se tudi skoraj vsi vpišejo na eno od višjih ali visokih šol. Med 17,470 dijaki, ki so v letu 1999 zaključili enega od štiriletnih srednješolskih programov, se jih je 80% prvič vpisalo v prvi letnik kake visoke šole. Med generacijo 19-23 let je bilo v šolskem letu 1998/99 rednih študentov 28.2%, dve leti prej 20.7%; vseh študentov (tudi izrednih) pa 33.4%, dve leti prej 28.4%, v študijskem letu 99/2000 že 35.9%. Tako se izobraževalni sistem lahko izboljšuje, znatneje širiti se ne bo več mogel.

Smeri izboljšanja izobraževalnega sistema so predvsem naslednje: (i) zmanjšanje osipa na vseh stopnjah izobraževanja; (ii) povečanje zanimanja za dualni sistem poklicnega izobraževanja in za poklicno tehnično izobraževanje; (iii) povečevanje deleža dijakov, ki končajo štiriletne srednješolske programe; (iv) izenačevanje pogojev šolanja in študija; (v) povečanje konkurence med izvajalci programov; (vi) zmanjšanje razkoraka med izbiro družboslovnih in naravoslovno-tehničnih študijskih smeri. K tem sklepom napeljujejo dejstva, ki jih navajamo v nadaljevanju.

Okrog 10% učencev ne konča osmih razredov osnovne šole (tudi v 10 letih ne). Na srednješolski stopnji je osip razmeroma še večji⁵² saj okrog 13% generacije

⁵² V generaciji, vpisani leta 1993 (26,700 dijakov) so se takole odrezali: 1,080 jih je vpisalo programe nižjega poklicnega izobraževanja (4% vseh tisto leto na novo vpisanih srednješolcev), polovica jih je šolanje zaključila v roku, 32 % jih ni končalo nobenega srednješolskega programa, 8,826 je vpisalo srednje poklicne programe (33% vseh), 62.6% jih je končalo v

nadaljevanje na naslednji strani

ne zaključí nobenega srednješolskega programa, okrog 30% dijakov pa enega od letnikov ponavlja vsaj enkrat. Tudi na visokih šolah je osip velik. Povprečna starost (rednih) diplomantov leta 1999 na visoki stopnji je bila 26.2 leta, za dokončanje študija pa so potrebovali v povprečju 6.4 leta. V generaciji rojenih 1974 je bilo 28,625 otrok. Med njimi se je 10,140 otrok z 19. (ali 18.) letom vpisalo na eno od višjih ali visokih šol in jih študij do 24. (ali 23.) leta uspešno zaključilo 1,788. Primerjava šolske poti rojenih leta 1974 in 1979 pokaže izboljšanje treh kazalcev, in sicer se je povečalo število dijakov štiriletnih srednjih šol (od 13,283 na 14,150), število vpisanih v prvi letnik višjih in visokih šol (od 9,320 na 10,690 rednih in od 820 na 1,583 izrednih študentov), zmanjšalo pa se je število učencev, ki so s šolanjem prenehali (od 2,200 na 1,700 pri petnajstih letih, na prehodu med osnovno in srednjo šolo, in od 9,000 na 6,500 pri devetnajstih letih, pred vstopom v visoko šolstvo), tako da je osip nekoliko manjši.

Pri izenačevanju pogojev šolanja in študija igrajo pomembno vlogo štipendije kot korektiv različnih izhodiščnih možnosti (socialnih, geografskih). Prejema jih okrog 28% študentov in okrog 38% dijakov (število štipendij za dijake se zmanjšuje). Daleč največ je republiških in Zoisovih štipendij (za nadarjene), izjemno nizek pa je delež kadrovskih štipendij, le kakih 13%. V šolskem letu 1999/2000 so bila uvedena posojila za študij, ki bodo morala v bodoče prevzeti glavno vlogo štipendijske politike.⁵³ Za izenačevanje izobraževalnih možnosti so pomembni tudi domovi za dijake in študente, kjer so zmogljivosti daleč premajhne: dijaških je 45 z 10,075 gojenci, študentskih pa 18 z 8,305 študenti. Delež izrednih med vsemi vpisanimi študenti (brez absolventov) je v študijskem letu 1999/2000 znašal že 32.3% (še 95/96 21.3%). Veliko med njimi se jih je vpisalo takoj po končani srednji šoli, ker niso bili sprejeti na redni študij.⁵⁴ Z vpisom in plačilom študija se tako tudi izognejo zelo verjetni brezposelnosti. Večina jih izbere ekonomske, poslovne, organizacijske ali upravne študijske programe (več kot 60%), saj so se šole, ki te programe izvajajo, hitro prilagodile povpraševanju in kljub nezadostnim zmogljivostim sprejemajo študente (in njihovo šolnino). Ker so izredni študenti po statusu izenačeni z rednimi, je bistvena razlika med njimi velikokrat samo v izdatnem plačilu za praviloma slabšo storitev.

nadaljevanje s prejšnje strani

roku, 16.6% srednje šole ni končalo, 10,405 jih je vpisalo srednje tehnične in strokovne programe (39%), 70% jih je končalo v roku, 11.9% je osipa, na splošne gimnazije se je vpisalo 6,425 mladenk in mladeničev (24%), 80.2% jih je šolanje zaključilo v roku, 6.5% je bilo osipa; (V ir: MŠŠ)

⁵³ V Proračunu za leto 2000 je za regresiranje obrestne mere kreditiranja študentov namenjenih 305 mio SIT.

⁵⁴ V prvem letniku je le polovica zaposlenih (v drugem 60%, tretjem 82%, četrtem 73%).

Možnost, da izobraževalne programe znotraj javne mreže izvajajo tudi zasebniki in nejavni zavodi, lahko zaradi konkurenčnosti izboljša kakovost izobraževanja (kar bo prišlo še bolj do izraza, ko bodo zmogljivosti presegle povpraševanje), širi obzorja z uvajanjem drugačnih pedagoških pristopov, predstavlja pa lahko tudi podjetniški izziv.⁵⁵ Zelo visoko so cenjene zasebne gimnazije, hitro pa raste tudi število vpisanih na samostojne visokošolske zavode (letos, v vseh letnikih, že skoraj 4,000 študentov). Na visoki stopnji je zanimanje za družboslovne in poslovno-menedžerske študije nenormalno veliko (okrog 67% vseh študentov). Leta 1999 je največ študentov diplomiralo iz družboslovnih in poslovnih študijskih programov (39%, v EU je povprečje 25%), samo 2% iz naravoslovnih (EU 9%), 5% iz humanističnih in umetniških (EU 12%).

Zelo velike rezerve so pri izobraževanju odraslih, tako pri izboljševanju njihove izobrazbene strukture (med zaposlenimi v družbah, podjetjih in organizacijah se je delež oseb z višjo ali visoko izobrazbo med koncema let 1997 in 1998 povečal od 17.5% na 18.5%, delež oseb z manj kot srednjo izobrazbo pa se je znižal od 55.5% na še vedno zelo visokih 54.5%), kot pri obnavljanju znanj in t.i. vseživljenjskega učenja (po podatkih SURS je bilo v letu 1998 v razne programe izobraževanja odraslih vključenih: 82,000 v programe usposabljanja, 207,000 v programe izpopolnjevanja in 10,000 v izobraževanje za pridobitev formalne izobrazbe po verificiranih programih). Za povečanje možnosti ponovnega vključevanja brezposelnih v delo pa je zelo pozitiven in koristen program izobraževanja brezposelnih (Program 5000).

6.4. REGIONALNE RAZSEŽNOSTI RAZVOJA - Nov pristop k regionalnemu razvoju

Področje regionalnega razvoja v Sloveniji je v letu 1999 zaznamovala prenova regionalne politike s precejšnjimi spremembami institucionalne in vsebinske narave. Potrebo po prenovi regionalne politike so na eni strani spodbudili premajhna učinkovitost in nedoseganje zastavljenih ciljev dosedanje regionalne politike, slabo izkoriščanje lokalnih razvojnih pobud, odsotnost regionalne dimenzije v sektorskih programih ter slaba koordinacija sektorskih politik, na drugi strani pa tudi novi izzivi globalizacije in priprava Slovenije na članstvo v EU, kar v praksi pomeni predvsem harmonizacijo slovenske zakonodaje z evropsko.

⁵⁵ Posredovanje znanj zunaj javne mreže (tečaji) je že dolgo donosna dejavnost.

Ena izmed temeljnih novosti na področju regionalnega razvoja v letu 1999 je bilo sprejetje Zakona o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (ZSRR), ki je postavil osnovo za izvajanje regionalne strukturne politike v Sloveniji. Po Zakonu temelji slovenska regionalna politika na celovitosti njenega izvajanja, ob tem pa izpostavlja nekatera prioriteta območja, kamor naj bi se pomoč države v prihodnje prvenstveno usmerila. Gre za: (i) regije z manjšimi razvojnimi potenciali in (ii) območja s posebnimi razvojnimi problemi, ki bodo opredeljena v podzakonskem aktu. Ena od osnovnih novosti Zakona je priprava regionalnih razvojnih programov, ki so pogoj za pridobitev državnih finančnih sredstev. To pomeni, da bo vsako območje, ki bo želelo priti do razvojnih sredstev, za to moralo imeti tudi izdelan regionalni razvojni program.

Zakon je uvedel nove institucije kot nosilke regionalne strukturne politike. Na nacionalni ravni je bila tako ustanovljena Agencija RS za regionalni razvoj, ustanovljen bo tudi vladni Svet za strukturno politiko, vloga Sklada za regionalni razvoj in ohranjanje poseljenosti slovenskega podeželja pa se bo okrepila. Na regionalni ravni bodo vlogo nosilk regionalne politike prevzele regionalne razvojne agencije. Zakon zahteva tudi sprejetje Strategije regionalnega razvoja Slovenije do sredine leta 2000, ki bo postala temeljni dokument za vodenje regionalne strukturne politike. Za dokončno uveljavitev Zakona v praksi je potrebno sprejetje še nekaterih drugih podzakonskih predpisov, ki so že pripravljene in bodo v kratkem sprejeti.

Eden od pomembnih korakov k harmonizaciji slovenske zakonodaje z evropsko so novosti na področju statistike, ki so posredno močno vezane na regionalno politiko. Gre za sprejem uredbe o standardni klasifikaciji teritorialnih enot (SKTE⁵⁶), ki je vsebinsko usklajena z NUTS klasifikacijo, ki jo uporabljajo države članice EU kot obvezno teritorialno osnovo za vodenje regionalne politike. Po vstopu v EU pričakuje Slovenija tudi vključitev v vse obstoječe programe strukturne in kohezijske politike, ki se izvajajo pretežno na teritorialnem nivoju NUTS 2 in 3.

⁵⁶ V okviru SKTE je največja novost na nivoju SKTE 2 oz. NUTS 2 teritorialnih enot, kjer Slovenija uvaja dve novi enoti – Ljubljansko urbano regijo in Preostalo Slovenijo. Na nivoju SKTE 3, sedanjih statističnih regij, pa je prišlo le do manjših sprememb. Osrednjeslovenska regija se povsem pokriva z Ljubljansko urbano regijo na ravni SKTE 2 in se razlikuje od bivše Osrednjeslovenske regije v tem, da je zmanjšana za občine Kočevje, Loški Potok, Osilnica, Ribnica, Kostel in Sodražica. S temi občinami pa je razširjena bivša Dolenjska regija, ki se preimenuje v Jugovzhodno Slovenijo. Ostale regije so identične že doslej uveljavljenim statističnim regijam.

Če primerjamo razvitost Slovenije po bruto domačem proizvodu na prebivalca po kupni moči⁵⁷ z državami članicami EU ugotovimo, da je bila Slovenija s 66% povprečja petnajsterice (ocena za obdobje 1995-1997) na ravni razvitosti najslabše razvite države članice Grčije (v letu 1998 je Slovenija dosegla 68% povprečja EU). Na ravni teritorialnih enot NUTS 2, kjer je Slovenija razdeljena na Ljubljansko urbano regijo in Preostalo Slovenijo, so večje razlike. Po oceni dosega Ljubljanska urbana regija 87% povprečja petnajsterice, Preostala Slovenija pa 59%. Primerjava z nam najbližjimi regijami držav članic v Avstriji in Italiji na ravni NUTS 2 pokaže, da je Ljubljanska urbana regija le nekoliko manj razvita od Južne Avstrije, kjer dosega Koroška 89%, Štajerska pa 90% povprečja razvitosti EU. Bistveno večji je zaostanek za vzhodnim delom severne Italije, saj regija Furlanija-Juljska krajina presega povprečje petnajsterice za kar 27%.

V primerjavi z desetimi državami kandidatkami za članstvo v EU (Bolgarija, Češka, Estonija, Madžarska, Litva, Latvija, Poljska, Romunija, Slovenija in Slovaška) je Slovenija po kazalcu bruto domačega proizvoda na prebivalca po kupni moči najbolj razvita, enako velja tudi za večino slovenskih regij v primerjavi z regijami v državah kandidatkah na ravni NUTS 2.

Tudi medregionalne razlike na ravni NUTS 2 so v Sloveniji precej manjše kot v ostalih državah kandidatkah. Razlika med Ljubljansko urbano regijo in Preostalo Slovenijo je bila v obdobju 1995-97 po oceni 1.5: 1, medtem ko je bilo razmerje med najbolj in najmanj razvito regijo v ostalih državah kandidatkah med 2:1 in 3:1.

Precej večje medregionalne razlike so znotraj Slovenije na nižji teritorialni ravni – med statističnimi regijami, še bolj pa med občinami, čeprav bi glede na samo velikost Slovenije pričakovali manjše razlike. Še najmanjše razlike so pri osnovi za dohodnino na prebivalca kot kazalcu ekonomske moči prebivalstva. Ta je najvišja v Osrednjeslovenski regiji in leta 1998 je presegala slovensko povprečje za 23%. Razmerje med regijama z najvišjo (Osrednjoslovenska) in najnižjo (Pomurska) vrednostjo kazalca je leta 1998 znašalo 1.6:1 in je na bolj ali manj enaki ravni že nekaj let. Medregionalne razlike pa so višje pri registrirani stopnji brezposelnosti. Čeprav se je skupno število brezposelnih v Sloveniji v letu 1999 zmanjšalo, pa razmerje med regijama z najnižjo in najvišjo stopnjo registrirane brezposelnosti ostaja veliko oziroma se celo povečuje (leta 1997 1: 2.4; leta

⁵⁷ SURS je v lanskem letu objavil podatke o bruto domačem proizvodu na prebivalca po 12 statističnih regijah (pred sprejetjem SKTE) za leto 1996. Podatki za obdobje 1995-1997 so ocena Eurostata na osnovi podatkov SURS-a iz leta 1996. Razdelitev po SKTE pa je ocena ZMAR-a.

Tabela 24: Nekateri podatki po standardni klasifikaciji teritorialnih enot na ravni SKTE 2 in SKTE 3

	Prebivalstvo Skupaj %		Registrirana stopnja brezposelnosti, v %	Stopnja aktivnosti, v %	Stopnja zaposlenosti, v %	Dohodnina na prebivalca (indeks ravni; SLO = 100)
	30.6.1999	1999	1999	1999	1998	
SKTE 2						
Ljubljanska urbana regija	485,698	24.5	10.1	65.0	58.4	123.0
Preostala Slovenija	1,499,859	75.5	14.7	62.6	53.4	92.6
SKTE 3						
Osrednjeslovenska	485,698	24.5	10.1	65.0	58.4	123.0
Obalno-kraška	103,298	5.2	10.1	61.1	54.9	116.3
Gorenjska	196,436	9.9	11.9	62.0	54.6	99.1
Goriška	119,998	6.0	7.7	61.1	56.4	112.7
Savinjska	256,562	12.9	15.3	63.8	54.0	89.1
Jugozahodna Slovenija	137,925	6.9	11.7	64.9	57.3	92.6
Pomurska	125,037	6.3	18.2	64.1	52.5	74.7
Notranjsko-kraška	50,470	2.5	12.2	64.2	56.4	100.4
Podravska	319,468	16.1	20.6	61.7	49.0	84.5
Koroška	74,012	3.7	11.7	60.7	53.6	86.4
Spodnjeposavska	70,100	3.5	14.9	63.6	54.2	86.6
Zasavska	46,553	2.3	17.5	61.9	51.1	93.1
Slovenija	1,985,557	100.0	13.6	63.2	54.6	100.0

Vir: SURS, DURS, preračuni ZMAR.

1999 1 : 2.7). Kar pet regij ima nadpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti (Podravska, Pomurska, Zasavska, Savinjska in Posavska), med katerimi najbolj izstopa Podravska regija z registrirano stopnjo brezposelnosti 20.6% v letu 1999. Po oceni⁵⁸ je to tudi edina regija v Sloveniji, ki presega povprečje EU.

Še bolj kot sama stopnja brezposelnosti pa je v Sloveniji pereča struktura brezposelnih, ki ostaja ista oziroma se še poslabšuje. Za regije z visoko stopnjo registrirane brezposelnosti je namreč značilen tudi visok delež brezposelnih z nizko stopnjo izobrazbe. Najvišji delež te kategorije brezposelnih je v Jugovzhodni Sloveniji (58.7) in Pomurski regiji (55.9). Ta regija je značilna tudi po nadpovprečnem deležu mladih med brezposelnimi, saj predstavljajo skoraj tretjino vseh iskalcev zaposlitve v regiji. Visoko nadpovprečen delež brezposelnih mladih ima še Goriška regija, kjer je sicer registrirana stopnja brezposelnosti najnižja v Sloveniji. Sicer pa je veliko mladih iskalcev zaposlitve še v Savinjski, Zasavski, Notranjsko-kraški, Koroški in Spodnjeposavski regiji. V vseh statističnih regijah

⁵⁸ Stopnje brezposelnosti po ILO metodologiji (anketne) za regije nimamo. Na osnovi registrirane stopnje brezposelnosti in anketne brezposelnosti smo na ZMAR-u ocenili, kakšna bi bila stopnja brezposelnosti po ILO metodologiji. Pri tej oceni gre v bistvu za harmonizirano stopnjo brezposelnosti.

narašča delež iskalcev zaposlitev, starih nad 40 let. Največ (57.5%) jih je Gorenjski regiji, kjer jih je že kar dobrih 30%, starih več kot 50 let. Sicer pa je v strukturi brezposelnih več kot polovico starih nad 40 let še v Osrednjeslovenski regiji, Jugovzhodni Sloveniji in Obalno-kraški regiji. Prav tako v večini regij narašča delež brezposelnih žensk, največ (okoli 56%) jih je v Obalno-kraški, Zasavski, Gorenjski in Notranjsko-kraški regiji.

Finančni rezultati poslovanja gospodarskih družb v statističnih regijah so bili v letu 1999 v večini regij ugodnejši kot v letu 1998. Najbolje je poslovala Osrednjeslovenska oz. Ljubljanska urbana regija, ki je obenem tudi gospodarsko najmočnejša regija v Sloveniji. Z dobrimi 42% vseh slovenskih gospodarskih družb in slabo tretjino vseh zaposlenih v gospodarskih družbah je ustvarila skoraj polovico celotnega neto dobička v Sloveniji. Finančne rezultate so močno izboljšale tudi gospodarske družbe v Podravske regiji, ki so po nekaj zaporednih letih poslovanja z izgubo leto 1999 zaključile z dobičkom. Lani so tako z izgubo poslovale le še gospodarske družbe v Spodnjeposavski in Zasavski regiji, pri tem se je neto izguba v Spodnjeposavski regiji v primerjavi z letom 1998 zmanjšala, v Zasavski regiji pa močno povečala (Zasavje je lani ustvarilo že več kot polovico celotne čiste izgube, leta 1998 pa le 5.6%). Dodana vrednost⁵⁹ na zaposlenega, kot kazalec produktivnosti dela, je bila lani najvišja v Osrednjeslovenski oz. Ljubljanski urbani regiji in je za skoraj petino presegala slovensko povprečje. Nadpovprečna je bila še v Obalno-kraški in Goriški regiji ter v Jugovzhodni Sloveniji. Slednja kot najbolj izvozno usmerjena regija (več kot 50% prihodkov ustvarja z izvozom) v zadnjih letih tudi stalno izboljšuje svoj relativni položaj po kazalcu produktivnosti dela glede na ostale regije.

Različni indikatorji torej kažejo, da razlike med posameznimi območji v Sloveniji obstajajo. Sprejeta regionalna politika poskuša te razlike zmanjševati in zagotoviti skladnejši razvoj na celotnem ozemlju Slovenije. V ta namen se v zadnjem času povečujejo tudi sredstva za regionalni razvoj, pri čemer poskuša Sklad za regionalni razvoj in ohranjanje poseljenosti slovenskega podeželja s svojo naložbeno politiko povezati različne sektorske politike in usmerjati svoje naložbe na najbolj problematična območja. Lani je Sklad prevzel tudi finančno realizacijo natečaja Ministrstva za ekonomske odnose in razvoj (MEOR) za spodbujanje razvoja demografsko ogroženih območij. V letu 1999 je bilo za regionalni razvoj iz Sklada namenjenih 8.3 milijona SIT, kar je več kot pretekla tri leta skupaj. Skupaj s sredstvi Ministrstva za ekonomske odnose in razvoj (2 milijona SIT) je bilo v letu 1999 za regionalni razvoj namenjenih že okoli 0.28% bruto domačega proizvoda, kar presega delež iz leta 1991 (0.23%), ko so se začela sredstva za

⁵⁹ Iz ZR po metodologiji ZMAR-a.

regionalni razvoj zmanjševati. V letu 1999 je bila večina spodbud namenjenih razvoju kmetijstva, precej sredstev pa je bilo namenjenih tudi za gospodarstvo, infrastrukturo in aktivno politiko zaposlovanja.

7. GLAVNE USMERITVE EKONOMSKE POLITIKE

7

S krepitvijo makroekonomske stabilnosti in postopnim vključevanjem v skupni okvir oblikovanja ekonomske politike v Evropski uniji se postopno zmanjšuje relativni pomen tradicionalnih nacionalnih makroekonomskih politik, ki vplivajo zlasti na stabilnost proizvodnje, nivo zaposlenosti, raven cen in devizni tečaj. S procesi internacionalizacije, informatizacije in oblikovanja postmaterialističnega vrednotnega sistema (glej poglavje 6.1) postajajo različni družbeni akterji (gospodarska združenja, organizacije delojemalcev, nevladne organizacije in civilna družba nasploh) vse enakopravnejši partner državi pri oblikovanju ukrepov za spodbujanje gospodarskega razvoja ter večanje družbene blaginje. Partnersko povezovanje gospodarskih in družbenih akterjev predpostavlja obstoj osnovnega soglasja o razvojnih usmeritvah in učinkovito koordinacijo nosilcev posameznih državnih politik. Skladno s temi procesi postajajo v primerjavi z makroekonomskimi vse pomembnejše strukturne oziroma razvojne politike (npr. politika konkurence, industrijska politika, tehnološka politika, regionalna politika, okoljska politika, politika spodbujanja razvoja človeškega kapitala in podobno), ki vplivajo na strukturo proizvodnje, produktivnost, inovacijsko sposobnost in investiranje, mednarodno konkurenčnost države in njenih gospodarskih subjektov, transakcijske in informacijske stroške ter splošno na kakovost razvoja.

Slovenija postopno šele oblikuje urejen sistem uravnavanja in spodbujanja gospodarstva, ki bo temeljil na takšnem sodobnem razumevanju spremenjene vloge države v gospodarstvu in bo presešel togost zgolj makroekonomskih politik, hkrati pa ne bo pomenil vračanja k *ad hoc* neposredni državni intervenciji, ampak predvsem krepitev razvojnih potencialov (tehnološko znanje, konkurenčna sposobnost, varčevanje in naložbe). Ta proces dodatno spodbuja zlasti prevzemanje pravnega reda Evropske unije. Določene spremembe so bile dosežene na področju politike državnih pomoči (glej poglavje 4.2), politike spodbujanja domačih in tujih naložb (glej poglavje 5.2.3), politike spodbujanja tehnološkega razvoja (glej poglavje 4.3) ter politike skladnega regionalnega razvoja (glej poglavje 6.4). Z reformo postopkov oblikovanja državnega proračuna in s poskusom oblikovanja jasno opredeljenih proračunskih prioritet (glej poglavje 7.1) so bili storjeni prvi koraki v smeri celovite reforme javne uprave in učinkovitosti vlade, ki sta sicer med glavnimi ovirami večji mednarodni konkurenčnosti (glej poglavje 4.1).

Poleg samega preoblikovanja delovanja države se mora strukturna oziroma razvojna politika v prihodnje osredotočiti zlasti na: (i) pospešeno prestrukturiranje podjetniškega sektorja (olajševanje novih vstopov, konsolidacija lastništva in

lastniško obvladovanje podjetij, strateške povezave podjetij, hitra sanacija ali ukinjanje izgubarskih podjetij); (ii) ustvarjanje ugodnih okoliščin za povečevanje investiranja podjetij in pospeševanje neposrednih tujih investicij; (iii) konsolidacijo in privatizacijo bank in zavarovalnic; (iv) dokončanje liberalizacije, regulacije in privatizacije sektorja javnih gospodarskih služb. Te spremembe naj bi postopno omogočile izboljševanje konkurenčne sposobnosti slovenskega gospodarstva v obstoječih industrijah in v novih, predvsem tehnološko bolj zahtevnih panogah. Osrednjo vlogo pri tem igra tehnološki razvoj, ki ga lahko vlada spodbuja na različne načine (npr. tehnološki centri, podpora tehnološkemu razvoju v malih in srednje velikih podjetjih, podpora inovacijski dejavnosti in podjetništvu, financiranje temeljnih raziskav) ob upoštevanju načela partnerstva, ki poudarja sinergično prepletanje med strategijami podjetij in industrijsko politiko. Ob poudarjanju tehnologije pa tudi ne smemo prezreti vloge sodobnih proizvodnih in informacijskih storitev, ki so prav tako sestavni del proizvodnega procesa in pomemben vir njegove učinkovitosti oziroma konkurenčnosti.

7.1. POLITIKA JAVNIH FINANC

V letu 1999 so bile na javnofinancnem področju izpeljane številne pomembne spremembe. Z uvedbo davka na dodano vrednost in trošarin v juliju se je končala druga faza davčne reforme, ki je vzpostavila davčni sistem primerljiv tistemu, ki velja v EU. S sprejetjem novega Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju je bila sprejeta pokojninska reforma, ki bo vsaj za nekaj let zmanjšala pritisk na povečanje javnih izdatkov. V letu 1999 je bil spremenjen sistem upravljanja z javnimi financami. Sprejet je bil zakon o računovodstvu, ki za proračun in proračunske uporabnike ter za pravne osebe javnega in zasebnega prava, ki ne vodijo knjig po drugih zakonih, ureja vodenje poslovnih knjig ter izdelavo letnih poročil. Septembra je bil sprejet Zakon o javnih financah, ki ureja sestavo, pripravo in izvrševanje državnega in občinskih proračunov, upravljanje s premoženjem države in občin, ureja njihovo zadolževanje, poročstva, upravljanje dolgov, računovodstvo in proračunski nadzor.

Letos je bil sprejet tudi Zakon o javnih skladih, ki določa pravila pri upravljanju in razpolaganju s premoženjem, ki je bilo javnemu skladu namenjeno za zagotavljanje določenega javnega interesa. Z novim Zakonom o javnih naročilih so določena obvezna ravnanja naročnikov in ponudnikov pri oddaji javnih naročil, ki bodo zagotovila gospodarnost, učinkovitost in transparentnost porabe javnih sredstev ter konkurenco med ponudniki.

7.1.1 JAVNE FINANCE V LETU 1999 - Reforma posrednih davkov izpeljana

Javnofinančni prihodki - Sprememba sistema posrednih davkov je bila izpeljana sredi leta. Tako so se v prvi polovici leta javnofinančni prihodki obračunavali in vplačevali na podlagi davčne zakonodaje in davčnega instrumentarija, ki je veljal v letu 1998. V drugi polovici leta pa je bil sistem prometnih davkov zamenjan z davkom na dodano vrednost in trošarinami. Sprejeti pa so bili tudi zakoni, ki urejajo obveznost in plačevanje davka od prometa nepremičnin, prometa zavarovalnih poslov in iger na srečo, ki so sicer v sistemu davka na dodano vrednost davka oproščeni. Z Zakonom o davkih na motorna vozila je bil obdavčen promet z novimi in rabljenimi motornimi vozili. Ustavno sodišče je odločilo, da posebni davek na bilančno vsoto bank in hranilnic ni v nasprotju z ustavo. Davčna stopnja omenjenega posebnega davka je bila povečana z 2% na 3%.

K rasti javnofinančnih prihodkov so v letu 1999 pomembno prispevali prihodki od prometnih davkov, davka na dodano vrednost in trošarin, ki so bili v letu 1999 zaradi spremembe sistema izjemni. Negotovosti in pričakovanja v mesecih pred uvedbo davka na dodano vrednost so povzročala pritiske na povečanje domače potrošnje in posledično zelo intenzivne prilive prometnih davkov. Po prvem juliju so potekala še vplačila prometnih davkov za pretekla obdobja na podlagi obveznosti iz dokončnega poročila v fakturiranih terjatvah. Skupaj so bili prihodki od prometnih davkov, davka na dodano vrednost in trošarin realno za okoli 16.5% višji kot prihodki od prometnih davkov v letu 1998 in so znašali 14.9% bruto domačega proizvoda.

Prihodki iz prispevkov za socialno varnost so bili realno za 3.5% višji kot v letu 1998. Prihodki od dohodnine v celoti so se povečali realno za 2.3%. Nizko realno rast celotnih prihodkov od dohodnine so povzročila vračila dohodnine na podlagi obračunov za preteklo leto in realno zaostajanje nekaterih podvrst dohodnine. Davek na izplačane plače je ostal davčni vir tudi v letu 1999; zaradi progresivnosti nominalno določene lestvice se je realno povečal kar za 15.3% glede na leto 1998. Zaradi zniževanja carinskih stopenj so se še za realno 9% zmanjšali prihodki iz naslova carin in uvoznih dajatev. Prihodki iz davka od dobička pravnih oseb so v letu 1999 ohranili približno enako realno raven kot v letu 1998.

Javnofinančni prihodki (konsolidirani v skladu z novo metodologijo) so se realno povečali za 7.2% in dosegli 43.7% bruto domačega proizvoda, kar je za 0.7 strukturne točke več kot leta 1998.

Javnofinančni odhodki - Odhodki državnega proračuna so znašali 963 milijard tolarjev, kar je realno za 6.9% več kot v letu 1998 in znaša v primerjavi z bruto domačim proizvodom 26.5%. V strukturi odhodkov državnega proračuna so se v letu 1999 najbolj povečali odhodki za plačila obresti v tujino (realno za 35.9%), subvencije (realno za 22%) ter investicijski odhodki (realno 10.3%) in investicijski transferi (realno 21.3%). Znatno realno rast so dosegli tudi materialni stroški državnih organov (realno 13.2%). Plače s prispevki in drugi izdatki zaposlenim v državnih organih so se povečali realno za 5%. Transferi posameznikom in gospodinjstvom iz državnega proračuna so se v letu 1999 povečali realno za 3.4%. Transfer sredstev državnega proračuna v pokojninsko blagajno je bil realno za 5.6% višji v letu 1998 in je predstavljal 15.5% odhodkov državnega proračuna oziroma 4.1% bruto domačega proizvoda.

Odhodki **občinskih proračunov** so se v letu 1999 povečali realno za 7.8%. Njihov delež v bruto domačem proizvodu je dosegel 5.1%, kar je za 0.1 odstotno točko več kot v letu 1998.

Odhodki **pokojninskega in invalidskega zavarovanja** so se v letu 1999 povečali realno za 6.4%. Za realizacijo pravic iz zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (brez plačila prispevkov za zdravstveno zavarovanje upokojencev) je bilo v letu 1999 porabljenega 13.4% bruto domačega proizvoda, kar je za 0.1 strukturne točke več kot v letu 1998. V letu 1999 so se pokojnine usklajevale z gibanjem povprečnih plač v državi, upoštevaje zakonsko določeni prag dosežene rasti povprečnih plač. V maju je bila tudi opravljena uskladitev, ki zagotavlja zakonsko minimalno določeno razmerje med povprečno starostno pokojnino, preračunano na znesek za polno pokojninsko dobo in povprečno plačo. Število upravičencev se je povečalo za 0.9%. Rekreatijski dodatek upokojencem je bil izplačan v dogovorjeni povečani višini.

Odhodki **obveznega zdravstvenega zavarovanja** so se v letu 1999 povečali realno za 3.6% in dosegli okoli 6.5% bruto domačega proizvoda, kar je za 0.1 strukturne točke manj kot lani. V obveznem zdravstvenem zavarovanju je bil v letu 1999 sicer zagotovljen približno enak obseg pravic kot v letu 1998. Vendar pa se kaže otežena dostopnost zavarovancev do zdravstvenih storitev. Že v letu 1998 so bile sprejete številne aktivnosti za obvladovanje izdatkov obveznega zdravstvenega zavarovanja, predvsem v smeri zadrževanja izdatkov za zdravila, omejevanja bolniških odsotnosti in v smeri racionalizacije izvajanja zdravstvenih

7

programov, ki so se nadaljevale tudi v letu 1999. V strukturi odhodkov obveznega zdravstvenega varstva je bilo za storitve v obveznem zdravstvenem zavarovanju porabljeno realno za 4.9% več sredstev. V tem so se sredstva za plače in prispevke zaposlenih v zdravstvu povečala realno za 5.2%, sredstva za materialne stroške pa realno za 4.6%. Za zdravila in ortopedske pripomočke je bilo namenjenih realno za 4% več sredstev kot v letu 1998, za realno 5.4% so se zmanjšala nadomestila za čas bolezenske odsotnosti.

V letu 1999 so se **konsolidirani javnofinančni odhodki** v primerjavi z letom 1998 realno povečali za 6.8%. V primerjavi z bruto domačim proizvodom so dosegli 44.3%, kar je za 0.5 odstotne točke več kot leto poprej.

7.1.2. JAVNE FINANCE V LETU 2000 - Pritiski na odhodke za plače in pokojnine zaradi hitrejše rasti cen

Potem ko je bila v letu 1999 izpeljana reforma sistema posrednih davkov, letos v davčnem sistemu ne bo bistvenih sistemskih sprememb. Kljub temu pa bodo na obseg javnofinančnih prihodkov letos vplivali ukrepi, ki so bili sprejeti v začetku leta 2000. Januarja je bil sprejet Zakon o načinu poravnave dospelih neplačanih obveznih dajatev, ki stimulira poravnavo dospelih obveznosti z olajšanjem plačila davčnega dolga prek obročnega odplačevanja in diskonta ob takojšnjem plačilu. S sprejetjem Zakona o izjemnem znižanju davčne obveznosti je bila realizirana v dogovoru o politiki plač za obdobje 1999-2001 dogovorjena razbremenitev najnižjih dohodkovnih razredov po zakonu o dohodnini. V februarju 2000 je začel veljati nov Zakon o upravnih taksah, po katerem se bodo zaradi spremembe v tarifnem sistemu povečali javnofinančni prihodki iz tega naslova. Plače bodo obremenjene s prispevki za socialno varnost v enaki višini kot lani. V proračunu 2000 ni predvidenih sprememb davka na izplačane plače. Prihodki iz naslova carin in uvoznih dajatev se bodo še naprej zniževali zaradi zniževanja davčnih stopenj v skladu s trgovinskimi sporazumi.

Javnofinančni prihodki - Ocene prihodkov na osnovi novih parametrov kažejo skromno nominalno povišanje, vendar znižanje v primerjavi z bruto domačim proizvodom. Rast davčne osnove neposrednih davkov (predvsem plač) določa restriktivna dohodkovna politika. Prihodki iz davkov na promet storitev in proizvodov pa tudi rastejo počasneje od rasti bruto domačega proizvoda.

Prihodki od davka na dodano vrednost skupaj s trošarinami bodo po ocenah letos dosegli okoli 14.3% bruto domačega proizvoda, kar je za 0.8 odstotne

točke več, kot so leta 1998 prinašali prometni davki. Zaostajanje rasti plač za rastjo produktivnosti bo v letu 2000 vplivala na zelo zmerno rast javnofinančnih prihodkov, ki se obračunavajo na osnovi plač. Ocenjujemo, da se bodo prihodki od prispevkov za socialno varnost realno povečali za okoli 3.6%. Učinki sprejetega zakona o načinu poravnave dospelih neplačanih obveznih dajatev so zaenkrat še minimalni.

Ob predvideni rasti plač in števila prejemnikov plač se bodo prihodki od dohodnine po oceni glede na leto 1999 realno povečali za 3.2%. Njihovo rast bodo zniževali učinki Zakona o izjemnem znižanju davčne obveznosti. Davek na izplačane plače se bo zaradi nominalno določene progresivne lestvice (morebitna sprememba spodnje meje obdavčitve plač ni upoštevana v oceni) realno povečal za 6.5%. Prihodki od carin in ostale uvozne dajatve se bodo kljub naraščanju uvoza realno znižale še za nadaljnjih 17% in znašale le še okoli 1% bruto domačega proizvoda.

Konsolidirani javnofinančni prihodki se bodo letos po ocenah realno povečali za 2.5% in dosegli 42.8% bruto domačega proizvoda, kar je za 0.9 odstotne točke manj kot lani.

Javnofinančni odhodki - V januarju je bil sprejet Državni proračun za leto 2000, ki predvideva odhodke državnega proračuna v višini 1060 milijard tolarjev, kar je nominalno za 10%, realno pa 2.3% več kot v letu 1999. V primerjavi z ocenjenim bruto domačim proizvodom bo njihov delež znašal 25.8%, kar je za 0.7 strukturne točke manj kot lani. Najbolj se bodo povečali odhodki za plačilo obresti na tuja posojila (nominalno za 34%) ter investicijski odhodki (nominalno za 30.6%). Tudi v letu 2000 je še predvidena znatna realna rast izdatkov za blago in storitve v državnih organih (nominalno za 18.5%). V letu 2000 se je glede na prejšnje obdobje zaustavila rast sredstev za subvencije, ki se bodo po sprejetem proračunu povečala nominalno le za 7%. V proračunu predvideno povečanje transferov državnega proračuna v pokojninsko blagajno je zelo skromno in ne bo zadoščalo za pokritje manjkajočih sredstev v pokojninski blagajni.

Odhodki občinskih proračunov se bodo v letu 2000 po oceni povečali realno za 4.2%. Njihov delež v bruto domačem proizvodu je ocenjen na 5.1%, kar je približno toliko kot lani.

Ocenjujemo, da bodo **odhodki obveznega zdravstvenega zavarovanja** v letu 2000 dosegli okoli 6.4% bruto domačega proizvoda, kar je za 0.1 strukturne točke manj kot lani. V obveznem zdravstvenem zavarovanju bo sicer zagotovljen približno enak obseg pravic kot lani, kaže pa se vedno bolj otežena dostopnost

zavarovancev do zdravstvenih storitev zaradi racionalizacije izvajanja zdravstvenih programov.

V začetku leta 2000 je začel veljati nov zakon o **pokojninskem in invalidskem zavarovanju**. Ocenjujemo, da bo za realizacijo pravic po novem zakonu za izplačilo pokojnin in invalidnin (brez plačila prispevkov za zdravstveno zavarovanje upokojencev) letos potrebnih 13.2% bruto domačega proizvoda, kar je za 0.2 strukturne točke manj kot lani. Pokojnine se bodo usklajevale z gibanjem povprečnih plač v državi po novem sistemu valorizacije pokojnin. Število upravičencev pa se bo tudi letos predvidoma povečalo za slab odstotek.

Konsolidirani javnofinančni odhodki bodo letos po oceni realno za 3.4% večji kot v letu 1999. V primerjavi z ocenjenim bruto domačim proizvodom bodo dosegli 43.8%, kar je za 0.5 odstotne točke manj kot lani.

Javno finančni odhodki iz leta v leto nekoliko oscilirajo, v povprečju pa ostajajo na ravni okoli 43.5% BDP (leta 1999 44.3% leta 1997 43.2% BDP). Že nekaj let je osnovna determinanta višine javno finančnih odhodkov obseg sredstev za plače, socialne transfere in storitve javnih služb. Kljub nekaterim reformam tudi v prihodnosti ni mogoče pričakovati zmanjšanja vpliva te determinante. Zaradi predvidenih strukturnih sprememb pa je na drugih vrstah programov oziroma za druge namene potrebno pričakovati pritisk za povečanje obsega izdatkov.

7.1.3 JAVNE FINANCE V LETU 2001 - Potrebno prestrukturiranje izdatkov v skladu z razvojnimi prioritetami

V letu 2001 bo po projekcijah rast javnofinančnih prihodkov ob nespremenjenem davčnem instrumentariju zaostajala za rastjo bruto domačega proizvoda. V primerjavi z bruto domačim proizvodom bi se njihov delež po ocenah znižal na 42.1%.

Nadaljevanje davčne reforme predstavlja reforma neposrednih davkov. Spremembe bodo usmerjene na področje obdavčitve dohodkov fizičnih in pravnih oseb in v obdavčitev nepremičnin. S predvideno spremembo sistema dohodnine bo z razbremenitvijo nižjih dohodkovnih razredov bolj poudarjena socialna komponenta sistema. Z reformo sistema davka od dobička pravnih oseb pa bo zagotovljena davčna obremenitev vsakega zavezanca sorazmerno njegovi ekonomski moči. Opuščene bodo nekatere široko zastavljene davčne olajšave.

Za povečanje davčne kapacitete bo morala davčna služba zagotoviti doslednejše obračunavanje, pobiranje in izterjavo davkov in prispevkov. Hkrati pa bi bilo potrebno povečati prilive od upravljanja s finančnim premoženjem države.

Prispevki za socialno varnost ne bodo zadoščali za financiranje vseh potreb, ki izvirajo iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter obveznega zdravstvenega zavarovanja, zato bo pritisk na transfere iz državnega proračuna za pokrivanje manjkajočih sredstev za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, kot tudi pritisk na povečevanje prispevnih stopenj zlasti v obveznem zdravstvenem zavarovanju še vedno močno prisoten.

Ob vztrajanju pri zmernem obsegu javnofinančnega primanjkljaja se v letu 2001 ne bo možno izogniti oblikovanju ukrepov, ki bodo zmanjševali in prerazdelili proračunske odhodke na vseh segmentih proračunske porabe. V državnem proračunu bodo zagotovljena sredstva za izvajanje zakonskih obveznosti države, ki jih bo treba prestrukturirati v skladu s predvidenimi reformami javnega sektorja.

Na področju pokojninskega in invalidskega zavarovanja se bo z novim zakonom postopno rahlo upočasnila dinamika odhodkov. Na področju obveznega zdravstvenega zavarovanja bi morali kot cilj ohraniti zagotovljeno raven zdravstvene varnosti prebivalstva. Ob približno enakih pravicah bo zaradi varčevalnih ukrepov, ki jih narekujejo omejena sredstva, dostopnost do zdravstvenih storitev namreč postala manjša. Dodatna sredstva bodo zagotovljena s širjenjem sistema prostovoljnega zdravstvenega zavarovanja in povečanjem neposrednih plačil.

7.1.4 JAVNOFINANČNI PRIMANJKLJAJ -Potrebno ohranjanje v zmernih mejah

Po konsolidaciji javnofinančnih prihodkov in javnofinančnih odhodkov v skladu z metodologijo Mednarodnega denarnega sklada je bila globalna bilanca javnega financiranja v obdobju 1994 do 1996 uravnotežena. Uravnoteženost javnih financ je odigrala pozitivno vlogo pri stabilizaciji gospodarstva, saj ni ustvarjala dodatnih pritiskov na obresti in na tečaj prek zadolževanja v tujini.

Javnofinančno ravnovesje se je porušilo v letu 1997, ko so se na strani prihodkov pokazale javnofinančne posledice zniževanja prispevkov za socialno varnost in upadanja prihodkov od carin in uvoznih dajatev, ki jih niso uspeli nadomestiti novi davčni viri. Po drugi strani so se povečevali pritiski na javnofinančne

Tabela 25: Konsolidirana bilanca javnega financiranja po metodologiji GFS-IMF (v primerjavi z bruto domačim proizvodom v %)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ocena	2001 ocena
Javnofinančni prihodki	43.3	44.7	43.4	43.1	42.7	42.0	43.0	43.7	42.8	42.1
Javnofinančni odhodki	42.1	43.8	43.4	43.1	42.4	43.2	43.8	44.3	43.8	43.1
Presežek/ primanjkljaj	1.2	0.9	0.0	0.0	0.3	-1.2	-0.8	-0.6	-1.0	-1.0

Vir: Ministrstvo za finance, ocene ZMAR

odhodke, predvsem zaradi povečanja izdatkov za plače, ki so sledili rasti plač in zaposlenosti v javnem sektorju, in povečanja izdatkov za pokojnine in invalidnine ter druge socialne transfere kot posledica obstoječih sistemov socialne varnosti.

Z ukrepi ekonomske politike se je sicer blažilo pritiske na javnofinančne odhodke in skušalo zagotavljati čim stabilnejše vire financiranja, vendar je kljub temu javnofinančni primanjkljaj v letu 1997 znašal 1.2% bruto domačega proizvoda. Ob povečanju javnofinančnih prihodkov in odhodkov v primerjavi z bruto domačim proizvodom v letih 1998 in 1999 pa se je javnofinančni primanjkljaj zmanjševal ter v letu 1999 znašal 0.6% bruto domačega proizvoda.

V letu 2000 se bodo razmere na javnofinančnem področju nekoliko zaostrele. Višja inflacija od predvidene ob pripravi proračuna bo pomenila dodatne pritiske na javnofinančne odhodke, zlasti na odhodke za plače in na odhodke pokojninske blagajne. Ob zelo zmerni rasti javnofinančnih prihodkov ocenjujemo, da bo po konsolidaciji javnofinančni račun izkazal v letu 2000 javnofinančni primanjkljaj v višini okoli 1% ocenjenega bruto domačega proizvoda. Pri oblikovanju javnofinančne politike za naslednje leto se kljub zaostrenim razmeram javnofinančni primanjkljaj ne bi smel povečati. To je mogoče samo ob zelo skrbnem in restriktivnem načrtovanju javno finančnih odhodkov ter ob povečanju javno finančnih prihodkov. Le ti bi morali slediti dinamiki javno finančnih odhodkov, hkrati pa bi se morala struktura virov še spreminjati v korist posrednih davkov. Kratkoročno ni mogoče bistveno spremeniti javno finančnih odhodkov, lahko in potrebno pa je preveriti možnosti, da bi brez povečanja davčnih stopenj z boljšim zajemom in učinkovitejšim pobiranjem povečali prihodke.

7.1.5. PROGRAMSKA STRUKTURA JAVNIH IZDATKOV - Brez večjih sprememb v zadnjih petih letih

Javno financiranje je namenjeno zadovoljevanju javnih potreb oziroma financiranju javnih funkcij države. Programska struktura javnega financiranja je poleg

funkcionalne strukture lahko element prikazovanja namenov in programov države. Na podlagi vzorca švedskega načina obvladovanja proračunske porabe je v Sloveniji Ministrstvo za finance pripravilo prikaz odhodkov državnega proračuna po funkcionalno programski strukturi v letih od 1994 do leta 2000 (MF, 2000a).

Za preteklo obdobje je predvsem značilno povečevanje deleža transferov za dopolnjevanje financiranja pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Za druga področja porabe državnega proračuna ni vidne neke posebne izstopajoče značilnosti.

Obravnavanje celotnega javnega financiranja na enak način (vključitev in konsolidacija izdatkov obveznega pokojninskega in zdravstvenega zavarovanja ter vseh funkcij, ki jih opravljajo občine v programu lokalne samouprave), pa tudi za celoto, kaže relativno male spremembe v programski strukturi javne porabe⁶¹. Velikih premikov v obsegu in strukturi po posameznih namenih ni mogoče doseči v kratkem času. Vendar je za letošnje in prihodnja leta že potrebno zmanjševati relativni pomen transferov za gospodarstvo (razen za kmetijstvo) ter ohraniti delež za socialno varnost in socialno kohezijo.

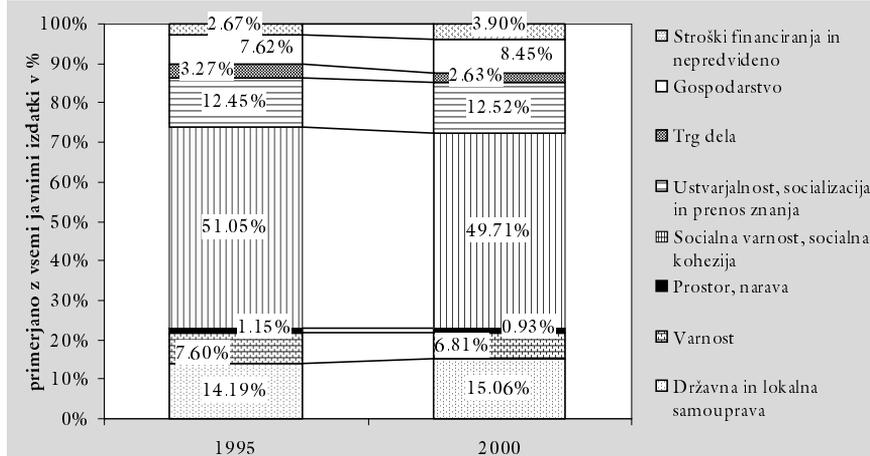
Programski pristop bo omogočil razvidnejše odločanje o namenih porabe javnih sredstev. V okviru državnega proračuna za leto 2000 je Vlada še pred uveljavitvijo programskega pristopa že določila naslednje prioritete: tehnološki razvoj, aktivna politika zaposlovanja, kmetijstvo, regionalni razvoj. Prioritete izhajajo iz Predhodnega državnega razvojnega programa Slovenije za obdobje 2000-2002, ki ga je Vlada sprejela novembra lani. V njem je določila razvojne prednostne naloge na naslednjih šestih področjih: (i) proizvodna zmogljivost podjetniškega sektorja; (ii) gospodarska infrastruktura; (iii) razvoj človeških virov (iv)

⁶¹ Ministrstvo za finance je porabo državnega proračuna razvrstila v 23 funkcionalo programskih področij. V našem pregledu programske strukture javnega financiranja (dodani izdatki obveznega pokojninskega zavarovanja in obveznega zdravstvenega zavarovanja ter porabe lokalnih skupnosti) je 23 funkcionalno programskih področij združenih v osem skupin in sicer: **Država in lokalna samouprava** - Politični sistem, Ekonomska in fiskalna administracija, Zunanja politika in mednarodna pomoč, Skupne administrativne službe in splošne javne storitve, Lokalna samouprava; **Varnost** - Obramba in ukrepi ob izrednih dogodkih, Notranje zadeve in varnost, Pravosodje; **Gospodarstvo** - Kmetijstvo, gozdarstvo in ribištvo, Pridobivanje in distribucija energetskih surovin, Promet, prometna infrastruktura in komunikacije, Gospodarske dejavnosti; **Prostor, narava** - Varovanje okolja in naravne dediščine, Prostorsko planiranje in naravna izgradnja; **Socialna varnost, socialna kohezija** - Zdravstveno varstvo, Socialno varstvo, Pokojninsko varstvo; **Trg dela** - Trg dela in delovni pogoji; **Ustvarjalnost, socializacija in prenos znanja** - Znanost in tehnološki razvoj, Izobraževanje, Kultura, šport in nevladne organizacije; **Stroški financiranja in nepredvideno** - Servisiranje javnega dolga, Intervencijski programi in obveznosti

prestrukturiranje kmetijstva in razvoj podeželja; (v) varovanje okolja ter (vi) regionalni razvoj.

Glede na potrebe po prilagajanju Slovenije stanju in tendencam v svetovnem gospodarstvu (globalizacijski pritiski) pa bo potrebno okrepiti izdatke za razvoj trga dela, izdatke, ki s krepitvijo ustvarjalnosti in prenosom znanja povečujejo človeški in socialni kapital ter s tem tudi omogočajo normalno vključevanje v širše regionalne in svetovne združbe (integracije). Tako tudi iz teh strateških razmislekov, ki pogojujejo izdatke za javne namene, ne moremo pričakovati velikih možnosti za zmanjševanje njihovega deleža v primerjavi z bruto domačim proizvodom. Posledično je veliko pomembnejše, da se s pravilno davčno politiko in instrumentarijem ohranja in povečuje davčna kapaciteta.

Slika 9: Izdatki javnega financiranja po glavnih namenih oziroma programskih področjih

Vir podatkov: MF, preračuni ZMAR.

7.1.6 DOLG OŽJE OPREDELJENE DRŽAVE – V letu 1999 je v primerjavi z bruto domačim proizvodom znašal 24.6%

Dolg ožje opredeljene države se je v letu 1999 nominalno povečal za 122 milijard tolarjev, predvsem zaradi zadolževanja za financiranje proračunskega primanjkljaja (19.7 milijard tolarjev), odplačila zapadlih glavnih že obstoječega dolga (64.1 milijard tolarjev) in zadolževanja za posebne namene. Konec leta 1999 je znašal 893.3 milijard tolarjev ali 24.6% v primerjavi z bruto domačim proizvodom, kar je za 0.8 odstotne točke več kot konec leta 1998.

Tabela 26: Stanja in spremembe dolga RS v letu 1999

	31.12.1998 Stanje	Črpanje	Odplačila	Neto črpanja	Vrednostne spremembe	Sprememba dolga	31.12.1999 Stanje
DOLG RS	771.3	202.3	146.1	56.2	65.8	122.0	893.3
I. Notranji dolg	475.5	121.9	128.7	-6.8	29.8	23.0	498.5
II. Zunanji dolg	295.8	80.5	17.5	63.0	36.0	99.0	394.8

v mrd. SIT

Vir: Ministrstvo za finance, Almanah SUJD

Republika Slovenija se je v letu 1999 **zadolževala** tako z dolgoročnimi kot s kratkoročnimi finančnimi instrumenti. Najpomembnejši dolgoročni instrument novega zadolževanja na tujih trgih je bila desetletna evroobveznica v višini 400 milijonov evrov, na domačem trgu pa štiriletna obveznica RS 14 v znesku 6.3 milijarde tolarjev. Na domačem trgu pa je Zakladnica nadaljevala z izdajo obveznic RS 04, RS 13 ter RS 15 serije F. Pomembnejša **kratkoročna instrumenta** novega zadolževanja sta bili trimesečna (redne mesečne avkcije) in šestmesečna zakladna menica (prva serija oktobra 1999, druga decembra 1999; Zakladnica jih bo letos in v prihodnjih letih izdajala vsaka dva meseca). Višina emisije kratkoročnih instrumentov je omejena z vsakoletno kvoto dovoljene zadolžitve, ki je navedena v Zakonu o izvrševanju proračuna Republike Slovenije, razmerjem med dolgoročnim in kratkoročnim dolgom ter tržnimi razmerami. Pri trimesečnih zakladnih menicah se je razpisana emisija lani gibala med 2.5 in 4 milijardami tolarjev, pri šestmesečnih zakladnih menicah pa je znašala 1.9 milijarde tolarjev.

Okvir 12: Osnovna načela zadolževanja države

Izbor instrumentov in dinamike financiranja države temelji na analizi predvidenih mesečnih denarnih tokov ter na oceni razmer na finančnih trgih. Osnovno načelo pri zadolževanju je uskladiti čim nižje stroške zadolževanja s primerno ravni tveganja financiranja proračuna. Za potrebe financiranja na domačem trgu je Ministrstvo za finance pripravilo urnik izdaj posameznih dolgoročnih vrednostnih papirjev z ročnostjo 3, 5 in 10 let. Večje število zneskovno manjših izdaj vrednostnih papirjev povečuje sistematičnost izdaj s časovnega vidika, potencialni investitorji so vnaprej seznanjeni z izdajo določenih vrednostnih papirjev, kar delno avtomatizira nadomestitev obveznic pri širšem krogu imetnikov, prav tako pa zmanjšuje pritiske na trgu. Namen sistematiziranja izdaj in povečanja obsega vrednostnih papirjev je razširiti zaledje investitorjev predvsem z nebančnimi institucionalnimi investitorji in s tem prispevati h globini in likvidnosti domačega trga. Z razvojem primarnega trga državnih vrednostnih papirjev se investitorjem ponuja možnost izbire med varnimi naložbami različne ročnosti, RS pa lahko zmanjša tveganje glede refinanciranja dolga.

Obseg zadolževanja države v letu 2000 po Zakonu o izvrševanju proračuna Republike Slovenije za leto 2000 znaša 150 milijard tolarjev. Najpomembnejši instrument tujega zadolževanja v letu 2000 je bila izdaja desetletne evroobveznice v znesku 400 milijonov evrov, razlogi za ponovno zadolžitev v evrih pa so predvsem manjša izpostavljenost tečajnim tveganjem, nižja marža kot marža pri obveznici, ki bi bila nominirana v ameriških dolarjih, prevladujoč delež izvoza blaga v Evropsko unijo, boljša prepoznavnost RS pri investitorjih na evropskem trgu ter širjenje kroga investitorjev. Do konca aprila 2000 je RS izvedla dolgoročno zadolževanje na domačem trgu v skupni višini 17.2 milijarde tolarjev, poleg tega je v prvih mesecih leta 2000 nadaljevala tudi z rednimi izdajami trimesečnih in šestmesečnih zakladnih menic. V drugi polovici leta pa namerava Zakladnica investitorjem ponuditi še zakladne zapise in s tem dopolniti spekter instrumentov kratkoročnega zadolževanja.

Ob dosedaj izvedenem zadolževanju v letu 2000 in ob predpostavki izvedbe načrtovanega zadolževanja se bo dolg ožje opredeljene države v letu 2000 povečal za 107.2 milijard tolarjev in konec leta 2000 predvidoma znašal **1,000.5 milijarde tolarjev ali 24.4% v primerjavi z ocenjenim bruto domačim proizvodom.**

Tabela 27: Predvideno gibanje dolga ožje opredeljene države

	v mlrd SIT	
	2000	2001
Potreben obseg zadolževanja	163.6	219.6
Plačila obresti ¹	61.2	64.0
Odplačila glavnice ¹	118.1	174.4
Dolg ožje opredeljene države	1,000.5	1,100.2
Dolg glede na BDP (v %)	24.4	24.5

Opomba: ¹upoštevano je novo zadolževanje v letih 2000 in 2001

Vir: Ministrstvo za finance

Napoved višine potrebnega obsega zadolževanja in dolga ožje opredeljene države v letu 2001 je narejena na podlagi analize denarnih tokov v državnem proračunu ter na podlagi kvantitativnih izhodišč razvoja Slovenije v prihodnjem letu. Proračunski primanjkljaj je bil v zadnjih letih glavni dejavnik rasti dolga ožje opredeljene države. Zato v nadaljevanju ocenjeni saldo primarne bilance primerjamo s stabilizacijskim saldonom, ki nam pove, kakšen mora biti primarni presežek oziroma primanjkljaj proračuna, če želimo, da se razmerje med dolgom ožje opredeljene države in bruto domačim proizvodom ne povečuje. Za napoved stabilizacijskega primarnega presežka proračuna v letih 2000 in 2001 je ključna predpostavka, da bo primanjkljaj državnega proračuna znašal približno 1% bruto domačega proizvoda.

V letu 2001 bo izračunani stabilizacijski primarni presežek znašal 0.48% bruto domačega proizvoda. Ker predvidevamo, da bo dejanski presežek državnega proračuna v letu 2000 večji od stabilizacijskega, se bo dolg ožje opredeljene države v primerjavi z bruto domačim proizvodom zmanjšal (za 0.7 odstotne točke). Na tej ravni pa bo po napovedih ostal tudi v letu 2001. Ob uresničitvi makro-ekonomskih predpostavk bi se dolg ožje opredeljene države ohranil v mejah obvladljivosti.

Zaradi povečane volatilnosti tečajev v zadnjem obdobju in ob predpostavki nadaljevanja takšnih gibanj večje spremembe tečaja značilno vplivajo na višino dolga. Vendar analiza občutljivosti dolga na spremembo tečaja pokaže, da dolg ožje opredeljene države v primeru, ko se proračunski primanjkljaj postopno zniža na 0.9% bruto domačega proizvoda v letu 2001, ostaja obvladljiv tudi, če bi tolar v tem letu depreciriral za 1% več, kot je predvideno.

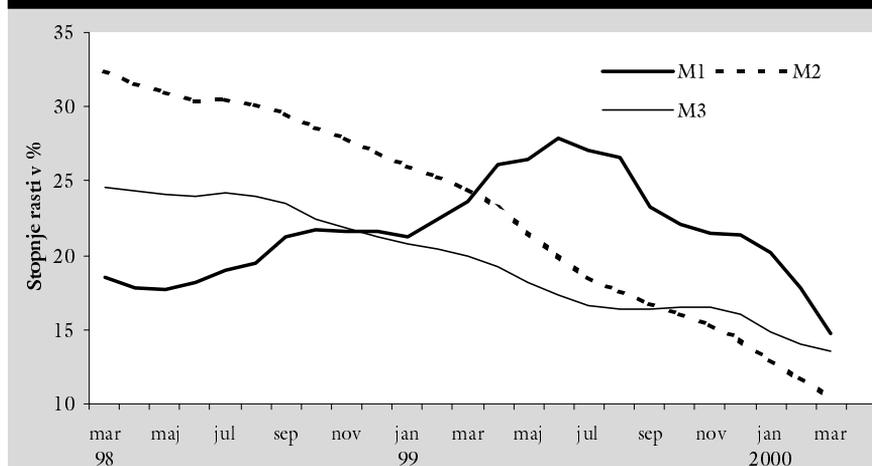
7.2 DENARNA POLITIKA – Bližnji cilj denarne politike v letu 2000: gibanje denarnega agregata M3 v razponu med 12% in 18%

Temeljna usmeritev denarne politike, zniževanje inflacije na raven primerljivo z državami Evropske unije, ki jo je Banka Slovenije začrtala na začetku svojega delovanja, je ostala nespremenjena tudi lani in letos. Banka Slovenije je v letu 1999 kot bližnji cilj denarne politike določila rast denarnega agregata M3 v obtoku med 16% in 24%, pri čemer je glede na dopustnost trenutnih gibanj denarnega agregata M3 odpravljala nesorazmerja na deviznem trgu ter skrbela za čim manjša nihanja deviznega tečaja. Za uravnavanje deviznega tečaja je Banka Slovenije v letu 1999 uporabila instrumente začasnega in dokončnega nakupa in prodaje deviz na deviznem trgu, izdaje blagajniških zapisov v tujem denarju, določanja deviznega minimuma in signaliziranja tečajev. **Bližnji cilj denarne politike** ostaja vsebinsko nespremenjen tudi v letu 2000, Banka Slovenije je spremenila le njegovo kvantifikacijo in določila **gibanje denarnega agregata M3, merjenega na omenjeni način, v razponu med 12% in 18%**.

Denarni agregat M3 se je v letu 1999 povečal za 16% (leta 1998 21.2%), kar je na spodnji meji območja zastavljenega cilja. Glavni kanal izdajanja M3 so bile domače naložbe bančnega sektorja, ponudba M3 preko neto tuje aktive pa se je zaradi plačilnobilančnih odlivov v letu 1999 nekoliko zmanjšala. Rast denarnega agregata M1 je znašala 21.3% (leta 1998 21.6%), rast denarnega agregata M2 14.4% (leta 1998 27%). Strukturne spremembe v rasti denarnih agregatov so

bile predvsem posledica povečanega povpraševanja po likvidnih sredstvih v prvi polovici leta, sprememb valutne in ročne strukture varčevanja, od septembra dalje pa jih je zaznamovala tudi uvedba deviznih računov za podjetja. Tako je do junija 1999 kljub upadanju denarnih agregatov M3 in M2 ožje opredeljeni denarni agregat M1 naraščal, v zadnjem četrtletju leta 1999 pa se je povprečna stopnja rasti denarnega agregata M1 začela zniževati (manjše povpraševanje po tolarjih), denarni agregat M3 pa se je povečal (posledica uvedbe deviznih računov za podjetja). V prvih štirih mesecih letos se denarni agregat M3 še vedno giblje na spodnji meji območja zastavljenega cilja.

Slika 11: Gibanje denarnih agregatov (mesec na mesec preteklega leta)

Vir podatkov: BS.

V letu 1999 je Banka Slovenije za **doseganje svojih ciljev uporabljala različne instrumente denarne politike in deviznega tečaja**. Po obsegu je bil najpomembnejši instrument denarne politike v letu 1999 izdaja tolarških blagajniških zapisov, čeprav se je povprečno dnevno stanje v letu 1999 v primerjavi s predhodnim letom zmanjšalo za približno četrtno. Banka Slovenije je ponujala podoben zbir blagajniških zapisov kot v predhodnem letu, prenehala je izdajati le blagajniške zapise z nakupnim bonom in 270-dnevne blagajniške zapise. Prav tako je nadaljevala z začasnim odkupom blagajniških zapisov, ki se je po obsegu v primerjavi s predhodnim letom povečal in dosegel največje povprečno dnevno stanje v letu med vsemi instrumenti v letu 1999. Pri določanju obrestnih mer tolarških blagajniških zapisov je Banka Slovenije upoštevala predvsem gibanje inflacije, obrestne mere blagajniških zapisov v tujem denarju pa je prilagajala gibanju obrestnih meram ne evro trgu. Izmed instrumentov denarne politike so

imela v letu 1999 posojila večji pomen kot v predhodnem letu. Največji delež vseh posojil so imela likvidnostna posojila, med njimi približno polovico likvidnostna posojila črpana na podlagi blagajniških zapisov, sledijo pa lombardna posojila. Zaradi spreminjajoče ročnostne strukture vlog pri bankah se je znesek obvezne rezerve pri Banki Slovenije v letu 1999 povečal za 13.4%, stopnja obvezne rezerve pa je ostala nespremenjena.

Banka Slovenije je od osnovnih **obrestnih mer** v letu 1999 ohranila nespremenjeno eskontno in lombardno mero, obrestno mero obvezne rezerve ter rednega kratkoročnega posojila. Spreminjala pa se je obrestna mera za likvidnostna posojila različnih ročnosti ter repo mera. Obrestna mera likvidnostnega posojila čez noč je januarja znašala 10.5%, do junija pa se je znižala na 7.5%, kjer je ostala do konca leta. Obrestna mera za pet dnevna likvidnostna posojila se je prav tako znižala v marcu, z 9.4% na 8.5%. Repo mera je od omenjenih aktivnih obrestnih mer najbolj nihala med posameznimi meseci. Januarja je znašala 7.9%, nato je do aprila narasla na 11.6% in dosegla svoj minimum, nato se je postopno zniževala in avgusta znašala 7.9%, do konca leta se je gibala okoli 8%.

Povprečna nominalna **obrestna mera na medbančnem denarnem trgu** se je v preteklem letu znižala (s 7.5% v letu 1998 na 6.9% v letu 1999), med letom pa je precej nihala. Decembra 1999 je tako v povprečju znašala 6.9%, kar je za 1.3 odstotne točke več kot decembra 1998. Do izrazitega povišanja lani je prišlo zlasti v aprilu in maju (7.9% in 8.1%), ko se je poslabšala likvidnost bank. V zadnjem četrtletju 1999 se je zaradi krepitve likvidnosti bank znižala in sicer je v oktobru znašala samo 6.7%.

V **prvih mesecih leta 2000** na področju denarne politike ni prišlo do bistvenih sprememb. **Banka Slovenije je nadaljevala z vodenjem omejevalne denarne politike.** Postopoma je zviševala devizni minimum, ki ga morajo doseči pooblaščenke banke, nazadnje v mesecu maju, ko je narasel za 1.5% glede na predhodni mesec, v primerjavi z decembrom lani pa za 10.2%.

Prav tako se je postopoma zviševala repo mero, ki je aprila znašala 8.9%, na tem nivoju je ostala tudi v prvi polovici maja. Ostale obrestne mere Banke Slovenije so v prvih štirih mesecih leta 2000 ostale na nivoju, ki so ga dosegle konec leta 1999. Banka Slovenije je v maju zvišala eskontno in lombardno mero, obe za eno odstotno točko. Eskontna mera znaša sedaj 9.0%, lombardna pa 10.0%, s čimer je Banka Slovenije odgovorila na povišanje stopnje inflacije in inflacijskih pričakovanj v prvih mesecih letošnjega leta. Zaradi omenjenih ukrepov in razmer na finančnem trgu so se povišale tudi ostale obrestne mere. Medbančna obrestna mera je v prvih štirih mesecih s ponovnim slabšanjem

7

tolarske likvidnosti bank in rastjo inflacije naraščala (od 6.9% decembra lani) in se v prvi tretjini maja ustalila pri 8.3%. V povprečju so se zvišale tudi obrestne mere blagajniških zapisov Banke Slovenije. Banka Slovenije je ukinila možnost vpisa blagajniških zapisov v tujem denarju za podjetja in tako nadaljuje z vrsto ukrepov, ki vodijo k ureditvi podjetniških financ.

Do konca leta 2000 in tudi v letu 2001 bo ostala temeljna usmeritev denarne politike Banke Slovenije nespremenjena. Zaradi trenutnega makroekonomskega stanja predvidevamo, da Banka Slovenije ne bo spreminjala niti svojih kratkoročnih ciljev niti izbora instrumentov za njihovo uresničitev, pričakujemo pa, da bo ob morebitnem nadaljevanju inflacijskih pritiskov, ki bi izhajali pretežno iz domačega okolja, povečala restriktivnost denarne politike.

7.3. DOHODKOVNA POLITIKA - Zaostajanje rasti plač za rastjo produktivnosti

V letu 1999 so se socialni partnerji dogovorili o politiki plač za obdobje dveh let (do sredine leta 2001). Pri tem so sledili osnovni usmeritvi zaostajanja rasti plač za rastjo produktivnostjo dela.

V Zakonu o minimalni plači, o načinu usklajevanja plač in o regresu za letni dopust v obdobju 1999-2001 je mehanizem usklajevanja plač z rastjo cen ostal enak kot v prejšnjem zakonu, kar pomeni da se praviloma januarja plače uskladijo za 85% rasti cen življenjskih potrebščin, dosežene v preteklem letu. Izjema je bilo leto 1999, ko je bila zaradi uvedbe davka na dodano vrednost izvedena dodatna uskladitev plač za 85% rasti cen v prvi polovici leta oziroma za 2.3%, upoštevana pa je bila v plačah, izplačanih za mesec avgust. "Varnostna zaklopka" predčasne uskladitve v primeru hitrejše rasti cen življenjskih potrebščin je bila določena pri 6.8% (z izločenim učinkom rasti cen zaradi uvedbe davka na dodano vrednost), metodologija izračuna učinka rasti cen zaradi uvedbe davka na dodano vrednost pa je bila opredeljena v Zakonu o minimalni plači, o načinu usklajevanja plač in o regresu za letni dopust v obdobju 1999-2001. Tako določena "varnostna zaklopka" se v letu 1999 ni sprožila, ker so bile cene življenjskih potrebščin ob izločenem učinku davka na dodano vrednost decembra 1999 v primerjavi z decembrom 1998 višje za 5.7%.

V letu 1999 je bila slovenska bruto plača na zaposlenega nominalno višja za 9.6%, realno pa za 3.3%. Za produktivnostjo dela, ki se je v tem obdobju povečala za okoli 4%, je zaostajala za več kot pol odstotne točke.

Gibanje povprečne bruto plače na zaposlenega v **zasebnem sektorju**⁶¹ je tudi v letu 1999 imelo podobno dinamiko rasti kot v preteklih letih: dokaj upočasnjeno rast v prvih desetih mesecih, odvisno predvsem od obsega delovnih ur, nato pa skokovit porast konec leta na osnovi izplačil iz rezultatov poslovanja. Tako se je v prvih desetih mesecih realna bruto plača (od januarja do oktobra) povečala za 0.8% (v letu 1998 za 0.7% in leta 1997 ponovno 0.8%) v zadnjih dveh mesecih pa za 13.8% (v letu 1998 za 9% in leta 1997 za samo 5%). Vpliv mehanizma usklajevanja plač z rastjo cen tekom leta je bil majhen, saj se je na primer plača v avgustu nominalno povečala za 1.1%, kar je bistveno manj, kot je znašal koeficient možne rasti po zakonu (2.3%). Izhodiščna plača, določena v kolektivni pogodbi, se po zakonu obvezno usklajuje z rastjo cen življenjskih potrebščin, dejanske osnovne plače v večjem delu zasebnega sektorja pa so višje od izhodiščnih in zato usklajevanje z rastjo cen ni nujno. Leta 1999 se je bruto plača na zaposlenega v zasebnem sektorju realno povečala za 3.2% glede na predhodno leto, od tega v industriji skupaj z gradbeništvom za 3.1%.

V **javnem sektorju**⁶² je gibanje plač bolj odvisno od mehanizma usklajevanja plač z rastjo cen, saj je obračunska osnova za plače v javnem sektorju izhodiščna plača iz kolektivne pogodbe za negospodarstvo. Na rast plač v tem sektorju vplivajo tudi redna in izredna napredovanja na podlagi zakona o razmerjih plač ter dodatki, ki izhajajo iz pogojev dela in se določajo v kolektivnih pogodbah dejavnosti. V ta sektor je všteta tudi dejavnost osebnih in javnih storitev (O), ker zajema za slabo tretjino zaposlenih javnega sektorja, vendar ima gibanje plač v tej dejavnosti značilnosti zasebnega sektorja. Zaradi izjemne majhnosti po številu zaposlenih gibanje plač v tej dejavnosti nima vpliva na gibanje plač tako preračunanega javnega sektorja.

V zadnjih nekaj letih so izhodiščne plače iz kolektivne pogodbe za negospodarstvo realno upadale, z izjemo leta 1999, ko so se realno povečale za 0.8%. Plače v javnem sektorju bi zato le stežka dosegale realno pozitivno rast, če ne bi bilo sistema dodatkov k plačam, določenih v kolektivnih pogodbah dejavnosti. Žal so se ti dodatki dogovarjali bolj parcialno in nesistemske in so bili odvisni predvsem od pogajalske moči sindikatov posameznih dejavnosti. V začetku leta

⁶¹ Pod gibanjem plač v zasebnem sektorju so upoštewane plače v prvih enajstih dejavnostih klasifikacije (A do K): Kmetijstvo, lov, gozdarstvo, Ribišstvo, Rudarstvo, Predelovalne dejavnosti, Oskrba z elektriko, plinom in vodo, Gradbeništvo, Trgovina in storitve popravil izdelkov široke potrošnje, Gostinstvo, Promet, skladiščenje in zveze, Finančno posredništvo, Nepremičnine, najem in poslovne storitve.

⁶² Pod gibanje plač v javnem sektorju so upoštewane plače v zadnjih štirih dejavnostih klasifikacije (od L do O): Javna uprava, obramba in obvezno socialno zavarovanje, Izobraževanje, Zdravstvo in socialno skrbstvo, Druge javne, skupne in osebne storitve.

7

1999 so se povečali dodatki za univerzitetne profesorje in raziskovalce. Novembra 1999 pa se je začela izvajati leta 1998 podpisana sprememba h kolektivni pogodbi za izobraževanje, izplačana je bila prva četrtina dodatka k plači, ki je pomenila 2-odstotno povečanje plač v izobraževanju. Konec leta so bili izplačali tudi dodatki, ki izhajajo iz spremembe kolektivne pogodbe zdravstvenega in socialnega varstva ter kolektivne pogodbe zdravstvene nege, ki so za to dejavnost pomenile povečanje plač za 8%. Tudi v dejavnosti javne uprave so bila povečanja plač z dodatki, uvedenimi v Zakonu o carinski službi in Zakonu o davčni službi, delno pa zaradi napredovanj in novih zaposlitev. Zaradi relativnega nazadovanja plač v tej dejavnosti glede na ostali javni in zasebni sektor je možno v javni upravi pridobiti usposobljen kader le z višjimi nazivi, že zaposlene pa zadržati z izrednimi napredovanji. Leta 1999 se je bruto plača na zaposlenega v javnem sektorju realno povečala za 3.7%, od tega v dejavnosti javne uprave za 4.2%, v dejavnosti izobraževanja za 3.3% in v dejavnosti zdravstva in socialnega varstva za 5%.

Za leto 2000 je bila v Zakonu o minimalni plači, o načinu usklajevanja plač in o regresu za letni dopust v obdobju 1999-2001 "varnostna zaklopka" določena pri 4-odstotni rasti cen glede na december 1999. Pri rasti cen, ki bi presegala 5%, pa je potrebno pri usklajevanju plač nastalo razliko v rasti cen od 5% dalje upoštevati v celoti. Zaradi hitrejše rasti cen od predvidene v prvih mesecih letos bo do predčasne uskladitve plač prišlo že sredi leta.

V januarju je bruto plača na zaposlenega v zasebnem sektorju nominalno močno upadla (kar za 11.6%) predvsem zaradi visokih plač koncem preteklega leta. V februarju so se plače nominalno približno zadržale na januarski ravni, v marcu pa se je bruto plača nominalno dvignila za 2.6%, najbolj zaradi daljšega delovnega meseca. Ob nadaljnji upočasnjeni dinamiki rasti plač ter pospešeni rasti ob koncu leta se bo **bruto plača na zaposlenega v zasebnem sektorju v letu 2000 po ocenah realno povečala za 2.5%**.

Tudi v **javnem sektorju** se je povprečna bruto plača na zaposlenega za januar nominalno znižala, vendar le za 1.4%. V tem mesecu je bila izvedena tudi redna uskladitev za 85% rasti cen življenjskih potrebščin, dosežene v drugi polovici preteklega leta, pri čemer je bil vpliv uvedbe davka na dodano vrednost izločen. Januarja je nominalno upadla plača le v dejavnosti zdravstva in socialnega varstva. V februarju in marcu so se plače nominalno rahlo povečale, predvsem zaradi povečanja plač v izobraževanju zaradi izplačila druge četrtine dodatka iz sprememb v kolektivni pogodbi. V oceni plač javnega sektorja v letu 2000 je poleg realiziranih gibanj v prvih treh mesecih upoštevano gibanje plač, ki izhaja iz zakona in že sprejetih sprememb kolektivnih pogodb in drugih predpisov: (i) predvideno povečanje plač zaradi rednega napredovanja, ki se izvaja vsaka tri

leta v vseh dejavnostih javnega sektorja na osnovi zakona o razmerjih plač; (ii) predčasna uskladitev plač z rastjo cen sredi leta, (iii) izplačilo druge polovice povečanja dodatka k plačam v dejavnosti izobraževanja, (iv) povečanje plač v javni upravi za mesec maj in sicer za eno tretjino dodatka k plači na osnovi uredbe, sprejete aprila letos. Z uredbo je bilo tudi zaposlenim v državnih organih in organih lokalni skupnosti zagotovljeno delno povečanje dodatkov, ki so jih drugi zaposleni v javnem sektorju že dobili na podlagi spremenjenih kolektivnih pogodb; (v) enoodstotna rast plač v javnem sektorju v decembru v skladu z Aneksom h kolektivni pogodbi za negospodarske dejavnosti, ki določa 1% povečanje izhodiščnih plač. Na osnovi vseh teh povečanj se bo bruto plača na zaposlenega v javnem sektorju v letu 2000 po ocenah realno povečala za 2.5%. Še lani je bilo za leto 2000 zaradi vseh naštetih povečanj predvideno večje realno povečanje plač v javnem sektorju, vendar bo predvidena višja rast cen življenjskih potrebščin ta povečanja delno izničila.

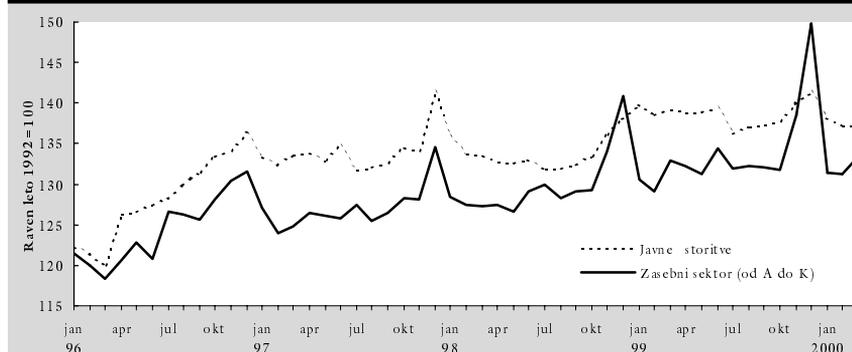
Leta 2000 se bo bruto plača na zaposlenega na osnovi predvidenih gibanj realno povečala za 2.5% in bo zaostajala za ocenjeno 3.8-odstotno rastjo produktivnosti dela za več kot eno odstotno točko.

V letu 2001 ocenjujemo, da se bo bruto plača na zaposlenega realno povečala za okoli 2.3% in bo zaostajala za eno in pol odstotne točke za ocenjeno 3.8% rastjo produktivnosti dela. Ob predvideni dinamiki plač naj bi bruto plača na zaposlenega v zasebnem sektorju realno porasla za okoli 2%, v javnem sektorju pa za okoli 3%. V javnem sektorju je upoštevano povečanje dodatkov, ki so bili letos sprejeti s spremembo kolektivne pogodbe za izobraževanje in ki pomenijo povečanje plače za 3.5% januarja in 3.5% decembra leta 2001. V javni upravi naj bi se na osnovi letos sprejete uredbe plače v januarju povečale za drugo tretjino povečanega dodatka (za 2.3%) in za zadnjo tretjino v juliju (ravno tako za 2.3%). Pri tem pa ni upoštevano povečanje dodatkov, ki bodo verjetno še sledili v ostalih delih javnega sektorja. Na splošno je težko pričakovati, da bi bil sprejet nov plačni sistem za ta sektor že za leto 2001, zato posledice tega niso upoštevane v oceni gibanj plač javnega sektorja.

Minimalna plača je določena z Zakonom o minimalni plači, o načinu usklajevanja plač in o regresu za letni dopust v obdobju 1999-2001. Usklajuje se enako kot plače in dodatno še enkrat letno za predhodni podatek o stopnji realne rasti bruto domačega proizvoda v preteklem letu. Povečanje minimalne plače tudi za stopnjo gospodarske rasti v preteklem letu se izvaja do takrat, ko minimalna plača doseže 58% povprečne bruto plače zaposlenih po kolektivnih pogodbah v predelovalnih dejavnostih. Dejansko dosega v zadnjih treh letih okoli 53% povprečne bruto plače predelovalnih dejavnosti. V primerjavi z evropskimi

državami, ki imajo institut minimalne plače urejene na državni ravni z zakonom ali kolektivno pogodbo (Belgija, Grčija, Finska, Francija, Luksemburg, Nizozemska, Portugalska in Španija), ima višjo minimalno plačo v primerjavi s povprečno plačo v predelovalnih dejavnostih le Portugalska. Do sedaj je na osnovi statističnih podatkov še vedno viden pozitiven vpliv na omejevanje disperzije plač. Interdecilni koeficient, ki odraža razmerje med plačami 10% zaposlenih z najvišjimi plačami glede na plače 10% zaposlenih z najnižjimi plačami, se še vedno giblje okoli 3.4 (po podatkih distribuciji plač za september 1999).

Slika 12: Realne bruto plače na zaposlenega

Opomba: indeks realnih bruto plač na zaposlenega (1992=100), deflacirano z indeksom cen življenjskih potrebščin (december 1998=100).

Vir podatkov: SURS, preračuni ZMAR.

Prejemki za povračilo stroškov v zvezi z delom in drugi osebni prejemki od dela so se po umiritvi v letu 1998 lani spet zelo močno povečali in dosegli nominalno rast 11.5%, realno pa 5%. **Izplačila po pogodbi od dela in po avtorskih pogodbah** so imela v letu 1999 še bolj umirjeno rast kot v predhodnem letu in so se nominalno povečala le za 2.6%, realno pa upadla za 3.3%. V letu 1999 sta obe vrsti prejemkov skupaj v primerjavi z maso plač dosegli 43% (v letu 1998 je bil delež 42.9-odstoten), letos pa je rast pri obeh izplačilih močno pospešena: Glede na dinamiko omenjenih prejemkov v prvem trimesečju ocenjujemo, da se bo njihov obseg v primerjavi z maso plač letos še povečal.

7.4. POLITIKA ZAPOSLOVANJA - Upoštevane EU smernice politike zaposlovanja, uresničevanje programa velik izziv

Konec novembra 1999 je Vlada sprejela Strateške cilje razvoja trga dela do leta 2006, politike zaposlovanja in programe za njeno uresničevanje ter Akcijski program zaposlovanja v Sloveniji za leti 2000 in 2001. V omenjenih dokumentih je postavljen aktivnejši in širše zastavljen pristop k politiki zaposlovanja, ki skuša vzpostaviti aktivno sodelovanje med posameznimi ministrstvi, institucijami in socialnimi partnerji kot tudi širšim sklopom politik, ki lahko ustvarjajo spodbude ali odpravljajo ovire za zaposlovanje. V ta namen je bila oblikovana tudi Usmerjevalna skupina Vlade R Slovenije in socialnih partnerjev za spremljanje in izvajanje Akcijskega programa zaposlovanja za leti 2000 in 2001.⁶⁴ Predlagani ukrepi in programi izhajajo iz analize razmer na trgu dela in dosedanjih izkušenj pri politiki zaposlovanja ter iz prednostnih nalog, izpostavljenih v skupni oceni, ki jo je za področje zaposlovanja in trga dela v preteklem letu skupaj z Evropsko komisijo pripravilo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Upoštevane pa so bile tudi skupne smernice zaposlovalne politike v EU za leti 1998 in 1999, ki oblikujejo štiri-stebarno zaposlovalno politiko EU.

Kot strateški cilji razvoja trga dela do leta 2006, s katerimi so se v razpravah strinjali tako socialni partnerji kot tudi državni zbor, so opredeljeni: dvig izobrazbene ravni delovne sile, zmanjšanje frikcijske brezposelnosti, zmanjševanje strukturnih in regionalnih neskladij, zmanjšanje dela in zaposlovanja na črno, zagotavljanje vključenosti v aktivne programe za vse mlajše brezposelne, ki v času 6 mesecev po nastopu brezposelnosti niso našli nove zaposlitve, in rast zaposlenosti, ki naj bi v povprečju presejala 1% letno in znižanje stopnje brezposelnosti do leta 2006 na okoli 6% po merilih in kriterijih Mednarodne organizacije dela oziroma na okoli 9% po registrskih virih. Uresničevanje ciljev je pomembno tako za ekonomski kot socialni razvoj Slovenije v prihodnjih letih.

K pozitivnim trendom na trgu dela v preteklem letu sta ob spremembi statističnega evidentiranja brezposelnih, vključenih v javna dela in v redno izobraževanje, prispevali tudi živahna gospodarska aktivnost in v zadnjih dveh letih aktivnejša politika zaposlovanja. K uresničevanju preusmeritve od pasivne v aktivno politiko so prispevale tudi spremembe Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti, ki so bile sprejete oktobra 1998. Število

⁶⁴ Vključenih je 9 ministrstev in 4 predstavniki socialnih partnerjev.

7

prejemnikov denarnega nadomestila, ki je na začetku leta 1998 doseglo svoj drugi vrh v drugi polovici devetdesetih let, se je v preteklem letu zmanjševalo. S spremembami prej omenjenega zakona so bili zaostreni in spremenjeni pogoji za pridobitev nadomestila za brezposelnost in denarne pomoči, poostren pa je bil tudi nadzor nad aktivnostjo brezposelnih. Odklonitev zaposlitve ali vključitve v aktivni program, nezglašanje na zahtevo zavoda za zaposlovanje ali delo na črno namreč pomeni prenehanje upravičenosti do prejemanja nadomestila ali pomoči za primer brezposelnosti.⁶⁴ Ker je bil podaljšan čas prejemanja denarne pomoči, sta število prejemnikov denarne pomoči in povprečni čas prejemanja naraščala. Skupno število prejemnikov nadomestila in pomoči se je kljub temu zmanjšalo: povprečno število prejemnikov je bilo v letu 1999 za 10.1% nižje kot v 1998, nadomestila ali pomoč pa je lani prejemale 31% brezposelnih (v letu 1998 32.6%).

V aktivne programe je bilo v zadnjih dveh letih vključenih letno več kot 60 tisoč brezposelnih. V letih 1998 in 1999 se je močno povečalo predvsem število vključenih v izobraževanje in usposabljanje in število vključenih v javna dela. Samo v t.i. Program 5000, ki ga sestavljajo programi izobraževanja brezposelnih na različnih stopnjah zahtevnosti z osnovnim ciljem dviga njihove izobrazbene ravni, je bilo v šolskem letu 1998/1999 vključenih 7932 brezposelnih oseb, od katerih jih je v roku do 31.8.1999 izobraževanje uspešno zaključilo 62.4%, med vključenimi v program pa se jih 20.1% zaposlilo v času izobraževanja ali v roku 6 mesecev po zaključku izobraževanja. Število vključenih v javna dela je v zadnjih dveh letih presegalo 10 tisoč. Povečevalo pa se je tudi število udeležencev javnih del, ki so po zaključku programa prešli v redno zaposlitev - v letu 1998 se je zaposlilo 17% udeležencev javnih del, v letu 1999 pa 25%.

Akcijski program zaposlovanja v Sloveniji za leti 2000 in 2001 postavlja ukrepe in programe v 4 osnovne stebre politike: I. povečanje zaposljivosti prebivalstva, II. pospeševanje podjetništva, III. povečanje prilagodljivosti podjetij in zaposlenih, IV. izenačevanje možnosti zaposlovanja. V okviru prvega stebra bodo programi prednostno usmerjeni v preprečevanje nadaljnega naraščanja dolgotrajne brezposelnosti, še posebej med mladimi, s spremembami sistema poklicnega izobraževanja in usposabljanja naj bi se zmanjšal osip iz šol (glej poglavje 6.1), vzpostavile pa bi se tudi večje spodbude za izobraževanje odraslih. Problem dolgotrajne brezposelnosti se namreč kljub aktivni politiki zaposlovanja v zadnjih dveh letih ni bistveno zmanjšal (glej poglavje 5.5). V okviru drugega stebra je postal ključni program odpravljanja administrativnih ovir za razvoj malih in

⁶⁴ V letu 1999 je Zavod za zaposlovanje zaradi navedenih razlogov prenehal izplačevati denarno nadomestilo 258, denarno pomoč pa 132 brezposelnim osebam.

Tabela 28: Število vključenih v aktivne programe zaposlovanja in število prejemnikov nadomestila in pomoči

Število vključenih v aktivne programe	1996	1997	1998	1999
Izobraževanje in usposabljanje (priprava na zaposlitev)	18,167	15,017	29,227	30,8891
Sofinanciranje pripravništva	2,230	64	-	-
Sofinanciranje novih delovnih mest	-	-	987	848
Izplačilo denarnih nadomestil v enkratnem znesku	881	562	17	19
Samozaposlovanje (realizacija samozaposlitev)	2,310	1,590	1,630	1,643
Javna dela - celotno število povprečno mesečno število vključenih	4,728	5,354	10,641	10,296
	2,655	2,826	4,654	5,450
Usposabljanje invalidov	1,453	1,088	1,182	957
Sofinanciranje delovnih mest za invalide	99	115	57	35
Zdravniška služba	1,965	2,382	2,742	3,284
Subvencije invalidskim podjetjem	3,530	4,036	4,895	5,424
Sofinanciranje razreševanja presežnih delavcev:				
- projekt - 11	-	6,618	10,299	2,275
prekvalifikacije	2,086	1,596	1,127	
Povračilo prispevkov delodajalcem po 48.a členu	1,596	1,178	1,172	6,223
Povračilo prispevkov delodajalcem po Zakonu o pogojih za refundiranje	799	667	717	-
Skladi dela	-	-	1,473	1,057
Presežki v državnih podjetjih	-	-	-	360
Izvajanje sanacij in prestrukturiranje podjetij	-	-	-	145
Skupaj udeleženci aktivnih programov	39,844	40,267	66,166	63,455
Število prejemnikov nadomestila (konec leta)	33,715	37,152	36,082	31,227
Število prejemnikov denarne pomoči (konec leta)	4,112	3,734	2,818	3,283
Prejemniki nadomestil in pomoči v primerjavi z povprečni številom brezposelnih	30.3	32.6	32.6	31.0

Opomba: 1 V število je vključeno število na novo vključenih v pripravo na zaposlitev v letu 1998, število vključenih v klube za iskanje zaposlitve in število vključenih v Program 5000 iz šolskega leta 1998/1999.

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, Letno poročilo 1999.

srednjih podjetij ter programi spodbujanja podjetniške kulture med različnimi ciljnim populacijami prebivalstva. Aktivnosti v okviru tretjega stebra naj bi bile usmerjene k spodbujanju modernizacije organizacije dela in spodbujanju naložb v razvoj človeških virov. Programi v okviru četrtega stebra pa naj bi zagotavljali enake možnosti med spoloma in lajšali usklajevanje poklicnega in družinskega življenja, zmanjševali in preprečevali socialno izključenost, posebni programi pa so namenjeni invalidom.

Poleg že utečenih aktivnih programov zaposlovanja, ki jih je bilo možno že v preteklih letih razporediti v štiristebno politiko zaposlovanja, je bilo v okviru Akcijskega programa zaposlovanja oblikovanih precej novih programov. Novi programi pogosto zahtevajo sodelovanje med posameznimi ministrstvi, pa tudi aktivno vlogo socialnih partnerjev na nacionalni in lokalni ravni. Akcijski program zaposlovanja za leti 2000 in 2001 predvideva veliko število programov, ukrepov in aktivnosti, ki naj bi prispevali k pozitivnim trendom na trgu dela v prihodnjih letih. Nekateri izmed njih so bili letos že sprejeti in se bodo postopoma začeli

izvajati. Izvedba celotnega programa pa bo brez dvoma velik izziv za vlado, lokalne skupnosti in socialne partnerje. Izvedba programa bo precej povečala tudi obseg dela Zavoda RS za zaposlovanje, ki tudi v širšem konceptu zaposlovalne politike ostaja ena pomembnejših izvajalskih organizacij akcijskega programa. Za uresničevanje ciljev in povečanje učinkovitosti programov zaposlovanja, v katere se vključujejo brezposelni, bo namreč potrebno zagotoviti intenzivno svetovalno delo z vsako brezposelnost osebo, kajti le to bo zagotavljalo usmerjanje brezposelnih v programe, ki bodo najučinkoviteje prispevali k uresnitvi posameznikovega zaposlitvenega načrta. Hkrati pa je za uspešno izvedbo programa pomembno tudi vzpostavljanje in zagotavljanje pogojev za delovanje ostalih izvajalskih organizacij.